

Ga naar de aanklikbare inhoudsopgave door de muis in te drukken.

Druk vervolgens op het gewenste hoofdstuk of paragraaf [en druk om terug te gaan naar de inhoudsopgave, op de terugknop onderaan elke pagina]

Jaarverslag 2007

GELOVEN DAT HET KAN

Colofon

Uitgave

© Cordaid, april 2008.

Tekst en eindredactie

Rien Schoenmakers/ Cordaid

Fotografie

© Fred Beekers, Dennis Brussaard, Wilco van Dijen, Lilianne Ploumen, Peter Jac Steenman, Benno Neeleman, Mariet Mulders, Alexandra Strand Holm, Karen Mol, Fulco van Deventer en Max Lok.

Ontwerp en druk

Ontwerp: IDLab/Puurrood, Den Haag

Druk: Koro, Rotterdam

Bestellingen

Exemplaren van dit jaarverslag kunt u bestellen bij de Cordaid Servicedesk:

info@cordaid.nl

070 313 63 33

U kunt het jaarverslag ook downloaden op:

www.cordaid.nl

Cordaid

Bezoekadres: Lutherse Burgwal 10, Den Haag

Postadres:

Postbus 16440

2500 BK Den Haag

t 070 313 63 00

f 070 313 63 01

info@cordaid.nl

www.cordaid.nl

ISBN / EAN: 978-90-73726-65-9

Bij Cordaid geloven we rotsvast in de kracht en het optimisme van mensen. In hun vermogen zaken te veranderen en de situatie ten goede te keren.

Inhoudsopgave

De missie van Cordaid	5
Voorwoord	7
1. Cordaid in kort bestek	9
2. Cordaid in 2007	13
2.1. Markante ontwikkelingen in 2007	13
2.2. Actualisering meerjarenstrategie	16
2.3. Kernegegevens	17
3. Resultaten per programma	21
3.1. Algemeen	21
3.2. Minderheden	29
3.3. Sloppenwijkbewoners	37
3.4. Vrouwen en Geweld	43
3.5. Rampenpreventie en Noodhulp	49
3.6. Verzoening en Wederopbouw	57
3.7. Toegang tot Gezondheidszorg	65
3.8. Zorg voor Kwetsbare Groepen	73
3.9. Hiv/Aids	79
3.10. Kleine Producenten	85
3.11. Microfinanciering	93
3.12. Partnerbeleid	97
3.13. Programmatische vernieuwing	98
3.14. Millenniumdoelen	102

4. Activiteiten in Nederland	105
4.1. Donateurs en vrijwilligers	105
4.2. Voorlichting en ontwikkelingseducatie	106
4.3. Lobby	110
4.4. Ondersteuning van particuliere initiatieven	111
4.5. Partnerschappen in Nederland	113
4.6. Samenwerkingsrelaties	114
5. Organisatie	121
5.1. Algemeen	121
5.2. Medewerkers	121
5.3. Processen	123
5.4. Doelmatigheid	125
5.5. Risicomanagement	126
5.6. Structuur	127

[Vervolg Inhoudsopgave >>](#)

[<< Omslag](#)

6. Leren en verbeteren	129
6.1. Algemeen	129
6.2. INK-positiebepaling	130
6.3. Programma-evaluaties	130
6.4. Projectevaluaties	132
6.5. Impact Assessment	133
6.6. Partos Kwaliteitshuis	133
6.7. Tegenvallende resultaten	133
6.8. Fraudegevallen	135
6.9. Interne audits	135
7. Vooruitblik 2008	137
7.1. Inhoudelijk	137
7.2. Financieel	139
8. Verantwoordingsverklaring	143
8.1. Scheiding van uitvoering, bestuur en toezicht	143
8.2. Omgang met belanghebbenden	145
8.3. Effectiviteit en efficiëntie van de bestedingen	146
Bijlagen	149
1. Overzicht van concentratielanden	149
2. Organigram met toelichting en personele bezetting	152
3. Overzicht van de tsunami-hulpverlening	155

Geconsolideerde Jaarrekening 2007

1 Inleiding	161
2 Balans	167
3 Staat van baten en lasten	168
4 Resultaatbestemming	170
5 Kasstroomoverzicht	171
6 Toelichting algemeen	172
7 Grondslagen voor de verslaglegging	173
8 Toelichting op de Balans	174
9 Toelichting op de Staat van Baten en Lasten	183
Bijlagen	189
Accountantsverklaring	208
Colofon	210

« Vorige Inhoudsopgave

De missie van Cordaid

Ieder mens telt. Hun dromen, ideeën en acties voor een betere samenleving inspireren ons. Centraal staan de waardigheid van ieder mens, de solidariteit die eist om zonder onderscheid naar leeftijd, sekse, geartheid, afkomst, geloof of politieke overtuiging een menswaardig leven te bieden aan iedereen, de subsidiariteit volgens welke mensen dragers van hun eigen ontwikkeling moeten zijn zonder betutteling van buitenaf, en de opdracht om als goed rentmeester de wereld en de aardse hulpbronnen door te geven aan volgende generaties.

Wij geloven in menselijke waardigheid en respect voor diversiteit; mensen staan bij ons altijd voorop. Wij erkennen de kracht van mensen om positieve veranderingen teweeg te brengen in hun eigen leven. Ons uiteindelijke doel is om buitengesloten en gemarginaliseerde mensen in staat te stellen tot hun recht te komen in hun lokale, nationale en internationale gemeenschappen, in een wereld die aan ons allen gegeven is.

Wij verstaan ontwikkeling in zijn kern als een proces waarin machtsverhoudingen veranderen, zowel in het klein, tussen mensen en organisaties, als binnen internationale structuren.

Wij werken samen met maatschappelijke organisaties als gedreven veranderaars, die met ons delen waarin wij geloven, die een legitieme basis hebben in hun eigen

samenlevingen en zich ten volle verantwoordelijk weten voor het realiseren van wat zij zichzelf ten doel stellen.

Wij werken samen met deze maatschappelijke organisaties om sociale veranderingen te bewerkstelligen die bijdragen aan sterke en rechtvaardige gemeenschappen en aan nieuwe, wereldwijde maatschappelijke bewegingen.

Wij bieden daartoe een samenhangend ondersteuningspakket dat bestaat uit strategische ontwikkelingsfinanciering, waaronder noodhulp en wederopbouw; daaraan gekoppeld bevorderen wij bewustwording en draagvlak in de Nederlandse samenleving, samenwerking in netwerken, de uitwisseling van kennis, informatie, ervaring en talenten, en het opbouwen en uitoefenen van politieke invloed.

Wij hebben bondgenoten in de eigen samenleving: donateurs en vrijwilligers, overheid, bedrijven en andere maatschappelijke organisaties, met respect voor onderlinge verschillen maar altijd gebaseerd op onze kernwaarden en principes.

Voorwoord

In de wereld van ontwikkelingssamenwerking doet zich een steeds grotere spanning voor tussen de analyses van beleidsmakers en de dagelijkse ervaringen van gewone mensen in het Zuiden. Studies en rapporten van de Wereldbank en OECD wekken de indruk dat het de goede kant op gaat; zelfs in Afrika is immers sprake van een stevige economische groei. En de groeiende donorcoördinatie en -harmonisatie zullen de kwaliteit en effectiviteit van de ontwikkelingshulp alleen maar verder vergroten.

In contrast daarmee staan de bevindingen van Cordaid partnerorganisaties, die bij hun doelgroep van armsten geen spoor zien van verbetering. De macro-economische cijfers en de micro-economische werkelijkheid lijken steeds slechter op elkaar te passen.

In 2007 is Cordaid begonnen met het realiseren van haar nieuwe strategieplan (2007-2010), dat ervan uitgaat dat armoede veroorzaakt wordt door marginalisering en uitsluiting. De hierboven gesignaleerde kloof lijkt hiervan een duidelijke bevestiging. Samen met haar partners neemt Cordaid die werkelijkheid als uitgangspunt voor beleid. Via een programmatische werkwijze worden mechanismen van uitsluiting langs verschillende wegen aangepakt; daarbij is tevens sprake van extra accenten op het ontwikkelen en delen van kennis en lobby-activiteiten in Zuid en Noord.

2007 was ook het jaar waarin een nieuwe bewindsman voor Ontwikkelingssamenwerking aantrad; met de Schokland-akkoorden zorgde de minister voor een nieuw elan en in zijn beleidsbrief 'Een zaak van iedereen' werden herkenbare prioriteiten aangegeven. Intussen voltrekt zich een fundamentele herstructurering van de OS-sector. Nadat eerder al de vraagstukken van veiligheid en migratie op de ontwikkelingsagenda waren geplaatst, kwam daar in 2007 het milieuvraagstuk bij. Wat doen OS-organisaties aan dit wereldomspannende probleem? Daarmee wordt de agenda en dus het werkkterrein steeds verder verbreed. Het is de vraag of de sector op den duur in staat is al deze nieuwe beleids-terreinen te integreren.

Het nieuwe strategieplan vroeg om een andere organisatorische opzet en nieuwe instrumenten om de effecten van ons werk zichtbaar te maken. 2007 werd dan ook gekenmerkt door tal van ingrijpende veranderingen, die tevens de bereidheid en het vermogen tot verandering van de organisatie demonstreren – met dank aan alle ruim 300 medewerkers die zich in het verslagjaar voor Cordaid hebben ingezet.

Onder alle Cordaid-medewerkers verdient Lilianne Ploumen een aparte, met dankbaarheid en trots onderstreepte vermelding. In 2007 verruilde Lilianne het directeurschap van Cordaid voor het voorzitterschap van de Partij van de Arbeid. We verliezen een

ervaren en toegewijde directeur, maar zijn tegelijk trots op de eervolle benoeming die haar ten deel is gevallen. De strijd tegen wereldwijde armoede heeft er een pleitbezorger bij in de politieke arena.

Veranderingen in beleid, strategie en instrumenten renderen alleen als ze ingebed zijn in de relatie met onze partners en als ze gebaseerd zijn op gedeelde overtuigingen en analyses.

Samen trekken we op (zoals in het verhaal van de Emmaüsgangers), samen interpreteren we de wereld zoals die zich aan ons voordoet en altijd weer laten we ons inspireren door de bezieling die in ons brandt - in de rotsvaste overtuiging dat een andere, rechtvaardige wereld mogelijk is.

We weten ons daarbij gesteund door honderdduizenden Nederlanders, mensen in parochies, in bedrijven en instellingen, individuele donateurs, die met ons geloven dat het kan. Wij zijn hen erkentelijk voor hun inzet, tijd en financiële bijdrage aan alle projecten en programma's die we met onze partners in 2007 konden realiseren.

René Grotenhuis
Voorzitter Directieraad

Frans Slangen
Voorzitter Raad van Toezicht

Statutaire doelstellingen

Stichting Cordaid heeft als doel om in overeenstemming met de evangelische boodschap en geïnspireerd vanuit de katholieke gemeenschap in Nederland activiteiten te ondernemen gericht op het verstrekken van nood- en vluchtelingen hulp; het verstrekken van hulp aan bijzondere doelgroepen zoals ouderen, gehandicapten en kinderen; het verstrekken van medische hulp; en alle aspecten samenhangend met structurele armoedebestrijding van achtergestelde groepen in met name ontwikkelingslanden. Daartoe wordt steun verleend aan programma's/projecten in de concentratielanden; worden materiële en immateriële diensten verleend aan de uitvoerende organisaties; worden deskundigen, artsen/medisch personeel en vrijwilligers uitgezonden; worden nationaal en internationaal activiteiten ondernomen ter verbetering van politiek en beleid; vinden activiteiten van fondsenwerving en voorlichting plaats; en wordt samengewerkt met organisaties met vergelijkbare doelstellingen.

Geloven dat het kan...

Cordaid ontstond eind 1999 door de fusie van de katholieke ontwikkelingsorganisaties Memisa, Mensen in Nood en Bilance (Cebemo). Daarnaast werkt Cordaid samen met de Bisschoppelijke Vastenactie, waarvoor zij alle activiteiten uitvoert. De katholieke sociale leer – menselijke waardigheid en respect voor diversiteit,

grensoverschrijdende solidariteit, ruimte om aan de eigen verantwoordelijkheid gestalte te geven, het ontwikkelen van een humane wereldgemeenschap, en behoud van de schepping – vormt onze inspiratiebron.

Cordaid sluit niemand uit en werkt samen met zowel katholieke partners en doelgroepen als met andere gezindten; evenmin wordt onderscheid gemaakt vanwege etniciteit, sekse en seksuele geaardheid, of politieke overtuiging.

Cordaid's plaats binnen OS

Cordaid heeft bijna 100 jaar ervaring met noodhulp. Het begon in 1914 met de opvang van Belgische oorlogsvluchtelingen; tegenwoordig vindt de hulpverlening onder meer plaats in het wereldwijde verband van Caritas Internationalis.

Daarnaast is Cordaid op het terrein van de structurele ontwikkelingssamenwerking in de afgelopen decennia voor duizenden organisaties in het Zuiden een sterke en betrouwbare partner geworden. Noodhulp en structurele ontwikkeling staan niet los van elkaar, maar worden gekoppeld om zo het proces van humanitaire hulpverlening naar herstel, wederopbouw en maatschappelijke ontwikkeling mogelijk te maken.

Er is daarbij een belangrijke functie weggelegd voor Cordaid's netwerk van rk-organisaties en instellingen. Zowel bij rampen en conflicten als bij de wederopbouw en ontwikkeling van samenlevingen vervullen

religieuze leiders, kerkelijke organisaties en de met hen verbonden vrijwilligers een onmisbare rol door hun (blijvende) aanwezigheid in zelfs de meest geïsoleerde regio's, hun betrouwbaarheid en hun gezaghebbende stem. Kerkelijke netwerken zorgen ervoor dat Cordaid tot in de haarvaten van samenlevingen haar vertegenwoordiging heeft.

Cordaid's religieuze achtergrond en expertise maken haar tot een waardevolle partner op het thema religie en ontwikkeling en, daarmee veelal nauw samenhangend, vrede en verzoening.

De kerkelijke visie ten aanzien van gender en hiv/aids vormt een heikel gespreksonderwerp; Cordaid gaat de discussie daarover echter niet uit de weg en stimuleert deze actief.

De laatste jaren ontwikkelt Cordaid zich steeds meer als een makelaar in kennis, die eigen ervaringen en die van partners verzamelt en vervolgens weer deelt met een brede gebruikersgroep van politici, ministeries, professionals en, uiteraard, partners. Ten aanzien van bijvoorbeeld de stedelijke problematiek, conflicthantering, rampenpreventie, gezondheidszorg en microfinanciering is Cordaid een erkende gesprekspartner.

In Nederland beschikt Cordaid over een breed draagvlak van donateurs, vrijwilligers, allerlei groepen (parochiële MOV-groepen, migrantenorganisaties en hun netwerken, particuliere initiatieven) en bijna 600.000 scholieren; daarnaast wordt steeds meer samengewerkt met bedrijven en instellingen.

Cordaid's strategieplan 2007 - 2010

In 2005/2006 formuleerde Cordaid haar plan voor de jaren 2007 - 2010; het is gebaseerd op een brede analyse van de problematiek in het Zuiden en werd in samenspraak met partners opgesteld. Armoede is doorgaans het resultaat van machtsongelijkheden, van uitsluiting en onrecht. Machtsongelijkheden zijn verankerd in economische en politieke instituties, maar ook in culturele waarden en tradities, bijvoorbeeld ten aanzien van man/vrouw-verhoudingen.

Cordaid en haar partners geloven in de kracht van mensen om hun bestaan te verbeteren en een volwaardige plaats in de samenleving te verwerven. Het vergroten van de capaciteit van kwetsbare mensen en het veranderen van onrechtvaardige machtsverhoudingen staan daarbij voorop.

Samenwerking, partnerschappen en complementariteit

De voorbije jaren leerden dat losse projectfinancieringen onvoldoende impact hebben. Er is een kritische massa nodig om machtsverhoudingen te veranderen, hetgeen vraagt om krachtenbundeling en een gelijktijdige inzet ten aanzien van directe armoedebestrijding, maatschappij-opbouw en beleidsbeïnvloeding. Samenwerking, partnerschappen en complementariteit zijn hierbij sleutelbegrippen, zowel in het Zuiden als in het Noorden.

Partners hebben aangedrongen op een grotere betrokkenheid van Cordaid bij beleidsbeïnvloeding en linken en leren binnen het partnernetwerk; in het nieuwe strategieplan maken deze dan ook deel uit van de kernactiviteiten.

Partners

Cordaid kiest haar partners op basis van hun visie, uitgangspunten, doelstellingen en capaciteiten. Kerkelijke en kerkelijk verwante organisaties maken ongeveer de helft uit van de ruim 1.000 partners in bijna 40 ontwikkelingslanden. Voordat Cordaid met een organisatie in zee gaat, wordt deze uitgebreid getoetst aan de hand van een aantal scans. Waar de capaciteiten onvoldoende zijn, wordt een traject naar verbetering ingezet met behulp van specialistische organisaties en consultants. Door middel van dienst-reizen, rapportages, externe accountants en evaluaties houdt Cordaid bij de uitvoering de vinger aan de pols.

Vier kernactiviteiten

Cordaid onderscheidt vier kernactiviteiten: financiering, linking & learning, lobby, en draagvlak.

De financiering verloopt via tien programma's, die elk hun eigen doelgroep(en) en thematiek hebben:

1. Gediscrimineerde en uitgesloten Minderheden zoals Papoea's, Dalits, nomaden en indianen worden gesteund bij het vergroten van hun maatschappelijke en economische weerbaarheid.
2. Sloppenwijkbewoners hebben recht op huisvesting, water en een schone leefomgeving; jongeren worden gestimuleerd om een actieve rol vervullen bij de ontwikkeling van hun gemeenschap.
3. Vrouwen en Geweld concentreert zich op vrouwen die slachtoffer zijn van misbruik, geweld en vrouwenhandel. Via groepen en organisaties van vrouwen wordt gewerkt aan positieverbetering.
4. Rampenpreventie en Noodhulp richt zich op het voorkomen van rampen en het voorbereiden van de bevolking op risicosituaties; bij noodhulp gaat het om het redden van mensen door voedsel- en kledingdistributie, en het bieden van medische zorg, water en onderdak.
5. Aan Verzoening en Wederopbouw wordt gewerkt in landen/gebieden die lijden onder voortdurende interne conflicten, zoals Soedan, het Grote Merengebied van Afrika, de Palestijnse Gebieden, Afghanistan en Haïti.
6. Een betere Toegang tot Gezondheidszorg wordt nagestreefd via versterking van het personeelsbeleid, medische opleidingen, duurzame financierings-systemen en meer invloed voor patiënten. Extra aandacht gaat uit naar vrouwen, zwangerschap en seksuele gezondheidszorg.
7. Zorg voor Kwetsbare Groepen richt zich op kinderen in risicosituaties, zoals straatkinderen, die worden gesteund door middel van opvang, scholing, herintegratie en lobby. Ook ouderen, chronisch armen en mensen met een handicap maken deel uit van het programma.
8. M.b.t. Hiv/Aids ondersteunt Cordaid preventieve activiteiten onder bijvoorbeeld vrouwen en jongeren; ook worden kerkelijke structuren gesteund, waarbinnen vrijwilligers de zorg voor aidspatiënten op zich nemen en hun stigmatisering en uitsluiting bestrijden.
9. De positie van Kleine Producenten wordt verbeterd via technische vernieuwing, toegang tot afzetmarkten en financieringsmogelijkheden, en lobby voor rechtvaardige economische verhoudingen. Duurzame productieketens worden bevorderd, vrouwelijke ondernemers genieten bijzondere aandacht.

10. Microfinanciering is een effectief instrument voor armoedebestrijding. Cordaid richt zich via haar partners (microfinancieringsinstellingen) op vergeten groepen en marktsegmenten. Het pakket omvat ook activiteiten met betrekking tot huisvesting (hypotheek) en zorgverzekeringen.

Linking & learning beoogt de versterking van de innovatieve en leercapaciteiten van partners door koppeling, uitwisseling van 'best/worst/new practices', onderzoek, systematisering van ervaringen, innovatietrajecten, programma-evaluaties, publicaties en allerlei leerbijeenkomsten.

Beleidsbeïnvloeding wordt door zowel partners als Cordaid zelf uitgevoerd. Via strategisch financieren wordt partners de gelegenheid geboden om zelfstandig activiteiten van lobby/advocacy te ontplooiën. Daarnaast voert Cordaid ook lobbyactiviteiten uit, voor een deel op verzoek van en in samenwerking met zuidelijke partners, voor een ander deel op eigen initiatief.

Onder de noemer draagvlak schaaft Cordaid haar fondsenwerving, steun aan particuliere initiatieven in Nederland, samenwerking met migrantenorganisaties, educatieve activiteiten, en partnerschappen met Nederlandse bedrijven en instellingen.

Fondsenwerving

Cordaid mag in Nederland rekenen op de steun van 430.000 actieve donateurs en tientallen ondernemers/instellingen. Deze betrokkenheid is van levensbelang, solidariteit tussen Noord en Zuid vormt immers het hart van Cordaids identiteit. Cordaid presenteert zich in

Nederland via zes fondsen: Cordaid Memisa (structurele gezondheidszorg), Cordaid Mensen in Nood (noodhulp en wederopbouw), Cordaid Kinderstem (kinderen in sloppenwijken), Cordaid Bond Zonder Naam (armoedebestrijding in Nederland) en Cordaid Microkrediet (kleine ondernemers). Via samenwerking met de Bisschoppelijke Vastenactie zorgt Cordaid tevens voor de fondsenwerving voor Vastenactie (kleinschalige projecten van kerkelijke organisaties).

De belangrijkste inkomstenbron wordt gevormd door de Nederlandse overheid, die jaarlijks zo'n € 105 miljoen subsidie beschikbaar stelt. Andere inkomsten komen van de Europese Unie, de Verenigde Naties, de Nationale Postcode Loterij, de Samenwerkende Hulp Organisaties, Caritas Internationalis, vermogensfondsen en vele andere instellingen en organisaties.

Projecten in Nederland

Cordaid sluit de ogen niet voor wat er in eigen land gebeurt; mensen aan de rand van onze samenleving wordt de helpende hand geboden. Met ingang van 2007 zijn de mogelijkheden daartoe verruimd via het fonds Cordaid Bond Zonder Naam.

Cordaid waardeert het eigen initiatief van mensen in ontwikkelingslanden maar ook in Nederland. Jaarlijks worden meer dan 500 initiatieven ondersteund van Nederlandse groepen/organisaties, die zich richten op armoedebestrijding in een ontwikkelingsland. Daarnaast krijgen migrantennetwerken hulp van Cordaid; deze netwerken werken weer samen met lokale organisaties in het Zuiden.

Samenwerking

Cordaid is ervan overtuigd dat alleen met een gezamenlijke

inzet armoede en onrecht kunnen worden bestreden. Daarom wordt samengewerkt met overheden, kerken, particuliere organisaties, bedrijven, vermogensfondsen, ziekenhuizen, onderwijsinstellingen en andere nationale en internationale ontwikkelingsorganisaties.

Twee internationale katholieke netwerken waarin Cordaid actief deelneemt, verdienen apart vermelding: CIDSE en Caritas Internationalis.

CIDSE omvat veertien katholieke ontwikkelingsorganisaties uit Europa en Noord-Amerika, die hun activiteiten zo veel mogelijk onderling afstemmen en daarnaast een krachtige internationale lobby voeren.

Caritas Internationalis heeft met haar 154 leden in bijna elk land een nationale structuur met vertakkingen tot op diocesaan/parochieel niveau; het netwerk is al jaren een effectief instrument voor hulpverlening bij rampen en noodsituaties en is een van de grootste hulporganisaties ter wereld.

Keurmerken

Cordaid is in het bezit van het CBF-keurmerk en hanteert daarbij een norm van 15,5% voor de kosten van fondsenwerving (terwijl het CBF uitgaat van maximaal 25%). Tevens onderschrijft Cordaid de Code Goed Bestuur van de commissie Wijffels en is zij ISO-gecertificeerd, hetgeen betekent dat wordt voldaan aan de wereldwijd afgesproken norm voor een deugdelijk kwaliteitssysteem voor organisaties. Het INK-managementmodel wordt organisatie-breed gehanteerd als leidend principe voor de kwaliteitsbewaking en -verbetering.

Op de jaarlijkse transparantiebeoordeling van PricewaterhouseCoopers en de Stichting Civil Society neemt Cordaid vanaf het begin (2004) een voorhoedepositie in.

2.1. Markante ontwikkelingen in 2007

Geïntegreerde gezondheidszorg

De (dreigende) scheefgroei tussen investeringen in ziektespecifieke programma's en de algemene gezondheidszorg vervult Cordaid al enige jaren met zorg. De uitwassen zijn evident, zoals onder meer beschreven in paragraaf 3.9. met betrekking tot verticale hiv/aids-programma's. Onze lobby via onder meer gesprekken met politici en twee brieven aan de minister heeft ertoe bijgedragen dat er meer aandacht is gekomen voor versterking van reguliere gezondheidssystemen en de integratie van ziektespecifieke programma's daarin. Het verslagjaar liet de eerste tekenen van een kentering zien, zoals gedemonstreerd door het Global Fund dat wil gaan bijdragen aan versterking van gezondheidssystemen. De Schokland-akkoorden inzake gezondheid(szorg) waaraan Cordaid zich verbonden heeft, bieden een goede kans om aan onze lobby meer gewicht te geven.

Afghanistan

Afghanistan beheerste ook in 2007 het politieke en publieke debat. Cordaid droeg daaraan bij door haar standpunten duidelijk te ventileren, zowel in het overleg met de overheid als in allerlei publieks-artikelen. Cordaids standpunten laten zich onder twee

noemers rangschikken: een zichtbare scheiding tussen de militaire missie en activiteiten van hulpverlening en wederopbouw, en een erkenning van de rol van Afghaanse maatschappelijke organisaties. Daarnaast pleitte Cordaid voor een meer genuanceerde weergave van de werkelijkheid in Afghanistan (zie box). Naast deze lobbyactiviteiten financierde Cordaid voor een totaal van € 4,5 miljoen Afghaanse organisaties, vooral ten behoeve van de wederopbouw van de gezondheidszorg en versterking van het maatschappelijke middenveld.

Klimaatadaptatie

Sinds enige jaren maakt klimaatadaptatie onderdeel uit van Cordaids strategie. Het Drought Cycle Management-programma in Oost-Afrika, dat pastoralisten en landbouwers leerde hoe zich te wapenen tegen droogte, is hiervan een voorbeeld, de bouw van rampenbestendige scholen in Indonesië die tevens als toevluchtsoord voor de bevolking kunnen fungeren, een ander. Disaster Risk Reduction (DRR) dat de bevolking voorbereidt op onder meer droogte en overstromingen, maakt deel uit van Cordaids programma Rampenpreventie en noodhulp.

Gezien de nog bescheiden aandacht vóór en kennis van klimaatveranderingen voor zuidelijke landen, heeft Cordaid in 2007 een extra impuls gegeven aan het thema:

Afghanistan, een genuanceerd beeld

(bron opinieartikel van Cordaid in Trouw d.d. 25/11/2007)

Met de regelmaat van de klok verschijnen er negatieve berichten over Afghanistan. Het land bungelt ergens onderaan de lijst van armste landen, de opiumhandel floreert als nooit tevoren, de taliban staan aan de poorten van Kaboel, de internationale inspanning bij de wederopbouw is niet afdoende, de Navo-eenheden weten nog altijd geen veiligheid te creëren, en ook de hulporganisaties brengen geen ontwikkeling.

Is er ook nog goed nieuws uit Afghanistan te melden? Op een internationale conferentie in Stockholm bleek onlangs dat de Afghaanse deelnemers in grote meerderheid positief zijn over de toekomst van hun land.

De Afghaanse minister van Onderwijs presenteerde indrukwekkende cijfers: meer kinderen dan ooit gaan naar school, er zijn 40.000 vrouwelijke leraren, 35 procent van de meisjes krijgt les. Tijdens de conferentie moesten de Afghaanse deelnemers zich bijna verdedigen voor het feit dat het op sommige terreinen niet eens zo slecht gaat in hun land.

De negatieve toonzetting in de media heeft uiteraard effect op de beeldvorming over het land en daarmee op de internationale inspanning, maar ook op de Afghanen zelf. Het is niet waar dat de taliban aan aanhang winnen omdat de Afghaanse bevolking zich verzet tegen buitenlandse militairen, die een regering in het zadel houden die onderdeel uitmaakt van een groot 'joods-christelijk complot'.

Dit beeld is een belediging voor de grote meerderheid in Afghanistan, die ronduit afwijzend tegenover de taliban en hun radicale denkbeelden staat. Afghanistan heeft ►

► bijna drie decennia in oorlog verkeerd, terwijl pas sinds kort inspanningen worden geleverd voor meer veiligheid, vrede en welvaart. De veerkracht en het geloof van de Afghanen in een beter leven zijn positieve tekenen; de Afghaanse conferentiedeelnemers waren in elk geval vol vertrouwen. Ook over dat vertrouwen moet bericht worden.

- Een ‘klimaatcoördinator’ werd benoemd om intern de beleidsontwikkeling en uitvoeringspraktijk te stimuleren, te bewaken en te verbeteren;
- Samen met het Klimaatbureau, het Rode Kruis en de Nationale Klimaatcampagne HIER organiseerde Cordaid medio november een studiedag over adaptatie aan klimaatverandering in ontwikkelingslanden voor medewerkers van ontwikkelingsorganisaties, onderzoeksinstellingen, bedrijven en overheidsinstellingen;
- Voorbereidingen werden getroffen voor een brede klimaatcampagne van het CIDSE-netwerk, die in 2008 wordt gelanceerd en onder meer gericht zal zijn op een robuust klimaatverdrag (Kyoto post 2012) dat aandacht heeft voor de positie van arme zuidelijke landen;
- Cordaid verbond zich aan het Schokland-akkoord ‘Klimaatrisico’s beheersbaar’, dat zich ten doel stelt om deze risico’s te minimaliseren door onderlinge samenwerking, innovatie en integratie van klimaatverandering in ontwikkelingsprogramma’s.

Palestijnse Gebieden

De afscheiding van Gaza en de humanitaire crisis, de strijd tussen Hamas en Fatah, de nederzettingenpolitiek, de conferentie in Annapolis, het Palestijns-Israëliësch conflict hield voor het zoveelste jaar de aandacht van de wereld gevangen.

In 2007 werd een totaal van € 1,9 miljoen aan partners in de Palestijnse Gebieden/Israël beschikbaar gesteld. Daarnaast was Cordaid actief in het publieke debat via United Civilians for Peace en de Olijfbomencampagne.

Tijdens een partnerbijeenkomst in Amman, Jordanië, werden in gezamenlijk overleg het raamwerk en de

uitgangspunten van het Midden-Oostenbeleid voor de komende jaren vastgesteld; daarop voortbordurend worden scherpe keuzes gemaakt met betrekking tot concrete interventies.

Eind oktober werd het op het Midden-Oostenconferentie gericht samenwerkingsverband UCP (United Civilians for Peace) van Cordaid, ICCO, Oxfam Novib en IKV/Pax Christi in de publiciteit afgeschilderd als eenzijdig pro-Palestijns; de ophef leidde zelfs tot vragen in de Tweede Kamer. Door de standpunten van UCP en van de vier organisaties te verduidelijken, kwam de publicitaire storm tot bedaren. Er hoeft geen enkele onduidelijkheid te bestaan over het leidende beginsel van UCP: een twee-statenstructuur binnen veilige en internationaal erkende grenzen.

Hulparchitectuur

De ‘Verklaring van Parijs’ met de op zich waardevolle principes van zuidelijk ‘ownership’, donorharmonisatie en ‘mutual accountability’, legt het primaat ten aanzien van ontwikkeling terecht bij de overheid, maar biedt tegelijk weinig ruimte aan het maatschappelijke middenveld.

Samen met partners en gelijkgezinde donororganisaties zette Cordaid zich in voor erkenning van de rol van een onafhankelijk en zelfbewust maatschappelijk middenveld in het Zuiden.

Ook de noordelijke NGO’s staan ter discussie, mede met het oog op de beoogde kostenreductie in de hulpketen. Voor Cordaid houdt dit in dat zij nog scherper en ondubbelzinniger dan voorheen haar rol definieert en afbakent ten opzichte van die van andere

actoren – complementariteit op basis van principieel verschillende rollen vormt hier het sleutelbegrip. In CIDSE-verband formuleerde Cordaid haar visie op hulpeffectiviteit en de Parijs-agenda. In november 2007 organiseerde Cordaid een conferentie in Arusha over de veranderende hulparchitectuur.

De merkenstrategie

Voor de sector Marketing & Communicatie stond 2007 in het teken van de invoering van de nieuwe merkenstrategie, waarbij Cordaid als ‘moedermerk’ veel sterker aan de diverse fondsen werd gekoppeld. Alle fondsen kregen de ‘voornaam’ Cordaid, terwijl een gezamenlijke huisstijl en merkpaspoort zorgdragen voor de eenheid binnen het merkportfolio. De merkenstrategie werd onder de aandacht gebracht van het publiek via een massamediale campagne.

Organisatorisch vond begin 2007 een herschikking plaats, zodat voortaan alle activiteiten van Cordaid in Nederland vanuit één sector plaatsvinden en vanuit een gezamenlijke focus op draagvlak in Nederland ingezet kunnen worden.

Schokland-akkoorden

Cordaid was medeondertekenaar van 10 Schokland-akkoorden, variërend van eerlijke handel en ziektekostenverzekeringen voor de armen tot bestrijding van moedersterfte, geweld tegen vrouwen en klimaatrisico's. De akkoorden, waarvan een deel uitgebreider wordt behandeld in dit jaarverslag, hebben ontegenzeggelijk een impuls gegeven aan de samenwerking tussen Nederlandse actoren.

Antiterrorisme maatregelen

Na de aanslagen in de VS van september 2002 kwam er een hausse aan acties op het gebied van terrorismebestrijding, die ook de NGO-sector niet onberoerd liet. Antiterrorisemaatregelen dreigen momenteel de ruimte van het maatschappelijke middenveld sterk in te perken, zowel in het Noorden als het Zuiden.

Cordaid erkent de noodzaak om een gepast antwoord te formuleren op het terrorisme, maar kant zich tegen oneigenlijk gebruik of zelfs misbruik van deze maatregelen. Ook zou de civil society betrokken moeten worden bij het formuleren van relevante aspecten van het antiterrorismebeleid.

Op het snijvlak van terrorismebestrijding en ontwikkelingssamenwerking wil Cordaid haar stem en die van partners laten horen. Als eerste stap heeft Cordaid opdracht gegeven aan het Engelse onderzoeksinstituut Intrac om via regionale bijeenkomsten de impact van antiterrorisemaatregelen op het werk van het maatschappelijke middenveld nader te onderzoeken.

Cordaid werd met deze problematiek geconfronteerd via de nieuwe regelgeving van het CBF (goededoelenorganisaties zouden o.m. de identiteit van hun donateurs moeten delen met de bevoegde autoriteiten met het oog op de bestrijding van criminaliteit en terrorisme). Samen met Mama Cash en het Aids Fonds heeft Cordaid zich hierover kritisch uitgelaten.

De hulparchitectuur: deconcentratie nader verkend

Van 13 -16 november vond in Arusha (Tanzania) een seminar plaats met 30 vertegenwoordigers van partners uit Tanzania, Kenia, Malawi, Zambia en Oeganda, 10 van CIDSE en Caritas Europa, en 8 van nationale overheden, de Europese Unie en ambassades. De organisatie berustte bij de CIDSE Cofinanciering werkgroep in samenwerking met de FANU Africa groep van Caritas Europa, die beide gecoördineerd worden door Cordaid. Onderwerp van gesprek was het deconcentratiebeleid van de internationale donorgemeenschap met onder meer zijn aspecten van directe steun aan regeringsbudgetten en ‘direct funding’ van lokale maatschappelijke organisaties.

De regeringsvertegenwoordigers schetsten een wat verwarrend beeld: zij verklaarden dat hun regering ruimte biedt voor een constructieve dialoog en operationele samenwerking met het maatschappelijke middenveld, maar stelden ook vast dat NGO's hun (complementaire) meerwaarde nog niet hebben bewezen; tegelijk bekenden zij ronduit dat de overheid zelden of nooit het gesprek is aangegaan met het maatschappelijke middenveld.

Voor de aanwezige NGO's staat voorop dat zij als geloofwaardige ontwikkelingsactoren gezien willen worden. Zij realiseren zich de link tussen dialoog met de overheid en toegang tot internationale fondsen (die steeds meer via de eigen overheid worden gekanaliseerd). Gezien de povere relatie tussen lokale organisaties en hun eigen overheid vreest men genegeerd te worden, dan wel uitsluitend te worden gezien als (volgzame) uitvoerder van overheidsbeleid.

De geuite wensen en ideeën omvatten een aandeel in het nationale budget voor civil society-organisaties; (tijdelijke) ondersteuning door internationale NGO's om te kunnen voldoen aan de administratieve en financiële eisen van internationale donoren; en de vorming van nationale platforms van NGO's om zo richting de eigen overheid en de internationale donorgemeenschap een sterke vuist te kunnen maken.

2.2. Actualisering meerjarenstrategie

Zo kort na de formulering van Cordaids vierjarig strategieplan was er geen sprake van een fundamentele aanpassing van het strategieplan.

Wel moesten aanpassingen worden gepleegd vanwege de reductie op de MFS-aanvraag.

De initiële korting bedroeg € 60 miljoen voor de totale periode van het strategieplan; daarop verlaagde Cordaid haar begroting met € 15 miljoen per jaar, wat dwong tot pijnlijke maatregelen. Bij de definitieve beschikking, na de bezwaarprocedure, werd alsnog € 15 miljoen extra toegekend voor de gehele periode 2007-2010. Van deze additionele som werd € 3,6 miljoen toegevoegd aan het budget voor 2007.

Om aan deze reductie het hoofd te bieden, trof Cordaid maatregelen van drieërlei aard:

Bezuinigingen

De bezuinigingen troffen vooral het pakket in Midden- en Oost-Europa (Albanië, Moldavië, Georgië). De aanwezigheid van een civil society in een redelijk ver stadium van opbouw, een bnp dat gunstig afsteekt bij Cordaids overige concentratielanden, en een betrekkelijk brede aanwezigheid van donoren, mede door de nabijheid van de Europese Unie om deze regio af te bouwen, lagen aan de grondslag van het besluit.

Ook de activiteiten in Mali werden beëindigd gegeven de aanwezigheid van veel andere donoren. Daar stond een opbouwprogramma voor de Centraal Afrikaanse Republiek tegenover, waar grote behoefte bestaat aan donororganisaties.

De financieringsactiviteiten in India, Brazilië en Zuid-Afrika werden beperkt; dit zijn landen met een groeiende economie en een betrekkelijk stevig maatschappelijk middenveld. Gezien de omvang van Cordaids portfolio werd Angola aan de lijst van concentratielanden toegevoegd.

Herschikking van programma's

De beëindiging van Cordaids aanwezigheid in Midden- en Oost-Europa leidde om praktische redenen (een voldoende volume per programma) tot enige aanpassingen. Het aantal programma's werd teruggebracht van elf naar tien, het oorspronkelijke programma Kinderen en jongeren in de stad werd verdeeld over het programma Zorg voor Kwetsbare Groepen (kinderen) en het programma Sloppenwijkbewoners (jongeren).

Uitfaseringsprojecten

Door de reductie op de overheidssubsidie bestaat er geen ruimte voor lange processen van afbouw. Besloten werd daarom om afbouwtrajecten in principe niet langer te laten lopen dan 1 januari 2008, d.w.z. één jaar. Uiteraard worden lopende contracten met afbouwpartners die doorlopen ná 1 januari 2008 gerespecteerd en acht Cordaid zich verplicht om al het mogelijke te doen om afbouwpartners over te dragen aan andere donoren.

Hoewel de Cordaid-meerjarenstrategie inhoudelijk niet werd gewijzigd of aangepast, was daarvan wel sprake binnen de programma's op basis van nieuwe ontwikkelingen en inzichten, feedback van partners en andere stakeholders, en uitkomsten van onderzoek, evaluaties

e.d. Deze actualisering/aanpassingen komen aan bod bij de programma's in kwestie.

2.3. Kerngegevens

Organisatie

	2005	2006	Planning 2007	Realisatie 2007
Strategie & Beleid: Aantal partnerconsultaties	64	45	36	41
Medewerkers: Personeel in fte's	264	264	264 ¹	280 ²
Medewerkers: % allochtone medewerkers	13	13	15	14
Medewerkers: % vrouwen in (sector) managementposities	53	60	50	44 ³
Medewerkers: Ziekteverzuim %	5,2	4,3	4,5	3,7
Medewerkers: % tevreden medewerkers	74	-	75	74
Management van middelen: % uitvoeringskosten	7,7	8,5	8,8 ⁴	9,0
Management van middelen: % fondsenwervende kosten	14,9	15,9	15,7	15,4
Management van middelen: % niet-mfs middelen t.o.v. totaal	48 ⁵	35	37	38
Management van processen: % afhandeling aanvragen binnen 3 maanden	59	69	90	78
Management van processen: % afhandeling rapportages binnen 3 maanden	63	68	90	72

¹ excl. uitgekeerd en betaald door derden

² incl. 10 fte uitgekeerd en betaald door derden

³ door het vertrek van directielid Lillianne Ploumen was er ultimo 2007 sprake van een vacature; de 9 overgebleven directie-/managementposities worden voor 44% bekleed door vrouwen. Na invulling van de vacature (door een vrouw) zal het percentage weer 50% bedragen.

⁴ volgens Jaarplan 2007

⁵ met tsunami-hulpverlening

Resultaten partners

	2005	2006	Planning 2007	Realisatie 2007
Partners: <i>aantal partners in vaste bestand</i>	985	1117*	1097	1064
Partners: <i>% nieuwe partners</i>	11	20	14	15
Partners: <i>% vrouwenorganisaties</i>	9,5	10,4	11	10,3
Partners: <i>% goedkeurende accountantsverklaringen</i>	52	50	60	53
Partners: <i>% inh. + financ. rapportages zonder opmerkingen goedgekeurd</i>	79	77	80	73
Partners: <i>totale bestedingen in € miljoen</i>	180,8	191,1	150,7	165,3
Partners: <i>verdeling bestedingen naar interventiestrategie:</i>				
DAB	60	58	52	56
MO	28	29	32	30
BB	12	13	16	14
Partners: <i>procentueel aandeel kerkelijke/kerkelijk verwante partners in aangegane verplichtingen</i>	45	42	40	52

*geactualiseerd overzicht i.v.m. conversie thema's – programma's (zie jaarplan 2007, pagina 32)

Resultaten maatschappij/overheid

	2005	2006	Planning 2007	Realisatie 2007
Maatschappij: <i>Particuliere fondsenwerving in € miljoen</i>	34,7	34,3	34,7	37,9
Maatschappij: <i>aantal nieuw geworven actieve donateurs</i>	21.365	36.389	45.000	56.200
Maatschappij: <i>Aantal l.o./m.o. leerlingen bereikt met educatief materiaal</i>	340.700	404.700	450.000	578.400
Maatschappij: <i>aantal particuliere initiatieven</i>	470	520	500	568
Maatschappij: <i>aantal nieuwe partnerschappen</i>	5	6	6	9
Maatschappij: <i>score transparantiebenchmark</i>	n.v.t. *	15e positie	voorhoede	10e positie;
		score 7,5		score 7,8.
Ministerie: <i>aantal samenwerkingsverbanden met Buza/HMA's</i>	-	3	8	12

*vanwege een andere beoordelingssystematiek in het 1e jaar van de transparant prijs, is een vergelijking met latere jaren niet goed mogelijk (overigens behaalde Cordaid in dat jaar tussen 25 deelnemers een 6e plaats).

Leren en verbeteren

	2005	2006	Planning 2007	Realisatie 2007
Aantal projectevaluaties	115	105	120	81
Aantal programma-evaluaties	6	3	6	10
% projectevaluaties van voldoende kwaliteit	85	89	>85	91

De kerncijfers geven voor een groot deel al aan dat Cordaid tevreden mag terugkijken op het verslagjaar – al zijn er ook onderdelen van het werk die achterbleven bij de plannen en wensen.

De strategieontwikkeling ontving extra aandacht door het operationeel worden van de partnerwebsite en de introductie van ‘Blik naar buiten’, een methode om op systematische wijze relevante ontwikkelingen uit de omgeving te signaleren en te benutten voor de eigen strategie.

De nieuwe organisatievorm met haar programmatische indeling draagt bij aan meer focus en verdieping van het werk. Belangrijke indicatoren als uitvoeringskosten en kosten fondsenwerving lagen rond de streefwaarden. Werkprocessen zijn opnieuw beschreven; het ziekteverzuim is gedaald; de medewerkerstevredenheid handhaafde zich op een hoog niveau. De afhandeling van aanvragen en rapportages lag onder de streefwaarde en verdient extra aandacht. De coördinatie binnen landen tussen de verschillende programma's dient verbeterd te worden.

Het niveau van de inkomsten was boven verwachting, vooral door de meeropbrengst van de particuliere fondsenwerving (de nieuwe merkenstrategie heeft niet, zoals oorspronkelijk verwacht, geleid tot een inkomstendaling) en van institutionele donoren. Sommige fondsen (microkrediet) beantwoordden nog niet aan de verwachtingen. De ontwikkeling van partnerschappen in de driehoek van partners – projectfinancieringen - marketing/draagvlak leverde ondanks de investeringen in nieuwe relaties nog niet de beoogde resultaten op.

In algemene zin heeft Cordaid zich via haar lobby op een aantal terreinen kunnen manifesteren als een deskundige partij, die meedenkt en ijvert voor brede coalities met diverse actoren. Cordaid profileerde zich in 2007 onder meer op de terreinen van vrede & conflict, religie & ontwikkelingssamenwerking, en gezondheidszorg & hiv/aids.

De bestedingen op de kernactiviteiten van financieren, linking & learning, lobby en draagvlak strookten in grote lijnen met de planning, zij het dat door de méérinkomsten de oorspronkelijke planning moest worden aangepast. De uitgangspunten van programmatisch werken zijn intussen gemeengoed geworden; wel vraagt de operationalisering daarvan ten aanzien van vooral linking & learning en lobby meer aandacht. De samenhang tussen de vier kernactiviteiten behoeft dan ook nog versterking.

Output- en outcome-resultaten bleken wat al te conservatief gepland (ook al omdat basisgegevens hiervoor onvoldoende beschikbaar waren). De realisatie overtrof de planning soms in ruime mate. Met de ingebruikname van het nieuwe Performance Tracking System komt hierin de komende jaren verbetering.

"Wij erkennen de kracht van mensen om positieve veranderingen teweeg te brengen in hun eigen leven."

3.1. Algemeen

Bestedingen programma's in 2007 (x € 1 miljoen)*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Algemeen	Totaal	In %
Strategisch Financieren	20,1	12,7	3,7	18,2	32,4	16,4	10,9	7,0	22,5	11,3	2,5	157,7	96
Linking & Learning	0,6	0,3		0,5	0,7	0,7	0,2	0,1	0,4	0,2	1,0	4,7	3
Cordaid-lobby	0,1	0,1		0,1	0,5	0,1		0,1	0,3	0,1	0,7	2,1	1
Draagvlak											0,9	0,9	0
Totaal	20,8	13,1	3,7	18,8	33,6	17,2	11,1	7,2	23,2	11,6	5,1	165,4	100
In % van totaal	13	8	2	11	20	10	7	4	14	7	4	100	
DAB in %	19	32	18	92	56	71	59	51	59	67	55	55	
MO in %	51	46	57	6	29	21	30	37	26	31	24	30	
BB in %	30	23	25	1	15	8	11	12	15	3	21	14	

De begroting voor 2007 bedroeg € 151,1 miljoen; de prognose kwam uit op € 155 miljoen vanwege de tussentijdse toewijzing van extra medefinancieringsgelden. Uiteindelijk is de prognose met € 10 miljoen overschreden vanwege hogere committeringen lastens MFS (om de betalingsdoelstelling te realiseren) en vanwege hogere inkomsten van institutionele donoren.

De realisatiegraad varieert per programma: de programma's Sloppenwijkbewoners, Vrouwen en Geweld, Rampenpreventie en Noodhulp en Hiv/Aids bleven circa 10% onder de prognose, terwijl de programma's Zorg voor Kwetsbare Groepen en Microfinanciering hier juist bovenuit kwamen. De besteding op 'Algemeen' bedraagt € 5,1 miljoen; het betreft vooral bestedingen door Cordaid Nederland, waarvan pas achteraf (door analyse van de uit projectfondsen gefinancierde projecten) is aan te geven op welk programma de besteding betrekking heeft.

Strategisch financieren

- Totaal aantal financieringsaanvragen ontvangen en verwerkt: 2.714
- Totaal aantal financieringsaanvragen goedgekeurd: 903 (33%)
- monitoring van 2.413 projecten-in-uitvoering via: 1.162 accountantsverslagen, 2.154 financiële voortgangsrapportages, 1.942 inhoudelijke voortgangsrapportages en 358 management letters.
- 921 financieringen werden afgesloten.

* Programma's:

1. Minderheden

2. Sloppenwijkbewoners

3. Vrouwen en Geweld

4. Rampenpreventie en Noodhulp

5. Verzoening en Wederopbouw

6. Toegang tot Gezondheidszorg

7. Zorg voor Kwetsbare Groepen

8. Hiv/Aids

9. Kleine Producenten

10. Microfinanciering

Onderzoeksinstituut TNO adviseert Cordaid bij logistieke organisatie

Een van Cordaids activiteiten is de distributie van goederen, zoals noodhulppakketten, medicijnen en tenten aan de lokale bevolking. Dit gebeurt zowel via partners als in eigen beheer via de unit Logistics. Het betreft een ingewikkeld logistiek proces met veel tussenstations. In de keten van aankoop, verzending, opslag en verdere distributie spelen allerlei factoren een rol; zo kan een kleine hapering of een gebrekkige goederenregistratie soms grote gevolgen hebben voor de rest van de keten.

Cordaid streeft voortdurend naar optimalisering van haar processen. Het partnerschap met Onderzoeksinstituut TNO past daarbij. TNO gaat zijn kennis en expertise inzetten om het logistieke management bij noodhulp en wederopbouwactiviteiten te verbeteren. Intussen is de onderzoeksfase in volle gang.

TNO brengt daartoe de logistieke processen en de interactie tussen de verschillende afdelingen binnen Cordaids hoofdkantoor in kaart, daarnaast wordt een bezoek aan Burundi gebracht, waar Cordaid de distributie van medicijnen ondersteunt.

Daarmee krijgt Cordaid meer inzicht in het functioneren van haar 'supply chain' en in de mogelijkheden om haar logistiek te verbeteren en kosteneffectiever te maken. TNO stelt zich vanuit haar maatschappelijke betrokkenheid ten doel om de innovatieve kennis die het heeft opgebouwd in te zetten voor projecten in ontwikkelingslanden. Op deze wijze wil TNO bijdragen aan de realisatie van de Millenniumdoelen.

Continenten en landen: 45% van de bestedingen vond plaats in Afrika, 26% in Azië, 13% in Latijns-Amerika en nog eens 16% betrof financieringen in Nederland en wereldwijde projecten. In Afrika waren het Grote Merengebied met € 15,6 miljoen, Soedan (€ 8,8 mio), Ethiopië (€ 4,9 mio), Tanzania (€ 4,7 mio) en Oeganda (€ 4,3 mio) belangrijke landen. Voor Azië golden India (€ 11,2 mio), Indonesië (€ 8,0 mio), de Filipijnen (€ 4,9 mio), Afghanistan (€ 4,5 mio) en Sri Lanka (€ 4,2 mio) als zodanig, terwijl in Latijns-Amerika Peru (€ 4,5 mio) en de regio Midden-Amerika (€ 5,6 mio) in dit opzicht de toon aangaven.

Als bijlage is een overzicht opgenomen van de concentratielanden per programma (zie bijlage 1).

Interventiestrategieën: de geplande verdeling van 52% Directe Armoedebestrijding (DAB), 32% Maatschappijopbouw (MO) en 16% Beleidsbeïnvloeding (BB) werd niet gerealiseerd, wel is ten opzichte van 2006 (62% - 27% - 11%) sprake van een opgaande lijn.

Type relatie: 20% van de committeringen betrof projecten die Cordaid in eigen beheer uitvoert, 51% had betrekking op partnerrelaties, 19% op projectrelaties, 7% op verkennende relaties en 3% betrof strategische allianties.

Linking & Learning

Via haar wereldwijde netwerken heeft Cordaid een strategische meerwaarde door het uitwisselen en verdiepen van kennis tussen de partners. Linking & Learning (LL) vindt voor het grootste deel plaats binnen de programma's. Medewerkers van Cordaid organiseren

en faciliteren de kennisuitwisseling ten behoeve van projecten/programma's van partners. In totaal is de personele inzet ongeveer 25 fte; daarbinnen valt ook de inzet van Cordaid-medewerkers ten behoeve van de lobby. In 2007 waren 30 trajecten voor LL in uitvoering. Het aantal interne leerbijeenkomsten (lezingen, workshops, lekgotla's en zo meer) bedroeg ruim 30. Het aantal programma-evaluaties kwam uit op 10, het aantal partnerconsultaties op 41.

Materiële ondersteuning

Via haar unit Logistics verleent Cordaid materiële hulp. In 2007 werd voor ruim € 1 miljoen ingekocht en verzonden, met als eindbestemming vooral Afrika (Liberia, Burundi, Angola en Soedan). Het betrof overwegend medische apparatuur/medicijnen (75%); daarnaast werden voertuigen (10%) verscheept en communicatie- en computerapparatuur (7%). De goederen voor hulpverlening bij rampen in o.a. Indonesië, Peru en Bangladesh konden – conform Cordaids voorkeur - lokaal worden aangeschaft. De unit verleende assistentie op logistiek vlak aan partners in Indonesië, Burundi, Liberia en Kenia/Soedan.

Programmatisch werken

Met haar strategie 2007-2010 heeft Cordaid tevens gekozen voor een programmatische werkwijze. Tijdens het verslagjaar werd deze werkwijze nader gespecificeerd en geoperationaliseerd:

- programmatisch werken betekent eerst en vooral dat programma's geënt zijn op een heldere interventielogica ('theory of change'): welke veranderingen beoogt Cordaid op basis van haar visie (uitsluiting

als oorzaak van armoede)? In elk programma staat insluiting van kwetsbare groepen in de samenleving centraal; daarvoor dienen bestaande machtsrelaties wel te veranderen. Om meer zicht te krijgen op de politieke dimensies van armoedebestrijding en de analyse van de bijbehorende machtsrelaties, is in 2007 met externe ondersteuning een traject van start gegaan van interne deskundigheidsbevordering.

- de werkwijze impliceert ook synergie door samenhang: samenhang tussen de doelen van partners, Cordaid en eventueel andere actoren, maar ook tussen de drie interventiestrategieën en tussen Cordaids kernactiviteiten (financieren, lobby, linking & learning en activiteiten gericht op draagvlak).
- programmatisch werken leidt tot een doelgerichte samenwerking: uitgaande van een gedeelde visie op uitsluiting en armoede, de behoeften van partners en andere actoren, en de mogelijkheden in de gegeven context wordt besloten met wie wordt samengewerkt om de gewenste veranderingen tot stand te brengen.
- programmatisch werken is gericht op uitvoering, maar ook op conceptuele ontwikkeling, die vooral plaatsvindt via linking & learning en de strategische dialoog met partners.

Performance Tracking System

Om de voortgang van Cordaids strategieplan 2007-2010 te monitoren, is het Performance Tracking System (PTS) ontwikkeld. PTS heeft tot doel het programmatisch werken te ondersteunen, de resultaatgerichte sturing van Cordaids activiteiten te versterken, en de externe verantwoording te verbeteren.

De koppeling van partners en projecten aan de

programma's (waarvan de doelstellingen in monitoringsprotocollen zijn vastgelegd) vormt de basis van PTS, dat feitelijk is opgebouwd rond vier kernvragen:

- a) Wat is de geplande (te bepalen bij de intake/ financiering) en bereikte bijdrage (te bepalen bij de afsluiting) van het project aan de programma-doelen?
- b) Wat is de relevantie van de partner in het licht van het gewenste partnerbestand en in relatie tot de programmadoelen?
- c) Hoe kan Cordaid het beste bijdragen aan capaciteitsversterking van de partner?
- d) Hoe is de kwaliteit van het projectvoorstel?

PTS omvat de fasen van intake van het financieringsvoorstel (met zowel de beoordeling van de partner als van het projectvoorstel), de monitoring (met de voortgang van de capaciteitsversterking van de partner en de voortgang van de projectuitvoering), en de afsluiting (met wederom de componenten van partner en project).

Van de 903 committeringen van 2007 zijn er 675 (75%) ingevoerd in PTS. De score is geen 100%, omdat een deel van de committeringen betrekking heeft op de operationele/ personele kosten van veldkantoren, programma-overstijgend van aard is of microfondsen betreft.

Eind 2007 is door een extern bureau een evaluatie uitgevoerd naar het gebruik van PTS. Het rapport geeft een genuanceerd beeld: een deel van de medewerkers ziet het systeem als een verplichting zonder veel nut voor het eigen functioneren, een ander deel ervaart PTS zonder voorbehoud als een nuttig instrument

dat resultaatgericht werken faciliteert. Ook blijkt de betrouwbaarheid van de gegevensinvoer te zijn toegenomen, al zijn verdere verbeteringen nog nodig. PTS heeft meer sturingsmogelijkheden dan op dit moment worden gebruikt. PTS lijkt ook uitstekend Cordaids strategieplan te dekken, al moet tevens worden vastgesteld dat het programmatisch werken nog onvoldoende aan bod komt in PTS.

Op basis van de externe evaluatie en eigen bevindingen zijn diverse activiteiten in gang gezet om PTS en het gebruik ervan te verbeteren.

PTS is uiteraard gelinkt aan de monitoringsprotocollen, waarin per programma doelen met indicatoren zijn gedefinieerd en streefwaarden vastgesteld voor de periode 2007-2010.

Deze vorm van werken was betrekkelijk nieuw, terwijl basisgegevens voor onderbouwing van de streefwaarden niet altijd voorhanden waren. De opgegeven streefwaarden bleken dan ook in bepaalde gevallen fors af te wijken van de realiteit van de gefinancierde projecten.

Hierbij dient overigens te worden aangetekend dat het jaarplan 2007 uitging van een bestedingen-totaal van € 150,7 miljoen; in werkelijkheid werd bijna € 15 miljoen extra besteed, veelal aan specifieke projecten, waardoor de planningscijfers werden scheefgetrokken.

Capaciteitsversterking

Cordaid omschrijft output als capaciteitsversterking van partners. Voor partners waarmee een partnerrelatie bestaat, wordt bij elke nieuwe financieringsaanvraag een organisatiescan ingevuld; daarin wordt tevens

Kenmerken van een goede partnerorganisatie

De capaciteit van partnerorganisaties wordt door Cordaid beoordeeld aan de hand van een organisatiescan, waarvan tevens twee verbijzonderingen (een financieel toetsingskader en een genderscan) deel uitmaken. Voor Cordaid geldt de stelregel dat een kwaliteitsorganisatie een voorwaarde én in hoge mate een garantie vormt voor een adequate uitvoering van projecten.

Bij de beoordeling spelen vier dimensies een rol:

- Position & relating: opereert de organisatie in een positieve/negatieve context (politiek, economisch, sociocultureel); wat is de kwaliteit van haar relaties met anderen; in hoeverre wordt deelgenomen aan netwerken; hoe is het gesteld met het 'public image' en de accountability?
- Thinking & learning: heeft de organisatie een strategisch plan; is het plannings-, monitorings- en evaluatiesysteem van voldoende kwaliteit; bestaat er een human-resourcebeleid?
- Doing: wat zegt de meest recente externe evaluatie over de organisatie; hoe is het gesteld met de duurzaamheid van de organisatie zelf en de door haar verleende diensten; hoe efficiënt is de organisatie en wat is de kwaliteit van het financieel management/administratie (gespecificeerd via de 22 elementen van het financieel toetsingskader)?
- Being: hoe is het toezicht op de organisatie geregeld, hoe is het genderbeleid en -praktijk (gemeten via de 10 elementen van de genderscan); zijn het management en de staf competent; hoe transparant functioneert de organisatie?

aangegeven voor welke elementen een traject van capaciteitsversterking wordt ingezet – uiteraard in samenspraak met de partner. Op deze wijze komt in de loop van ongeveer drie jaar van elke partnerrelatie een organisatiescan beschikbaar.

Gedurende 2007 werden 405 organisatiescans ingevuld; in 156 gevallen werd daarbij aangegeven welke elementen van de partnerorganisatie versterking behoeven.

De tabel op de volgende pagina geeft aan wat de gemiddelde score is op de verschillende elementen en hoe vaak deze zijn geselecteerd voor capaciteitsversterking. Onder de programma's zijn details dienaangaande opgenomen.

De scores bewegen zich tussen 1 en 4, waarbij een score van 2,5 geldt als de grens tussen onvoldoende en voldoende.

Dimensie	Omschrijving elementen	aantal scores gevuld ¹	Gem. score	aantal geselecteerd ²	Gem. score, geselecteerd
Position & relating	Level of support related to other actors	397	3,23	12	3,06
	Level of support related to environmental factors	397	2,81	5	2,15
Thinking & learning	Adequacy of strategic management	405	2,89	40	2,43
	Adequacy of PBME	400	2,78	76	2,44
	Adequacy of Quality Management	395	3,16	9	2,89
	Adequacy of HRD	377	2,86	5	2,00
Doing	Quality of recent past performance	396	3,09	10	2,50
	Adequacy of participatory decision making	392	2,99	13	2,00
	Level of sustainability of services	395	2,57	50	2,26
	Level of organizational sustainability	390	2,23	54	1,84
	Level of efficiency	323	2,37	20	1,95
	Adequacy of financial management and administration	342	2,57	53	2,47
	Adequacy of HRM and administrative practices	360	2,57	9	1,78
Being	Adequacy of structure	392	2,92	26	2,58
	Adequacy of governance	384	3,01	15	2,77
	Adequacy of gender aspects	397	2,47	42	2,19
	Level of competency of staff	392	3,09	16	2,59
	Level of competency of leaders	392	2,93	12	2,38
	Level of transparency	366	2,85	7	2,00

¹ Aantal scores duidt op het aantal toegekende scores per element

² Aantal partners geselecteerd voor capaciteitsversterking

Kenmerken van een goed projectvoorstel

Een goede partner garandeert in de meeste gevallen ook een goed financieringsvoorstel. Toch heeft Cordaid in haar beoordelingssystematiek de kwaliteit van het project opgenomen, deels als extra garantie en deels om kennis dienaangaande te verzamelen om ervan te leren.

Bij een goede projectinterventie:

- bestaat er consistentie tussen activiteiten, resultaten en doelstellingen;
- is de haalbaarheid voldoende aangetoond (project sluit aan bij de probleemanalyse en is realistisch opgezet, nodige menskracht is beschikbaar, risico's zijn ingeschat);
- is de kwaliteit van het management toereikend voor een goede aansturing van de uitvoering;
- is de monitoring via indicatoren en een competente monitoringstaf gegarandeerd;
- zijn maatregelen genomen om de duurzaamheid te vergroten;
- en is het budget voor materiële en personele middelen afgestemd op de beoogde resultaten.

Het overzicht laat zien dat er Cordaid-breed sterk wordt ingezet op PBME (Planning, Budgettering, Monitoring, Evaluatie), duurzaamheid van de organisatie, financieel management, duurzaamheid van de geboden diensten/activiteiten, gender, en strategisch management.

De organisatiescan is een momentopname van de capaciteiten van de partner, die tevens aangeeft op welke elementen afspraken voor capaciteitsversterking zijn gemaakt. De voortgang wordt gemonitord en na 2 à 3 jaar wordt de organisatiescan herhaald om de bereikte capaciteitsversterking per individuele partner in kaart te brengen en daarmee dus de effectiviteit van het gebruikte capaciteitsversterkingstraject.

Ontwikkelingen in het partnerbestand

Cordaid's partnerbestand omvat naast partnerrelaties en strategische allianties ook verkennende relaties (vanwege de doelstelling van vernieuwing van het partnernetwerk). Eenmalige en veelal kortlopende projectrelaties maken daarentegen géén deel uit van het vaste partnerbestand.

Afbouw en vernieuwing vinden plaats binnen de programma's, die dan ook als 'rekenenheid' worden gebruikt. Dit houdt in dat een partner binnen het ene programma als afbouwpartner kan gelden en tegelijk in een ander programma als partner wordt gehandhaafd, of dat een bepaalde partner als nieuw wordt geregistreerd terwijl zij al deel uitmaakt van de partnerportfolio van een ander programma. Onderstaande overzichten bevatten dan ook een zekere 'overlap'.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Totaal	In %
Afbouw*	8	22	5	0	15	11	51	1	57	45	215	19%
Vernieuwing	36	9	12	14	26	11	14	6	18	16	162	15%
+ / -	+28	-13	+7	+14	+11	-	-37	+5	- 39	-29	-53	

* inclusief de 'afbouw' of correctie vanwege de in het vorige overzicht (zie jaarplan 2007, pagina 32) opgenomen projectrelaties. De percentages zijn berekend over het totaal van 1.117 partners (zie jaarplan 2007).

Partnerbestand per december 2007:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Totaal	In %
Afrika	52	54	14	22	73	90	12	62	64	14	457	43%
Azië/Midden-Oosten	103	-	-	22	35	28	62	11	57	36	354	33%
Latijns-Amerika	27	50	14	6	37		12		67	27	240	23%
Nederland / Wereldwijd	3	2	8								13	1%
Totaal Cordaid	185	106	36	50	145	118	86	73	188	77	1.064	100%
In % van totaal	17	10	3	5	14	11	8	7	18	7	100	100%
Kerkelijk/kerkelijk verwant*	45	36	20	74	69	71	55	76	29	23	52	
Aantal vrouwenorganisaties	11	6	29	4	11	9	10	10	11	9	110	10,3%

*(als % van de committeringen van 2007)

Een selectie

Met tien programma's, vier kernactiviteiten, ruim duizend partners en meer dan 2.000 lopende financieringen kan Cordaid in het bestek van dit jaarverslag uiteraard niet al haar activiteiten en resultaten aan bod laten komen.

Wel worden alle toegekende financieringen door middel van een korte kenschets op www.cordaid.nl gepresenteerd; de monitoringsprotocollen maken als aparte annex deel uit van dit jaarverslag.

Voor het jaarverslag is gestreefd naar een beschrijving die recht doet aan de belangrijkste ontwikkelingen en resultaten; daarbij vormde ook de representativiteit een belangrijk criterium (waarbij de ogen niet werden gesloten voor activiteiten die minder voorspoedig verliepen – zie paragraaf 6.7.).

E.e.a. leidt ertoe dat de beschrijving van de programma's in zekere mate varieert: bepaalde aspecten worden in elk programma behandeld, andere aspecten zoals bijvoorbeeld beleidsontwikkeling (waarvan zo kort na de start van het strategieplan niet bij elk programma sprake was), innovatie en doelmatigheid worden daarentegen voor een beperkt aantal programma's beschreven.

Onder 'capaciteitsversterking' (output) verstaat Cordaid het (geplande) resultaat van versterkingstrajecten van partners via onder andere trainingen, workshops, trajectbegeleiding, netwerking. Belangrijke elementen van versterking zijn strategieontwikkeling, financieel management, duurzaamheid, planning/monitoring/evaluatie en gender.

'Resultaten doelgroep' (outcome) betreft de (geplande) resultaten van activiteiten van de partner met betrekking tot directe armoedebestrijding (betere levensomstandigheden van armen via duurzame dienstverlening en versterking van het vermogen van mensen om zelf in hun basisbehoeften te voorzien), maatschappijopbouw (versterking van pluriforme en democratische maatschappelijke structuren en organisaties met als doel meer rechtvaardige machtsverhoudingen en zeggenschap van gemarginaliseerde groepen in besluitvormingsprocessen), en beleidsbeïnvloeding (het veranderen van beleid, processen en structuren die armoede en ongelijkheid in stand houden/verergeren).

'Doelmatigheid' heeft het creëren van extra waarde van de financiering als oogmerk. Investerings in programma's/projecten scoren qua doelmatigheid hoger als het terugverdienvermogen aangetoond kan worden evenals kostenbesparingen, en als sprake is van een hefboomeffect (de activiteiten strekken via lobby, voorbeeldwerking, duplicering e.d. een ruimere doelgroep tot nut).

3.2. Minderheden

Inleiding

Het algemene doel van het programma is het vergroten van de zeggenschap van gediscrimineerde en buitengesloten etnische, religieuze en culturele groepen.

Om haar effectiviteit te vergroten, heeft Cordaid daarbij gekozen voor concentratie op de thema's:

- **Natuurlijke hulpbronnen:** etnische groepen zijn vaak verbonden met een specifiek gebied. Hun rechten daarop zijn echter niet altijd geregeld, zodat mijnbouw, houtkap- en landbouwbedrijven (soja, oliepalm) hun gang kunnen gaan. Cordaid biedt steun aan etnische groepen bij het behoud/herwinnen van hun oorspronkelijke rechten.
- **Vrouwen en identiteit:** vrouwen van gediscrimineerde groepen worden vaak ook nog geconfronteerd met discriminatie en geweld vanwege hun vrouw-zijn. Zij worden niet aan het woord gelaten en dreigen een vergeten groep te worden in de strijd voor zeggenschap.
- **Religie en identiteit:** in met name Azië en Afrika is sprake van een groeiend aantal communale conflicten, waarbij religie een rol speelt. Cordaid stimuleert de interreligieuze dialoog om het groepsgebonden denken te overwinnen en een pluriforme, multireligieuze samenleving mogelijk te maken.

Resultaten doelgroep

De zeggenschap van buitengesloten minderheden staat centraal in Cordaids financieringspraktijk. Organisaties en netwerken van minderheden worden opgebouwd en versterkt, zodat deze in staat zijn om de dialoog met

andere groepen in de samenleving aan te gaan.

Directe armoedebestrijding dient om de voorwaarden te creëren voor organisatie van de doelgroep van minderheden, zoals bijvoorbeeld een betere toegang tot onderwijs en opleidingen. Naarmate aan deze voorwaarden wordt voldaan, neemt de financiering van directe armoedebestrijding af ten gunste van de organisatievorming en -versterking.

De beleidsbeïnvloeding richtte zich op het vergroten van de zeggenschap van de doelgroep in processen van besluitvorming inzake bijvoorbeeld de verdeling/toegang tot natuurlijke hulpbronnen.

Via directe armoedebestrijding, maatschappijopbouw en beleidsbeïnvloeding wordt gewerkt aan duurzame resultaten voor de doelgroep. Voor het grootste deel van de committeringen zijn deze resultaten vervat in overzichten zoals hieronder.

Niet altijd kunnen Cordaids financieringen direct worden gekoppeld aan de programmadoelstellingen (bijvoorbeeld bij fondsen), vandaar dat soms sprake is van een verschil tussen de totaalcommittering (vermeld in het blokje 'kernegegevens') en de totaalsom van de bijdragen in de tabel.

Kernegegevens

- Het programma is actief in Afrika (5 landen), Azië (5) en Latijns-Amerika (2)
- En werkt samen met 185 partners
- In 2007 werd € 20,8 miljoen besteed
- En werden 147 bijdragen toegekend voor partners/projecten
- Waarmee 670.000 mensen werden bereikt
- Eind 2007 waren 363 projecten in uitvoering

Doelstelling	Bereik*	% vrouwen	Bijdrage (€)
Leden van minderheden met toegang tot markten en natuurlijke hulpbronnen	15.000	50	841.000
Mensen met verbeterde toegang tot basisvoorzieningen	452.000	50	1.812.000
Mensen met verbeterde toegang tot werk en inkomen	32.000	52	708.000
Aantal minderhedenorganisaties dat is opgezet/versterkt	2.000		6.092.000
Interetnische/-religieuze dialoog over specifieke issues	80		1.331.000
Aantal organisaties met toegenomen capaciteit op beleidsbeïnvloeding	120		1.459.000
Aantal beleidsbeïnvloedingsinitiatieven m.b.t. discriminatie bij toegang tot hulpbronnen	100		1.273.000
Aantal beleidsbeïnvloedingsinitiatieven m.b.t. mensenrechten en zelfbeschikking	45		1.387.000

* De bereikcijfers hebben globaal betrekking op respectievelijk het aantal personen, het aantal doelgroeporganisaties, en het aantal beleidsbeïnvloedingstrajecten.

Oliewinning en milieu in de Niger Delta, Nigeria

Nigeria is rijk dankzij de oliewinning. Maar de milieuschade die wordt toegebracht en de onmacht van de overheid om ontwikkelingen te initiëren, leiden tot frustratie en geweld. Voor de lokale bevolking rest geen andere keus dan voor de eigen belangen op te komen, daartoe gesteund door NGO's als het Stakeholder Democracy Network (SDN).

Cordaid kende in 2007 een éénjarige financiering van € 229.560 toe aan SDN voor haar op maatschappijopbouw en beleidsbeïnvloeding gerichte interventie in de Niger Delta. De maatschappijopbouw wil een grotere invloed realiseren voor achtergestelde groepen op de lokale/nationale besluitvorming door in totaal 18 organisaties te versterken, waaronder vier NGO's (die op hun beurt 12 basisgroepen ondersteunen) en twee ontwikkelingscomités (waarbij erop wordt toegezien dat vrouwen en jongeren goed vertegenwoordigd zijn). De beleidsbeïnvloeding ijvert voor extra aandacht van overheidsorganen voor medezeggenschap van achtergestelde groepen.

Het eerste half jaar van uitvoering viel samen met de presidentsverkiezingen in Nigeria, die chaotisch verliepen en de projectactiviteiten ernstig bemoeilijkten. Toch zijn er al resultaten te melden: vrouwen vervullen een belangrijke rol in de besluitvorming, latent gewelddadige conflicten zijn in goede banen geleid, er is een goede samenwerking met de vier NGO's en acht basisorganisaties, en vrouwen- en jongerengroepen zijn versterkt rondom concrete projecten.

Daarnaast werden rapporten uitgebracht over de verkiezingen (waarmee veel goodwill werd gekweekt bij de internationale gemeenschap), economische diversificatie in de Niger Delta en de rol van vrouwen daarbij, en toegang tot gezondheidszorg. De stagnatie vanwege de verkiezingen werkt nog door. Het feit dat concrete verbeteringen nog niet zichtbaar zijn, maakt de bevolking ongeduldig. Het is dan ook zaak dat in de komende periode het proces tot tastbare resultaten voert.

Dayak-vrouwen in Oost-Kalimantan, Indonesië

De provincie Oost-Kalimantan op het eiland Borneo telt 2,5 miljoen inwoners; 40% daarvan behoort tot een inheemse bevolkingsgroep. Een van deze groepen is de Dayak, die op meerdere gebieden worden uitgesloten en dan ook een marginaal bestaan leiden. Hun voorouderlijke gronden worden geëxploiteerd door multinationale ondernemingen, conflicten lopen veelal langs religieuze en etnische scheidslijnen. Vrouwen zijn in deze situatie extra kwetsbaar, mede door hun geringe zeggenschap binnen het huishouden en de gemeenschap.

Perkumpulan Nurani Perempuan (PNP) is een kleine, relatief jonge ontwikkelingsorganisatie, die opkomt voor de belangen van Dayak-vrouwen. Gebruikmakend van de mogelijkheden die de decentralisatiepolitiek van Indonesië biedt, streeft zij naar een betere positie voor de Dayak-vrouw.

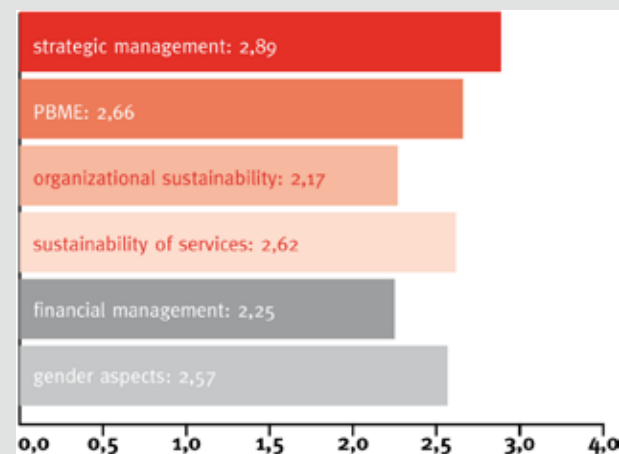
Aan PNP's driejarig project stelde Cordaid € 143.313 beschikbaar. Het heeft de volgende doelen/resultaten:

- Versterking van de inheemse vrouwenunie en lokale vrouwenbonden, bewustwording inzake politiek en gender, rekrutering/training van 35 gemeenschapswerkers, en verkiezing van twee vrouwen tot regionaal parlementslid.
- Versterking van de krediet- en spaarunie en ontwikkeling/uitvoering van een businessplan door vier vrouwengroepen.
- Training in conflicthantering en het tegengaan van grootschalige palmolieplantages en mijnbouwactiviteiten.

Capaciteitsversterking

Cordaid werkt samen met organisaties van minderheden en netwerken van diverse actoren op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Uit de organisatiescans blijkt dat de analyse van machtsrelaties, de positionering in de samenleving en de samenwerking met relevante actoren gemiddeld goed zijn. De capaciteitsversterking (met 32 partners zijn hiervoor afspraken gemaakt) richt zich vooral op strategieontwikkeling, het bevorderen van tweedelijns leiderschap (naast het frequent voorkomende charismatisch leiderschap), financieel beleid/beheer en een democratische besluitvorming, inclusief de rol van vrouwen daarin.

Een groot deel van de in 2007 financiering aanvragende partners werd getoetst aan de hand van scans. De (gemiddelde) scores (namelijk 83) geven een momentopname van de capaciteiten, waarvan zes belangrijke aspecten staan vermeld in onderstaande box.

Democratie binnen een Dalit-organisatie, Andhra Pradesh, India

De Dalit Bahujan Shramik Union (DBSU), een bond in de Indiase deelstaat Andhra Pradesh, zet zich in voor gelegaliseerd grondbezit van haar 150.000 leden/gezinnen. Het afgelopen jaar mondde een intern conflict uit in een splitsing van de leden langs subkaste-lijnen; bemiddelingspogingen van regionale en nationale Dalit-gremia faalden.

Op verzoek van de DBSU faciliteerde Cordaid de inzet van een bemiddelaar. Met de keuze van een mensenrechtensdeskundige met ruime ervaring op het terrein van conflictbemiddeling en organisatieontwikkeling gingen alle partijen akkoord.

Zijn missie resulteerde in de constatering dat de conflicten te herleiden waren tot onduidelijkheden in de besluitvormingsstructuur van de bond, de positie/rol van de leiders, en de interne regelgeving en procedures, waardoor spanningen en manipulaties (van binnen en buiten) in de hand werden gewerkt.

De missie doorbrak de impasse. De leiding van de bond heeft een werkgroep uit haar midden benoemd, die met aanbevelingen en voorstellen zal komen voor een aangepaste constitutie, heldere profielen voor de leiderschapsposities, en aanpassingen van de structuur, procedures en het kiessysteem.

Invloed van partners op het beleid van Cordaid

Tijdens een consultatie in Kameroen met zes partners uit de Niger Delta werden de uitgangspunten van het gezamenlijk beleid voor de periode 2008-2010 vastgelegd in een aantal strategische keuzes:

Het Niger Delta Master Plan dat door de Nigeriaanse

overheid is aanvaard als kader voor de ontwikkeling wordt door de partners ook gezien als kader voor lokale ontwikkeling. Daarbij kiezen zij voor goed bestuur, energiezekerheid en veiligheid voor de bevolking. Partners maken de inhoud van het Master Plan bekend bij de lokale bevolking en richten zich vooral op de operationalisering van het Plan.

Het Niger Delta Development Committee is het coördinerend orgaan van het Master Plan, maar is nog zwak. Daarom wordt het door de partners ondersteund bij de uitvoering van zijn taken.

De Gulf of Guinea Energy Security Strategy (GGESS) lijkt in strijd met het Master Plan. Er wordt gelobbyd voor deelname van maatschappelijke organisaties aan het GGESS-overleg (januari 2008, Den Haag), waar ervoor gepleit zal worden om het Master Plan boven GGESS te stellen.

Voor de maatschappelijke organisaties wordt een proces van linking & learning in gang gezet, dat met name gefocust zal zijn op versterking van hun participatie en onderlinge samenwerking. Een onafhankelijke deskundige krijgt als taak om de context en rapportages van de partners te analyseren en zijn bevindingen terug te koppelen naar de partners. Visie, missie en strategieën van de partners worden eveneens in kaart gebracht door de deskundige; op basis hiervan kan de strategie worden aangescherpt. Cordaid vervult hierbij de rol van katalysator.

Doelmatigheid

De samenwerking met de Comisión Pastoral Paz y Ecología (COPAE) in Guatemala is voor Cordaid een strategische keuze. Het project (met een Cordaid-

bijdrage van € 68.315) dient de belangen van de lokale bevolking, maar legt via zijn juridische acties en nationale/internationale beleidsbeïnvloeding tegelijk de basis voor een meer fundamentele aanpak van de problematiek van zeggenschap over natuurlijke hulpbronnen.

In eerste aanleg gaat het om de bestrijding van de gevolgen van de goudwinning in de provincie San Marcos: schaarse landbouwgronden worden in beslag genomen en afvalstoffen ongezuiverd geloosd, waterbronnen drogen op en de gezondheid van mensen en vee wordt aangetast. COPAE stelt zich samen met de doelgroep van overwegend indianen hiertegen teweer door training van promotoren om 100.000 mensen te informeren, analyse van de milieuvervuiling en het aanleggen van een database om de vervuiling te registreren/monitoren.

Het project dient tevens een ruimer doel. COPAE ijvert voor aanpassing van de nationale wet- en regelgeving ten aanzien van mijnbouwactiviteiten. Zij maakt de problematiek wereldkundig, legt geschillen voor aan internationale organisaties, participeert in verschillende gremia en commissies, en bewandelt waar nodig de juridische weg.

COPAE neemt ook deel aan CIDSE-COPLA (de samenwerking van CIDSE met het Latijns-Amerika-platform), dat een lobby beoogt ter bescherming van de bevolking en milieu tegen desastreuze methoden van grondstoffenwinning. Als project van het bisdom San Marcos geniet COPAE in brede kring vertrouwen; er is een directe link naar de nationale bisschoppenconferentie die weer zitting heeft in een comité voor behandeling van mijnbouwproblemen.

Lobby

Dalits

Samen met Justitia et Pax, het Dalit Netwerk Nederland en CMC Mensen met een Missie zet Cordaid zich in voor het uitbannen van kastendiscriminatie in India en naleving van de mensenrechten van de ongeveer 170 miljoen Dalits.

In het verslagjaar was de lobby speciaal gericht op enerzijds het vergroten van de aandacht voor Dalit-vrouwen binnen de rechtenlobby van nationale/internationale Dalit-netwerken en Europese platforms, en anderzijds meer aandacht voor Dalit-vrouwen binnen internationale instanties als de VN en de EU.

De uitkomsten van de lobby mogen voorlopig tot tevredenheid stemmen:

- Als uitvloeisel van de in november 2006 in Den Haag gehouden internationale conferentie stelden Dalit-vrouwen 'The Hague Declaration on the Human Rights of Dalit women' op; dit lobbydocument is vertaald in zeven Zuid-Aziatische talen.
- Het Europees Parlement nam op 1 februari een historische resolutie aan, waarin zij zich uitspreekt tegen kastendiscriminatie en het voortdurende geweld tegen Dalits.
- De VN heeft via haar commissies voor de uitbanning van raciale discriminatie en discriminatie van vrouwen aanbevelingen aan de Indiase overheid gedaan inzake de positie en rechten van de Dalits - daarvan maakten aanbevelingen over de rechten van Dalit-vrouwen deel uit.
- 30 cases van geweld tegen Dalit-vrouwen (afkomstig uit een in 2006 verricht onderzoek dienaangaande) zijn door de VN-rapporteur 'On violence against women' in behandeling genomen.

- Door de oprichting van de Dalit-vrouwen werkgroep heeft de aandacht voor Dalit-vrouwen in het beleid van IDSN (International Dalit Solidarity Network) een formeel karakter gekregen.

Papoea Land van Vrede

Cordaid voert sinds enige jaren lobby voor de rechten van Papoea's in Indonesië. Het traject is gericht op de opbouw van lokale en nationale netwerken, en het onder de aandacht brengen van mensenrechtenschendingen en discriminatie op nationale en internationale fora. Cordaid werkt hierbij samen met onder meer Justitia et Pax (J&P).

Begin 2007 nam Cordaid deel aan een door J&P georganiseerde lobbytour door Brussel en Den Haag met een delegatie uit Papoea; er zijn waardevolle contacten gelegd, maar voor concrete resultaten is een follow-up vereist. Wel had de lobby tot resultaat dat mw. H. Jilani, de speciale vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties voor 'Human Rights Defenders' voor het eerst Papoea kon bezoeken. Zij had ontmoetingen met partnerorganisaties, die ingingen op de mensenrechtensituatie en voorstellen deden ter verbetering. Haar rapport wordt in 2008 besproken in de VN Mensenrechten Raad in Genève; de uitkomst daarvan bepaalt de vervolgstappen van Cordaid.

Linking & Learning

De programma-evaluatie 'Civil Society Participation' (CSP) van 2006 constateerde m.b.t. Sri Lanka dat het maatschappelijke middenveld nog te weinig betrokken is bij veranderingsprocessen. De evaluatie toonde ook aan dat partners behoefte hebben aan een grondige

reflectie op hun werkwijze en de rol die zij kunnen spelen in het mobiliseren van de bevolking en het bevorderen van participatie in lokale vredesprocessen. Ook maakte de evaluatie duidelijk dat nog te weinig aandacht uitgaat naar gendergelijkheid.

Deze uitkomsten waren voor Cordaid aanleiding om een driejarig leertraject te ontwikkelen met gender-mainstreaming binnen de context van vredesopbouw en verzoening als centraal doel.

Het traject is in handen van een Sri Lankaans team: het Creator's Forum.

Na de nodige inventariserende acties en brainstorming met Cordaid-partners werd de aanpak nader uitgewerkt in leermodules. In een periode van twee jaar worden 75 medewerkers van NGO's geschoold tot 'Facilitators for Social Transformation'. Een tweede doel is de ontwikkeling van een monitoringsinstrument voor sociale verandering, dat zowel bruikbaar is voor NGO's zelf als voor donoren.

Historische resolutie moet leiden tot einde kasten-discriminatie

Het Europees Parlement heeft begin februari een historische resolutie aangenomen, waarin zij zich uitspreekt tegen kastendiscriminatie en het voortdurende geweld tegen Dalits in India. De resolutie dringt bij de regering van India aan op speciale maatregelen ter bescherming van de rechten en verbetering van de positie van Dalits. De Europese Commissie en Raad worden opgeroepen om de kwestie van kastendiscriminatie in al hun onderhandelingen met India mee te nemen.

Ondanks het feit dat India de grootste functionerende democratie en een van de snelst groeiende economieën in de wereld is, hebben 167 miljoen Dalits, ook wel kastenlozen genoemd, nog dagelijks te maken met discriminatie, armoede en geweld.

Eind vorig jaar zijn tientallen Dalit-vrouwen en -mannen in Den Haag en Brussel geweest om te spreken met Nederlandse en Europese parlementariërs. Verschillende vertegenwoordigers van politieke partijen spraken toen hun afschuw uit over het schokkende gebrek aan uitvoering van wetten die de mensenrechten van Dalits moeten beschermen. Naar aanleiding van de bezoeken van deze Dalit-organisaties nam het Europees Parlement deze historische resolutie aan.

Draagvlak

Met migrantennetwerken werd in 2007 samengewerkt rond de thema's van integratie en maatschappelijke samenwerking. Zo werd de gezamenlijke voedselinzameling rond de Ramadan en het Offerfeest door SMHO (Samenwerkende Moslim Hulp Organisaties) en de Van Harte resto's voortgezet. Twee activiteiten van SMHO, die mede ondersteund werden door Cordaid, benadrukten nog eens de inzet van dit Turkse netwerk voor integratie en maatschappelijke cohesie. Zo haakte men met een aantal landelijke bijeenkomsten in op het door de UNESCO uitgeroepen jaar van de multiculturele en multireligieuze verdraagzaamheid, naar aanleiding van de 800ste geboortedag van de mysticus Mevlana; deze activiteit genoot de belangstelling van het Koninklijk Huis en bewindslieden. Ter gelegenheid van het akkoord van Schokland (juni 2007) werd door SMHO en Cordaid een gezamenlijke verklaring getekend over hun bijdrage aan de millenniumdoelen.

De maatschappelijke betrokkenheid van migrantenorganisaties werd gestimuleerd door medefinanciering van 35 projecten. Parochiële MOV-groepen ontvingen steun voor 67 initiatieven, waarbij Cordaid de eigen middelen van de groepen verdubbelt. Verder werden - ook via een verdubbelingsregeling - 40 projecten ondersteund van een drietal grote organisaties: Melania (vrouwenprojecten), Mill Hill (capaciteitsversterking in Oost-Afrika) en Geron/Mitra (kwetsbare vrouwen/kinderen in India).

Een strategische alliantie

In 2003 gingen Cordaid en Justitia et Pax een strategische samenwerking aan. Per begin 2007 werd de samenwerking voor een volgende periode (2007-2010) verlengd. Het gegeven dat vrede en ontwikkeling veel, zo niet alles met elkaar te maken hebben, doet beide organisaties steeds intensiever met elkaar en met gemeenschappelijke partners overzee in complementaire zin samenwerken.

Drie doelstellingen geven richting aan de activiteiten van de komende jaren:

- versterking van de capaciteiten van zuidelijke partners, in het bijzonder rond identiteit en pluriforme samenlevingen en seksueel geweld tegen vrouwen;
- samenwerking met partnerorganisaties via overdracht van kennis en ervaring, beïnvloeding van het Nederlandse, Europese en internationale beleid, en voorlichting/bewustmaking van een breed Nederlands publiek m.b.t. conflictpreventie en naleving van mensenrechten;
- uitwisseling van expertise en capaciteiten tussen Cordaid en Justitia et Pax.

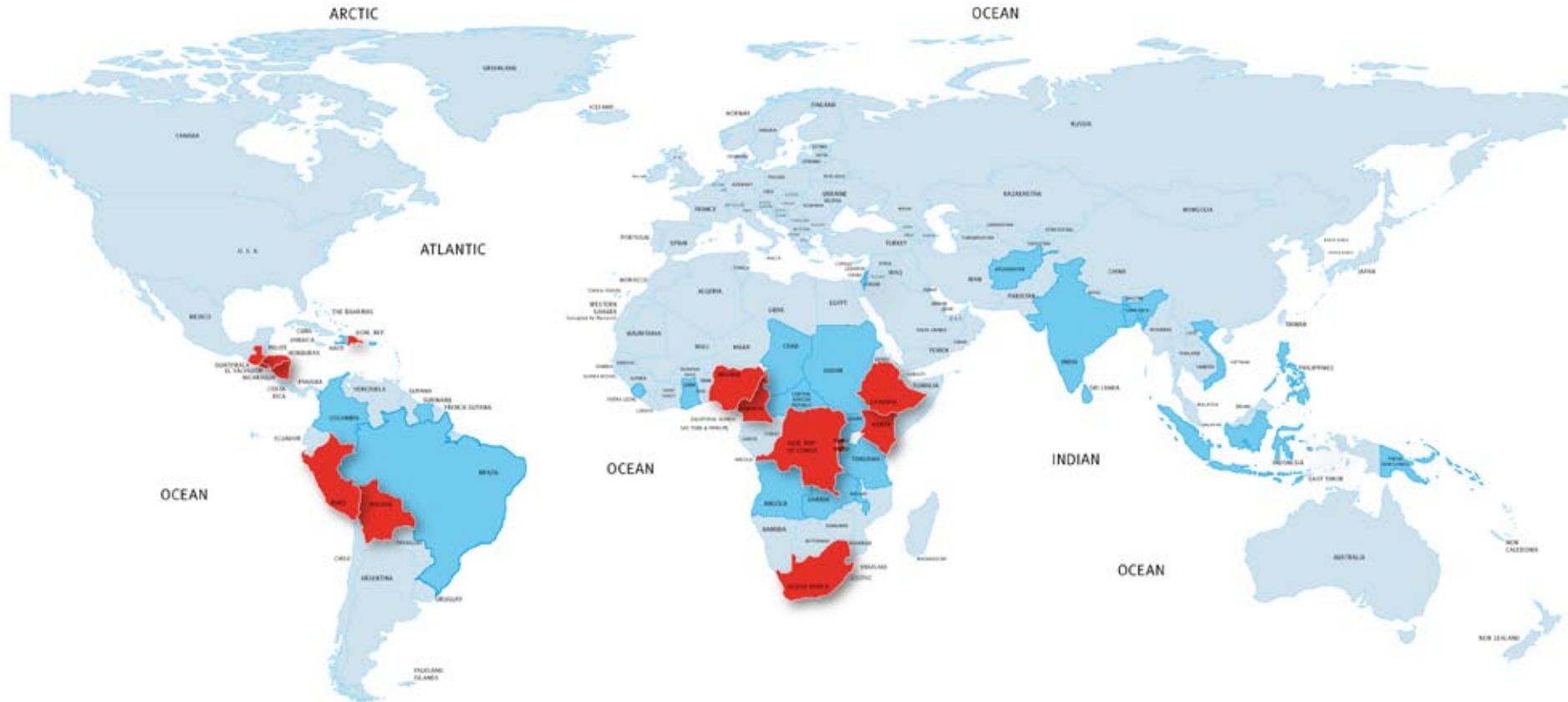

In Douala, Kameroen, zijn de meeste straatkinderen gewend aan armoede, geweld, seksueel misbruik en drugs. Enkelen zwerven alleen rond, maar het merendeel leeft in kleine groepen of gangs. Cordaid werkt samen met lokale hulporganisatie Chaine des foyers. Deze organisatie heeft verschillende opvangtehuizen in Douala waar kinderen kunnen verblijven, eten en onderdak krijgen en waar ze een opleiding volgen.

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Sloppenwijkbewoners
- Overige concentratielanden Cordaid

3.3. Sloppenwijkbewoners

Inleiding

In algemene zin gaat het in dit programma om de 'empowerment' van sloppenwijkbewoners: meedoen, meepraten en meebeslissen.

Cordaid onderscheidt daarbij drie thema's.

- De sociale huisvesting heeft als accenten kredietverlening (betaalbare hypotheek), werkgelegenheid, bestrijding van gedwongen uitzetting, en eigendomsrechten.
- Bij milieu & afval gaat het om een goede watervoorziening en riolering (bij voorkeur via publiek-private samenwerking), afvalverwerking/recycling, en het voorzien in de almaar groeiende vraag naar energie.
- Ten aanzien van stedelijke jongeren is duidelijk dat hun positie niet alleen problematisch is vanwege hun afwijkende gedrag en hun gebrek aan zeggenschap en erkenning, maar ook vanwege een schreeuwend tekort aan werkgelegenheid.

Een nieuwe beleidsontwikkeling deed zich voor in oktober 2007 toen het Urban Matters-initiatief van start ging, dat de samenwerking tussen het programma Sloppenwijkbewoners en Cordaids activiteiten in Nederland wil versterken. Daarbij gelden als belangrijk subdoelstellingen:

- Verbetering van de kwaliteit van Cordaids stedelijke programma door gebruik te maken van de (innovatieve) kennis, netwerken en financiële middelen van Nederlandse bedrijven, overheidsdiensten, kennisinstituten etc.;

- Het Nederlandse publiek meer bewust te maken van de gevolgen van verstedelijking in ontwikkelingslanden door onder meer een relatie te leggen met de problematiek in Nederland, en zo het draagvlak te versterken voor een actieve betrokkenheid bij de thematiek;
- Het creëren van 'Wereldwijken' voor stedelijke armen in voorlopig drie landen (Kenia, El Salvador en Zuid-Afrika) – als pendant van de Nederlandse 'Prachtwijken'. Met het oog op de doelstelling van het ministerie om zich ook internationaal in te zetten voor wijkverbetering, is Cordaid gevraagd hierbij een voortrekkersrol te vervullen. Tevens stelde de minister € 600.000 beschikbaar aan Cordaid om Nederlandse actoren te betrekken bij de initiatieven in het Zuiden.

Resultaten doelgroep

Cordaid investeerde in partners die zich bezighouden met sociale huisvesting en een gezonde leefomgeving voor sloppenwijkbewoners. Daarnaast werd bijgedragen aan projecten voor jongeren ter preventie van geweld en bendevoering en ter bevordering van hun deelname aan lokale ontwikkelingsprocessen; het aantal jongeren dat met werkgelegenheidsprojecten werd bereikt, was nog beperkt vanwege de opbouwfase waarin dit onderdeel verkeert. Bij de maatschappijopbouw en beleidsbeïnvloeding ging het om het vergroten van de invloed van (versterkte) NGO's en wijkorganisaties op decentralisatieprocessen en participatief bestuur, een verruimde toegang tot basisvoorzieningen en preventie van hiv/aids, en een betere positie van jongeren.

Kerngegevens

- Het programma is actief in Afrika (6 landen) en Latijns-Amerika (4)
- En werkt samen met 106 partners
- In 2007 werd € 13,1 miljoen besteed
- Er werden 75 bijdragen toegekend voor partners/projecten
- Waarmee 336.000 mensen werden bereikt
- Eind 2007 waren 229 projecten in uitvoering

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal sloppenwijkbewoners met verbeterde toegang tot basisvoorzieningen	228.000	58	2.252.000
Aantal jongeren dat deelneemt aan programma's voor werkgelegenheid of ter preventie van bendevoering	11.200	47	1.372.000
Aantal wijkorganisaties dat is versterkt	530		1.979.000
Aantal maatschappelijke organisaties dat zich inzet voor het ontwikkelen van basisvoorzieningen	300		920.000
Aantal basisorganisaties dat zich richt op het verbeteren van de positie en levensomstandigheden van jongeren	380		1.596.000
Aantal wijkorganisaties dat betrokken is bij beleidsbeïnvloeding	420		1.229.000
Aantal beleidsbeïnvloedingsactiviteiten gericht op jongeren	70		755.000

Drinkwatervoorziening in Yaoundé, Kameroen

De Association Enfants Jeunes et Avenir (ASSEJA) gaat in Yaoundé, Kameroen, 35.000 arme wijkbewoners toegang verschaffen tot veilig drinkwater. Tevens wordt samenwerking tot stand gebracht tussen de lokale overheid/drinkwaterbedrijf, ondernemers en maatschappelijke organisaties. ASSEJA, opgericht in 1994, behoort tot de ruim 20 officieel erkende NGO's in Kameroen en is actief in de belangrijkste steden van het land (Bertoua, Yaoundé en Douala).

De activiteiten bestaan uit verlengingen van het leidingennetwerk via een convenant met het drinkwaterbedrijf/gemeentelijke overheid, de aanleg van boorgaten en waterpunten, het instellen van watercomités, en versterking van de relatie tussen organisaties van wijkbewoners, overheidsinstanties en derden.

Woningbouw in Kaapstad, Zuid-Afrika

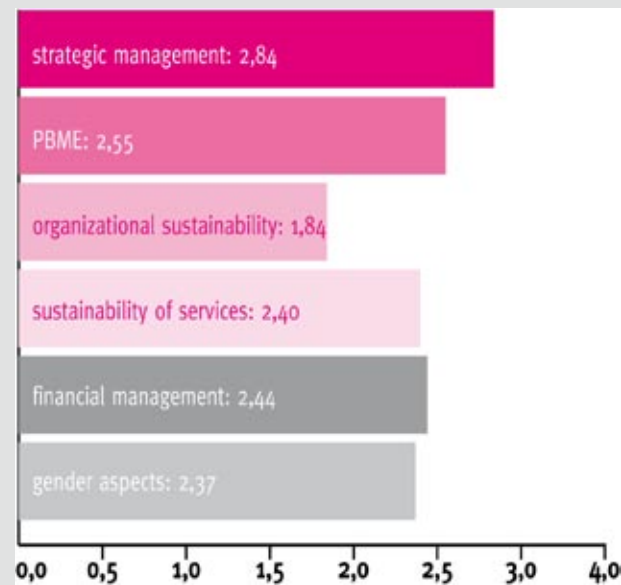
Het Utshani Fund (UF), een woningbouwcorporatie, richt zich op het faciliteren van partnerschappen tussen sloppenwijkbewoners en de overheid met als doel betere leef- en woonomstandigheden voor arme stedelingen. UF wil daarbij een door de bevolking gestuurde woningbouw koppelen aan het overheidssysteem voor woningbouw en huisvestingsubsidies. UF bestaat uit 20 medewerkers in vaste dienst en daarnaast op projectbasis aangetrokken deskundigen. Cordaid ondersteunt UF sinds 1996, maar verwacht dat de organisatie met ingang van 2009 dankzij overheidssubsidies zelfstandig verder kan. De bijdrage van € 300.000 bestrijkt twee jaar, tot april 2009. Voor deze twee jaar verwacht UF o.m. uitbetaling van eerder toegezegde overheidssubsidies voor een totaal van 80 miljoen Rand, bouw van 6.000 woningen in 2007 en eenzelfde aantal in 2008 voor in totaal circa 60.000 sloppenwijkbewoners (de overheid heeft de benodigde financiën al toegezegd), management van 4 tot 6 grootschalige huisvestingsprojecten, het verschaffen van krediet aan 'Urban Poor Funds' voor o.a. het vergroten van de eigen woning, en lobby richting de overheid voor een beter huisvestingsbeleid voor armen.

Capaciteitsversterking

Cordaid werkt vooral samen met partners die op wijk- en stadsniveau een intermediaire rol vervullen tussen sloppenwijkbewoners en overheden. Het aantal partners dat samenwerkt in publiek-private partnerships neemt toe. Het partnernetwerk telt verder een aantal internationale netwerken (van sloppenwijkbewoners, jongeren en vrouwen) en regionale samenwerkingsverbanden tussen NGO's, zoals bijvoorbeeld in Midden-Amerika.

De versterking van zeven partners richt zich op de duurzaamheid van de organisatie, een verhoogde efficiëntie, een adequaat financieel beleid/beheer, en een deugdelijk systeem voor plannen, budgetteren, monitoren en evalueren (PBME).

Voor de 43 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de volgende (gemiddelde) scores:

Versterking van de civil society in de regio Nyanza, Kenia

Na de verkiezingen van 2002 had het maatschappelijke middenveld in Kenia goede hoop dat zij meer ruimte zou krijgen om te participeren; deze hoop bleek echter ijdel. Kenia laat de laatste jaren een pijnlijke paradox zien: terwijl de economie groeit, daalt de positie van het land op de Human Development Index.

Hoewel maatschappelijke organisaties volop actief zijn met allerlei initiatieven, blijft de reikwijdte daarvan beperkt vanwege de individuele schaal waarop wordt gewerkt. Er is te weinig uitwisseling en samenwerking; een gezamenlijke, kritische stem ten aanzien van sociaal-economische issues ontbreekt nog te vaak.

Voor de Nyanza-regio in West-Kenia wil het Civil Society Organization Network (CSO Network) hierin verandering brengen. De plannen zijn neergelegd in een driejarig project, waarvoor Cordaid € 150.000 beschikbaar stelde. CSO Network dient als platform voor gezamenlijke acties ten aanzien van research, uitwisseling, samenwerking en coalitievorming, en advocacy/lobby. Het uiteindelijk doel is een strategische en erkende rol voor de civil society in het regionale ontwikkelingsproces. De plannen voorzien in versterking van het netwerk door verdere stroomlijning van de structuur en werkwijze, extra staf, de opbouw van een informatiesysteem, en monitoring van het gouvernementele ontwikkelingsbudget.

Invloed partners op beleid Cordaid

In maart 2007 vond in El Salvador een bijeenkomst plaats met 33 partners. Doel was een aanscherping van het urbane programma, gefocust op kansarme jongeren. De gelegenheid werd ook te baat genomen om de kaders te bepalen voor de conferentie over

jongeren en geweld in Nederland later in het jaar.

De partners deelden hun ervaringen, waarbij het vooral ging over de problematiek van jeugdbendes. Er werd erkend dat het gebrek aan afstemming tussen het maatschappelijke middenveld en de overheid een obstakel vormt; een effectieve aanpak dient zowel preventie en rehabilitatie in te houden als een zorgvuldig uitgewerkte bestaandingspraktijk. Er bestond behoefte aan uitwisseling van ideeën en ervaringen met risicojongeren in andere landen.

De belangrijkste aanbeveling van de conferentie betrof een tweesporenbeleid: verbetering van de leefomgeving van jongeren, zodat zij zich meer thuis voelen in de eigen buurt en zich sterk maken voor wijkverbeteringen; en integratie van (kansarme) jongeren in de arbeidsmarkt om hen zo een perspectief te bieden.

Lobby

Het Centre On Housing Rights and Evictions (COHRE), een internationale organisatie die werd opgericht in 1992, heeft als doel de bescherming van woonrechten. COHRE verleent daartoe steun aan overheden inzake hun beleid en wetgeving ten aanzien van land- en woonrechten, oefent druk uit op overheden en multilaterale instellingen als de Verenigde Naties, traint NGO's in lokale wetgeving en methodes om rechten gegarandeerd te krijgen, en versterkt gemeenschappen via training van leiders, voorlichting m.b.t. de vigerende wetgeving, en de ontwikkeling van actieplannen voor behoud van de grond en verbetering van de woonsituatie. COHRE heeft zes secretariaten met in totaal 28 medewerkers. Het internationale secretariaat bevindt zich in Genève.

Het nieuwe, door Cordaid met € 177.125 gedoteerde project heeft een sterke focus op lobby:

- Op internationaal niveau worden door COHRE, Cordaid en partners lobbyactiviteiten ondernomen: het presenteren van woonrechtenschendingen aan de VN en andere internationale instanties, het faciliteren van de toegang van NGO's tot de VN en internationale fora, en het promoten van 'best practices';
- Publicatie van onderzoeksrapporten, nieuwsbrieven etc. alsmede de productie/distributie van films over woonrechten en landissues t.b.v. het grote publiek;
- Initiëren, samen met lokale partners, van lobbyinitiatieven en campagnes op lokaal niveau voor o.a. nationale richtlijnen m.b.t. 'forced evictions', water en sanitaire voorzieningen, naleving van de ILO-conventie 169, en grondeigendom.

Innovatie

El Salvador kampt nog altijd met grote sociale problemen. De kwaliteit van het onderwijs is laag, de schooluitval enorm. De (jeugd)werkloosheid is bovenmatig hoog. In jeugdbendes (maras) vinden jongeren vaak de warmte en ondersteuning, die zij thuis ontberen. De maras zorgen inmiddels voor een explosieve situatie.

De Fundación Salvadoreña Educación y Trabajo (EDYTRA) biedt aan jonge delinquenten een kans om aan het bendeleven te ontsnappen door een technisch vak te leren. Zij is één van de weinige Salvadoraanse organisaties die zorgdraagt voor reïntegratie van ex-delinquenten.

De jongeren, voorlopig 20 jongens en meisjes, worden opgeleid tot kleine ondernemers. Het praktijkonderwijs wordt gegeven door ondernemers/bedrijven, het

theoretisch onderricht wordt verzorgd door de overheid. Daarnaast wordt het contact met de familie hersteld.

Tot de toelatingsvoorwaarden behoort dat de jongeren maximaal een straf van één jaar uitzitten, naast deze groep worden ook jongeren die de maras willen verlaten toegelaten. De jongeren ontvangen elke werkdag van 7.00 tot 20.20 uur onderricht.

Het programma laat zien dat benedeleden en jonge wetsovertreders op het goede pad komen dankzij vakgericht onderwijs, psycho-sociale begeleiding en participatie in microbedrijfjes waar al andere jongeren werkzaam zijn.

Linking & Learning

Twee internationale workshops over de problematiek van stedelijke sloppenwijken brachten meer dan honderd vertegenwoordigers van partners en overheden, maatschappelijke organisaties en deskundigen bijeen. Opvallend was daarbij de Zuid-Zuid uitwisseling: Latijns-Amerikaanse partners die de workshop in Afrika bijwoonden, en Afrikaanse partners die naar Latijns-Amerika togen.

In Lima, Peru, namen 24 partners uit Latijns-Amerika, het Institute of Housing Studies, Cordaid en vijf Afrikaanse partners aan de bijeenkomst deel. Doel was een inventarisatie van de resultaten van de decentralisatieprocessen in verschillende Latijns-Amerikaanse landen en met name de rol van NGO's daarbij. De workshop bevestigde nog eens belangrijke uitgangspunten en leverde daarnaast ook nieuwe inzichten op:

- Op nationaal niveau dienen NGO's coalities te vormen met andere partijen om de centralistische overheidsvisie op ontwikkeling/beheer van basisvoorzieningen te doorbreken - dit geldt met name voor Afrika.
- NGO's kunnen op stadsniveau voorstellen doen die zijn gebaseerd op hun ervaringen m.b.t. huisvesting, basisvoorzieningen, milieu en werkgelegenheid; deze benadering kan effect hebben op nationaal niveau.
- NGO's moeten hun rol regelmatig analyseren en bijstellen al naargelang de fase van decentralisatie en de organisatiegraad van de bevolking. De gedachtewisseling over deze rol (NGO als zelfstandige actor, facilitator, onderuitvoerder, technisch assistent van de overheid) is het waard uitgediept te worden in volgende workshops.
- Basisvoorzieningen maken deel uit van de rechten van burgers. Waar nodig moeten zij hun rechten opeisen, een kritische massa vormen. Vrouwen zijn het meest slachtoffer van het gebrek aan basisvoorzieningen, daarom is empowerment van vrouwen essentieel.
- Milieu is als thema vaak afwezig in het beleid. NGO's hebben ervaring met milieuprojecten en kunnen adviserend en assisterend optreden richting lokale overheden.
- Disaster Risk Reduction is in de stedelijke context noodzakelijk gezien de precaire situatie in veel sloppenwijken en dient dan ook te worden opgenomen in ontwikkelingsplannen.
- De rol van jongeren als actieve burgers moet versterkt worden; het bedrijfsleven moet meer betrokken worden bij de lokale economische ontwikkeling.

Twee strategische allianties

Met Intervolve (voorheen de Van der Leij Habitat Foundation) onderhoudt Cordaid sinds eind 2003 een strategische relatie. Medio 2006 werd de samenwerking met twee jaar verlengd. Doelstellingen voor de nieuwe periode zijn:

- het bevorderen van de samenwerking tussen lokale actoren (overheid, bedrijfsleven, NGO's, scholen, gemeenschappen) via geïntegreerde wijkontwikkelingsprojecten;
- kennisontwikkeling en -verspreiding onder zuidelijke actoren van de multi-actor benadering op basis van lessons learnt, alsmede vraaggerichte capaciteitsversterking (o.a. in Nigeria);
- en grotere betrokkenheid van het Nederlandse bedrijfsleven bij stedelijke ontwikkeling in het Zuiden via o.a. de inzet van expertise en fondsen.

De samenwerking tussen Cordaid en Intervolve krijgt gestalte in wijkontwikkelingsprojecten in Zuid-Afrika, Ethiopië, Kameroen en Kenia met een geïntegreerd karakter: huisvesting, basisvoorzieningen, scholing en training, het creëren van economische mogelijkheden en een duurzame leefomgeving.

Met het Institute for Housing and Urban Development Studies (IHS) in Rotterdam heeft Cordaid sinds 2002 een strategische alliantie. IHS, wereldwijd actief op het terrein van huisvesting en urbane ontwikkeling, biedt met zijn staf van 40 personen postgraduate-trainingmodules, doet onderzoek en geeft advies aan overheden, ontwikkelingsorganisaties en bedrijven. Tot de klanten van IHS behoren o.a. de Asian Development Bank, UNDP en de Wereldbank.

Voor de projectperiode 2007-2010 zijn Cordaid en IHS een nieuwe samenwerking aangegaan (à € 540.000). De netwerken van IHS en Cordaid zijn redelijk complementair: IHS volgt een top-down benadering en Cordaid werkt bottom-up. Bovendien zijn beide organisaties in belangrijke mate in dezelfde steden actief. De invalshoek van IHS (capaciteitsopbouw van overheden, NGO's en basisorganisaties; het uitvoeren van process mappings; en de begeleiding van multi-actor samenwerkingsvormen) sluit goed aan bij de strategie van Cordaid (het ondersteunen van maatschappelijke organisaties). Voor Cordaid houdt de samenwerking in dat haar inzet voor deelname van de armen in het lokale bestuur wordt versterkt en dat gezamenlijk lobby kan worden ondernomen. Voor IHS levert het contact met de praktijk meer inzicht op in de opleidingsbehoeften, zodat de trainingscurricula, workshops, publicaties en handleidingen hierop kunnen worden afgestemd.

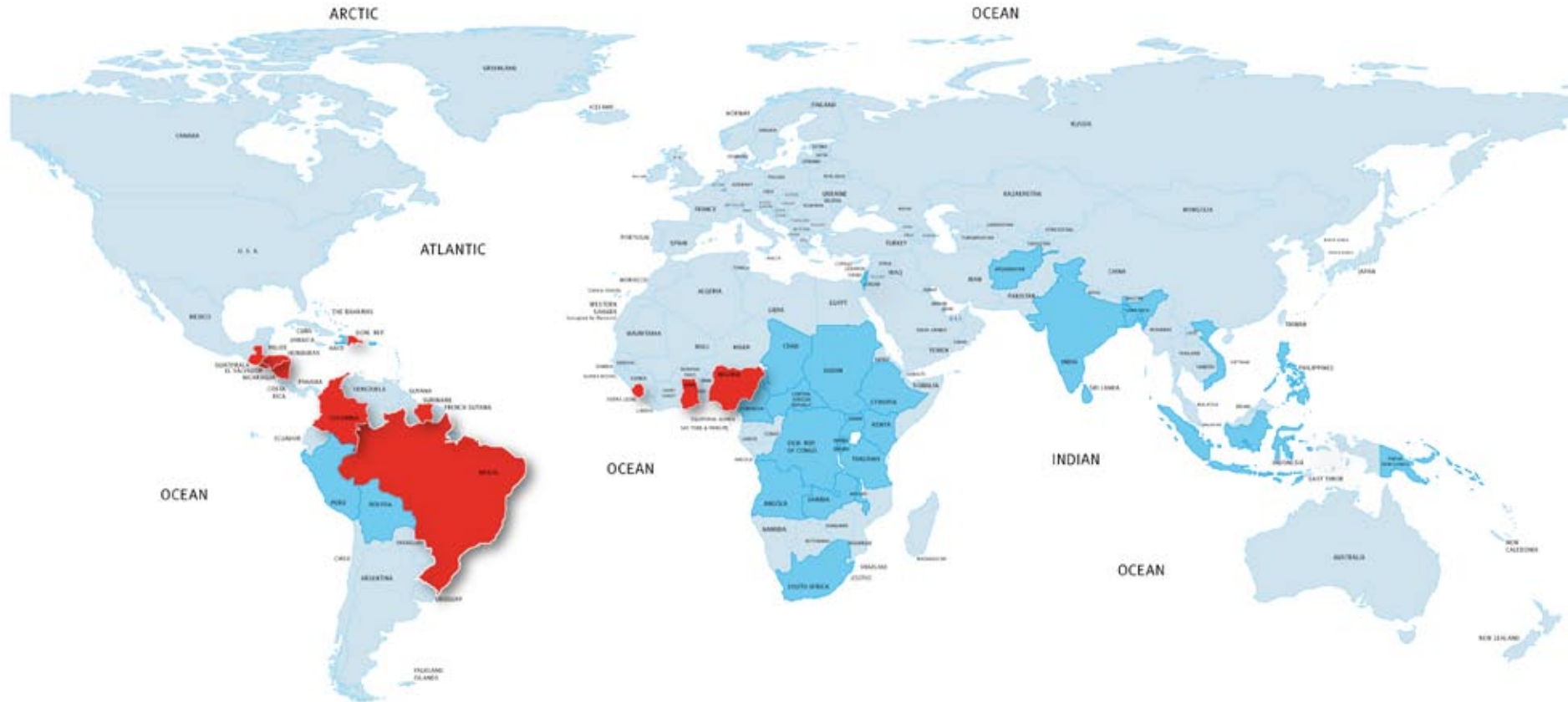
Cordaid ontvangt € 600.000 van Minister Vogelaar voor sloppenwijken

Minister Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie stelde in oktober € 600.000 beschikbaar aan Cordaid voor verbetering van de levensomstandigheden in sloppenwijken. Dit heeft zij bekend gemaakt bij gelegenheid van Wereld Habitat Dag 2007 in Den Haag. Het geld is bedoeld om de kennis van Nederlandse bedrijven, organisaties en instellingen op het vlak van stedelijke vernieuwing efficiënter in te zetten in ontwikkelingslanden.

Cordaid heeft met haar partnerorganisaties een ruime ervaring met stedelijke programma's. De bijdrage van minister Vogelaar maakt het mogelijk om meer partijen binnen de Nederlandse samenleving bij de problematiek in sloppenwijken te betrekken. Cordaid wil daartoe een netwerk van organisaties in ontwikkelingslanden en Nederland creëren, dat zich via expertise en financiële middelen inzet voor verbetering van de stedelijke leefbaarheid. Bedrijfsleven, woningbouwcorporaties, overheden, kenniscentra en onderwijsinstellingen gaan hierin een rol spelen. Concreet zullen er in de steden Kisumu (Kenia) en Johannesburg (Zuid-Afrika) pilots gaan lopen. Samen met lokale organisaties en met inspraak van de bewoners wordt gewerkt aan onder andere schoon drinkwater, een vuilnisdienst en betere woningen.

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Vrouwen en Geweld
- Overige concentratielanden Cordaid

3.4. Vrouwen en Geweld

Inleiding

In dit programma gaat het om het veranderen van machtsongelijkheden tussen mannen en vrouwen - zoals die het meest pregnant tot uiting komen in allerlei vormen van geweld tegen vrouwen (en meisjes). Dit geweld wortelt in socioculturele, economische en politieke omstandigheden, heeft gevolgen voor individuele vrouwen en mannen, maar tast ook gezinnen, de gemeenschap en feitelijk de hele samenleving aan. Het programma kent twee doelstellingen:

- het versterken van de zeggenschap van vrouwen, hetgeen o.a. inhoudt dat zij sterk in hun schoenen staan (empowerment), zich organiseren en hun stem laten horen, en economisch zelfstandig(er) worden;
- het aanzwengelen van het maatschappelijke debat over geweld tegen vrouwen en vrouwenrechten via publieke discussies en lobby; monitoring van de naleving van de relevante wet- en regelgeving hoort bij het pakket.

Concentratielanden

In 2007 hebben verkennende missies plaatsgevonden naar Colombia en Guatemala met het oog op de uitbreiding van het programma naar twaalf landen, zoals voorzien in Cordaids strategieplan. Voor beide landen heeft de missie geleid tot identificatie van organisaties met wie een gezamenlijk programma kan worden uitgevoerd rond vrouwen in situaties van (post)-gewapend conflict.

Resultaten doelgroep

Cordaids financieringen hebben tot doel om vrouwen-groepen en -organisaties alsmede andere organisaties die de bestrijding van geweld tegen vrouwen in het vaandel voeren, op te bouwen en te versterken. De empowerment van vrouwen dient er ook toe om hun recht op basisvoorzieningen en deelname aan het economische verkeer op te eisen.

Ongeveer éénvijfde deel van de committeringen werd besteed aan directe armoedebestrijding, waarbij het vooral gaat om hulp aan slachtoffers van geweld op juridisch, medisch en psychosociaal vlak. Daarnaast was eenzelfde deel bestemd voor lobby voor aanpassingen van o.m. de wetgeving. De hoge bijdragen voor maatschappijopbouw en beleidsbeïnvloeding zijn een gevolg van het feit dat relatief veel committeringen betrekking hadden op internationale, op deze interventiestrategieën gefocuste netwerken.

Kerngegevens

- Het programma is actief in Afrika (3 landen) en Latijns-Amerika (5)
- En werkt samen met 36 partners
- In 2007 werd € 3,7 miljoen besteed
- Er werden 23 bijdragen toegekend voor partners/projecten
- Waarmee 11.000 vrouwen werden bereikt
- Eind 2007 waren 43 projecten in uitvoering

Het gewapende conflict in Colombia beheerst het leven van vrouwen. Vrouwen zijn het meest kwetsbaar voor geweld, maar vrouwen zijn ook een belangrijke groep die sterker en onafhankelijker wordt en haar plaats opeist in de samenleving. Cordaid steunt vrouwenorganisaties die een sleutelrol willen spelen in het vredesproces.

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal vrouwen met toegang tot opvang/steun of tot basisvoorzieningen zoals onderwijs en gezondheidszorg	11.000	100	715.000
Aantal vrouwen met toegenomen capaciteiten om te participeren in politieke besluitvorming	2.500		1.146.000
Aantal maatschappelijke organisaties dat betrokken is bij strategieën om geweld tegen vrouwen tegen te gaan	440		839.000
Aantal lobbytrajecten gericht op naleving van vrouwenrechten	120		822.000

'Vagina Monologen' in Nigeria

Geweld tegen vrouwen is in Nigeria niet gebonden aan klasse of etnisch/religieuze achtergrond. Rechten van vrouwen worden meestal niet erkend en regelmatig ernstig geschonden. Zij zijn nog altijd slachtoffer van discriminerende wetgeving, zoals bijvoorbeeld m.b.t. het erfrecht. Huiselijk en seksueel geweld komen frequent voor. Op bespreking van deze wantoestanden rust echter nog een taboe.

Vijf Nigeriaanse organisaties willen het probleem bespreekbaar maken aan de hand van het internationaal vermaarde toneelstuk 'De Vagina Monologen'. Besloten is om meerdere, aan de veelvormige Nigeriaanse culturele context aangepaste versies te ontwikkelen en op de planken te brengen. Een belangrijke doelstelling betreft de vervaardiging van modules, waaruit voor verschillende groepen en podia (theater, markten, scholen) een geschikte combinatie gekozen kan worden. Aan het budget voor ontwikkeling en productie droeg Cordaid € 100.000 bij.

Vrouwenhandel in Colombia

Het gewapende conflict in Colombia heeft geleid tot een ernstige mate van straffeloosheid, wat weer bijdroeg aan een schrikbarende toename van huiselijk/seksueel geweld tegen vrouwen. Daarnaast vindt vrouwenhandel plaats ten behoeve van de seksindustrie in het buitenland. Er wordt geraamd dat in 2005 tussen de 45.000 en 50.000 Colombiaanse vrouwen als gedwongen prostituee in het buitenland werkten. Ook bestaat er een binnenlandse handel in seks-slavinnen voor de guerrilleros en paramilitairen.

In 1999 begon een groep sociaal werksters, psychologen en juristen met de hulpverlening aan prostituees; in 2004 formaliseerden zij hun samenwerking door de oprichting van de Corporación Espacios de Mujer (CEM), die zich de verdediging van de rechten van vrouwen en hun ontwikkeling ten doel stelt. De organisatie heeft vijf professionele krachten in dienst en kan daarnaast een beroep doen op prostituees voor ondersteuning in de voorlichting en opvang. CEM heeft relaties weten op te bouwen met sociale en kerkelijke instellingen in Medellín en met internationale organisaties en netwerken.

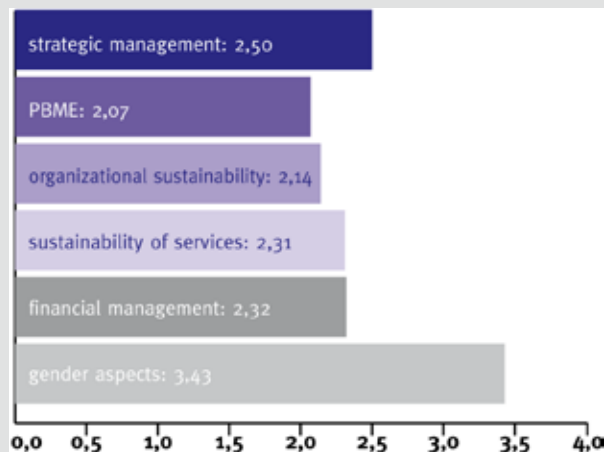
Het driejarig project vergt een Cordaid-bijdrage van € 160.000. Deze is enerzijds bestemd voor 400 prostituees die een verhoogd risico lopen om verhandeld te worden en daarom alternatieven krijgen aangereikt door scholing/vakopleidingen en kleinschalige productieverbanden, en anderzijds een brede lobby voor een nationale en internationale aanpak van geweld tegen vrouwen en vrouwenhandel.

Capaciteitsversterking

Binnen dit programma werkt Cordaid samen met vrouwenorganisaties en hun netwerken. De versterking van deze partners betrof de strategieontwikkeling, het financiële beleid en beheer, de duurzaamheid van de organisatie en haar interventies, en de organisatorische structuur. De ontwikkeling van strategieën voor de middellange termijn doet partners sterker focussen op verandering van machtsrelaties in de samenleving. Een adequaat financieel beleid/beheer vormt een basisvoorwaarde voor het (voort)bestaan van vrouwenorganisaties en netwerken; daarom worden tekortkomingen op dit vlak tijdig aangepakt. Met 16 partners werden afspraken voor capaciteitsversterking gemaakt.

Voor de 16 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de volgende (gemiddelde) scores:

Een georganiseerde benadering van vrouwenhandel in Brazilië

In Brazilië werd mensenhandel voor seksuele doeleinden in 2002 pijnlijk zichtbaar toen een onderzoek 241 routes blootlegde voor de doorvoer van vrouwen. Toch wordt het thema mensenhandel in Brazilië maar sporadisch door de politiek en beleidsmakers behandeld.

Vier organisaties werken sinds 2004 aan een gezamenlijke aanpak van de mensenhandel. De jaren 2004-2007 golden als een proefperiode, die uitzonderlijk succesvol uitpakte. Het initiatief (Trama geheten) is inmiddels de kinderschoenen ontgroeid en wordt als referentie gezien door veel organisaties. Zo worden juristen van Trama gevraagd om trainingen te verzorgen voor de Braziliaanse politie; ook is Trama namens het Braziliaanse netwerk van NGO's gesprekspartner van de overheid. De vier verantwoordelijke organisaties hebben elk hun specialisme.

De Organização de Direitos Humanos Projeto Legal verleent psychologische en juridische steun en behandelt mensenrechtenprocessen bij de VN en de Organisatie van Amerikaanse Staten.

Organização de Mulheres Negras Criola werkt met (jonge) vrouwen op het terrein van geweld, racisme, seksisme en mensenrechtenschendingen.

De rechtenfaculteit van de Universidade do Grande Rio houdt zich bezig met het thema mensenrechten, verricht onderzoek en neemt deel aan lokale en nationale fora en netwerken.

Het Instituto Brasileiro de Inovações em Saude Social heeft ervaring in het werken met kinderen, jongeren en vrouwen die als prostituee werken.

De Cordaid-bijdrage (€ 200.000 voor drie jaar) helpt Trama om haar invloed te vergroten. Via een sterkte/

Systematische verkrachtingen in het Grote Merengebied

Vrouwen uit DR Congo en Rwanda hebben op 10 december, de internationale dag van de mensenrechten, in Den Haag de campagne 'Challenging the Silence: Media against Sexual Violence' gelanceerd om in Europa meer aandacht te vragen voor het geweld tegen vrouwen in hun land. Een dag later lieten zij hun stem horen bij het International Criminal Court, waar zij pleitten voor vervolging van degenen die verkrachting als oorlogswapen hanteren.

De vrouwen, journalistes, zetten zich in het Grote Merengebied al jaren in om de stilte rondom systematische verkrachtingen te doorbreken. Ze streven ernaar dat deze vorm van geweld wordt beoordeeld én vervolgd als een oorlogsmisdrijf, als een misdaad tegen de menselijkheid en een component van genocide. Er moet zo snel mogelijk een einde komen aan de straffeloosheid van de daders en de rechteloosheid van hun slachtoffers.

Tussen 1998 en 2003 zijn alleen al in het oosten van DR Congo meer dan 40.000 vrouwen verkracht en verminkt. Ondanks een vredesakkoord uit 2002 gaan deze praktijken tot op de dag van vandaag door. In de eerste tien maanden van 2007 zijn al meer dan 4.500 vrouwen verkracht in de Congolese provincie Kivu.

De campagne bestaat uit een serie radiodocumentaires en educatief materiaal in vier talen ten behoeve van nationale en lokale media en universiteiten, en is gemaakt door de in Nederland gevestigde WorldCom Foundation en Lola Mora Productions, daartoe financieel in staat gesteld door een bijdrage van onder meer Cordaid en Radio Nederland Wereldomroep. ▶

► Daarnaast verstrekte Cordaid een financiële bijdrage voor de productie van een documentaire 'Fighting the Silence' over de diepgewortelde culturele problemen waarmee Congolese vrouwen na een verkrachting te maken krijgen. De documentaire ging in première tijdens het documentairefestival in Amsterdam, het grootste ter wereld, en werd genomineerd voor een tweetal prijzen. Verder droeg Cordaid financieel bij aan de vervaardiging van een handboek voor Congolese organisaties die in hun trainings- en vormingsactiviteiten culturele tradities en stereotypen aan de kaak stellen; het handboek werd samengesteld door Justitia et Pax Nederland en partners uit DR Congo.

zwakte-analyse is de vereiste capaciteitsversterking van het consortium in beeld gebracht, is de kwaliteit van de gezamenlijke strategiebepaling verbeterd en een adequaat plannings- en monitoringssysteem operationeel, en heeft de communicatie en informatie-verspreiding aan kracht gewonnen.

Invloed partners op beleid Cordaid

In Colombia is tijdens een bijeenkomst met partners en andere actoren gesproken over de invulling van het programma Vrouwen en Geweld. Het ging daarbij om vragen over effectieve strategieën en interventies ten aanzien van verandering van machtsrelaties en empowerment van vrouwen, en Cordaids rol (bijvoorbeeld ten aanzien van internationale druk of onderzoek).

Dankzij de bijeenkomst heeft het programma in Colombia vorm gekregen: organisaties met overeenkomstige waarden en ideeën werken samen, maar met behoud van de eigen identiteit en specialisatie. Er zijn afspraken gemaakt over de vorming van een stuurgroep, de ondersteuning van samenwerkingsverbanden uit een klein projecten-fonds, en de structurele financiering van vijf partners die een voortrekkersrol hebben. Jaarlijks worden door een assemblee de prioriteiten vastgesteld, waarbij er ruimte is voor onderzoek, lokale activiteiten, campagnes en lobby. Een van de eerste stappen bestaat uit het opstellen van een gezamenlijke agenda voor 2008.

Lobby

Met een bijdrage van € 300.000 behoort Cordaid tot de kleinere contribuanten van de Association for Women's Rights in Development (AWID). Voor Cordaid vormt AWID echter de toegang tot een wereldomspannend netwerk

ter bestrijding van genderdiscriminatie en ter promotie van vrouwenrechten.

Veel vrouwenorganisaties houden zich bezig met op de korte termijn gerichte advocacy of urgente dienstverlening, en ontberen de tijd en vaak ook expertise om allianties aan te gaan, gestalte te geven aan een maatschappelijke beweging, een meerjarenstrategie uit te stippelen.

AWID biedt voor dit alles een platform. Onder haar leden telt AWID 6.000 personen (academici, mensenrechtenactivisten) en 270 instellingen uit vooral ontwikkelingslanden (universiteiten, NGO's, donororganisaties, beleidsinstanties). De staf telt 20 werknemers; het secretariaat is gevestigd in Toronto, Canada met daarnaast kantoren in Mexico-stad en Kaapstad. De bestuursleden werken voor organisaties die geworteld zijn in nationale en internationale vrouwenbewegingen (zoals Mama Cash en de Huairou Commission).

Als internationaal netwerk neemt AWID een uitgelezen positie in voor lobby. Voor de komende jaren zijn de volgende doelstellingen bepaald:

- vergroten van de fondswervingscapaciteit ten behoeve van de vrouwenbeweging en vrouwenrechten wereldwijd;
- kennis vergroten onder vrouwenbewegingen over de manier waarop het fundamentalisme vrouwenrechten kan ondermijnen, en het helpen ontwikkelen van succesvolle strategieën tegen fundamentalistisch beleid;
- organisatie van het driejaarlijkse internationale forum (november 2008, Kaapstad) met als leidend thema 'Movement Building'. Linking & Learning m.b.t. actieplannen rond vrouwenrechten hoort daarbij;
- ervoor ijveren dat in de aanpak van hiv/aids het perspectief van de vrouw (volgens de Rights Based Approach) niet ontbreekt.

Linking & Learning

Met een bijdrage van € 6.330 maakte Cordaid het mogelijk dat een onderzoekster in Sierra Leone onderzoek verrichtte naar de factor cultuur bij bepaalde vormen van geweld tegen vrouwen. Het onderzoek bestond uit interviews, discussies met focusgroepen, veldbezoeken en een workshop met traditionele leiders.

De belangrijkste conclusies en aanbevelingen laten zich als volgt verwoorden:

- De aanpak van huiselijk geweld vereist dat goed gekeken wordt naar het gewoonterecht, zowel naar de positieve aspecten daarvan als naar de meer bedenkelijke.
- In het burgerlijk recht wordt via Family Support Units (FSU's) geprobeerd om conflicten in de privésfeer op te lossen. Alle FSU's bevinden zich echter in of vlakbij politiebureaus, zodat vrouwen die zich hier voor hulp melden er vaak van worden beschuldigd hun echtgenoten bij de politie 'aan te klagen'. FSU's mogen zich dan ook niet in (de buurt van) politiebureaus bevinden.
- Family life-onderricht en alfabetisering zijn de sleutel tot empowerment van vrouwen. Hierdoor kan kennis worden overgedragen ten aanzien van hiv/aids en de relatie tussen cultuur en geweld. De vestiging van blijf-van-mijn-lijfhuizen wordt sterk aanbevolen.
- In 2007 zijn drie wetten aangenomen (inzake huiselijk geweld, erfrecht en huwelijksrecht), die de positie van vrouwen principieel kunnen verbeteren. Het is belangrijk om informatie over deze wetten te verspreiden en de toepassing ervan kritisch te volgen.
- De constructieve rol van vrouwen(groepen), zoals actief binnen moskeeën en kerken, scholen en markthandel, dient te worden erkend en benut bij het invullen van het programma.

Op 10 mei vond bij Cordaid de workshop 'Gender-based violence in Sierra Leone and the role of culture' plaats; de organisatie was in handen van Cordaid en medewerkers verzorgden inleidingen. Ongeveer 60 personen van enige tientallen organisaties uit Nederland en het Zuiden woonden de bijeenkomst bij. Kerndoel was het uitwisselen van informatie, ervaringen en expertise – mede om richting te geven aan de toekomstige research m.b.t. gender-based violence.

De belangrijkste bevindingen betroffen: de sleutelrol van religieuze en traditionele leiders, de noodzaak om mannen direct te betrekken bij activiteiten ter bestrijding van het geweld, het gegeven dat empowering van vrouwen in eerste instantie juist tot méér geweld kan leiden, en de eis van een contextuele analyse en differentiatie, bijvoorbeeld tussen stedelijk en ruraal geweld.

Samenwerking

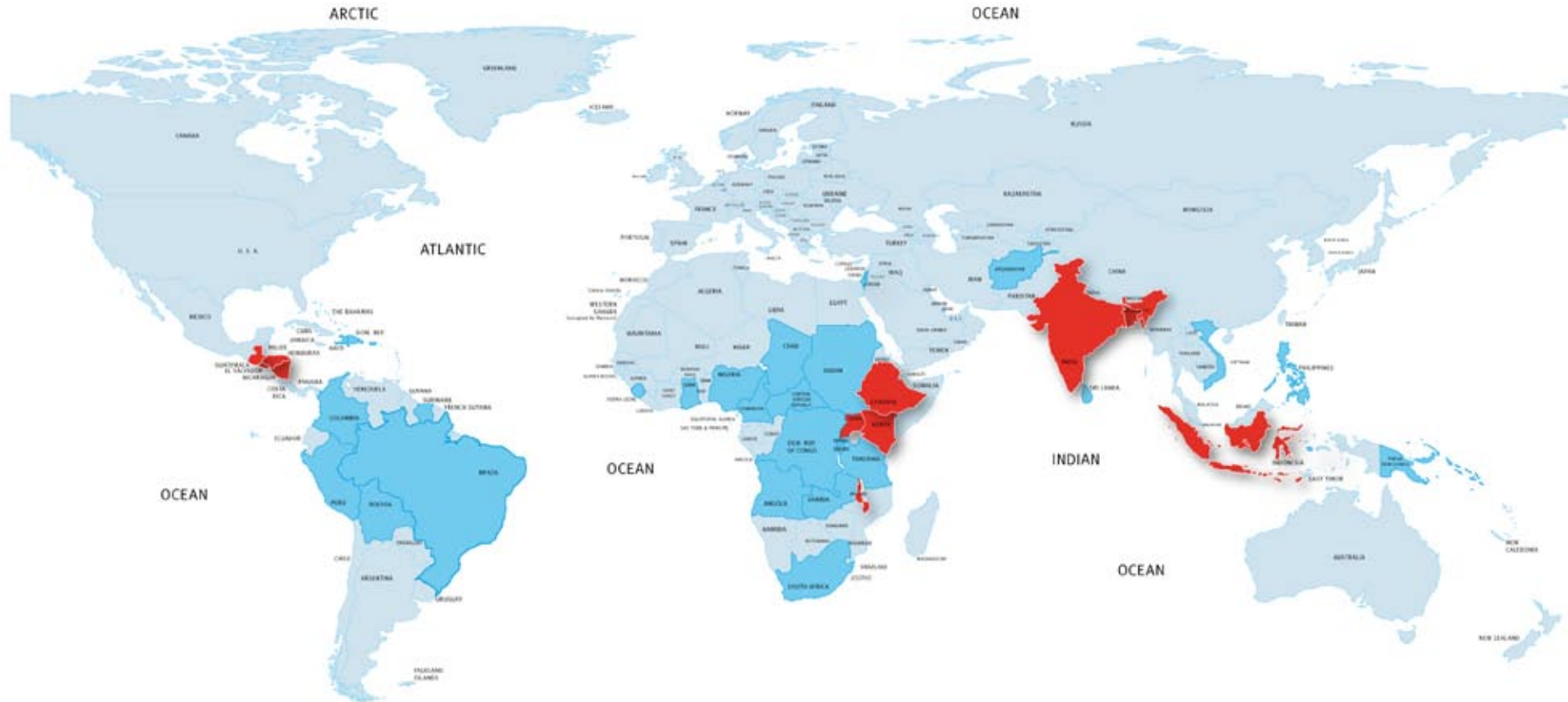
Cordaid heeft zich verbonden aan de Schokland-akkoorden 'Geweld tegen Vrouwen' en het 'MDG-3 fonds: investeren in gelijkheid'. Beide akkoorden vormden onderwerp van overleg tijdens meerdere bijeenkomsten op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Ten aanzien van het akkoord 'Geweld tegen Vrouwen' is besloten om in 2008 met de samenwerking te starten in drie landen (voor Cordaid betreft het twee landen: Ghana en Guatemala). Voor de instelling van het MDG-3 fonds zijn inmiddels Terms of Reference geformuleerd, die nog onderwerp zijn van overleg.

Draagvlak

Voor dit beginnende programma is Cordaid nog doende met het ontwikkelen van specifieke, op draagvlak gerichte activiteiten. Toch konden via Cordaid Nederland 12 kleine projecten (€ 136.030) en 2 grotere projecten worden gefinancierd (€ 65.000), die voor het grootste deel betrekking hebben op begeleiding in (post-)oorlogssituaties in onder meer Rwanda en Afghanistan.

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Rampenpreventie en Noodhulp
- Overige concentratielanden Cordaid

3.5. Rampenpreventie en Noodhulp

Inleiding

De preventie van rampen wordt door Cordaid voortaan aangeduid met (community-managed) Disaster Risk Reduction (DRR). Op basis van risk maps/analyses van kwetsbare landen/regio's worden DRR-plannen gemaakt c.q. verder ontwikkeld. Voorbeelden van DRR betreffen waterbeheer (zoals opslag van regenwater), bescherming tegen overstromingen, en een verbeterde voedselproductie en -opslag (via o.a. droogteresistente gewassen).

Bij acute rampen is Cordaids noodhulp gericht op 'early recovery'. De door een calamiteit getroffen bevolking wordt zo snel mogelijk in staat gesteld haar leven weer op te pakken. Een participatieve benadering, maximaal gebruik van lokale materialen en hulpkrachten, en samenwerking met lokale NGO's/kerkelijke organisaties vormen de elementen van deze aanpak.

Evaluaties en partnerbijeenkomsten hebben geleid tot aanscherping van het DRR-beleid.

De in 2007 in Kenia uitgevoerde evaluatie van het Drought Cycle Management-programma leverde 'best practices' op, die zijn gedeeld met betrokken partners. Op basis van de aanbevelingen van een eerdere evaluatie heeft Cordaid in Kenia experts ingezet om de kwaliteit van o.m. het watermanagement verder te verbeteren.

De evaluatie van het Disaster Preparedness Programma in Kenia en Ethiopië wees uit dat een betere afstemming nodig is tussen lokale overheden, NGO's en andere actoren; dit leerpunt nemen Cordaid en haar partners mee in hun werkwijze.

In Malawi en Oeganda zijn workshops gehouden over DRR. De ervaringen van een Malawiaanse partner met DRR (dat bijvoorbeeld risico's op noodsituaties ook wortelen in een verslechterende gezondheidssituatie en genderongelijkheid) hebben ertoe geleid dat voortaan ook de gezondheidszorg en aspecten van vrede en gerechtigheid deel gaan uitmaken van de strategie.

De ervaring in Oeganda leerde Cordaid dat partners vaak assistentie behoeven bij de start van DRR-activiteiten, onder meer bij het uitvoeren van risicoanalyses met gemeenschappen. Daarom wordt begin 2008 in Oeganda een DRR-deskundige geplaatst ter ondersteuning van de partners in de Karamoja-regio (pastoralisten).

Resultaten doelgroep

De financieringen zijn enerzijds gericht op rampenpreventie en anderzijds op noodhulp (met als belangrijke categorieën (tijdelijke) huisvesting, water & sanitatie, distributie van voedsel en huishoudelijke artikelen, gezondheidszorg/traumahulp, en reactivering van economische activiteiten). Met het oog op rampenpreventie worden gemeenschappen getraind, early warning-systemen opgezet, en samenwerkingsverbanden van (gemeenschaps)organisaties gestimuleerd en versterkt om lobby te voeren voor een adequate anticipatie en response van lokale en nationale overheden ten aanzien van rampen. Het aantal personen dat met trainingen is bereikt blijft achter bij de streefwaarde; de reden is dat in 2007 vooral trainingen van trainers hebben plaatsgevonden, waarbij het afgeleide bereik in veel gevallen nog buiten de telling bleef.

Kerngegevens

- Met rampenpreventie is het programma actief in Afrika (4 landen), Azië (3) en Latijns-Amerika (1)
- En werkt samen met 50 partners
- In 2007 werd € 18,8 miljoen besteed (waarvan 9,1 miljoen aan noodhulp)
- Er werden 135 bijdragen toegekend aan partners/projecten
- Waarmee 150.000 personen werden bereikt ten aanzien van rampenpreventie en 733.000 met noodhulp
- Eind 2007 waren 198 projecten in uitvoering

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal mensen dat is getraind in disaster risk reduction	150.000	53	1.954.000
Aantal slachtoffers van rampen dat hulp ontving	733.000	50	9.100.000
Aantal gemeenschappen met early warning-systemen	240		406.000
Aantal samenwerkingsverbanden dat rond disaster risk reduction is opgezet	5		326.000
Aantal organisaties met toegenomen capaciteit om lobby m.b.t. disaster risk reduction te voeren	60		622.000

Beteugeling van een rivier in Dire Dawa, Ethiopië

Dire Dawa, de tweede stad van Ethiopië, werd in augustus 2006 getroffen door grote overstromingen, die 500 dodelijke slachtoffers vergden, een deel van de stad verwoestten en vruchtbare landbouwgrond wegspoelden. Voor de getroffen wijken werd indertijd een herstelprogramma uitgevoerd. Het huidige project is vooral gericht op preventie van nieuwe overstromingen.

De verantwoordelijke organisatie JECEDO (Jerusalem Children and Community Development Organization) is al jaren partner van Cordaid; zij heeft een hoofdkantoor in Addis Abeba en vier regiokantoren, waaronder dat in Dire Dawa (met 7 medewerkers).

Het project gaat met een bijdrage van Cordaid van € 265.600 de bevolking van vier gemeenschappen (80.000 mensen, waarvan er 7.000 als risicogroep worden aangemerkt) weerbaarder maken door 50 km terrasdijkjes en 300 m2 dam aan te leggen, 30.000 bomen te planten ter bescherming van de bodem, en een systeem van 17 km aan te leggen voor het veilig omleiden van het water.

Disaster risk reduction in Midden-Amerika

In Midden-Amerika doen de wisselvalligheden van het klimaat (periodes van droogte en lange regentijden) steeds vaker hun invloed gelden. Vooral de stroomgebieden van grote en kleine rivieren zijn kwetsbaar gebleken.

Cordaid financierde eerder via ASPRODE (Asesoría a Programas y Proyectos de Desarrollo) een regionaal programma van capaciteitsversterking van zo'n 50 organisaties op het gebied van rampenbestrijding. Dit programma werd afgesloten met de publicatie van 'Reduciendo riesgos al desarrollo' (Vermindering van risico's bij ontwikkeling).

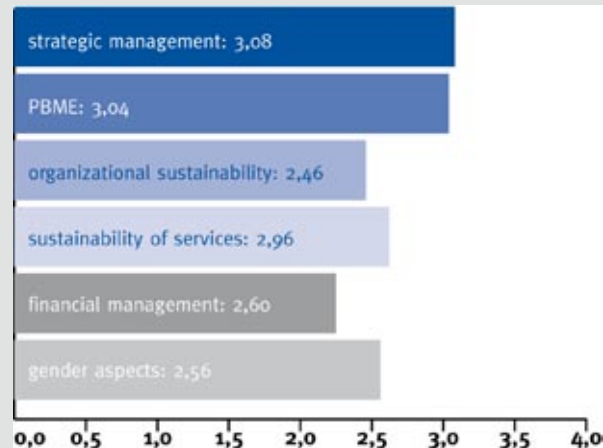
Het nieuwe programma is ontstaan uit de samenwerking van Caritas El Salvador, Caritas Honduras, Universiteit Rafael Landivar van Guatemala, het Instituto Juan XXIII in Nicaragua en ASPRODE, waarbij de laatste de coördinatie verzorgt en leiding geeft aan de onderzoeksactiviteiten. Het programma biedt een breed palet ten behoeve van circa 50.000 mensen: chemische bestrijdingsmiddelen worden vervangen door milieuvriendelijke alternatieven, beschermende maatregelen zijn getroffen (zoals herbebossing langs rivieroeveren), de bouw van waterkrachtcentrales in bijvoorbeeld aardbevingsgevoelige gebieden wordt tegengegaan, early warning-systemen zijn opgezet, op het terrein van water- en milieubeheer functioneren sterke organisaties, met lokale overheden wordt samengewerkt bij schoonmaakacties en herstel van waterbronnen,

zes risk mappings/onderzoeken worden uitgevoerd, en ruim 100 vertegenwoordigers van evenzeveel NGO's/groepen in Midden-Amerika zijn getraind en formuleren vernieuwende voorstellen op het gebied van milieu en waterwetgeving.

Capaciteitsversterking

De capaciteitsontwikkeling betreft met name de preventie van rampen. Een disaster risk reduction-traject is al bij 50 partners ingezet. In mindere mate (met vijf partners) zijn afspraken gemaakt voor capaciteitsversterking op het terrein van hun financieel-administratieve organisatie en beheer.

Voor de 25 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de volgende (gemiddelde) scores:

Publicatie van een handboek

Een mijlpaal vormde de publicatie begin 2007 van het trainingshandboek 'Building Resilient Communities – a training manual on community-managed disaster risk reduction'. Dit handboek is voortgekomen uit de jarenlange inzet van IIRR (International Institute of Rural Reconstruction) en Cordaid ten aanzien van DRR. Het handboek telt 340 pagina's en stoelt op ervaringen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika; het materiaal grijpt terug op eerder gehouden DRR-trainingen en bevat voorbeelden uit de praktijk. Het handboek wordt nu gebruikt bij alle trainingen en kan door de getrainde organisaties weer benut worden om anderen in hun organisatie en daarbuiten te trainen. Inmiddels zijn in negen landen circa 100 organisaties getraind.

Om een extra impuls te geven aan de capaciteitsversterking t.a.v. DRR werd in 2007 voor een periode van 100 dagen een deskundige ingezet, zowel ten behoeve van Cordaid (training van medewerkers en veldstaf) als van partnerorganisaties in zes landen (training en advisering in het analyseren van de risico's op rampen, ontwikkelen van actieplannen, het opzetten van databases met de aanwezige expertise in de verschillende landen, en het formuleren van plannen voor ondersteuning door overheden en internationale donoren).

Community Managed Disaster Risk Reduction in Noordoost-Oeganda

In de droge en afgelegen regio Karamoja in Noordoost-Oeganda financiert Cordaid het werk van drie partners (KADP, SSD-Moroto en MADEFO) ten behoeve van de bevolking van (agro-)pastoralisten. De drie organisaties

hebben hun belangrijkste doelstellingen gemeen: voedselzekerheid door verbetering van veeteelt en landbouw, beter beheer van land en water, tegengaan van conflicten, en versterking van de eigen organisatie qua financieel management, genderbeleid, hiv/aids-mainstreaming en lokale fondsenwerving. In 2006 zijn van elke organisatie de directeur en een staflid getraind in Community Managed Disaster Risk Reduction (CMDRR). Vervolgens werd een gezamenlijk actieplan ontwikkeld, dat door Cordaid in 2007 werd ondersteund en waarvan de eerste activiteiten bestonden uit de training van ruim 50 medewerkers van diverse organisaties (NGO's, lokale overheid, VN), het uitvoeren van een CMDRR-risicoanalyse, en het ontwikkelen van pilotprojecten.

Doelmatigheid

Kalvi Kendra, India.

Kalvi Kendra biedt een voorbeeld van doelmatigheid doordat zij de doelgroep naar het reguliere bancaire circuit wist te leiden. Na de tsunami startte de organisatie een rehabilitatieprogramma in een kustdorp in Tamil Nadu, waar 90 gezinnen in de visvangst hun broodwinning vonden. Al snel werd duidelijk dat de schuldenlast voor de vissers het grootste probleem was. Bij verlies of beschadiging van hun visnetten waren zij aangewezen op leningen van lokale geldschieters, die op jaarbasis een rente van 60% tot 120% in rekening brachten.

Om een einde te maken aan deze uitbuiting heeft Kalvi Kendra er bij een reguliere bank voor gepleit om de vissers via hun dorpscomités in aanmerking te laten komen voor een lening. Aanvankelijk was de bank

zeer afhoudend, maar na lang aandringen ging zij toch overstag. Tegenwoordig komen de dorpscomités in aanmerking voor leningen van de bank, waarmee gezamenlijk visnetten worden ingekocht. Daarnaast werken de vissers niet langer individueel, maar zijn zij georganiseerd in een coöperatie. Het is voor de eerste keer dat een vissersgemeenschap een collectieve lening heeft gekregen van een bank, die bovendien bereid is tot verdere financiële steun.

Caritas Bangladesh

Caritas Bangladesh houdt bij de bouw van woningen en scholen rekening met toekomstige rampen, zodat de bevolking zich beschermd weet en de investeringen beter renderen.

Na de overstromingen van augustus 2004 ondersteunde Cordaid met € 900.000 een huizenproject van Caritas Bangladesh. De huizen werden vanwege het overstromingsgevaar gebouwd op een soort terpen; verder kregen ze een stalen constructie ter bescherming tegen cyclonen. In november 2007 bleek dat het grootste deel van de huizen inderdaad bestand was tegen de kracht van een cycloon.

Caritas Bangladesh investeerde daarnaast in 'cyclone shelters'. De betonnen gebouwen, die op palen staan om ook overstromingen het hoofd te kunnen bieden, zijn doorgaans in gebruik als school. In tijden van nood kan de bevolking beschutting zoeken in deze gebouwen. Tijdens de cycloon van november 2007 werden ongeveer 1,5 miljoen mensen opgevangen in deze gebouwen. Dit heeft het aantal slachtoffers aanzienlijk beperkt in vergelijking met een overeenkomstige rampsituatie in 1991.

Lobby

De lobby was gecentreerd rond de klimaatthematiek en de daarmee verbonden benadering van DRR. Bij meerdere gelegenheden werd gepleit voor het vrijmaken van meer middelen voor adaptatiemaatregelen in het Zuiden. Via workshops en presentaties werden de resultaten van de DRR-strategie over het voetlicht gebracht (bijvoorbeeld tijdens de conferentie van het HIER-Klimaatbureau in november; en voor donoren, andere NGO's en studenten).

De lobby vond voor een deel in samenwerking plaats met de HIER-Klimaatcampagne. Verder is begonnen met de voorbereidingen van de 2008-klimaatcampagne van CIDSE; in dit kader verzorgde Cordaid voor leden van dit netwerk een presentatie over DRR.

Als lid van de DRR-werkgroep van VOICE droeg Cordaid bij aan de VOICE-lobby die in 2007 succesvol actie voerde voor integratie van DRR in het hulpbeleid van de EU. Een Cordaid-partner uit Bangladesh (Concern Universal) verzorgde een presentatie voor de European Parliament Hearing on Humanitarian Aid over een door haar met ECHO-fondsen uitgevoerd DRR-project.

Linking & Learning

Droogtecyclus management in Kenia

In 2007 zijn de leerervaringen met droogtecyclus management in Kenia van de laatste drie jaar vastgelegd op een dvd (Signs of Hope: a community-managed climate adaptation initiative) en in een publicatie (Building Resilience to Climate Change: experiences of Kenyan pastoralist communities in managing drought). De uitgebrachte 1.000 boeken en 300 dvd's kennen inmiddels een brede gebruikersgroep: partners in

Oeganda en de Hoorn van Afrika, zusterorganisaties zoals Cafod en Trocaire, ECHO, lokale overheden, deelnemers aan klimaatconferenties en zo meer.

Evaluatie van het tsunami-botenprogramma in Sri Lanka

De interne evaluatie onderstreepte dat de keuze van Cordaid om zich te richten op reactivering van de visserij relevant was, mede doordat het doelgebied, het oostelijk deel van Sri Lanka, het zwaarst getroffen was. Ook gaf de bevolking aan in de levering van boten en materiaal één van haar prioriteiten te zien.

Het oorspronkelijke doel, de levering van 4.700 vissersboten binnen acht maanden, bleek uiteindelijk te ambitieus. Er werden ruim 4.500 boten gebouwd, waarvan er 2.800 in gebruik waren op zee en nog eens 1.200 in de binnenvisserij (lagunes); de resterende boten waren van onvoldoende kwaliteit of voldeden niet aan de lokale wensen. De evaluatie laat belangrijke beperkingen en problemen in de uitvoering zien, mede als gevolg van het feit dat er veel geld in relatief korte tijd besteed moest worden. Er was nu onvoldoende tijd voor een gedegen vooronderzoek, een nauwgezette selectie van de begunstigden, en een effectief gebruik van de lokaal aanwezige expertise op visserijgebied. De evaluatie biedt belangrijke lessen voor de aanpak van Cordaid in noodhulp- en rehabilitatieprogramma's.

Samenwerking

Samenwerkende Hulporganisaties (SHO) verenigt een aantal Nederlandse organisaties voor noodhulp/wederopbouw; bij grote rampen wordt samengewerkt om geld in te zamelen, informatie te geven, en de hulp zo goed mogelijk af te stemmen. De besteding van de

hulpgelden laat SHO over aan de lidorganisaties.

De grote maatschappelijke impact van de tsunami-actie heeft binnen SHO geleid tot een herziening van de structuur. Zij heeft zich omgevormd tot een stichting met transparante procedures voor toetreding, waarbij een onafhankelijke commissie de aanvragen toetst en het bestuur daarover adviseert. Aan de hand van omvang van de humanitaire hulp, inkomsten eigen fondswerving en aantal donateurs wordt onderscheid gemaakt tussen een eerste en tweede categorie van leden. Cordaid behoort tot de eerste categorie, waardoor zij tevens lid is van het SHO-bestuur.

Noodhulp

Binnen het programma Rampenpreventie en Noodhulp opereert het Team Acut, dat negen medewerkers telt. Om in rampsituaties adequaat te kunnen reageren, werd in 2007 een bestand van direct inzetbare medewerkers gevormd, waardoor Cordaid in staat is om binnen 48 uur na de eerste melding een gekwalificeerd team uit te sturen. Hierbij worden overigens ook externe specialisten ingezet, die zich daarvoor op een lijst hebben laten plaatsen.

In 2007 werd aan 18 medewerkers een training gegeven ter voorbereiding van een eventuele inzet als noodhulpmedewerker; in maart 2008 krijgt de training een vervolg.

Extreem grote natuurrampen deden zich in 2007 niet voor. Wel waren er meerdere grote en kleine natuurrampen, waarbij Cordaid in eigen beheer of via partners en zusterorganisaties uit het Caritas-netwerk acute noodhulp verleende. Verder was Cordaid nog actief in

de nasleep van rampen uit voorgaande jaren.

Op humanitair gebied kenmerkte 2007 zich door een verslechterde positie van ontheemden en vluchtelingen in (post-)conflictgebieden, zoals in Sri Lanka en Soedan.

Natuurrampen

De overstromingen in Suriname van mei 2006 en de aardbevingen in Pakistan (oktober 2005) en Centraal-Java (mei 2006) vroegen nog de nodige aandacht. In Suriname lag het accent op het herstel van onderwijsvoorzieningen in twee dorpen. In Pakistan ging het om herstel/nieuwbouw van 12 scholen en 40 woningen; ook werd hulp geboden aan 35.000 slachtoffers van een cycloon (tijdelijk onderdak, h.h. artikelen, water, keukengerei) in de provincie Balochistan. In Indonesië betrof het gespecialiseerde medische hulp voor 200 personen, sanitaire voorzieningen voor ruim 1.000 mensen en tijdelijk onderdak voor 7.000 mensen in Centraal-Java.

Vanwege de stortregens die Jakarta in januari 2007 blank zetten, verleende Cordaid kortstondige hulp aan 44.500 mensen (distributie van rijst, water, babyvoeding, kleding, dekens en schoolpakketten, acute medische zorg).

In augustus werd Peru getroffen door een zware aardbeving. Cordaid bood via haar partnernetwerk hulp aan ruim 40.000 mensen in de vorm van voedsel en water, medische zorg, gaarkeukens, onderdak, dekens en latrinebouw.

Bangladesh had te kampen met uitgebreide overstromingen; de cycloon Sidr kwam daar eind 2007 nog bij. Ruim 240.000 getroffen ontvingen voedsel, kleding en tijdelijk onderdak.

Draagvlak

In 2007 ging Cordaid Mensen in Nood in zee met het reclamebureau Saatchi & Saatchi, dat daarop de spraakmakende campagne 'Kleingeld, Groot Verschil' bedacht. De campagne sprak de mensen aan op hun consumentengedrag door Kenianen te tonen, die met kleingeld (althans in Nederlandse ogen) van basisvoorzieningen als water en voedsel kunnen worden voorzien. De campagne testte nieuwe wervingsmethoden, zoals sms-en, 'boomerangkaarten', toiletreclame, evenementenbikers en bierviltjes. Daarnaast werd geworven via internet en tijdens evenementen. De nieuwe methoden bleken effectief, maar moeten nog wel hier en daar worden aangescherpt. In elk geval slaagde de campagne erin om de doelgroep van jonge, moderne burgers te raken. Cordaid mocht veel complimenten ontvangen over de gewaagde doch succesvolle campagne. Ook in kringen buiten Nederland werd de campagne gewaardeerd: op het internationale reclame-evenement in Cannes werd de Zilveren Leeuw aan 'Kleingeld, Groot Verschil' uitgereikt.

Op de Solomon Eilanden deed zich een aardbeving voor. Cordaid verleende via het Caritas-netwerk hulp aan 6.700 personen in 29 dorpen (huisvesting en water).

Vanwege onder meer langdurige droogte zakte de landbouwproductie in Zimbabwe in elkaar met als gevolg voedselschaarste. Om de 'hunger gap' van zes maanden te overbruggen werd voedselhulp verstrekt aan 108.000 armen.

Bijdragen werden voorts toegekend voor directe en veelal kortstondige hulp als gevolg van overstromingen, droogte en orkanen in: Mozambique (9.000 personen), Madagascar (6.200 getroffen), Ghana (10.000 slachtoffers van overstromingen), Dominicaanse Republiek (4.500 personen), Nicaragua (47.000), Oeganda (34.000), en India (48.000 slachtoffers van de moessonregens).

Ontheemden en vluchtelingen

In Sri Lanka was sprake van een crisissituatie door het oploeiende geweld tussen de regering en de Tamil Tijgers. Om doeltreffender via haar partners hulp te kunnen bieden aan de tienduizenden ontheemden, opende Cordaid een kantoor in Trincomalee. De hulpverlening omvat distributie van voedsel en huishoudelijke artikelen voor circa 60.000 mensen, tijdelijk onderdak voor 15.000 mensen, en de aanleg van watertappunten en sanitaire voorzieningen.

Tsunami

De tsunami-hulpverlening nadert zijn einde. Cordaid had eind 2006 alle beschikbare middelen (€ 50 miljoen) gealloceerd, maar hield zich in 2007 nog wel bezig met de uitvoering/monitoring van lopende activiteiten.

Het grootste deel hiervan (€ 38 miljoen) werd ontvangen van SHO. Andere belangrijke donoren waren het Caritas-netwerk en de Asian Development Bank.

De projecten zijn uitgevoerd door 43 partnerorganisaties: 16 in India, 11 in Indonesië en nog eens 16 in Sri Lanka.

Van de € 50 miljoen ging 74% naar de bouw van duizenden huizen en honderden scholen (op het Indonesische eiland Simuleu werden bijvoorbeeld 65 aardbevingsbestendige scholen gebouwd), 14% naar kleinschalige economische activiteiten (visserij) en microkrediet, 9% naar gezondheidszorg en educatie, en 3% naar de capaciteitsversterking van lokale organisaties.

Van de beschikbare middelen werd 53% besteed in Indonesië, 23% in India en 24% in Sri Lanka.

Als bijlage is een overzicht opgenomen van de activiteiten met bereikcijfers, gespecificeerd naar fase (acute noodhulp en wederopbouw), land en sector (zie bijlage 3).

Door de SHO is onder de titel "Niet voor niets! Drie jaar na de tsunami" een rapportage over de periode december 2004 - 30 september 2007 opgesteld. De beschikbare SHO-middelen bedroegen ruim € 198 miljoen, waarvan € 38 miljoen voor Cordaid. In het verslag wordt aangegeven wat de resultaten en de knelpunten in de hulpverlening waren; ook worden projectvoorbeelden gegeven. In totaal zijn zo'n drie miljoen getroffen door de 18 hulporganisaties (8 SHO-leden en 10 gastleden) bereikt. Er is gestreefd naar een wederopbouw-push, dat wil zeggen naar een situatie die beter is dan die van vóór de tsunami. Huisvesting, scholenbouw en reactivering van de

economie (vaktraining en ondersteuning van landbouw, kleinschalige handel en visserij) vergden de meeste middelen.

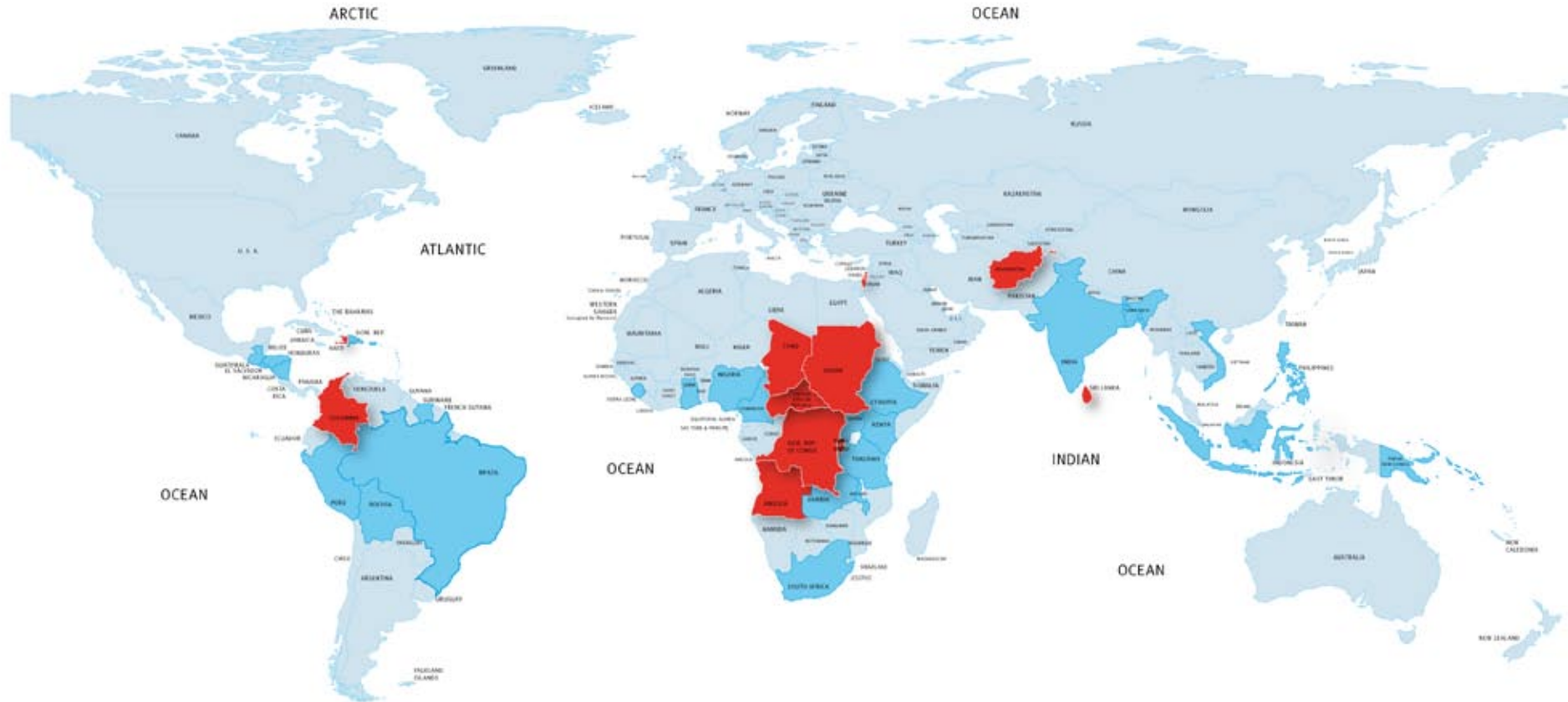

Partnerorganisatie Caritas Bangladesh bouwt met oog op de langere termijn. Bij de bouw van woningen en scholen wordt rekening gehouden met toekomstige rampen. Met geld van Cordaid is ook in een cyclone shelter geïnvesteerd. De betonnen shelters, die op palen staan om ook overstromingen het hoofd te kunnen bieden, zijn doorgaans in gebruik als school. Tijdens de laatste cycloon in november 2007 werden in totaal 1,5 miljoen mensen opgevangen, dit heeft het aantal slachtoffers aanzienlijk beperkt.

Terug naar inhoudsopgave

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Verzoening en Wederopbouw
- Overige concentratielanden Cordaid

3.6. Verzoening en Wederopbouw

Inleiding

Na de Koude Oorlog is er een sterke toename van interne conflicten te zien geweest; het gaat daarbij vaak om conflicten met een veelheid aan vaak schimmige partijen, grensoverschrijdende dimensies en grootschalige schending van mensenrechten.

Overleven in conflictgebieden binnen falende staten vergt het uiterste van miljoenen mensen. Zij hebben steun nodig om acute noodsituaties te overleven, maar ook om vervolgens een nieuwe toekomst op te kunnen bouwen. Cordaid steunt partners in (post-)conflictsituaties in een tiental landen. De kern van de interventies ligt in het versterken van de maatschappelijke samenhang door te werken aan verzoening (via o.m. herstel van basisvoorzieningen en reactivering van de economie), lokale democratisering, bestrijding van straffeloosheid, en traumaverwerking. Kerken en religieuze instituties, diep geworteld in de gehavende samenleving, spelen een verzoenende rol.

Cordaid neemt deel aan het debat over militaire interventies en de rollen/complementariteit van diplomaten, militairen, ontwikkelingswerkers en bedrijfsleven. Op internationaal niveau wordt samengewerkt met vredesnetwerken, wetenschappers en maatschappelijke organisaties in Zuid en Noord.

Resultaten doelgroep

De financieringen hadden voor het grootste deel betrekking op lokale (bijvoorbeeld Caritasorganisaties) en internationale organisaties; waar de lokale capaciteit onvoldoende was, voerde Cordaid projecten

uit in eigen beheer. Dit was onder meer het geval in Soedan en DR Congo, waar Cordaid kan beschikken over veldkantoren. In (post-)conflictsituaties is het doel om de getroffen bevolking weer toegang te verschaffen tot basisbehoeften als onderdak, water en voedsel – hiermee werden aanzienlijk meer mensen bereikt dan voorzien. Bij de wederopbouw vormden het herstel van basisvoorzieningen, reactivering van de economie, verwerking van trauma's, en burgerschapsvorming de leidende principes. In bepaalde landen, zoals DR Congo, is sprake van een verschuiving van projecten gericht op basisbehoeften naar wederopbouw van de gemeenschap en versterking van de civil society. De komende jaren zal deze tendens zich naar verwachting op ruimere schaal manifesteren.

Door haar deelname aan (inter)nationale platforms en door lobby bij beleidsmakers onderstreepte Cordaid de noodzaak van politieke actie en soms militaire interventie in Afghanistan, Soedan en het Grote Merengebied.

Kerngegevens

- Het programma is actief in Afrika (5 landen), Azië (3) en Latijns-Amerika (2)
- En werkt samen met 145 partners
- In 2007 werd € 33,6 miljoen besteed
- Er werden 151 bijdragen toegekend voor partners/projecten
- Waarmee circa 2.260.000 mensen werden bereikt
- Eind 2007 waren 533 projecten in uitvoering

Aanpassing van omstreden erfrecht in Oeganda

April 2007: Door een gerechtelijke uitspraak is in Oeganda het wettelijke verbod op overspel geschrapt, omdat het in strijd is met de grondwet en vrouwen discrimineert. Op basis van de oude wet konden vrouwen een celstraf tot tien jaar of een geldboete krijgen, terwijl mannen ongestraft hun gang mochten gaan. Organisaties van mannen reageerden teleurgesteld en vrezden nu dat de uitspraak vrouwen aanzet tot overspel. Tevens bepaalde de rechtbank dat een man voortaan zijn bezittingen kan nalaten aan zijn vrouw, hetgeen een doorbraak betekent omdat voorheen bij overlijden van de man diens bezittingen automatisch naar zijn verwanten gingen. De National Association of Women Lawyers (NAWL), die zich inzet voor gelijke rechten van vrouwen, had een belangrijk aandeel in het aan de kaak stellen van het discriminerende karakter van het Oegandese erfrecht. Cordaid onderhoudt al jarenlang een relatie met NAWL. De organisatie werd in 1974 opgericht door een aantal vrouwelijke advocaten, maar kon zich vanwege de oorlogssituatie pas vanaf eind jaren '80 ontwikkelen tot een professionele vrouwen- en mensenrechtenorganisatie. NAWL beschikt over een hoofdkantoor in Kampala en drie bijkantoren in het land, en wordt voornamelijk door vrouwen gerund.

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal mensen met toegang tot gezondheidszorg of traumazorg	1.565.000	45	6.136.000
Aantal mensen dat is bereikt met overige basisvoorzieningen	37.000	45	858.000
Aantal basisorganisaties dat betrokken is bij de wederopbouw van gehavende samenlevingen	300		1.065.00
Aantal basisorganisaties dat op lokaal niveau is opgezet en/of versterkt	1.400		1.617.000
Aantal leden van bevolkingsgroepen dat werkt aan een gedeelde visie op duurzame vrede	61.000	49	972.000
Aantal mensen met toegenomen capaciteit om voor hun belangen op te komen	73.500	58	877.000
Aantal gerealiseerde lobbyactiviteiten	100		1.369.000

Terugkeer van ontheemden in Soedan

Na een burgeroorlog van ruim 20 jaar werd in januari 2005 de vrede getekend tussen de regering van Soedan en de bevrijdingsbeweging van Zuid-Soedan. In Northern Bahr El Ghazal, de provincie die direct ten zuiden van Darfur ligt, verwachtte men voor 2007 de terugkeer van ongeveer 100.000 mensen. Degenen die als eindbestemming de districten Noord- en West-Aweil hadden, moesten daarvoor bij de dorpjes Kiir Adem en Kalama de rivier Kiir oversteken. Vanaf deze rivier is het dan nog 60 kilometer lopen tot de eerste nederzetting in Zuid-Soedan. Langs deze route zijn echter geen waterbronnen, waardoor de ontheemden bang zijn om hun weg te vervolgen. Om een humanitaire crisis te voorkomen, besloot Cordaid om in eigen beheer transport te verzorgen voor 13.000 terugkerenden en voor nog eens 6.000 mensen die dreigden vast te komen zitten in Kiir Adem. De ontheemden ontvingen een voedselkaart die recht geeft op drie maanden voeding, en werden op hun plaats van bestemming ondersteund bij het opbouwen van een nieuw bestaan. Daarbij hoorden ook voorzieningen op het gebied van water & sanitatie. Het project duurde zes maanden en vergde een Cordaid-bijdrage van € 226.210.

Herstel van de gezondheidszorg in Afghanistan

Voor de wederopbouw van de gezondheidszorg hanteert de Afghaanse overheid als kader een 'Basic Package of Health Services' (BPHS), waarin de verschillende gezondheidsfaciliteiten in detail staan omschreven. De financiering berust bij de EU, Wereldbank en USAID, terwijl de uitvoering in handen is van lokale en/of internationale NGO's. Met steun van Cordaid implementeert de Afghan Health and Development Services (AHDS) sinds 2003 het BPHS-programma in Uruzgan. In juli 2007 werd de samenwerking verlengd met nog eens twee jaar; Cordaid stelde voor deze periode € 414.530 beschikbaar.

AHDS is sinds 1990 actief met basisgezondheidszorg en vanaf 1995 in Uruzgan. De organisatie is erin geslaagd een vertrouwensrelatie op te bouwen met lokale gemeenschappen en hun traditionele en geestelijke leiders. In de jaren 2003-2007 lukte het AHDS om ondanks een verslechterende veiligheidssituatie gezondheidsfaciliteiten op te zetten in alle districten van de provincie. De curatieve en preventieve zorg nam geleidelijk toe, zoals onder meer blijkt uit de vaccinatiegraad en het gebruik van gezinsplan-

ningsmethoden. Anno 2007 vormen adequaat begeleide bevallingen het grootste knelpunt; de moeder- en kindersterfte blijven mede daardoor onacceptabel hoog. Tijdens consultaties met lokale gemeenschappen drongen deze aan op continuering en uitbouw van de dienstverlening. Een recente evaluatie in opdracht van de EU illustreert de betekenis van AHDS en haar diensten. AHDS heeft een eigen visie, maar stelt zich ook constructief op in de samenwerking met het ministerie van Gezondheid, de EU, Cordaid en Public Health Consultants (ingeroepen door Cordaid voor technisch-inhoudelijke ondersteuning).

De volgende fase (2007-2009) heeft als doelstelling het reduceren van morbiditeit/mortaliteit van de bevolking van de provincie Uruzgan, met name van vrouwen en kinderen. Dit wordt bereikt door onder meer de bouw/installatie van vijf nieuwe gezondheidscentra, 200 gezondheidsposten die bemensd worden door 200 mannelijke en evenveel vrouwelijke gezondheidswerkers (waarvan 285 nieuw en getraind), minimaal 500.000 consulten, vaccinatie van 100.000 kinderen en 30.000 zwangere vrouwen, 12.000 zwangerschapscontroles, 2.000 bevallingen onder gekwalificeerde begeleiding, en behandeling van 10.000 cliënten met psychische problemen.

Ook de versterking van de betrokkenheid van lokale gemeenschappen in de zorgketen, van de gezondheidspost tot het provinciale ziekenhuis, ontvangt de nodige aandacht, alsmede een betere administratie van de eigen bijdragen van patiënten.

Burundi

De presidentiële en gemeentelijke verkiezingen van 2005 hebben in Burundi niet geleid tot stabiliteit.

De regering is onvoldoende capabel en intern verdeeld; de corruptie is groot. In zo'n situatie vormt een vrije pers één van de voorwaarden voor het proces naar een duurzame democratie en rechtsstaat.

Radio Publique Africaine (RPA), opgericht in 2001, is een bevlogen en dynamische radiozender die al na een paar maanden als 'stem van het volk' de meest beluisterde radio was. De onderwerpen, aangedragen door de bevolking, weerspiegelen de dagelijkse realiteit. De zender spreekt zich uit tégen corruptie en vóór een rechtvaardige, transparante en democratische samenleving. RPA onderhoudt een kritische relatie met de overheid, wat haar populariteit onder de bevolking overigens ten goede komt.

Cordaid financiert RPA voor een derde maal. De twee eerste bijdragen (€ 85.617 en € 129.027) hadden de opbouw/versterking van de zender als oogmerk. De huidige financiering (€ 100.929) heeft als doel het basisfunctioneren van de zender met de aanschaf van equipment, en het verzorgen van ruim 200 uitzendingen op de terreinen van goed bestuur en mensenrechten, en gezondheid en hiv/aids.

Capaciteitsversterking

Het thema gender is bij processen van wederopbouw en verzoening van fundamenteel belang. De capaciteitsversterking was hier dan ook sterk op gericht. De duurzaamheid van de interventie en van de organisatie zelf; de organisatiestructuur; het systeem van plannen, budgetteren, monitoren en evalueren; en het financieel-administratief management waren andere elementen die veel aandacht kregen bij de versterkingstrajecten van 20 partners.

Cordaid-partner won de Welfare Award 2007

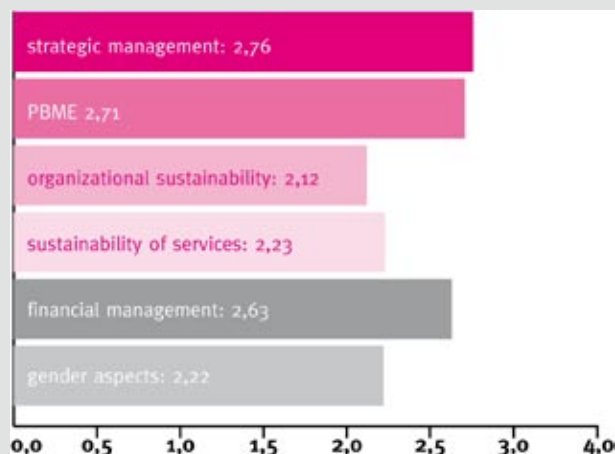
Het Palestinian Counselling Center (PCC) heeft een prestigieuze prijs gewonnen, die jaarlijks door de Welfare Association wordt uitgereikt aan Palestijnse organisaties in de diaspora, Israël en de Palestijnse Gebieden.

De Palestijnse bevolking op de Westelijke Jordaanoever en in Gaza wordt geconfronteerd met de omstandigheden van een bezetting, enclavevorming, geweld en toenemende armoede. Psychische problemen ondermijnen het familieleven en de sociale structuur. Ruim de helft van de schoolkinderen is getuige geweest van een dramatische gebeurtenis, meer dan éénderde lijdt aan een traumatische stressstoornis. Ook ouders worden psychisch overbelast; een kwart kampt met depressies, twintig procent lijdt aan angststoornissen en ruim tien procent aan fobieën.

PCC verleent psychosociale hulp aan circa 5.000 cliënten en wordt daartoe mede in staat gesteld door Cordaids bijdrage van gemiddeld € 100.000 per jaar. Een evaluatie wees eerder al uit dat PCC kwalitatief goede diensten verleent.

Voor de 52 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de volgende (gemiddelde) scores:

Angola

Het capaciteitsversterkingstraject voor partners in Angola, met € 110.000 door Cordaid ondersteund, demonstreert het streven naar donorcoördinatie binnen de wereld van noordelijke NGO's. ICCO heeft de leiding over het project, dat meegefinancierd wordt door Cordaid, Oxfam Novib, Christian Aid en Norwegian Church Aid. Voor de uitvoering beschikt ICCO in Angola over een steunpunt en werkt het samen met een lokaal accountantskantoor. Geleidelijk aan nemen lokale firma's en trainers de verantwoordelijkheid over, zodat de Angolese NGO-sector blijvend kan beschikken over deze specifieke consultancydienst.

Het traject loopt twee jaar; van Cordaid-zijde nemen vijf partners eraan deel, waaronder Radio Ecclesia, Mosaiko

en de Comissão Episcopal Justiça e Paz, die zich alle op eigen wijze bezighouden met het thema van wederopbouw en verzoening. De capaciteitsversterking is gericht op verbetering van het management, financiële duurzaamheid, transparant en efficiënt beheer, eigen fondsenwerving en een goed personeelsbeleid. Een deel van de capaciteitsversterking is bestemd voor alle partners, een ander deel is afgestemd op de organisaties individueel.

Doelmatigheid

Op de Human Development Index staat Haïti tussen de allerarmste landen. De landbouw verkeert in een crisis; de eigen voedselproductie dekt nog maar 40% van de behoeften, de rest wordt geïmporteerd. Melk is na rijst het voornaamste importproduct.

De kleinschalige (melk)veeteelt vormt voor de Haïtiaanse boer niet alleen een soort spaarsysteem, maar dient er ook voor om braakliggend land en restproducten van de landbouw nuttig te gebruiken. De melkproductie is echter laag: gemiddeld zo'n 600 liter per koe per jaar. Ook voldoet de melk vaak niet aan de kwaliteitsnormen.

Veterimed, opgericht in 1991, is gespecialiseerd in veterinaire zorg en dierlijke productie en voert met ongeveer 30 medewerkers projecten uit in heel Haïti. In voorgaande jaren heeft Veterimed met financiële steun van Cordaid o.a. fokprogramma's opgezet, veterinaire veldwerkers getraind en vaccinatiecampagnes georganiseerd.

Het programma voor de melkveesector wordt vanaf de start gesteund door Cordaid. Dit in 2005 en 2006 met twee internationale prijzen beloonde programma omvat een franchise-netwerk van 12 melkfabriekjes, graslanden melkveeverbetering, legalisering van grondbezit, politieke lobby (tegengaan van melkdumping) en de

organisatie van melkveehouders.

De doelgroep voor 2007-2010 bestaat uit 2.500 melkveehouders (waarvan 40% vrouw). Op technisch gebied wordt steun ontvangen van onder meer Veeartsen zonder Grenzen.

De (beoogde) resultaten demonstreren effecten op de inkomenspositie van 2.500 kleine melkveeboeren (à USD 102.500 per jaar), er worden 120 arbeidsplaatsen in 10 extra melkfabriekjes gecreëerd, en de lokale melkproductie wordt verhoogd van 540.000 naar 2.750.000 liter/jaar. De verwerkingscapaciteit van de fabriekjes wordt verdrievoudigd en er wordt gestart met de productie van lang houdbare melk en kaas.

Het eigendom van de fabriekjes is in handen van organisaties van melkproducenten (met 30% vrouwen). Veterimed draagt haar eigen aandelenkapitaal in de fabriekjes over in 2011. De melkveeouders lobbyen voor het stimuleren van de lokale melkproductie en het reduceren van melkimporten. Veterimed trekt privé-kapitaal aan voor investeringen in de melkbedrijfjes en betreft de privé-sector ook anderszins bij het programma.

Invloed van partners op het beleid van Cordaid

In 2007 kwam een notitie tot stand als aanzet voor Cordaids beleidsplan 2009-2011 voor het Midden-Oosten. De notitie, waaraan vele interviews met partners en deskundigen ten grondslag lagen, werd later in het jaar besproken tijdens een partnerbijeenkomst in Amman, Jordanië.

Als algemeen raamwerk werd een drietal uitgangspunten aanvaard: naleving van het internationaal recht en de mensenrechten, streven naar sociale rechtvaardig

digheid en menselijke waardigheid voor iedereen; en erkenning van de asymmetrische machtsverhoudingen tussen Israël en de onder bezetting levende Palestijnse bevolking.

Als ultieme doelstelling formuleerde de bijeenkomst de beëindiging van de Israëlische bezetting en de totstandkoming van een democratische Palestijnse staat naast een Israëlische staat.

Op korte termijn is vereist dat de afbrokkeling van de Palestijnse samenleving wordt tegengegaan door te investeren in zowat alle aspecten van de maatschappij: democratie en mensenrechten, economische en rurale ontwikkeling, geestelijke gezondheidszorg, jongeren, ontwikkeling van nieuw leiderschap, democratische gemeenschapsofbouw – alsmede interventies die de verdeeldheid binnen de Palestijnse politieke structuur kunnen overbruggen.

Tot dit brede gamma behoren ook de samenwerking mét en ondersteuning vān het maatschappelijke middenveld (onder anderen veranderingsgezinde religieuze leiders en ondernemers), terwijl ook de lokale/internationale media, de politiek op allerlei niveaus, en de lobby in Nederland en Europa van het krachtenveld deel uitmaken.

De analyse maakt eveneens duidelijk dat gezien de bescheiden positie en middelen van Cordaid en haar partners scherpe keuzes gemaakt moeten worden. Wel onderstreepte de bijeenkomst nog eens dat wederzijds respect en vertrouwen en wederkerigheid de relatie tussen beide partijen moet karakteriseren; dat is alleen mogelijk als beleidskeuzes volledig transparant zijn en partners zich mede-eigenaar weten van het proces.

Lobby

Afghanistan

In het kader van de politieke besluitvorming over de Nederlandse militaire missie in Uruzgan heeft Cordaid er sterk voor gepleit om Afghaanse NGO's aan het woord te laten tijdens de door de Tweede Kamer georganiseerde hoorzitting, eind 2007. Het voorstel werd overgenomen door de vaste kamercommissie voor Buitenlandse Zaken, zodat Cordaid-partner AHDS de gelegenheid kreeg om haar visie en opvattingen te presenteren inzake de Nederlandse betrokkenheid in Afghanistan. De algemeen directeur van Cordaid hield tijdens de hoorzitting een betoog voor meer evenwicht in de 3D-strategie (Defense, Diplomacy, Development) door extra aandacht te besteden aan diplomacy en development. Ook pleitte Cordaid voor het aanknopen van gesprekken met delen van de Taliban om een oplossing voor het slepende conflict dichterbij te brengen.

Haïti

Samen met ICCO bekleedt Cordaid het voorzitterschap van het Haïti Platform Nederland (HPN). Dit platform komt eens per drie maanden samen voor coördinatie van de activiteiten en het uitstippelen van lobbystrategieën. Cordaid vervult een voortrekkersrol in de communicatie met de Tweede Kamer en het ministerie van Buitenlandse Zaken. In 2007 leidde de lobby ertoe dat er aandacht was voor Haïti tijdens het overleg in de Kamer over de beleidsnotitie van minister Koenders.

Op Europees niveau bestaat er een directe link tussen het Nederlandse platform en de Coordination Europe-

Civil Assessment

In publicaties en anderszins betoonde Cordaid zich voorstander van aanvulling van het toetsingskader voor militaire missies in het buitenland met een 'civil assessment'. Het huidige toetsingskader dateert uit 1995 en is vooral bedoeld om de veiligheid van het militaire personeel te waarborgen. Naar de mening van Cordaid dient de beoordeling van een militaire missie ook een analyse te omvatten van de lokale omstandigheden en mogelijkheden. Door lokale groepen en (niet-gouvernementele) organisaties in het desbetreffende land tijdig te consulteren, wordt een beter inzicht verworven in de situatie en ook meer draagvlak gecreëerd voor een eventuele interventie. Zo'n civil assessment kan bovendien de aandacht vestigen op mogelijk andere instrumenten dan alleen de inzet van buitenlandse troepen.

Draagvlak

Op zondag 9 december kwam RTL 4 met een speciale aflevering van 'Koffietijd!'. In de drie uur durende live-uitzending, die 1,4 miljoen kijkers trok, kreeg Cordaid alle ruimte om zich te presenteren via haar noodhulp- en wederopbouwactiviteiten in Peru, Malawi en Bangladesh. Kijkers werden opgeroepen om donateur te worden, hetgeen tot resultaat had dat Cordaid 3.500 nieuwe donateurs aan haar bestand mocht toevoegen

Haïti (CoEH), die eveneens viermaal per jaar samenkomt en bestaat uit Europese hulp- en ontwikkelingsorganisaties met activiteiten in Haïti.

In 2007 vond er een mede door Cordaid georganiseerd bezoek plaats van een Haïtiaanse NGO-delegatie aan Brussel. De delegatie verzorgde een bijeenkomst van drie uur in het Europees Parlement en had daarnaast contact met het hoofd van de EU-missie in Haïti en met ambtenaren en parlementsleden. Centraal daarbij stond uiteraard het huidige Haïti-beleid van de EU. Op Nederlands en Europees niveau werpt Cordaid de casus van Haïti op binnen de bredere beleidsdiscussie over 3D en fragiele staten. Hoewel Haïti binnen deze discussie past, blijkt het vaak als conflictland te worden vergeten. Cordaid wil hierin verandering brengen.

Samenwerking

Typerend voor de zogenaamd interne conflicten is het grove geweld tegen de burgerbevolking en het veelal complexe karakter: het naast elkaar bestaan van conflictsituaties en situaties van wederopbouw/ontwikkeling, een veelheid aan strijdende partijen en de betrokkenheid van andere landen via steun aan rebellengroepen en milities. De omvang en ernst van de problematiek maken het voor ontwikkelingsorganisaties onontkoombaar om ook in (post-)conflictsituaties te werken. Cordaid doet dat onder meer door haar samenwerking met IKV / Pax Christi.

De per 1 januari 2007 voortgezette strategische alliantie richt zich vooral op versterking van partners in (voormalige) conflictlanden, zodat zij een bijdrage kunnen leveren aan conflictpreventie en de promotie/naleving van mensenrechten en democratische beginselen.

De alliantie levert voor beide organisaties voordelen op: vredes- en ontwikkelingsinitiatieven gaan samen en versterken elkaar, mede door gedeelde partnernetwerken. De activiteiten van verzoening, vredesopbouw en conflictpreventie zijn gericht op Afrika (Grote Meren en Soedan), Palestijnse gebieden en Colombia. In de beleidsvorming en lobby over wederopbouw, veiligheid en ontwikkeling wordt nauw samengewerkt. Ook draagvlakversterking in Nederland staat op de agenda door middel van educatie en publicitaire acties.

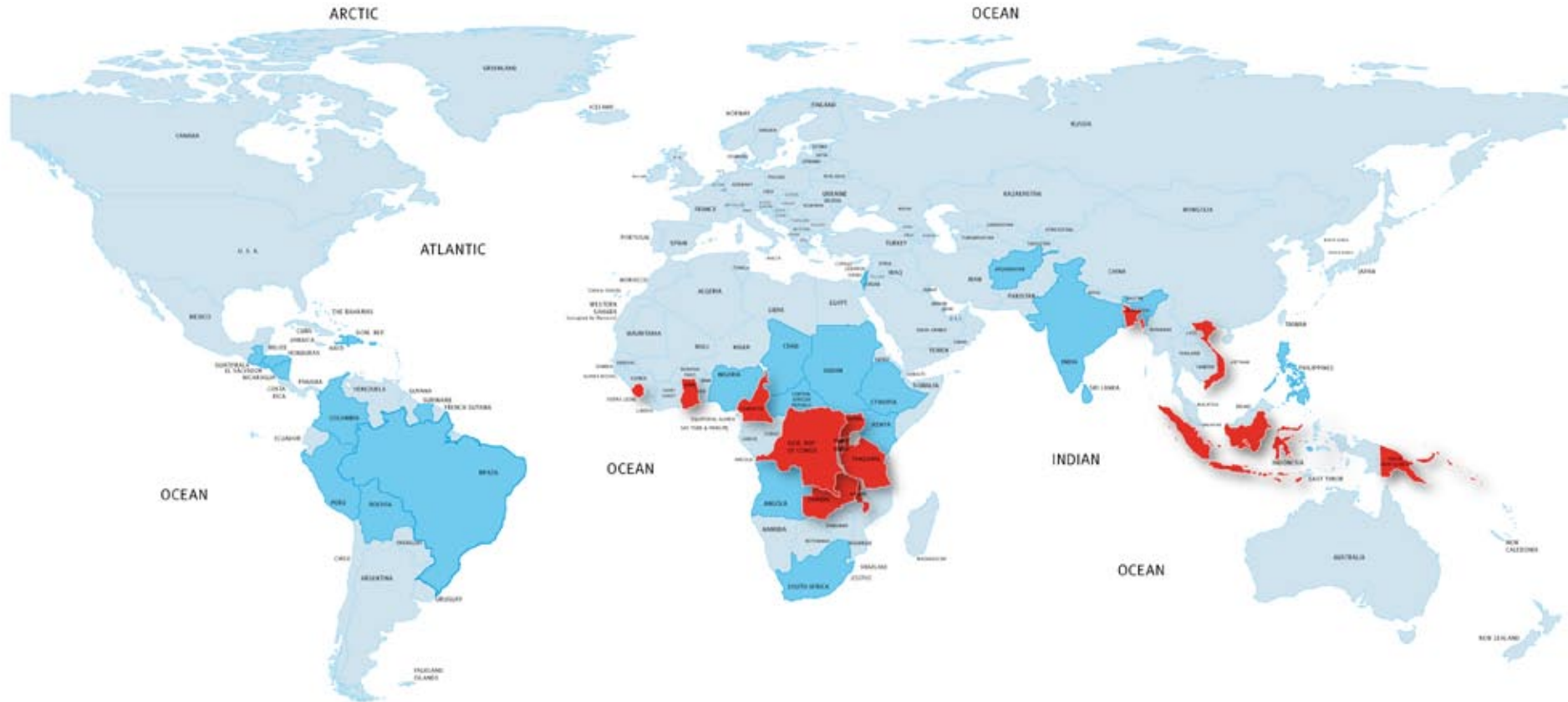

In veel arme landen is de toegankelijkheid, de betaalbaarheid en de kwaliteit van de gezondheidszorg beperkt. In Sierra Leone werkt Cordaid met het Medical Research Center (MRC) aan een breed gezondheidsprogramma. Ze werkt aan versterking van het personeelsbeleid, medische opleidingen en duurzame financieringssystemen voor patiënten. Extra aandacht gaat uit naar vrouwen, zwangerschap en seksuele gezondheidzorg.

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Toegang tot Gezondheidszorg
- Overige concentratielanden Cordaid

3.7. Toegang tot Gezondheidszorg

Inleiding

In veel arme landen is de toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van de gezondheidszorg beperkt; reproductieve gezondheidszorg is vaak onbereikbaar en ziektespecifieke hulpprogramma's ontworpen nationale gezondheidssystemen. De tekorten aan bekwaam personeel bedreigen het functioneren van gezondheidsinstellingen.

Cordaid draagt bij aan sterke nationale koepels in de kerkelijke gezondheidszorg, die zich op hun beurt richten op versterking van gezondheidsinstellingen en beïnvloeding van het overheidsbeleid.

Daarnaast propageert Cordaid innovatieve strategieën m.b.t. human resources management, financieringssyste- men in de gezondheidszorg (zoals health insurances), meer inspraak van de gebruikers van gezondheidszorg, en het in meerdere landen beproefde en succesvol gebleken performance-based financing.

Cordaid is via onderhavig programma bij meerdere Schokland-akkoorden betrokken.

Het akkoord voor promotie van effectieve ziektekostenverzekeringen in lage en middeninkomenslanden heeft gestalte gekregen in het Platform voor Health Insurances for the Poor (HIP), waarvan het secretariaat en voorzitterschap berusten bij Cordaid. In 2007 heeft HIP zich vooral gericht op de start en uitwerking van eerste plannen.

Los van dit platform heeft Cordaid in 2007 onderzoeksactiviteiten uitgevoerd/doen uitvoeren op het gebied van 'Out of Pocket Expenses'* in Tanzania en, in samenwerking

met de Universiteit Antwerpen, t.a.v. ziektenkostenverzekeringen in Oeganda. De onderzoeksuitkomsten worden gedeeld met de leden van HIP.

Met ondertekening van het Schokland-akkoord MDG5 verplicht Cordaid zich tot een extra inzet ten aanzien van het terugdringen van de moedersterfte. De partners van het akkoord zijn overeengekomen om zich te richten op Sierra Leone en Afghanistan. Een betere verloskundige zorg, uitwisseling tussen opleidingsinsti- tuten in Noord en Zuid, en lobby voor een hogere plek van moedersterfte op de politieke agenda zijn daarbij ijkpunten.

Gezien de immense problematiek van de moeder- en kindersterfte in Sierra Leone, het programma dat de overheid daar onlangs heeft geformuleerd, en de inzet van Cordaid op dit terrein hebben de deelnemers aan het akkoord besloten om het Cordaid-initiatief te ondersteunen. Cordaid is daarbij aangesteld als penvoerder. Als een van de prioriteiten geldt het uitwerken van de samenwerking tussen het opleidings- instituut voor verloskundigen in Sierra Leone met die van Maastricht en Rotterdam en de Vereniging van Verloskundigen in Nederland.

In 2007 zijn Cordaids ervaringen met partners in de psychosociale zorg/psychiatrie geïnventariseerd. Omdat trauma's veelvuldig voorkomen in landen in conflict wordt daarbij samengewerkt met de betrokken Cordaid-programma's. De inventarisatie wees uit dat er een spectrum bestaat van helemaal geen zorg, via psychiatrische zorg die is opgenomen in de reguliere gezondheidszorg, tot specifiek op oorlogstrauma's

Kerngegevens

- Het programma is actief in Afrika (8 landen) en Azië (4)
- En werkt samen met 118 partners
- In 2007 werd € 17,2 miljoen besteed
- Er werden 72 bijdragen toegekend voor partners/ projecten
- Waarmee ongeveer 3.433.000 mensen werden bereikt
- Eind 2007 waren 202 projecten in uitvoering

gerichte programma's. In enkele landen wordt psychi- atrische zorg door Cordaid-partners gezien als een sluitpost.

Het onderwerp verdient meer aandacht van Cordaid en haar partners. Bij de beleidsontwikkeling terzake worden partners van Cordaid in het Zuiden en Nederland betrokken.

Resultaten doelgroep

Met de bijdragen van Cordaid werd op onderdelen meer gerealiseerd dan voorzien. Zo is het aantal gezondheidszorginstellingen dat mensen uit de armste bevolkingsgroepen bereikt, bijna twee keer zo hoog als vooraf gepland; datzelfde geldt voor het aantal gezondheidswerkers dat wordt opgeleid. Ruim twee miljoen mensen mogen vertrouwen op een kwalitatief verbeterde, toegankelijke gezondheidszorg. Het aantal begeleide bevallingen was min of meer conform de planning. De financiering van netwerk- en koepelorga- nisaties stelde deze in staat om hun leden te steunen bij de capaciteitsopbouw, het aangaan van relaties binnen de gezondheidszorg en het voeren van lobby.

* 'Out of Pocket Expenses' registreren de werkelijke kosten van een bezoek aan het ziekenhuis, dus ook de kosten van vervoer, de geleden inkomstenderving en eventuele extra medicijnkosten. Het onderzoek bestaat uit een baseline en een vervolgonderzoek over twee jaar.

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal gezondheidszorginstellingen met een verbeterde dienstverlening aan arme bevolkingsgroepen	1.000		1.900.000
Aantal personen dat is opgeleid voor de gezondheidszorg	3.600	43	2.271.000
Aantal mensen met een kwalitatief verbeterde en beter toegankelijke gezondheidszorg	2.237.000	55	3.373.000
Aantal mensen met toegang tot alternatieve gezondheidsfinanciering	636.000	60	1.486.000
Aantal gezondheidsinstellingen die family planning bieden met aanbod van diverse anticonceptiemethoden	460		1.097.000
Aantal organisaties die de gemeenschap betrekken bij gezondheidszorgactiviteiten	100		1.257.000
Aantal nieuwe samenwerkingsrelaties in de gezondheidszorg	80		987.000
Aantal organisaties dat actief is met lobby op lokaal niveau	20		215.000
Aantal lobbytrajecten richting overheden en instanties	60		621.000

Sierra Leone

In Sierra Leone ontplooit het Medical Research Center (MRC) een breed gezondheidsprogramma.

De malariabestrijding heeft via 27 gezondheidsposten een bereik van 200.000 mensen. De eerste doelstelling is het verhogen van het aantal behandelingen; tegen 2009 dient 60% van de patiënten adequaat te worden verzorgd. Tweede doel is de preventie van malaria door bewustmaking en voorlichting en het gebruik van muskietennetten. Een derde onderdeel bestaat uit de behandeling van zwangere vrouwen; daartoe wordt onderzoek gedaan naar alternatieve medicijncocktails (in samenwerking met WHO en Artsen zonder Grenzen).

Het hiv/aids-preventieprogramma heeft een doelgroep van 160.000 mensen en kent eveneens drie doelstellingen: voorlichting m.b.t. seksueel overdraagbare aandoeningen en meer specifiek hiv/aids (de voorlichting is voor 60% gericht op jongens en meisjes), het vergroten van het aantal personen dat zich vrijwillig laat testen (tot minimaal 70% van de jongeren), en het verminderen van hiv-overdracht van ouders op kinderen.

Het subprogramma van de ambulancedienst en communicatie dient een verzorgingsgebied van circa 58.000 mensen. Via radiocommunicatie op zonne-energie zijn 15 gezondheidsposten (waaronder posten van de overheid) verbonden met de ambulancedienst en het verwijsziekenhuis. De kosten van het ziekenvervoer worden grotendeels door de patiënt gedragen. Hiertoe zijn samen met de bevolking tarieven opgesteld. Uit de praktijk blijkt dat in 90% van de gevallen deze kosten daadwerkelijk worden betaald.

DR Congo

Een uiterst strategische doch risicovolle financiering vond plaats in DR Congo. Eind 2006 sloot Cordaid een vierjarig contract met de EU in het kader van de introductie van performance-based financing (PBF) in de Congolese gezondheidszorg.

Cordaid draagt daarbij zorg voor de capaciteitsversterking van medische instellingen in twee districten van de provincie Kasai (2 miljoen inwoners). De betaling voor de geleverde zorg berust bij een fondshouder, in dit geval het Fonds d'Achat des Services de Santé (FASS), dat haar middelen weer ontvangt van de EU.

In oktober 2006 ging Cordaid van start; na 8 maanden bleek de betaling voor de verleende zorg door FASS echter nog niet geregeld. In april 2007 kregen de betrokkenen (de Congolese overheid, EU en vijf internationale NGO's) te horen dat het nog wel één jaar kon duren voordat de FASS-structuur is opgezet. Hiermee dreigde een voortijdige mislukking.

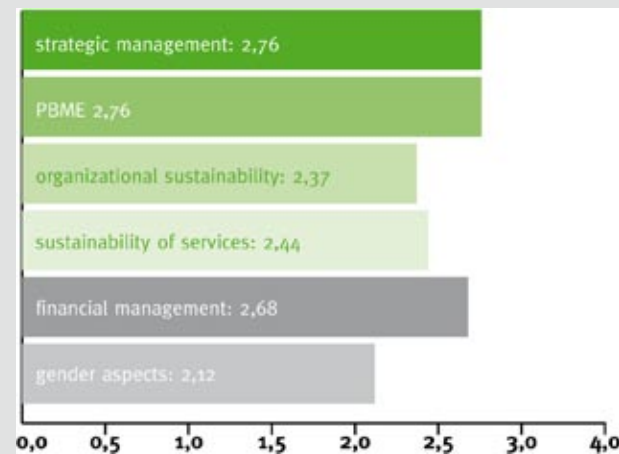
Daarom besloot Cordaid om via de financiering van een 'pré-FASS' de introductie van PBF veilig te stellen. Met een som van € 300.000 worden voor 12 maanden (juni 2007 – mei 2008) 53 gezondheidsinstellingen in staat gesteld hun kosten te declareren op het pré-FASS fonds. Alle stakeholders reageerden enthousiast op dit initiatief. Vermeldenswaard is ook dat Cordaid in haar financiering een patiëntentevredenheidsonderzoek heeft opgenomen. Het risico is duidelijk: Cordaid heeft geen garantie dat ná mei 2008 FASS werkelijk gaat starten.

De betekenis van pré-FASS voor het totale PBF-programma in DR Congo (waarvoor de EU ruim € 80 miljoen heeft gereserveerd, bestemd voor vier provincies) rechtvaardigt echter deze financiering.

Capaciteitsversterking

Bij de capaciteitsversterking van partners ligt de nadruk op de systematiek van planning, budgettering, monitoring en evaluatie, en het financieel management. Daarnaast werden afspraken voor capaciteitsontwikkeling gemaakt die specifiek waren voor de desbetreffende partners en die diens gevolge diverse elementen van de organisatie bestrijken. In totaal werden met 14 partners afspraken voor capaciteitsversterking gemaakt.

Voor de 46 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de volgende (gemiddelde) scores:

Oeganda

In Oeganda steunt Cordaid Health Child, een jonge NGO (2005) die de gezondheid van kinderen en jonge moeders wil bevorderen. Lokale gemeenschappen worden getraind,

zodat ze beter met kinderziekten kunnen omgaan; jonge moeders ontvangen voorlichting/begeleiding inzake de eigen gezondheid en die van hun kinderen.

Naast het directe contact met de doelgroep, beoogt Health Child ook het gebruik van ICT om een breder publiek te bereiken en voor het bewerkstelligen van een beter contact tussen de gezondheidsposten en de gemeenschap. Voor de technische assistentie op dit gebied en voor het opzetten van een internetcentrum voor gezondheidseducatie en de verspreiding van voorlichtingsmateriaal, stelt zich IICD (International Institute for Communication and Development) garant. Medewerkers van Health Child ontvangen training in de bouw/onderhoud van een website en het computeriseren van data van gezondheidscentra met als oogmerk efficiencyverbetering en systematisering van gegevens (voor een betere planning op de gezondheidsposten en voor gebruik in de lobby ten aanzien van de zorg voor moeder en kind). Daarnaast voorziet het internetcentrum in communicatie met de gezondheidsposten en met vrouwengroepen (bij noodgevallen).

Capaciteitsversterking in PBF

In DR Congo begon in augustus een 14-daagse cursus Performance Based Financing (PBF), georganiseerd door Cordaid in samenwerking met onder meer de Ecole Santé Publique/Université de Kinshasa. De cursus werd gegeven aan bijna 30 deelnemers uit DR Congo, Burundi, Kameroen en Rwanda, waaronder partners, vertegenwoordigers van het Congolese ministerie van Gezondheidszorg en provinciale autoriteiten. Voor de cursus was een PBF-handleiding ontwikkeld. Op basis van een inventarisatie onder de participanten werden

aanbevelingen voor een vervolgtraject geformuleerd, inclusief een planning voor 2008. De cursus vormt de start van een éénjarig programma, waarvoor Cordaid € 100.000 toekende. De ervaringen worden internationaal gedeeld in de vorm van publicaties. Via de Cordaid-website zijn de handleiding, surveyrapporten en evaluaties beschikbaar.

Doelmatigheid

Binnen de gezondheidszorg kan het thema van de doelmatigheid het best worden geadstrueerd aan de hand van de Performance Based Financing (PBF), waarbij financiering van de zorg geschiedt op basis van verleende (kwaliteits)diensten. Cordaid initieerde PBF voor het eerst in Rwanda; inmiddels is PBF daar nationaal beleid geworden. In Burundi ging Cordaid van start in twee provincies, en ook hier begint deze aanpak zijn vruchten af te werpen. Een derde land is DR Congo, waar PBF nog in de startfase verkeert. In alle drie landen is Cordaid vertegenwoordigd in een nationale technische werkgroep, die de PBF-initiatieven monitort en stuurt.

Via een evaluatie werd het PBF-programma van Cordaid in de Rwandese provincie Cyangugu beoordeeld. Het betrof de periode 2003-2005 met een totaalfinanciering zijdens Cordaid van € 2,5 miljoen. Het programma bleek effectief in het vergroten van het gebruik van de gezondheidszorg en bevorderde daarnaast de kwaliteit van de zorg. Hoewel de tarieven van de zorg daalden, waren deze voor een deel van de bevolking toch nog te hoog; hieraan had het programma dan ook meer aandacht moeten schenken.

Voor een som van € 1,30 per capita heeft de bevolking

meer en betere gezondheidszorg gekregen, zijn nieuwe systemen opgezet en personeel en gemeenschappen getraind. De vooruitzichten zijn goed, vooral gezien het feit dat de overheid PBF in heel Rwanda wil invoeren. De hoogte van de overheidsfinanciering zal bepalend zijn voor de duurzaamheid van de aanpak op termijn. De programma-evaluatie is ter beoordeling voorgelegd aan IOB.

Lobby

Bij de lobby stond het grote tekort aan (para)medisch personeel centraal. Het tekort wordt deels veroorzaakt door de beperkte financiële middelen van veel nationale overheden, deels door het feit dat de beschikbare middelen ook nog eens versnipperd worden over ziektespecifieke programma's die vaak ook nog (dreigen te) concurreren met de basisgezondheidszorg.

In samenwerking met WEMOS (Werkgroep Medische Ontwikkelingssamenwerking) heeft Cordaid via gesprekken met politieke partijen en lobbybrieven gepleit voor meer aandacht voor de personeelscrisis in de Afrikaanse gezondheidszorg. Ook het 'Drie Koninginnen Debat' van begin januari was gewijd aan deze problematiek. Een en ander leidde ertoe dat kamerleden tijdens het Algemeen Overleg van 14 juni meer aandacht vroegen voor de basisgezondheidszorg; de minister erkende het probleem.

De lobby had een pendant in het Zuiden. In Oeganda heeft partner UCMB (Uganda Catholic Medical Bureau) jarenlang lobby gevoerd bij de overheid om ook het tekort bij de particuliere gezondheidszorginstellingen serieus te nemen. Het optoppen van salarissen van zorgpersoneel in overheidsdienst heeft geleid tot

een groter tekort bij de particuliere instellingen; tot voor kort was hierover geen dialoog met de overheid mogelijk. In het 'Annual Health Sector Performance Report' van oktober 2007 van de Oegandese overheid wordt het probleem eindelijk erkend, waarmee de weg openligt om dienaangaande resultaten te boeken.

In Tanzania heeft Cordaid ter promotie van de PBF-strategie een pilot uitgevoerd bij vijf diocesane gezondheidsstructuren. De eerste resultaten zijn positief, hetgeen ook de districts- en centrale overheid niet ontging. In november werd Cordaid uitgenodigd om de resultaten te presenteren in een door het ministerie georganiseerde bijeenkomst, waar ook de belangrijkste ontwikkelingspartners van Tanzania (o.a. de Nederlandse Ambassade) aanwezig waren. De presentatie werd goed ontvangen en had tot gevolg dat Cordaid werd gevraagd om ondersteuning te geven bij het breder invoeren van deze strategie. In 2008 worden daartoe meerdere workshops gehouden.

Innovatie

In Sierra Leone organiseerde Cordaid eind 2006 een multi-stakeholderworkshop met als deelnemers Cordaid, partners en het ministerie van Gezondheidszorg. Er werd een analyse gemaakt van de behoeftes in de gezondheidszorg, waarna begin 2007 een lokale werkgroep (waarin representanten van de overheid en NGO's) een financieringsvoorstel ontwikkelde dat vervolgens aan Cordaid werd voorgelegd. Cordaid kende een startfinanciering toe voor deze vernieuwende publiek-private aanpak, die gericht is op bestrijding van de personeelscrisis en decentralisatie van de gezondheidszorg,

waarbij de prioriteiten liggen bij de reproductieve gezondheidszorg. Later in het jaar werd besloten om het initiatief op te nemen in het Schokland-akkoord met betrekking tot MDG 5.

Linking & Learning

Linking & Learning stond in het verslagjaar vooral in het teken van de personele crisis in de gezondheidszorg in Afrika, en de performance-based financiering.

Tijdens een leersessie in samenwerking met het Koninklijk Instituut voor de Tropen zijn op Cordaid-niveau analyses gemaakt van de huidige human resources-activiteiten die Cordaid ondersteunt. De analyse bood meer inzicht in de effectiviteit en kwaliteit van Cordaids interventies in verschillende omstandigheden en landen. De resultaten zijn gebruikt voor discussie en een effectiever gebruik van expertise en middelen. Het proces heeft bijgedragen aan een meer kritische houding van Cordaid-medewerkers met betrekking tot het analyseren van landensituaties en financieringsvoorstellen, het bevragen van partners, en het maken van keuzes in interventies in het licht van Cordaids beleid. Als resultaat is tevens een verbeterde human resources-notitie geproduceerd. Het leertraject wordt in 2008 voortgezet door onder meer ook partners te laten delen in de opgedane kennis.

In 2007 is de koepelorganisatie CHAM (Christian Health Association of Malawi) aan een evaluatie onderworpen. Eén van de bevindingen betrof de inefficiënte donorcoördinatie.

In de tweede helft van 2007 heeft Cordaid, vergezeld

van een medewerker van het ministerie van Buitenlandse Zaken, in Malawi de uitkomsten van de evaluatie besproken. Mede in het licht van de Verklaring van Parijs is bij die gelegenheid ook over donorharmonisatie gesproken. Het hoge aantal donoren van CHAM maakt coördinatie en de benoeming van 'lead donoren' des te dwingender. Deze coördinatie heeft vaker op de agenda gestaan, maar nu hebben alle betrokkenen zich verplicht om dienaangaande vanaf 2008 onomkeerbare stappen te zetten.

In Vietnam werd een programma-evaluatie uitgevoerd van het gezondheidszorgprogramma. Tien partners waren onderwerp van evaluatie. De uitkomst was positief ten aanzien van de bereikte verbeteringen in de gezondheidszorg. Ook was er waardering met betrekking tot de onderlinge uitwisseling van ervaringen en de gezamenlijke trainingen, die dan ook in de vervolgfase worden voortgezet. Minder sterk waren de partners in het gebruik van resultaatindicatoren en het systematisch verzamelen en monitoren. Om hierin verbetering te brengen, zijn voor de volgende fase per organisatie afspraken gemaakt over de toepassing van indicatoren; tevens staan een externe pre- en post-survey geagendeerd. De evaluatie is ter beoordeling voorgelegd aan IOB.

Drie Koninginnen Debat

Op 8 januari organiseerde Cordaid weer haar gebruikelijke Drie Koninginnen Debat. Deze keer stond het personeelstekort in de Afrikaanse gezondheidszorg en, daarmee direct verbonden, de braindrain van medisch personeel centraal. Twee gegevens demonstrenen de urgentie van dit probleem:

- zonder een doeltreffend antwoord op de Afrikaanse personeelscrisis blijft het halen van de Millenniumdoelen een fictie,
- tal van bureautjes zijn in Engelstalig Afrika actief met de werving van medisch personeel voor met name Angelsaksische landen (waardoor bijvoorbeeld de stad Manchester meer verpleegkundigen uit Malawi telt dan Malawi zelf).

Cordaid werkt in dit kader nauw samen met WEMOS, dat zich onder meer toelegt op de internationale lobby voor compensatiemaatregelen bij rekrutering van medisch personeel uit zuidelijke landen. Cordaid richt zich meer op het systematiseren van ervaringen en het linken en versterken van verschillende deskundigheden; op deze wijze draagt zij ertoe bij dat artsen, ziekenhuisdirecteuren, overheden en donoren meer gebruik maken van de beschikbare expertise en middelen ter bestrijding van de personele crisis in de gezondheidszorg.

Tijdens het debat presenteerden de winnaars van de Cordaid Memisa-NCDO 'millennium battle' hun ideeën t.a.v. het personeelstekort in de Afrikaanse gezondheidszorg. Het ging om twee teams van jonge, hoogopgeleide vrouwen, die hun 'oplossingen' hadden getoetst tijdens een reis naar Ghana. Deze ideeëncompetitie bleek een uitstekende manier om jonge mensen te betrekken bij de ingewikkelde problematiek van OS en krijgt dan ook een vervolg.

Draagvlak

In mei voerde Cordaid Memisa campagne ter bestrijding van malaria. De campagne liet zien dat malaria nog steeds infectieziekte nummer één is met wereldwijd de meeste slachtoffers, terwijl eenvoudige en goedkope middelen (in dit geval een muskietennet) beschikbaar zijn om besmetting te voorkomen. Sierra Leone vormde het uithangbord van de campagne, die als slogan voerde: 'Malaria kost meer dan 1 miljoen levens wereldwijd. Eén muskietennet kost € 4,-'. Leontine Borsato was het gezicht van de campagne, waardoor extra aandacht werd gegenereerd. In week- en dagbladen, en op de tv en radio verschenen oproepen, reportages en interviews.

Nogal wat Nederlandse groepen/organisaties richten zich op gezondheidszorg. Van Cordaid Nederland ontvingen zij voor 68 kleine en twee grote projecten (in het kader van de Ramadan Aktie van het Turkse Salam netwerk) medefinanciering. India, Brazilië en Oost-Afrika vormden de concentratielanden.

Samenwerking

Met WEMOS heeft Cordaid een strategische alliantie (2006-2008) inzake de lobby rond gezondheidszorg. WEMOS is een professionele lobbyorganisatie met een uitgebreid maatschappelijk netwerk, ook op internationaal vlak. De samenwerking richt zich op het ondersteunen/versterken van advocacy-activiteiten van zuidelijke organisaties in Zambia en Bangladesh, en het gezamenlijk ondernemen van lobbyactiviteiten in Nederland en op internationaal niveau. Daarbij is gekozen voor de twee nauw met elkaar verbonden thema's van kwaliteit van de gezondheidszorg (budget-monitoring, beleidsbeïnvloeding, gecoördineerde donorsteun) en zorgpersoneel (migratievraagstuk, beloningsstructuur).

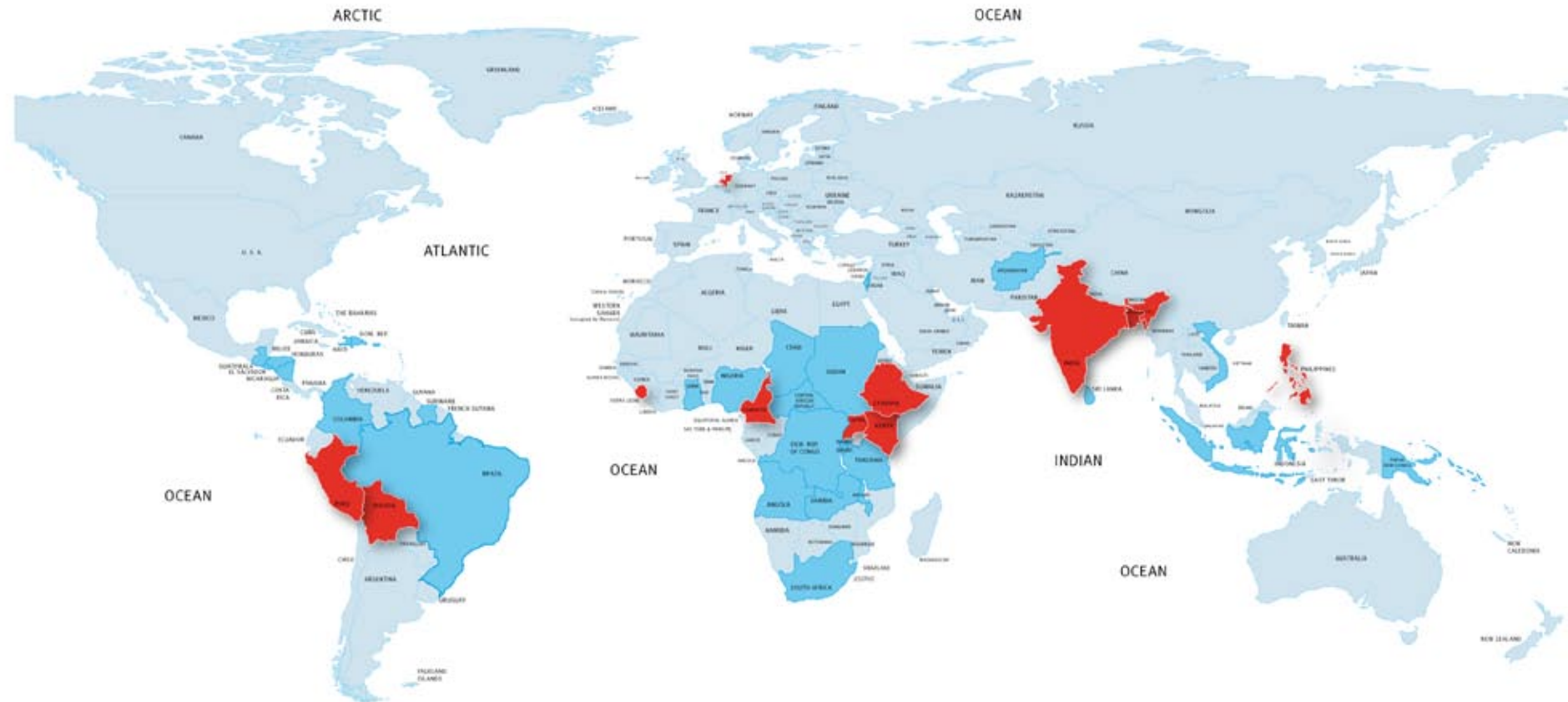
Begin 2007 was Cordaid betrokken bij de oprichting van het Platform Health Insurance for the Poor (HIP), dat verder bestaat uit het ministerie van Buitenlandse Zaken, collega-organisaties, kennisinstututen/adviesbureaus en verzekeringsmaatschappijen. In samenwerking met de Nederlandse Ambassade in Accra, Ghana, belegde het platform een bijeenkomst met de Ghanese National Health Insurance Authority; dit leidde tot een overeenkomst waarbij leden van het platform zich verplichten een bijdrage te leveren aan de invoering van ziektekostenverzekeringen in Ghana.

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Zorg voor Kwetsbare Groepen
- Overige concentratielanden Cordaid

3.8. Zorg voor Kwetsbare Groepen

Inleiding

Grote groepen kinderen, ouderen en mensen met een handicap worden in veel samenlevingen uitgesloten van een normaal bestaan. Vaak zijn zij slecht georganiseerd, zodat zij niet kunnen opkomen voor hun rechten. Veel landen missen de bereidheid en ook capaciteit om deze groepen in hun midden op te nemen.

In haar benadering gaat Cordaid uit van de link tussen directe zorg, het vergroten van de weerbaarheid van de doelgroep, en het verantwoordelijk maken van de samenleving. Daarbij worden innovatieve modellen ontwikkeld en verbreid, zoals ten aanzien van de niet-institutionele opvang van wezen/straatkinderen en een systeem van sociale zekerheid voor ouderen. Ook wordt gewerkt aan een betere toegang tot overheidsvoorzieningen die in bepaalde landen voor kwetsbare groepen bestaan.

De deskstudie van kinderprojecten heeft de noodzaak aangetoond van een grotere betrokkenheid van kinderen. Ook is gebleken dat partners over het algemeen weinig aandacht hebben voor de duurzaamheid van hun activiteiten. Er zijn duidelijke verschillen tussen de continenten. In Afrika overheerst nog de welzijnsbenadering, terwijl in Azië al veel aandacht wordt geschonken aan de rechtenbenadering. In Latijns-Amerika hanteren de meeste partners een kinderrechten-visie; hier is ook de participatie van kinderen het sterkst ontwikkeld. De samenwerking met andere actoren komt in Azië en Latijns-Amerika het sterkst van de grond, in Afrika is daarvan nog amper sprake (hetgeen waarschijnlijk ook

te maken heeft met het relatief kleine aantal partners per land).

Na het dossieronderzoek volgen nog veldstudies in India, de Filippijnen, Peru en Bolivia. De uitkomsten hiervan worden begin 2008 verwacht, waarna ook die, voor zover relevant, in Cordaids beleid worden verwerkt.

Concentratielanden

Vanwege de te kleine omvang van het partnerbestand wordt het zorgprogramma in Kenia afgebouwd; de relatie met twee zorgpartners (kinderen) wordt voortgezet door het programma Sloppenwijkbewoners. Voor Ethiopië maakt de problematiek van kwetsbare groepen (ouderen en weeskinderen) voortaan deel uit van het programma Hiv/aids.

Hier staat tegenover dat het programma in Afrika is uitgebreid met Sierra Leone.

Resultaten doelgroep

Het bereik op de programmadoelen kwam hoger uit dan gepland. Er werden vooral meer mensen met een handicap, kinderen en chronisch armen bereikt; voor ouderen lag het bereikcijfer iets lager. Deze hoge cijfers zijn onder meer te danken aan additionele financieringen en projecten met netwerk- en koepelorganisaties met een groot bereik. Ook wordt geïnvesteerd in de versterking van belangenorganisaties en beleidsbeïnvloeding (ten gunste van een structurele verbetering van de zorg voor kwetsbare groepen).

Kerngegevens

- Het programma is actief in Afrika (5 landen), Azië (3) en Latijns-Amerika (2)
- En werkt samen met 86 partners
- In 2007 werd € 11,1 miljoen besteed
- Er werden 73 bijdragen toegekend voor partners/projecten
- Waarmee 395.000 personen werden bereikt
- Eind 2007 waren 229 projecten in uitvoering

Hulp aan jonge slachtoffers van seksueel misbruik op de Filippijnen

In Olongapo City, niet ver van de Filippijnse hoofdstad Manilla, vangt de organisatie PREDA met steun van Cordaid Kinderstem seksueel misbruikte meisjes op. Het opvanghuis biedt aan ruim 50 meisjes onderdak, medische zorg en traumatherapie, en werd in 1974 opgericht door de Ierse priester Shay Cullen, sindsdien de drijvende kracht. Zijn werk heeft in de loop der jaren internationale bekendheid gekregen; tot tweemaal toe werd hij genomineerd voor de Nobelprijs voor de Vrede.

Vrijwel wekelijks zijn er meldingen van seksueel misbruik, vaak anoniem. Shay Cullen is erop gebrand om daders voor het gerecht te dagen, maar daarvoor is wel een officieel bewijs van seksueel misbruik vereist. Alle meisjes die bij PREDA binnenkomen, worden dan ook zo snel mogelijk, vaak al op de eerste dag, voor gynaecologisch onderzoek naar het plaatselijke ziekenhuis gebracht. Soms wordt een aïdstest afgenomen, vooral bij meisjes die uit de prostitutie afkomstig zijn.

Een medewerkster van PREDA: 'We zouden het liefst een vrouwelijke arts hebben, maar die zijn er nauwelijks. De mannelijke gynaecologen zijn niet altijd even begripvol. Vooral de kleine meisjes – in het opvanghuis hebben ►

► we kinderen vanaf zes jaar – raken soms in paniek. Meestal kan ik ze wel kalmeren, maar een enkele keer moeten we van onderzoek afzien. Daarmee wordt het wel lastig om seksueel misbruik te bewijzen, omdat een officieel doktersrapport ontbreekt.”

Toch worden resultaten geboekt in de strijd tegen de daders. Het wordt Shay Cullen niet in dank afgenomen. Hij leeft op voet van oorlog met de bazen van de seksindustrie en corrupte ambtenaren. Al meermalen heeft hij doodsbedreigingen ontvangen.

(Cordaid's laatste financiering bedroeg € 110.962 voor een periode van 3 jaar).

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal mensen met een handicap met betere toegang tot zorg en deelname aan maatschappelijke activiteiten	29.000	48	1.407.000
Aantal kinderen in risicosituaties met betere toegang tot zorg en deelname aan maatschappelijke activiteiten	136.000	48	2.164.000
Aantal chronisch armen met betere toegang tot zorg en deelname aan economische/maatschappelijke activiteiten	120.000	59	1.246.000
Aantal organisaties van MMCs (Most Marginalized Citizen's) dat opgebouwd/versterkt is	2.300		1.084.000
Aantal partners dat andere actoren betreft bij het verbeteren van de positie van MMCs en het bevorderen van draagvlak voor zorg voor MMCs	50		926.000
Aantal organisaties dat actief is op beleidsbeïnvloeding	90		588.956,37

Mensen met een handicap in Oeganda

Hoewel precieze tellingen in Oeganda niet hebben plaatsgevonden, wordt vermoed dat ongeveer 10% van de bevolking gehandicapt is; de burgeroorlog en de onrust in de grensgebieden droegen zeker bij aan dit betrekkelijk hoge percentage (dat gelijk staat aan ongeveer 2 miljoen Oegandezen). Ondanks alle aandacht van overheidswege voor onderwijs/beroepsopleidingen en re-integratie, maken mensen met een handicap nog nauwelijks deel uit van het normale leven.

De Community Based Rehabilitation Alliance (COMBRA) is een instituut voor het opleiden van revalidatiepersoneel. COMBRA is momenteel doende om erkend te worden als universitaire opleiding. De staf bestaat uit zes medewerkers, administratieve en logistieke ondersteuning wordt geboden door tien personen. COMBRA heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot een kenniscentrum voor re-integratie; zij verricht onderzoek, geeft advies, beheert een werkplaats voor de productie van hulpmiddelen, en is actief op het gebied van lobby en belangenbehartiging.

Met een bijdrage van Cordaid van € 150.000 gaat COMBRA de komende drie jaar:

- drie trainingen verzorgen (van 18 weken elk) voor 70 studenten m.b.t. de re-integratie van mensen met een handicap, alsmede 18 opfriscursussen voor 400 oud-studenten. Bij alle trainingen is de man/vrouw-verhouding 3:2, en minimaal 25% van de cursisten komt uit de groep van mensen met een handicap;

- onderzoek verrichten naar de mogelijkheden en beperkingen van lokaal gemaakte hulpmiddelen, en kennis en vaardigheden dienaangaande verspreiden;
- een strategie voor fondsenwerving ontwikkelen en implementeren, en de samenwerking/netwerking met andere organisaties op een hoger plan brengen.

Straatkinderen in India

India kent een groot aantal straatkinderen; ze lopen thuis weg vanwege de omstandigheden of zijn slachtoffer geworden van kinderhandel. Regelmatig worden kinderen als vermist opgegeven, maar vaak is de politie niet in staat om hierop actie te ondernemen doordat een systeem voor registratie en informatie-uitwisseling ontbreekt.

De Don Bosco Society van de paters Salesianen heeft als missie het welzijn van vooral straatkinderen; haar opvangcentra zijn verspreid over het hele land, de activiteiten omvatten het identificeren van ‘unaccompanied children’, educatie, re-integratie en het bieden van ondersteuning via de kindertelefoon.

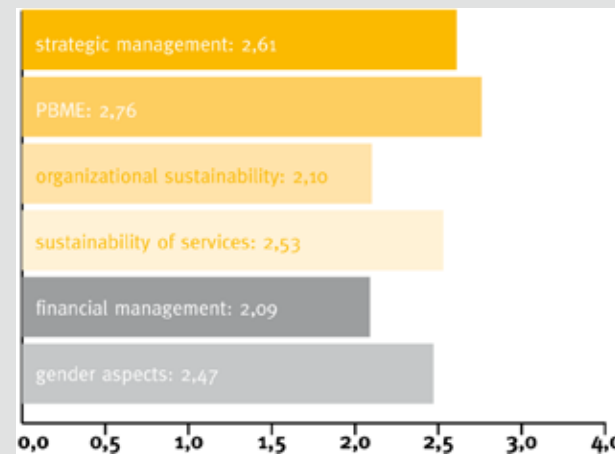
Een volgende stap bestaat uit het opzetten van een systeem, Homelink geheten, dat op nationaal niveau gegevensuitwisseling moet mogelijk maken over vermiste en gevonden kinderen. Homelink is ook een middel om kinderarbeid en -handel tegen te gaan, bovendien vormt het een bron voor onderzoek en daarop gebaseerde lobby als straks een grote database van kinderen beschikbaar komt. De database zal uiteindelijk op jaarbasis ongeveer 100.000 kinderen tellen, waarvan naar verwachting 60% tot 75% kan worden herenigd met de familie/gemeenschap. Belangrijke bijdragen voor de pilotfase van dit initiatief zijn afkomstig van UNICEF (heel bijzonder aangezien zij normaliter alleen bilaterale hulp verstrekt) en Cordaid

(€ 150.000). In 2008 wordt het systeem overgenomen door het Indiase Ministry of Women and Child Development.

Capaciteitsversterking

Bij de capaciteitsversterking van de 14 betrokken partners ligt de meeste nadruk op het verbeteren van planning, budgettering, monitoring en evaluatie (PBME), genderspecten, duurzaamheid van verleende diensten en financieel management. Daarnaast zijn trajecten voor capaciteitsopbouw geïnitieerd met een aantal ‘disability’-partners in de Filippijnen en India ten aanzien van financieel management en PBME. Opvallend is verder dat veel partners hun kennis en strategieën rondom de (kinder)rechtenbenadering willen vergroten.

Voor de 31 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de (gemiddeld) scores:

Rechtshulp voor kinderen in de Filippijnen

In de Filippijnen is sinds 2006 een speciaal jeugdstrafrecht van kracht (Juvenile Justice and Welfare Code). Daarbij worden Councils in het leven geroepen, waarvan ook niet-gouvernementele organisaties deel kunnen uitmaken.

CASA (Court Appointed Special Advocates) is een vrijwilligersorganisatie die rechtsbijstand verleent aan kinderen. De dagelijkse gang van zaken, i.c. de aansturing en training van de vrijwilligers, berust bij een team van drie personen.

De taken van een CASA-vrijwilliger bestaan uit onderzoek naar de situatie en geschiedenis van het kind met zijn/haar behoeften, het houden van een pleidooi in de rechtszaal, controleren of de besluiten van de rechtbank worden uitgevoerd, en contact onderhouden met de betrokken hulpinstanties.

Cordaid heeft voor een periode van twee jaar een bijdrage (€ 46.474) toegekend voor de verdere opbouw van de organisatie, die bestaat uit het uitwerken van een organisatiebeleid met de beschrijving van werkprocessen e.d. en het opstellen van een vijfjarig strategisch plan. Daarnaast vindt capaciteitsopbouw plaats via het vergroten van de kennis en vaardigheden van alle vrijwilligers en de werving van 30 nieuwe vrijwilligers. De positionering van de vrijwilligersorganisatie krijgt onder andere gestalte door het houden van twee fora per jaar met NGO's, maatschappelijke organisaties en overheidsorganisaties.

Doelmatigheid

De in Andhra Pradesh, India, werkzame partner Network of Disabled People's Organisations (NPDO) illustreert

de katalyserende rol van haar programma voor kinderen met een handicap. Samen met de overheid onderzocht NPDO in twee subdistricten in hoeverre gehandicapten toegang hebben tot het armoedebestrijdingsprogramma van de centrale overheid (de National Rural Employment Guarantee Act, die 150 dagen werk per jaar aan arme rurale gezinnen biedt).

Het bleek in de praktijk dat nogal wat gezinnen met gehandicapte kinderen niet op de hoogte waren van het recht op werk, terwijl gezinnen die dat wel waren en een aanvraag indienden vaak stuitten op een afwijzing omdat lokale ambtenaren de nieuwe regels niet of onvoldoende kenden. Dankzij het onderzoek en de follow-up hebben alleen al in één subdistrict 363 gezinnen met minderjarige gehandicapte kinderen betaald werk gekregen. Een tweede resultaat is dat NPDO de lokale overheid ervan kon overtuigen dat bepaalde werkzaamheden, zoals het schenken van drinkwater aan arbeiders, geschikt zijn voor jongeren met een lichte geestelijke handicap.

Lobby

Samen met onder andere de Dutch Coalition for Disability and Development (DCDD) is meer aandacht gevraagd voor mensen met een handicap in het beleid van de overheid en van Nederlandse ontwikkelingsorganisaties. Met DCDD is een traject gestart richting het ministerie voor bewustmaking/informatie van ambassades en ambtenaren, en voor integratie van het thema disability. Samen met de werkgroep hiv/aids van DCDD heeft Cordaid geijverd voor het agenderen van disability door SAN.

Samen met de Huairou Commission en Groots International nam Cordaid deel aan de YMCA International Women's Summit in Nairobi, Kenia, die als doel had om de positie van thuiszorgers onder de aandacht van beleidsmakers te brengen. Voorafgaand aan de YMCA-top werd een bijeenkomst belegd waar vrouwelijke thuiszorgers ervaringen konden uitwisselen en werden aangemoedigd om hun verhaal tijdens de top te doen. Mede daardoor werd de thematiek van zorgverleners duidelijk zichtbaar. Op grond van vooral deze conferentie heeft Cordaid besloten om in 2008 de positie van (thuis)zorgverleners op haar lobbyagenda te plaatsen.

Innovatie

WorldGranny en Cordaid vroegen op 1 oktober, Internationale Dag van de Ouderen, aandacht voor ouderen in ontwikkelingslanden. Niet alleen in Nederland is sprake van vergrijzing, ook in ontwikkelingslanden groeit de groep senioren razendsnel. Op dit moment leven 375 miljoen 60-plussers in ontwikkelingslanden. Zij vormen een uiterst kwetsbare groep. De meesten ontvangen geen overheidspensioen en hebben ook niet kunnen sparen voor hun oudedag. Konden zij voorheen nog op familie en kinderen terugvallen, tegenwoordig is dat niet automatisch het geval. Kinderen zoeken elders een beter bestaan en door ziekte of overlijden – bijvoorbeeld als gevolg van hiv/aids – worden ouderen ook nog eens belast met de zorg voor hun kleinkinderen. In sub-Sahara Afrika worden miljoenen kleinkinderen verzorgd door hun grootouders.

Cordaid en WorldGranny zetten zich in voor pensioenen en informele zorgsystemen voor ouderen in ontwikkelingslanden. Deze nieuwe onderwerpen stonden centraal

tijdens het congres Cash & Care, dat in december plaatsvond in het Vredespaleis. Sprekers waren o.m. Herman Wijffels van de Wereldbank, Hans Alders (PGGM), vertegenwoordigers van ouderenorganisaties uit Zuid-Afrika en India, en René Grotenhuis (Cordaid).

Met o.m. pensioenfondsen, beleidsmakers, ouderenorganisaties, zorgverleners en ontwikkelingsorganisaties uit Nederland, Europa en ontwikkelingslanden werden kennis en ervaring uitgewisseld over 'cash transfers', 'social pensions' (een veelal heel bescheiden overheidspensioen, dat momenteel door 46 lagere en midden-inkomenslanden wordt aangeboden aan ouderen), 'micro pensions' (initiatieven op het gebied van microverzekeringen of spaarsystemen) en zorg van ouderen voor kleinkinderen en elkaar via (in)formele zorgsystemen.

Voorals pensioenfondsen bleken geïnteresseerd in het uitwisselen van kennis op het gebied van het ontwikkelen, implementeren en professionaliseren van pensioen-systemen in ontwikkelingslanden. In 2008 zet Cordaid zich verder in voor stelsels voor sociale zekerheid en (in)formele zorgsystemen voor ouderen in het Zuiden.

Juvenile Justice

'Juvenile Justice' gaat om het recht op een goede behandeling voor kinderen die in aanraking komen met politie of justitie. Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind is duidelijk: kinderen die met justitie in aanraking komen hebben recht op een respectvolle behandeling, die rekening houdt met hun leeftijd en re-integratie bevordert; gevangenisstraf geldt daarbij als een uiterste maatregel.

In oktober werd bij Cordaid een bijeenkomst gehouden met partners en ontwikkelingsorganisaties.

De zeven aanwezige partners werken met/voor kinderen in de gevangenis; zij bieden daar directe steun of alternatieve opvang (in overleg met de autoriteiten) en lobbyen voor verbetering van de omstandigheden. Een expert van Save the Children UK verzorgde een presentatie, die onder andere inging op de mogelijkheden en strategieën om de wet- en regelgeving voor minderjarigen te beïnvloeden. Tevens werd voor Cordaid-medewerkers een lezing verzorgd over het onderwerp Juvenile Justice en het bijbehorende Linking & Learningtraject van Cordaid.

De belangrijkste aanbevelingen betreffen:

- het opzetten van een internationaal netwerk voor kennisuitwisseling;
- samenwerking met de overheid met het oog op een goede uitvoering van bestaande wetten, en met de politie om o.m. haar houding jegens kinderen te verbeteren. Ook dient de omgeving meer begrip te krijgen van de problematiek, zodat delinquente kinderen niet langer negatief tegemoet worden getreden;
- lobby op internationaal niveau (de VN) voor o.a. het opzetten van een klachtenprocedure.

Alternatieven voor institutionele opvang van kinderen

Het idee om Better Care Network (BCN) Netherlands op te zetten als onderdeel van het in 2003 opgerichte BCN International, ontstond bij een samenwerking van Cordaid en Stichting Kinderpostzegels Nederland. Bij hun werk in India ondervonden zij dat er weinig aandacht was voor alternatieven van kinderweeshuizen.

Het doel van BCN Netherlands is dan ook om kennis en ervaring uit te wisselen over opvangmogelijkheden voor kinderen die (tijdelijk) niet thuis kunnen wonen.

Op 8 november vond in Den Haag de oprichting plaats van BCN Netherlands als eerste landelijke afdeling van het internationale BCN, dat ondergebracht is bij UNICEF in New York. Op dezelfde dag werd ook de website van het netwerk (www.bettercarenetwork.nl) gelanceerd. Ook werden werkgroepen ingesteld voor onderzoek en beleidsbeïnvloeding.

Uit de spreekbeurten en discussies van die dag kwam al direct een aantal gemeenschappelijke thema's naar voren, die vragen om een verdere uitwerking:

- het gebrek aan follow-up is een veelgehoorde klacht; als een kind de zorg verlaat, is er vaak geen enkel vervolgtraject;
- het belang van steun aan ouders en opvanggezinnen, in psychosociale zin maar soms ook financieel;
- in risicogevele gevallen kan armoedebestrijding ('passing on the gift' via bijvoorbeeld kleinvee of microkrediet) voorkomen dat kinderen de straat op gaan om in hun levensonderhoud te voorzien;
- met wisselend succes ontplooiën NGO's commerciële activiteiten om daarmee de lopende kosten van kinderopvang te dekken. Alternatieve inkomsten kunnen gelegen zijn in lokale fondsenwerving en overheids-subsidiëring; dat laatste vraagt een bundeling van krachten om gezamenlijk een vuist te kunnen maken richting politiek en overheid.

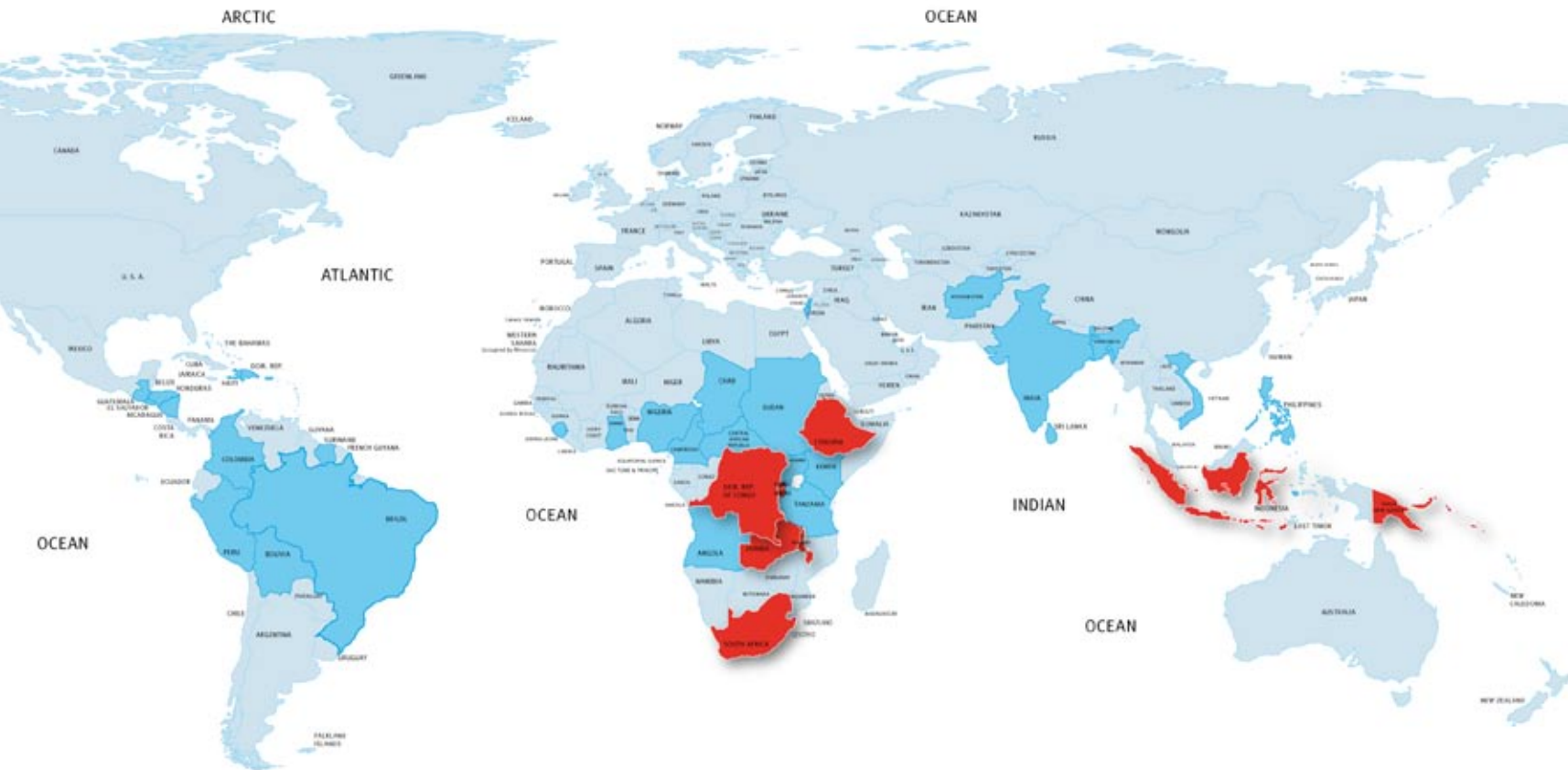
Draagvlak

Cordaid Kinderstem greep 1 mei aan om met haar campagne '1 mei - Dag van de Kinderarbeid' de positie van werkende kinderen onder de aandacht te brengen. De boodschap luidde dat gevaarlijk werk taboe moet zijn voor kinderen en dat kinderarbeid de schoolgang niet mag verhinderen. Van de Ierse zusterorganisatie Trocaire kreeg Cordaid een indrukwekkende spot in bruikleen, die 31 keer werd uitgezonden. De samenwerking met het Telecomgala leverde gratis advertentieruimte op in een groot landelijk dagblad; verder werden een e-mailnieuwsbrief en een persbericht verstuurd. In totaal namen op 1 mei circa 2,5 miljoen mensen notitie van de campagne.

Zorg voor kwetsbare groepen neemt binnen het activiteitenpakket van Cordaid Nederland een prominente plaats in. In 2007 werden 248 projecten ondersteund, waarmee een som was gemoeid van € 1.743.600. Het grootste deel daarvan betrof activiteiten in het Zuiden, een ander deel had betrekking op Nederland. Aan de doelstelling van bestrijding van armoede en uitsluiting in de eigen samenleving werd gestalte gegeven door de Bond Zonder Naam, die 40 projecten financierde en via intermediairs in 214 individuele gevallen hulp bood.

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Hiv/Aids
- Overige concentratielanden Cordaid

3.9. Hiv/Aids

Inleiding

In Afrika steunt Cordaid veel kerkelijke partners, die met tienduizenden vrijwilligers actief zijn in lokale zorgsystemen voor aidspatiënten en -wezen. Tegelijk wordt de dialoog met religieuze leiders voortgezet inzake hun rol in de aidsbestrijding. Ook wordt samengewerkt met organisaties die zich inzetten voor landrechten van vrouwen/wezen, toegang tot voedsel, inkomen en medicatie voor aidspatiënten. Ook aan preventie bij jongeren, vrouwen, kinderen en risicogroepen wordt bijgedragen.

Een tweede component betreft de interne (workplace policies) en externe (in de projecten) mainstreaming van hiv/aids bij partners. In het verband van Stop Aids Now! (SAN) worden ontwikkeltrajecten ingezet (wezen en kwetsbare kinderen, workplace policies, gender); ook wordt op (inter)nationaal niveau gelobbyd voor toegang tot middelen en integratie van hiv/aids-programma's in de reguliere zorg.

Hoewel er door programma's als Global Fund en Pefar in algemene zin sprake is van een verbeterde toegang tot medicatie, blijft het aantal besmettingen stijgen, vooral onder jongeren en in (post)conflictlanden. Systemen van distributie van medicijnen, condooms etc. moeten hier dan ook versterkt worden.

In landen als Malawi en Zambia krijgt hiv/aids dankzij een adequate ARV-distributie meer en meer een chronisch karakter. In de thuiszorgprogramma's verschuift daardoor de aandacht van verzorging naar verbetering van de algehele conditie van mensen met

hiv/aids; steeds duidelijker wordt daarbij de sleutelrol van vrijwillige zorgverleners, meest vrouwen, evenals de hernieuwde deelname van aidspatiënten aan het gemeenschapsleven (en aan voorlichtings- en preventieactiviteiten).

Het proces van gedragsverandering verloopt nog maar langzaam. De feminisatie van de epidemie (besmetting onder vrouwen hoger dan onder mannen) zet door, onderliggende oorzaken zoals genderongelijkheid blijven onaangetaast. Ook op dit terrein moet nog veel strijd worden geleverd.

Resultaten doelgroep

Wereldwijd is sprake van een verbeterde toegang tot aidsremmers, hoewel in veel landen grote groepen nog altijd niet effectief worden bereikt. Omdat internationale donoren al op grote schaal aidsremmers bekostigen, financiert Cordaid juist andere elementen van de aidsbestrijding: de monitoring van aidspatiënten en de integratie van hiv/aids-behandelingen in de reguliere gezondheidssystemen. Een ander belangrijk aspect is het versterken van de capaciteit van vrijwilligers om bij te dragen aan de zorg en preventie van hiv/aids. Ook wordt ingezet op samenwerking tussen organisaties, wat goed uitpakt bij organisaties met min of meer identieke doelstellingen inzake aidsbestrijding, maar voorlopig minder goed als het gaat om een multisectorale samenwerking.

Kerngegevens

- Het programma is actief in Afrika (5 landen) en Azië (2)
- En werkt samen met 73 partners
- In 2007 werd € 7,2 miljoen besteed
- Er werden 38 bijdragen toegekend voor partners/projecten
- Waarmee 1.836.000 mensen werden bereikt
- Eind 2007 waren 80 projecten in uitvoering

Het veranderende aanzicht van aids

Het aanzicht van aids is veranderd. Medicijnen bieden een nieuw perspectief en stellen een aangekondigde dood uit. Aids is in toenemende mate een 'gewone' chronische ziekte geworden en moet ook als zodanig worden behandeld. (René Grotenhuis, directeur van Cordaid, en Max Meis, arts en gezondheidsadviseur in Malawi).

Successen

Er is goed nieuws: aidsremmers komen breed beschikbaar, ook in de sloppenwijken en de afgelegen gebieden van zuidelijk Afrika. Dit succes heeft er ook voor gezorgd dat stigmatisering en discriminatie van aidspatiënten langzaam afneemt, hoewel vooral besmette vrouwen nog altijd vernederd of uitgestoten worden. De situatie verschilt overigens van land tot land. Ook slaat de behandeling niet altijd goed aan, vooral niet bij mensen die zich te laat melden voor behandeling. En voor de behandeling van kinderen is nog altijd onvoldoende kennis en specifieke medicatie aanwezig.

Armoede en sociale rechtvaardigheid

De huidige programma's richten zich op medicijnverstrekking en medische begeleiding, maar nauwelijks op de vraag hoe patiënten voldoende en voedszaam eten krijgen, zodat de medicijnen hun werk kunnen doen. De samenhang van aids en armoede dient dan ook ►

► nadrukkelijk op de agenda te komen. Wel doet daarmee het vraagstuk van sociale rechtvaardigheid op, zoals bijvoorbeeld thuiszorgvrouwen in het bisdom Lusaka, Zambia, ondervonden: elke week gingen zij op stap met voedsel voor hun cliënten, terwijl ze zelf met een lege maag naar bed gingen (inmiddels heeft de verantwoordelijke instantie, het bisdom Lusaka, besloten om de vrouwen ook wekelijks een klein rantsoen als beloning te verstrekken voor hun verder belangeloze werk).

Of neem de 'disability grants' voor aidspatiënten in Zuid-Afrika: zolang aidspatiënten ernstig ziek zijn ontvangen ze een uitkering, maar bij relatief herstel verliezen ze hun recht daarop. Het gevolg is dat sommige mensen hun medicijnen niet meer innemen, zodat ze met hun ziekte in ieder geval nog wat geld binnenbrengen voor hun gezin en familie.

Integreren in reguliere gezondheidszorg

Aids moet medisch gezien benaderd worden als een 'gewone' chronische ziekte met als complicerende factor dat ze besmettelijk is. Het is dan ook niet langer houdbaar om grote financieringsstromen in te zetten die specifiek gericht zijn op de bestrijding van hiv/aids. Er is een scheefgroei ontstaan in de menskracht en middelen in de reguliere en aids-specifieke zorg. In de huidige situatie met een nijpend personeelstekort in de zorg drukt dit extra zwaar. Sommige Afrikanen zeggen spottend dat je tegenwoordig beter af bent als hiv/aidspatiënt dan wanneer je lijdt aan kanker of malaria.

Het aantal mensen dat binnen enkele jaren langdurig op aidsremmers leeft, zal zo'n omvang bereiken dat integratie van aids binnen de reguliere gezondheidszorg noodzakelijk is. Dat veel nationale gezondheidssystemen hiervoor nog te zwak zijn, is een probleem waar hard aan gewerkt moet worden. ►

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal aidswezen en mensen met hiv/aids dat toegang heeft tot (thuis)zorg	80.000	53	924.000
Aantal mensen met kennis over hiv/aids en/of toegang tot preventieve middelen	1.350.000	45	936.000
Aantal mensen met hiv/aids en hun families dat toegang heeft tot activiteiten die hun bestaanszekerheid vergroten	17.000	53	453.000
Aantal vrijwilligers met toegenomen capaciteit voor het leveren van zorg en preventie mbt hiv/aids	21.000	48	1.091.000
Aantal totstandgekomen samenwerkingsverbanden gericht op hiv/aidsbestrijding	50		873.000
Aantal partnerorganisaties actief met lobbyactiviteiten	15		461.000

Democratische Republiek Congo

De situatie in DR Congo laat nog veel te wensen over. Van de 160.000 mensen die behandeling nodig hebben, krijgen er 20.000 medicijnen. Voor aidspatiënten is de situatie desastreuus: zij worden ontslagen en gediscrimineerd, en zijn vaak fysiek niet in staat in hun onderhoud te voorzien.

Cordaid werkt via haar veldkantoor in Kinshasa (17 medewerkers) samen met een netwerk van 16 partners aan preventie, behandeling en herintegratie. Het Cordaid-kantoor doet daarbij aan capaciteitsopbouw, draagt innovaties aan, en zorgt voor linking & learning en lobby.

Samen met de partners streeft Cordaid naar een horizontale aanpak in plaats van de meer ziektespecifieke benadering van grote internationale donoren. In 2006-2007 stond een Global Fund-som van € 5 miljoen ter beschikking; de resultaten waren positief.

Het nieuwe programma (waaraan Cordaid € 442.530 bijdraagt) vindt plaats in zes provincies (met 4,5 miljoen inwoners), omvat 18 partners en wil een geïntegreerde en efficiënte aanpak van aids met Global Fund en Wereldbankfondsen bevorderen. De partners worden op meerdere terreinen versterkt (behandeling met aidsremmers, systemen voor bloedtransfusie, preventie van moeder-kind infectie, (vrijwillig) testen en psycho-sociale zorg).

De beoogde resultaten: 1.000 aidspatiënten ontvangen thuiszorg, 4.000 mensen hebben toegang tot behandeling,

6.200 personen hebben een betere kennis van preventie en beschikken over preventiemiddelen, 6.000 vrijwilligers zijn getraind, negen miljoen condooms zijn voorradig voor sekswerkers, chauffeurs en andere risicogroepen, en ruim 1,6 miljoen mensen zijn zich bewust geworden van hiv/aids en van de noodzaak van gedragsverandering.

Zambia

Naar schatting zijn meer dan één miljoen Zambianen met hiv besmet. Door de beschikbaarheid van aidsremmers is aids een chronische ziekte geworden. Althans in theorie, want stigmatisering en uitsluiting alsmede een slechte toegankelijkheid van de aidszorg eisen nog steeds hun tol.

Network of Zambian People living with HIV/Aids (NZP+) probeert de maatschappelijke positie en zeggenschap van haar doelgroep te verbeteren. NZP+ wil zich ontplooiën als een zelfbewuste, mondige organisatie, die een goede medische en socio-economische dienstverlening kan afdwingen. NZP+ is een lidorganisatie met in totaal 28.600 leden. Op lokaal niveau functioneren 1.564 ondersteuningsgroepen, die aidspatiënten mentale steun en informatie bieden en daarnaast lobbyen voor een goede zorgverlening. Op nationaal niveau is NZP+ via haar lidmaatschap van de Nationale Aids Raad en het Zambia Nationale Aidsnetwerk in staat om voor de belangen van haar leden op te komen.

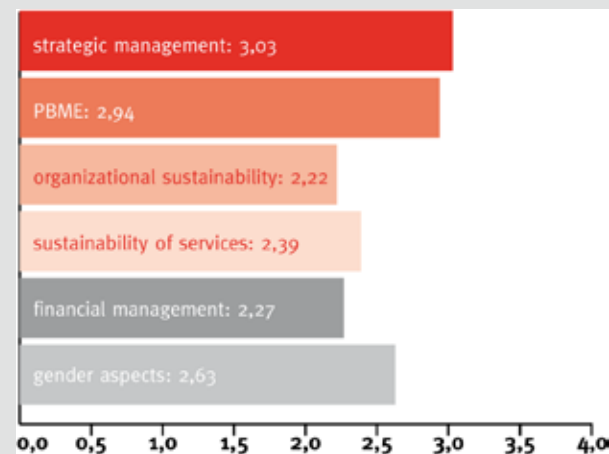
Het in oktober 2007 gestarte project (van € 103.500) beoogt de oprichting van 40 nieuwe ondersteuningsgroepen en capaciteitsversterking voor de bestrijding van stigmatisering en voor lobby. Er worden 80 vrijwillige trainers opgeleid, die op hun beurt de

ondersteuningsgroepen oprichten/begeleiden. Via deze groepen worden circa 39.000 hiv-geïnfecteerden en hun families bereikt. Er wordt samengewerkt met dienstverleners, lokale politie en overheden, terwijl in de meeste gevallen ook lobby- en monitoringstrajecten worden opgezet ter verbetering van de toegang tot aidsremmers, gezondheidszorg en onderwijs.

Capaciteitsversterking

De veelal katholieke partners ontplooiën met name dienstverlenende activiteiten, die door internationale subsidieverstrekters worden gefinancierd. Daardoor worden de partners qua duurzaamheid van de organisatie en de dienstverlening vaak laag ingeschaald. Ook aspecten als PBME, financieel management en gender zijn opgenomen in de versterkingstrajecten die met negen partners in 2007 zijn overeengekomen.

Voor de 18 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de volgende (gemiddelde) scores:

► Op de goede weg?

Gelukkig is er een kentering gaande. Het Global Fund, een wereldwijd fonds voor de bestrijding van ziekten als hiv/aids, tuberculose en malaria, wil nu ook gaan bijdragen aan versterking van gezondheidssystemen. Het is een eerste stap. Als de bestrijding van aids inclusief de ARV-behandeling is opgenomen in de reguliere gezondheidszorg, moet coherentie het leidende begrip zijn.

Aids is in het Westen intussen een behandelbare ziekte geworden. Diezelfde ontwikkeling zal zich (gedeeltelijk) ook in Afrika voordoen. Het is zaak daar tijdig op te anticiperen. We kunnen vaststellen dat we met behandeling op de goede weg zijn, maar dat we er nog niet in zijn geslaagd onderliggende factoren van chronische armoede en ongelijkheid aan te pakken. De bestrijding van aids moet dan ook meer omvatten dan alleen toegang tot medicatie. Er dient hoognodig een verbinding te worden gelegd tussen de aidsagenda, de armoedeagenda en de agenda van de brede, reguliere gezondheidszorg.

* I/C Consult is de gezamenlijke adviesdienst van Cordaid en ICCO. De ondersteuning verloopt via onder meer assessments, onderzoeken, trainingen, begeleiding, die soms op individuele partnerorganisaties zijn gericht, maar steeds meer een breder veld (van sectoren en programma's) bestrijken. De inzet vanuit I/C Consult kan geschaard worden onder de noemer van capaciteitsontwikkeling van partnerorganisaties.

Malawi

Als reactie op de hiv/aidsepidemie zijn in Malawi op grote schaal thuiszorgprogramma's ontstaan. Vooral de rk-kerk nam daarbij het voortouw, uitgaande van haar vele vrijwilligers in de parochies. Tussen 1998 en 2005 heeft Cordaid thuiszorgprogramma's in vijf bisdommen gefinancierd met een doelgroep van ruim 500.000 mensen. Een evaluatie (2005) bracht naast successen ook de zwakheden van deze thuiszorg aan het licht, vooral op het vlak van management en organisatie van het werk.

Op basis van een analyse van Public Health Consultants (PHC) werd een traject voor deskundigheidsbevordering ontwikkeld voor vier bisdommen. Doel daarbij is versterking van de managementvaardigheden ten aanzien van relatiemanagement en netwerking, personeel, en de interventiestrategie. PHC zorgt voor de begeleiding en feedback. Gedurende de eerste helft van 2007 ging de aandacht uit naar baseline-studies en de ontwikkeling van resultaatindicatoren en logical frameworks; in de tweede helft stond de duurzaamheid van de thuiszorg op de agenda.

Invloed partners op beleid Cordaid

Een partnerconsultatie in DR Congo bracht bisschoppen, kerkelijke partners, de overheid, het gerenommeerde onderzoeksinstituut Ecole de Santé, UNAIDS en andere actoren op het gebied van hiv/aids bij elkaar. Onderwerp van gesprek was o.m. de studie van de Universiteit van Kinshasa, die uitwees dat kennis van hiv/aids niet voldoende bijdraagt aan gedragsverandering bij jongeren en dat de focus daarom meer gericht moet worden op 'live skills'. Cordaid en haar partners hebben hun beleid in die zin aangepast. In overleg met

de kerkelijke partners is overeengekomen om te werken aan nieuwe modules voor preventie bij jongeren; ook wordt de ontwikkeling van een aidsmodule in de pastorale zorg ondersteund.

De partnerconsultatie heeft er ook toe geleid dat het Congolese ministerie van Gezondheid voor een periode van tien jaar een samenwerkingsovereenkomst sloot met de Bisschoppenconferentie (20 september 2007). De overheid stelt zich garant voor een stipte subsidiëring van de kerkelijke gezondheidsinstellingen, terwijl deze zich ertoe verplichten om hun medische diensten binnen het kader van het nationale gezondheidszorgbeleid te verlenen (onder supervisie van het ministerie).

Doelmatigheid

In het verslagjaar evalueerde I/C Consult* het Nankumba Safe Motherhood-programma in Malawi, dat sinds 2000 door Cordaid wordt ondersteund. Dit programma wordt in 255 dorpen uitgevoerd door het Centrum voor Reproductieve Gezondheidszorg, dat ressorteert onder de medische faculteit van de Universiteit van Malawi. De strategie bestaat uit training van dorpsleiders, het opzetten van lokale doorverwijssystemen (met behulp van fietsambulances), het trainen en superviseren van traditionele verloskundigen, en gezondheidseducatie voor de gemeenschap en vooral jongeren. De mannen worden gestimuleerd om meer verantwoordelijkheid te tonen bij de zwangerschap van hun partner.

De universiteit voert onderzoek uit om de resultaten te registreren/monitoren, en verbeteringen door te voeren. Het programma werkt nauw samen met de gezondheidsdiensten van de overheid en dient als pilot voor een verbeterde verloskunde. De onderzoeks-

gegevens dienen als input voor beleidsontwikkeling, lobby richting districts- en centrale overheid en kennisontwikkeling.

De uitkomsten van de evaluatie waren positief: tussen 2005 en 2006 was sprake van een duidelijke toename van het aantal doorverwijzingen voor bevallingen naar de gezondheidscentra en de ziekenhuizen. Ook is het aantal gevallen van kraambedsterfte gedaald van 27 in 2005 naar 15 in 2006. De betrokkenheid van de gemeenschap blijkt de hoeksteen van het programma te zijn. Vanwege de goede resultaten willen de autoriteiten het programma invoeren voor het hele district. De aanbevelingen van de evaluatie, versterking van het datamanagement en een betere aansturing vanuit de universiteit, worden de komende periode verwerkt in het programma; de Universiteit Groningen biedt daarbij de helpende hand.

Lobby

De rol van kerken in de bestrijding van hiv/aids is niet onomstreden. Tijdens internationale bijeenkomsten wordt vaak schande gesproken over de standpunten van het Vaticaan in het aidsdebat. Tegelijk kan vastgesteld worden dat er sprake is van een grote frictie tussen de realiteit van alledag in de parochies en het officiële discours in Rome.

Cordaid is van mening dat de kerk een sleutelrol dient te vervullen in de strijd tegen een verdere verspreiding van hiv/aids en het tegengaan van stigmatisering. Erkenning van de achterliggende religieuze en culturele waarden is daarbij essentieel, de katholieke sociale leer biedt daarbij zeer waardevolle inzichten.

In DR Congo is naar aanleiding van provinciale

bijeenkomsten (samen met SPS, Service Promotion Santé, de gezondheidsafdeling van de nationale Caritas) een document opgesteld met dilemma's, mogelijkheden en geleerde lessen. De hoogtepunten van de bijeenkomsten zijn op film vastgelegd en verspreid. Het document is in een bijeenkomst met alle Congolese bisschoppen in aanwezigheid van Cordaid en SPS besproken; ook drie ministers waren aanwezig.

De 55 aanwezige bisschoppen gaven vervolgens mandaat om het onderwerp verder uit te diepen, hetgeen resulteerde in vier pastorale aandachtspunten: onderwijs en preventie, spirituele begeleiding, ethiek en juridische begeleiding, en communicatie en beïnvloeding (lobby). Eind 2007 werd deze lijn ook door de nationale bisschoppenconferentie onderschreven, zodat formeel gestart kan worden met de uitwerking van een operationeel plan.

Innovatie

Cordaid's activiteiten in Burundi worden uitgevoerd door haar veldkantoor in Bujumbura, dat een officiële partner is van het Burundese ministerie van Gezondheid. Met 'verticale' SAN-fondsen werkt Cordaid aan een betere kwaliteit van de gezondheidszorg in de provincies Bubanza en Cankuzo (492.000 inwoners). Om te bevorderen dat hiv/aids wordt geïntegreerd in de reguliere zorg, is Cordaid medio 2007 van start gegaan met een pilot voor aids-indicatoren binnen bestaande gezondheidsprogramma's. Directe doelgroep zijn de provinciale afdelingen van het ministerie van Gezondheid en 30 gezondheidscentra. De pilot omvat technische missies, training van lokaal personeel en het testen van 6.500 personen en 2.450 zwangere vrouwen, en het onder behandeling plaatsen

en volgen van 100 zwangere vrouwen, 80 baby's en 55 nieuwe patiënten.

Linking & Learning

In 2007 stond het onderwerp 'hiv/aids op de werkvloer' zowel op de agenda van Cordaid als op die van partnerorganisaties. Door Cordaid en partners werd deelgenomen aan leersessies en conferenties van SAN; de lessen van o.a. het SAN-ontwikkeltraject 'Hiv/aids workplace policies' in Oeganda kwamen aan bod tijdens een interne leersessie; op Cordaid's intranet werd een pagina geopend met relevante literatuur.

De uitkomsten van het Intrac-onderzoek naar de organisatiekosten van hiv/aids bij partners in Oost- en zuidelijk Afrika werden door Intrac toegelicht tijdens een bijeenkomst ten kantore van Cordaid. Eind 2007 keurde Cordaid een vervolgprogramma van Intrac goed voor het opzetten van een Afrikaans leernetwerk rond hiv/aids workplace policies.

Samenwerking

Het Aids Fonds, Hivos, ICCO, Cordaid Memisa en Oxfam Novib hebben samen STOP AIDS NOW! (SAN) opgericht. Binnen SAN worden (innovatieve) ontwikkelingstrajecten ondersteund ten aanzien van wezen en kwetsbare kinderen, 'workplace policies' en gender. Cordaid-partners in verschillende landen participeren in deze trajecten. Een vierde traject voor preventie verkeert in de beginfase; ook hier worden straks Cordaid-partners bij betrokken.

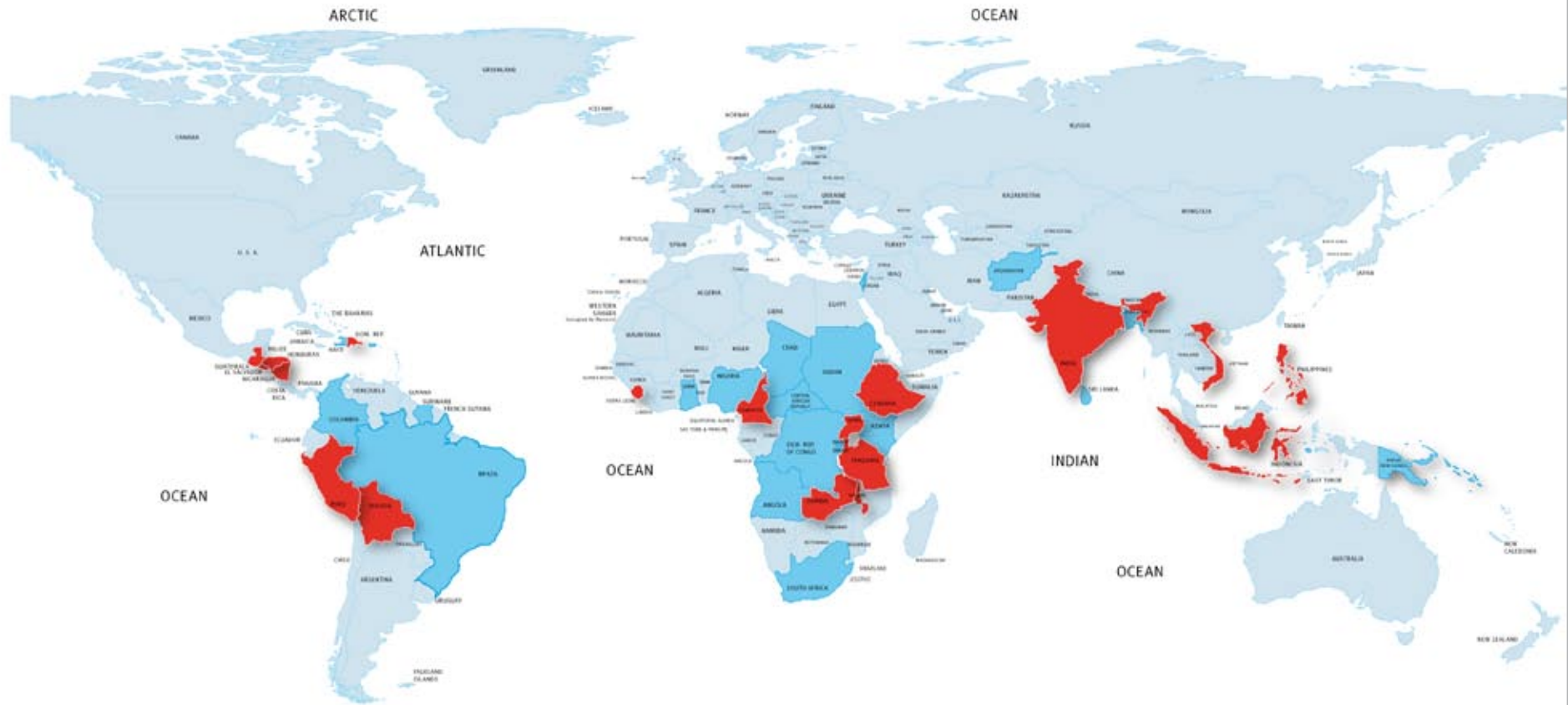
Daarnaast wordt in SAN-verband samengewerkt op de terreinen van kennisontwikkeling, lobby en fondsenwerving.

Draagvlak

De september-campagne van Cordaid Memisa stond in het teken van de aidsbestrijding in Ethiopië. Met de prikkelende zin 'Dat wij immuun worden voor aids, wil nog niet zeggen dat zij dat is' werd het publiek opgeroepen om te doneren. Ook de september-editie van het donateursblad Gezondheid samen Delen, die in een oplage van 150.000 exemplaren werd verstuurd, schonk aandacht aan de actie.

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Kleine Producenten
- Overige concentratielanden Cordaid

3.10. Kleine Producenten

Inleiding

De inkomenspositie en voedselzekerheid van kleine producenten (met name boeren) staat onder druk door scherpe concurrentie op de lokale/regionale markt, terwijl de toegang tot internationale markten wordt belemmerd door handelsmuren, tariefafspraken en kwaliteitseisen.

Cordaid draagt bij aan een betere positie van kleine producenten door technische vernieuwingen (duurzaam landgebruik, productdiversificatie, off-farm activiteiten), capaciteitsversterking en investeringen in lokale/regionale markten en duurzame productieketens.

Door de kracht van verschillende partners te bundelen, staan georganiseerde kleine producenten sterker in hun onderhandelingen met andere marktpartijen, zoals lokale supermarkten, grondstofverwerkende bedrijven, handelaren en exporteurs.

Speciale aandacht is nodig voor vrouwelijke ondernemers en inheemse bevolkingsgroepen. Ook via het promoten van gedragscodes voor het bedrijfsleven, bescherming van zuidelijke markten en het verkleinen van drempels voor markttoegang in het Noorden wordt de positie van kleine producenten versterkt.

De groeiende vraag naar energiegewassen biedt kansen voor kleine producenten, maar houdt ook bedreigingen in (zoals monocultures van energiegewassen). Allereerst moeten onderzoeken en pilots inzicht geven in de mogelijkheden voor de kleine producent, daarnaast worden de mogelijke effecten van de grootschalige teelt van energiegewassen voor de leefomgeving en voedsel-

voorziening van kleine boeren geïnventariseerd.

Het wordt steeds meer noodzakelijk om ook in het Zuiden standaarden voor sociale en milieuaspecten te ontwikkelen; ook is er dringend behoefte aan meer overheidsregulering. Als eerste stap in deze richting heeft Cordaid met een Indiase partner een lening afgesloten onder de voorwaarde dat er een systeem van 'social auditing' wordt toegepast. In Latijns-Amerika loopt een vergelijkbaar traject.

De aandacht gaat verder uit naar het vergroten van de sociale en ecologische duurzaamheid van producenten en hun ketens. Er wordt naar gestreefd om ervaringen van organische en fair trade-ketens te mainstreamen in de reguliere kanalen.

Beleidsbeïnvloeding en alliantievorming zijn onontbeerlijk om een klimaat te creëren waarin de kleine producenten de aansluiting met de snel veranderende markt kunnen verbeteren.

Zo werd in 2007 de aftrap gegeven voor een Afrika-breed programma van beleidsbeïnvloeding rond integratie en versterking van de positie van kleine producenten in duurzame ketens, en werd het Aziatische Non Timber Forest Programma (NTFP) uitgebreid met regionale en internationale lobbyactiviteiten.

Concentratielanden

Gezien de budgettaire beperkingen en de schamele perspectieven om in Tsjaad een op markttoegang gericht programma op te bouwen, werd besloten om de activiteiten hier te beëindigen. In Ghana wordt het programma om dezelfde financiële reden geleidelijk afgebouwd.

Kerngegevens

- Het programma is actief in Afrika (7 landen), Azië (4) en Latijns-Amerika (4)
- En werkt samen met 188 partners
- In 2007 werd € 23,2 miljoen besteed
- Er werden 131 bijdragen toegekend voor partners/projecten
- Waarmee 1.326.000 mensen werden bereikt
- Eind 2007 waren 312 projecten in uitvoering

Resultaten doelgroep

De versterking van de positie van kleine producenten in de markt en binnen ketens staat centraal binnen Cordaids financieringsstrategie. Het uiteindelijke doel is een duurzaam inkomen voor de kleine producent met behoud van voedselzekerheid en koopkracht. De sterke nadruk op directe armoedebestrijding vloeit hier direct uit voort. Als kleine producenten marktgericht gaan werken, wordt vaak personeel aangetrokken, waardoor ook armen met weinig of geen land een inkomen kunnen verwerven. Ook de kleine en middelgrote bedrijven die Cordaid ondersteunt, scheppen extra werkgelegenheid.

Voor een duurzame positieverbetering van kleine producenten is versterking van hun organisatie en onderhandelingscapaciteit noodzakelijk. Het smeden van samenwerkingsrelaties tussen kleine producenten en banken en bedrijven is hier onderdeel van. Daarbij krijgen zowel financiële duurzaamheid als mvo-aspecten aandacht.

Beleidsbeïnvloeding dient ertoe om in de nationale en

internationale economie en handel belemmeringen voor kleine producenten weg te nemen en een 'enabling environment' te creëren.

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal kleine producenten zoals boeren en micro-ondernemers met toegang tot inputs en kennis	573.000	50	6.109.000
Aantal kleine producenten dat erin is geslaagd de productie kwalitatief/kwantitatief te verbeteren en de opbrengst via de markt te vergroten	516.000	49	4.367.000
Aantal kleine producenten dat effectief heeft ingezet op duurzame productie van non timber forest products	41.000	46	624.000
Aantal organisaties van producenten met grotere kennis van producten, markten en ketens	1.800		4.059.000
Aantal producentenorganisaties die in staat zijn relaties binnen de keten of met banken/overheidsinstellingen aan te gaan	600		1.225.000
Aantal organisaties van kleine producenten die erin zijn geslaagd economisch of handelsbeleid te beïnvloeden	230		1.524.000
Aantal partnerorganisaties dat deelneemt aan lobby voor versterking van de positie van kleine producenten	8		1.044.000

Liberation – een wereldwijd initiatief voor fair trade-noten

De wereldmarkt van noten wordt gedomineerd door een klein aantal handelshuizen. Vooral in Afrika leveren noten weinig op voor de producent; de grote winsten vallen toe aan partijen verderop in de keten. Kleine producenten trachten waarde toe te voegen aan hun product, maar krijgen desondanks geen toegang tot de exportmarkt.

Het wereldwijde initiatief van Liberation, gevestigd in Londen, wil in deze situatie verandering brengen door een 100% fair trade-bedrijf voor noten op te richten, waarbij de producenten voor 33% mede-aandeelhouder zijn en de noten rechtstreeks worden gekocht van producentenorganisaties. Cordaid heeft een belangrijke rol gespeeld bij de oprichting van Liberation; met een handelsfinanciering in 2006 en een kapitaalsinjectie in 2007 effende Cordaid het pad voor deelname van andere sociale investeerders in de vorming van een werkkapitaal voor voorraad- en exportfinanciering.

Liberation heeft een unieke structuur doordat het als een Community Interest Company is geregistreerd met als aandeelhouders kleine producenten, sociale investeerders en alternatieve handelshuizen. Meer dan 50.000 notenproducenten profiteren van betere prijzen via Liberation; indirect leidt het initiatief ook voor nog eens 200.000 gezinsleden tot een hogere levensstandaard.

Voor Cordaid is Liberation extra belangrijk, omdat het kan fungeren als model voor het opzetten van een keten voor zuidelijke landbouwproducten. Ervaringen met Liberation worden benut voor kennisopbouw en gedeeld met partners en anderen.

Café Femenino

Het project Café Femenino loopt momenteel in Peru, Colombia, Bolivia, Guatemala, Dominicaanse Republiek en Mexico. Doel is om de positie van circa 800 (per begin 2007) koffieproducerende vrouwen te verbeteren door hen als aparte groep te organiseren binnen coöperaties. De koffie wordt verkocht onder het eigen merk Café Femenino. Vanwege de kwaliteit van het product (organisch en fair trade) ontvangen de vrouwen een hogere prijs; de meeropbrengst wordt voor een deel aangewend voor verbetering van de positie van de vrouwen binnen de coöperatie. Bij de meeste projecten is ook een NGO betrokken, die technische assistentie verleent aan de vrouwen.

Café Femenino is opgezet door Organic Products Trading Company (OPTCO). OPTCO drijft sinds 1989 handel in organische koffie, die wordt opgekocht van lokale coöperaties en afgezet bij koffiebranders in Canada, VS en Europa. Met de door Cordaid in het verslagjaar toegekende garantie is OPTCO, dat negen medewerkers telt, in staat om Café Femenino uit te breiden naar meer coöperaties en landen.

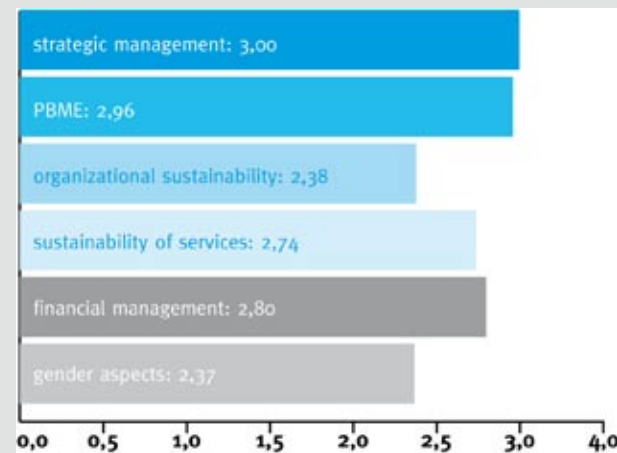
Capaciteitsversterking

Veel kleine producenten zijn bezig een omslag te maken van een zelfvoorzienende naar een marktgerichte landbouw. Dit vergt investeringskeuzes ten aanzien

van producten en technieken op basis van onder meer de eigen bedrijfsvoering (kosten, opbrengsten, prijzen, verkoopresultaten). Partnerorganisaties die kleine boeren begeleiden bij deze transitie dienen daarom ook binnen hun eigen monitoring- en evaluatiesysteem bedrijfsmatige gegevens op te nemen. Daarom ligt er bij de capaciteitsversterking van 28 partners, een sterke nadruk op systemen van monitoring en evaluatie.

Uit interne Cordaid-analyses is gebleken dat er in de voorbije periode relatief weinig is geïnvesteerd in de capaciteitsopbouw van bedrijven, terwijl die soms duidelijk behoefte hebben aan ondersteuning op het terrein van management en financieel beleid/beheer en de samenwerking met kleine boeren. Ook zet Cordaid sterker in op het stimuleren van maatschappelijk verantwoord ondernemen door bedrijven in het Zuiden.

Voor de 66 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de volgende (gemiddelde) scores:

Business Development Services (BDS)

Sinds enkele jaren verschaft Cordaid BDS-partners de middelen voor het stimuleren en begeleiden van de samenwerking tussen kleine producenten enerzijds en handelaren, bedrijven en supermarkten anderzijds. BDS-partners leveren ook diensten als marktonderzoek, bedrijfsplanning en productontwikkeling. Idealiter zouden deze diensten (deels) betaald moeten worden door de klant (die er immers economisch baat bij heeft), maar in de praktijk worden de kosten nog te vaak gedragen door donoren. Hierdoor wordt de duurzaamheid van de BDS-sector ondermijnd; ook wordt zo aan BDS-organisaties de stimulans ontnomen om kritisch naar de kwaliteit van de eigen dienstverlening te kijken.

Oeganda

Eind december 2007 liep de eerste fase van een capaciteitsopbouwprogramma voor tien Oegandese partners af. Met de uitvoering was FIT-Uganda belast, een specialist op dit vlak.

In het najaar werd het programma extern geëvalueerd; daarvoor was ook de coördinator van een vergelijkbaar capaciteitsopbouwprogramma in Tanzania uitgenodigd met het oog op het wederzijds leren. De evaluatie wees uit dat het programma had geleid tot grotere kennis van de NGO's m.b.t. marktontwikkelingen, analyse van landbouwketens, en nieuwe methoden van onderzoek o.a. bedrijfsrendement en marktinformatie-systemen. De effectiviteit van het programma werd wat beperkt, doordat eenzelfde trainingsprogramma werd aangeboden aan NGO's die onderling nogal verschillen qua deskundigheid en ervaring.

Lokale boer in arm land kansen geven

(Opinieartikel van Cordaid en BothEnds)

Het World Development Report van de Wereldbank zet de landbouwsector voor het eerst sinds 25 jaar weer centraal in de bestrijding van armoede in ontwikkelingslanden. Maar zal de hernieuwde aandacht voor de landbouw daadwerkelijk betere kansen bieden aan deze grote groep armen? En zullen zij kunnen profiteren van de massale vraag naar biobrandstoffen, zoals bio-ethanol? Cordaid en Both Ends betwijfelen het.

Waar de Wereldbank afgelopen decennia consequent voor liberalisering, privatisering en een verminderde rol van de staat pleitte, constateert ze nu voorzichtig dat dit beleid niet overal heeft gewerkt. Vormen van overheidssteun en marktbescherming worden opnieuw bekeken, en dat is goed nieuws.

In Afrika is de landbouw grotendeels een zaak van kleine familiebedrijven, die enkele gewassen telen voor eigen gebruik en het restant voor de lokale markt. Het ontbreekt die boeren in de regel aan de juiste kennis om in te spelen op de vraag, om te investeren en risico's te nemen, de kwaliteit van de producten te vergroten en zo op lange termijn meer te verdienen.

De Afrikaanse landen hebben in 2003 afgesproken om 10 procent van hun begroting in te zetten voor de landbouw (de zogenoemde Maputo Declaratie). Ook de steun van minister Koenders (Ontwikkelingssamenwerking) voor dit landbouwbeleid in Afrika moet omhoog naar 10 procent.

Daarnaast signaleert de Wereldbank kansen en bedreigingen voor ontwikkelingslanden op het terrein van biobrandstoffen. De Europese vraag naar duurzame energie neemt immers sterk toe en boeren uit ▶

Voor Cordaid leverde de evaluatie de belangrijke les op dat zij in haar beoordelingscriteria van financieringsvoorstellen ook de ketenontwikkeling moet incorporeren.

In een volgende fase van het programma is het vizier gericht op het stimuleren van de samenwerking tussen kleine boeren en bedrijven/handelaren. De effectiviteit van deze capaciteitsopbouw wordt gemeten aan de hand van de gerealiseerde economische samenwerking tussen kleine boeren en afnemers, en aan de toegenomen capaciteit van NGO's om advies te geven aan boeren en bedrijven over commerciële samenwerking.

Invloed partners op beleid Cordaid

Een aantal jaren geleden is Cordaid begonnen met een (sub)programma rondom Non Timber Forest Products (NTFPs) in verschillende landen in Azië. Het gaat daarbij om zowel een specifieke productketen (honing, rotan, rubber e.d.) als een specifieke doelgroep (inheemse bevolkingsgroepen). De leefgebieden (en daarmee productiemogelijkheden) van de betrokken bevolking worden bedreigd door mijnbouw, aanleg van dammen, houtkap en oliepalimplantages, met name in Kalimantan.

Het programma is voor Kalimantan nog in opbouw; potentiële NTFPs en organisaties zijn intussen in kaart gebracht. Een verdere ontwikkeling is echter alleen mogelijk als de oliepalimplantages niet verder uitbreiden naar de inheemse productiegebieden en de bosbranden in de hand worden gehouden.

Parallel aan dit programma wordt een (sub)programma rondom biobrandstoffen ontwikkeld voor kleine

producenten, dat in Kalimantan eveneens op (potentieel) gespannen voet staat met de grootschalige oliepalmproductie.

Mede op basis van input van partners en de eigen ervaringen heeft Cordaid haar beleid voor Kalimantan geactualiseerd. In plaats van actief in te zetten op duurzaam geproduceerde palmolie, stelt Cordaid zich voortaan terughoudend op met als reden dat ook deze vorm van palmolieproductie de ontbossing niet tegengaat, de duurzaamheid onvoldoende wordt gegarandeerd (er vinden op lokaal niveau veel overtredingen van de wet plaats), en de opbrengst voornamelijk ten goede komt van internationale bedrijven (ondanks het feit dat 30% van de productie geleverd wordt door zogenaamde smallholders).

Het biobrandstoffenprogramma is in Azië daarom gericht op het tegengaan van ongewenste uitbreidingen van palmolieplantages, het vergroten van de zeggenschap van kleine producenten bij de ontwikkeling van productiecriteriën, en het versterken van alternatieve productielijnen, zoals NTFP in Kalimantan en duurzame (energie)gewassen in andere Aziatische landen.

Lobby

Afrika

In overleg met partners heeft Cordaid haar beleidsbeïnvloeding in Afrika een nieuwe inhoud gegeven. Op basis van een begin 2007 uitgevoerde inventarisatie naar bestaande en geplande lobbyactiviteiten van partners (en hun capaciteit dienaangaande) en een daaropvolgende workshop met 15 partners in Nairobi, werd een gezamenlijke lobbyagenda opgesteld met als

belangrijke thema's kleine producenten, eerlijke handel, duurzame agri-ketens, en biobrandstoffen.

De eerste gezamenlijke activiteiten richtten zich op onderhandelingen tussen Afrika en de EU ten aanzien van de zogenoemde Economic Partnership Agreements (EPA's). Hiervoor is een opiniestatement opgesteld, dat werd aangeboden aan Afrikaanse leiders en minister Koenders. Tijdens de EU-Afrika Top zijn de potentieel negatieve implicaties van deze EPA's opnieuw onder de aandacht van regeringen en media gebracht. Tijdens een sessie met een aantal presidenten en VN-functiearissen is over de Afrikaanse landbouw gesproken en specifiek over de noodzaak van subsidiëring van zaaigoed en kunstmest. Aan deze lobby namen partners uit Zambia en Malawi deel.

Ook heeft Cordaid gereageerd op de ministeriële beleidsnotitie 'Een Zaak van Iedereen' m.b.t. duurzame ketenontwikkeling, EPA's en biobrandstoffen; ook werd input gegeven voor de nog te verschijnen DGIS-nota over landbouw, rurale bedrijvigheid en de informele sector.

Soja

Cordaid is al enkele jaren actief in de lobby van de Nederlandse Sojacoalitie voor bestrijding van de negatieve effecten van de grootschalige sojateelt. De lobby is zowel gericht op de politiek als de betrokken bedrijven.

In het verslagjaar werd voortgang geboekt met het agenderen van de sojaproblematiek in de politiek blijkens o.m. de goed bezochte hoorzitting over soja met de Vaste Kamercommissies en het Algemeen Overleg in de Tweede Kamer van 21 november met de motie inzake het stimuleren van verantwoorde soja (volgens de zogenoemde Basel-criteria van goed beheer van

landbouwgrond, gewasrotatie, verantwoord gebruik van chemicaliën, bosbehoud, goede arbeidsvoorwaarden en een gentechnologie-vrije productie).

De lobby tijdens de verkiezingscampagne en de kabinetsformatie was niet succesvol vanwege onvoldoende mogelijkheden voor regelmatig contact met parlementariërs. Voor een Europese lobby was voorlopig geen capaciteit. Concrete maatregelen op het terrein van landbouw en handelsbeleid (steun voor eiwitvervangers, koppeling van duurzaamheidseisen aan het subsidiestelsel voor veevoer) krijgen nog onvoldoende politieke steun.

Bij het bedrijfsleven is sprake van een kentering: niet alleen bij Nederlandse bedrijven groeit het bewustzijn dat de grootschalige sojateelt negatieve gevolgen heeft, maar ook bij Braziliaanse bedrijven. De Braziliaanse landbouwminister kwam vergezeld van enkele kopstukken uit het bedrijfsleven in oktober naar Europa om over duurzaamheid in de sojaketen te spreken. Steeds meer Nederlandse bedrijven gebruiken verantwoorde soja (Kwetters, Campina). Er waren gesprekken met de task force soja van de Nederlandse (soja)industrie onder leiding van het productschap voor Margarine, Vetten en Oliën.

De dialoog met stakeholders in Brazilië kreeg gestalte via onder andere de betrokkenheid van de sojacoalitie bij een studiedag met het Braziliaanse bedrijfsleven.

Linking & Learning

Regoverning Markets Programma

Het mede door Cordaid ondersteunde internationale onderzoek naar Regoverning Markets, dat wordt gecoördineerd door het International Institute for

► ontwikkelingslanden kunnen een graantje meepikken. In Ethiopië wordt momenteel één miljoen hectare aan goede landbouwgrond gereserveerd voor de productie/export van biobrandstoffen. Dan dreigt voedselproductie voor de lokale markt het af te leggen tegen energieproductie voor de export, en worden de winsten opgestreken door buitenlandse bedrijven en lokale elites. Minister Koenders heeft voor 2008 € 50 miljoen voor duurzame energie en biobrandstoffen tot zijn beschikking. Het is cruciaal dat deze middelen zeer strategisch worden ingezet: enerzijds om randvoorwaarden te scheppen om te voorkomen dat grootschalige plantages ten koste gaan van kleine producenten, hun natuurlijke leefmilieu, landrechten en voedselzekerheid; anderzijds als hefboom voor de ontwikkeling van kleinschalige, lokale initiatieven die bijdragen aan werkgelegenheid, inkomensverbetering en energievoorziening.

Draagvlak

Jaarlijks biedt Vastenactie aan basisscholen lespakketten aan, die kinderen in contact brengen met het werk van Vastenactie en hun solidariteit met leeftijdgenoten in het Zuiden willen stimuleren. In 2007 waren lespakketten beschikbaar over projecten van Vastenactie in Ghana, Suriname en Tanzania. Het materiaal over Ghana liet de kinderen kennismaken met partnerorganisatie WADEP (Women and Development) en met drie Ghanese kinderen, die de werkelijkheid schetsten van hun dorpen, waar voorzieningen als onderwijs, schoon water en werk vaak ontbreken. Op dvd en door de lesopdrachten leerden de kinderen hoe Ghanese kinderen en volwassenen met ondersteuning van WADEP werken aan een duurzame toekomst.

In 2007 gingen 359.040 leerlingen op 868 basisscholen aan de slag met het lesmateriaal van Vastenactie.

Verder werd via het Netwerk Urban Mission gewerkt aan promotie van het biologische Café de Origen bij maatschappelijke organisaties en inloophuizen voor daklozen.

Environment and Development (IIED) uit Engeland, onderzoekt welke maatregelen ertoe bij kunnen dragen dat kleine boeren deelnemen in moderne landbouwketens. Zonder specifieke maatregelen zullen de huidige processen van schaalvergroting, concentratie en aanscherping van kwaliteitseisen leiden tot uitsluiting van kleine boeren.

In september werd in Mexico een conferentie gehouden om de voorlopige onderzoeksresultaten te bespreken, mede als voorbereiding op de conferentie van maart 2008 in Azië waarmee het onderzoeksprogramma wordt afgesloten.

Een aantal leerpunten uit het onderzoek bevestigt de relevantie van Cordaids beleid terzake:

- het belang van informele handelaren en tussenhandel voor het bereiken van boeren in moeilijk toegankelijke gebieden;
- de functie van Business Development Services bij het versterken van producentenorganisaties en bij het linken van kleine producenten en bedrijven/supermarkten;
- de noodzaak om voor boerenorganisaties/lokale bedrijven de toegang tot kapitaal en leningen te vergroten;
- ook dient per geval bekeken te worden op welke wijze (via welke schakel) de integratie van kleine boeren in de keten het best is gediend.

Het onderzoek signaleert verder dat de kosten die kleine boeren moeten maken om te voldoen aan de product- en leveringseisen van supermarkten/bedrijven de eerste paar jaar niet opwegen tegen de meeropbrengst; het is nog onduidelijk of dit later wel het geval is. Kleine boeren zijn er vanuit een oogpunt van risicospreiding

bij gebaat als zij aan verschillende partijen leveren. Integratie van kleine boeren in ketens verloopt vaak het best met meer informele vormen van samenwerking tussen boeren onderling en andere partijen.

Op dit moment is de praktische toepassing van de lessen en bevindingen uit het onderzoeksprogramma bij partners van Cordaid nog beperkt. Vandaar dat Cordaid in 2007 heeft besloten om een samenwerking aan te gaan met VECO-België en IIED met het doel om de uitkomsten van het Regoverning Markets Programma in de praktijk effectief te benutten voor de strategiebeplanning, capaciteitsversterking van partners, en lobby- en advocacydoeleinden.

Duurzaam toerisme

De Hogeschool Rotterdam biedt aan haar studenten de mogelijkheid om in het kader van de lesmodule 'International Aid and Development' casestudies uit te voeren. In overleg met Cordaid werd duurzaam toerisme als onderzoekscase opgeworpen, in casu de kunstnijverheidssector in de Dominicaanse Republiek. Het land geniet een sterke economische ontwikkeling vanwege de toeristenindustrie, maar de lokale bevolking profiteert daar nog maar amper van. De lokale kunstnijverheid biedt voorlopig een lage kwaliteit souvenirs en is ook slecht georganiseerd. De verkoop van authentieke producten wordt bovendien belemmerd door handelaren die goedkope importsouvenirs uit Azië verkiezen boven het eigen fabrikaat.

Door de studenten werd na onderzoek ter plekke het franchisemodel als optie voor de producenten uitgewerkt. De franchisingstructuur wordt nader getoetst aan onder meer de nationale wet- en

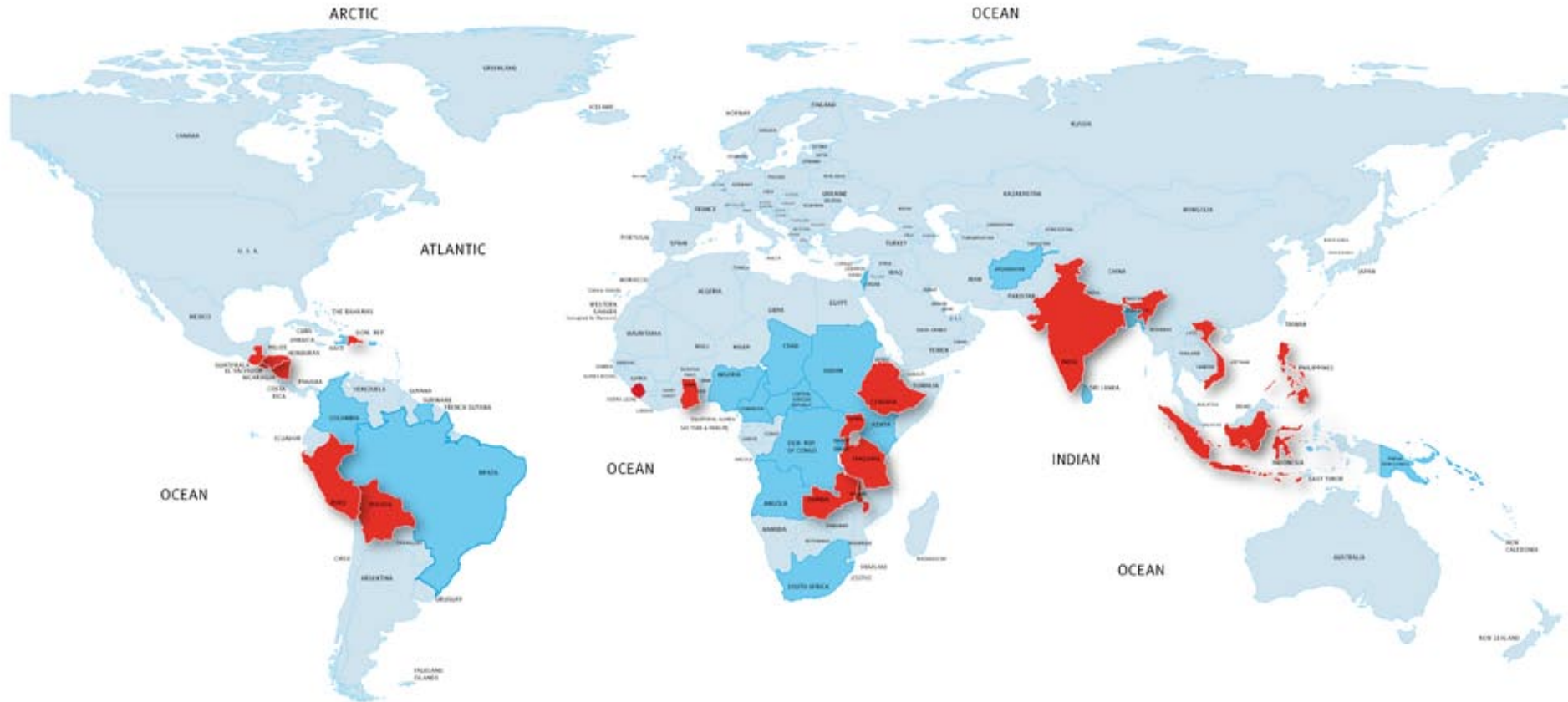
regelgeving en afhankelijk van de uitkomsten geheel of gedeeltelijk ingevoerd.

Programma-evaluatie biologisch fruit

In Colombia, Peru, Brazilië en de Dominicaanse Republiek is een programma-evaluatie uitgevoerd onder tien partnerorganisaties m.b.t. de productie/verhandeling van biologisch fruit door kleine producenten. De evaluatie is redelijk kritisch over de bereikte resultaten. De in opdracht van de partners verrichte marktstudies zijn te algemeen van aard en geven dan ook te weinig inzicht in de vraagkant. De monitoring van de voortgang is beperkt en er is alleen indirect bewijs dat de producenten er qua inkomen op vooruit zijn gegaan. Anderzijds wordt ook aangegeven dat de interventie relevant is en gezien de complexiteit een langetermijninvestering vraagt. De evaluatie, die goede aanknopingspunten biedt om de aanpak te verbeteren, is met de partners besproken.

Concentratielanden Cordaid

- Concentratielanden waar Cordaid actief is met het Programma Microfinanciering
- Overige concentratielanden Cordaid

3.11. Microfinanciering

Inleiding

Microfinanciering is een breed gepropageerd instrument voor armoedebestrijding. Belangrijk is daarbij dat de producten van microfinancieringsinstellingen (MFI's) aansluiten bij de behoeften van verschillende categorieën, zoals minderheden, vrouwen en geïsoleerde levende armen.

Omdat financiering van volwassen MFI's het best aan de private sector kan worden overgelaten, focust het Cordaid-programma zich op andere thema's:

- ondersteuning van startende en opkomende MFI's met een goede financiële prognose, werkend in geïsoleerde gebieden en voor groepen die niet of nauwelijks bediend worden;
- steun aan gevestigde MFI's bij de ontwikkeling van nieuwe producten of bij uitbreiding van hun dienstverlening naar kwetsbare en moeilijk bereikbare groepen;
- sectorontwikkeling op het gebied van microfinanciering of ontwikkeling van een 'enabling environment': nationale associaties, wetgeving, lobby, integratie met de reguliere financiële sector, ondersteunende infrastructuur als consultants en trainingsinstituten.

Cordaid investeert in de organisatieontwikkeling van MFI's en draagt zo bij aan een sterke MFI-sector in veel landen. Behalve met financieren, onder meer via lokale wholesalefondsen (die op hun beurt weer investeren in kleine MFI's), houdt Cordaid zich ook bezig met Social Performance Management (de sociale doelen van MFI's), microverzekeringen, en microfinanciering in post-conflictsituaties en na natuurrampen.

Door de grote toestroom van privaat geld in de microfinancieringssector heeft Cordaid haar inzet op dit terrein nog meer toegespitst op het ondersteunen van startende en opkomende (emerging) MFI's, die actief zijn in afgelegen gebieden of werken met minderheden en achtergestelde groepen. Ten behoeve van deze specifieke doelgroep is in 2007 het product 'seed capital' ontwikkeld: een combinatie van een donatie met een (al dan niet) achtergestelde lening, waarbij een langjarige samenwerking wordt gestart aan de hand van een businessplan.

In veel landen beschikken kleine bedrijfjes niet over de mogelijkheid om werkkapitaal of leningen te verwerven. Omdat deze bedrijfjes veelal te klein zijn om vanuit Nederland te worden bediend, heeft Cordaid in 2007 het initiatief genomen voor investeringsfondsen, die op hun beurt weer investeren in kleine bedrijven. Als eerste stap werd in 2007 een lening afgesloten met een Indiaas investeringsfonds, maar wel onder de conditie dat er sociale indicatoren en een systeem van social auditing wordt ontwikkeld en toegepast bij de cliëntbedrijfjes. Een vergelijkbaar traject is gestart in Latijns-Amerika. Over een fonds in Oost-Afrika is in 2007 overleg gepleegd; een voorstel wordt in 2008 verwacht.

Resultaten doelgroep

Met de committeringen van het programma kregen ruim één miljoen armen toegang tot financiële diensten. Daarnaast werd in een aantal landen geïnvesteerd in versterking van de financiële sector, met name waar het de gerichtheid op buitengesloten armen betreft. Samenwerking met netwerkorganisaties van MFI's en met wholesalefondsen speelde daarin de hoofdrol.

Kerngegevens

- Het programma is actief in Afrika (7 landen), Azië (4) en Latijns-Amerika (4)
- En werkt samen met 77 partners
- In 2007 werd € 11,6 miljoen besteed
- Er werden 39 bijdragen toegekend voor partners/projecten
- Waarmee 1.010.000 mensen werden bereikt
- Eind 2007 waren 185 projecten in uitvoering

Doelstelling	Bereik	% vrouwen	Bijdrage (€)
Aantal armen dat met een financiële dienst wordt bereikt	1.010.000	59	6.542.000
Aantal organisaties dat via een wholesale-constructie wordt bereikt met een financiële dienst	150		1.793.000
Door wet- en regelgeving wordt de erkenning van microfinancieringsinstellingen in landen zichtbaar	2		137.000

Comixmul - Honduras

Met een lening van € 1 miljoen maakt Cordaid het mogelijk dat de Hondurese Cooperativa Mixta Mujeres Unidas Limitado (Comixmul) haar kredietportefeuille versterkt. De lening heeft een looptijd van 5 jaar.

Comixmul werd in 1991 bij wet erkend als een spaar- en kredietcoöperatie. Haar doelgroep zijn rurale en urbane vrouwen met een laag tot extreem laag inkomen. Op dit moment heeft de coöperatie meer dan 16.000 leden, waarvan er ruim 8.000 als kredietnemer staan geregistreerd. Comixmul beschikt over negen kantoren, verspreid over de Centrale Hooglanden en het Zuiden van Honduras.

Behalve financiële diensten biedt Comixmul haar leden ook praktische steun op het gebied van ondernemen, deels via eigen medewerkers en deels via een gespecialiseerde organisatie. Sinds 2004 heeft Comixmul een sterke groei doorgemaakt; met haar lening stelt Cordaid de partner in staat om via twee recent geopende kantoren (in Santa Rosa de Copan en Santa Barbara) te voorzien in de grote vraag naar krediet van vrouwen in de nieuwe gebieden.

Microverzekeringen - India

India maakt de afgelopen jaren een gestage economische groei door, waarvan voornamelijk de middenklasse profiteert. De kwetsbaarheid van arme gezinnen voor ziekte, overlijden, oogstschade en schommelende marktprijzen blijft dan ook onverminderd groot. Mede daardoor is er sprake van een groeiende behoefte aan (micro)verzekeringen voor overlijden, arbeidsongeschiktheid en ziektekosten.

Microverzekeringen zijn van recente datum; de eerste initiatieven werden veelal met onvoldoende kennis van zaken opgezet, waardoor resultaten uitbleven. Het bundelen van kennis en ervaringen is dan ook geboden om van microverzekeringen net zo'n groot succes te maken als van microkrediet. Zes Indiase organisaties hebben samen met een deskundige het Micro Insurance Resource Center (MIRC) opgericht. Een aantal deelnemers is bekend bij Cordaid (Share, BASIX en FWWB); de deskundige is nauw betrokken geweest bij de oprichting van een soortgelijk centrum in de Filippijnen dat goed loopt en ook door Cordaid ondersteund wordt.

MIRC wil zich ontplooiën als centraal instituut voor de microverzekeringensector. Microverzekeringen worden gepromoot onder de lidorganisaties en het grote publiek, kennis en ervaring gebundeld en gedeeld, en lobby/advocacy rond wet- en regelgeving ingezet.

De directe doelgroep van MIRC bestaat uit haar leden (MFI's en NGO's), waarvan het aantal groeit naar 30 in de eerste drie jaar. Via deze 30 microverzekeraars wordt uiteindelijk een klantenbestand beoogd van twee miljoen mensen. De bijdrage van Cordaid is € 305.743 groot, voor een periode van drie jaar.

Capaciteitsversterking

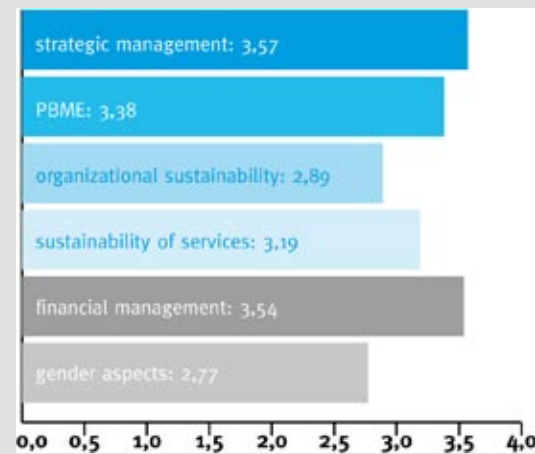
Er wordt samengewerkt met microfinancieringsinstellingen (MFI's), netwerken van MFI's, en wholesalefondsen. Vanwege de absolute noodzaak van een professioneel bestuur en management beschikken de meeste partnerorganisaties over een kwalitatief sterke organisatie. Bij 11 financieringen maakte capaciteitsversterking niettemin onderdeel uit van de afspraken. De versterking richt zich vooral op de PBME-systematiek, mede omdat Cordaid de komende tijd samen met haar partners wil inzetten op het plannen en volgen van de 'social performance' (zie hieronder). Voor startende en opkomende MFI's ligt het accent van de capaciteitsversterking op de duurzaamheid van de organisatie en het financieel management.

MFI-partners beschikken doorgaans over een deugdelijk systeem om hun financiële functioneren en prestaties te monitoren; wereldwijd zijn heldere criteria voorhanden voor de operationele en financiële duurzaamheid van MFI's. Maar de aandacht voor financiële duurzaamheid heeft bij sommige MFI's geleid tot 'mission drift', waardoor zij hun diensten zijn gaan richten op de lagere middenklasse. Hoewel de meeste MFI's oorspronkelijk ook van een sociale missie uitgingen, ontbreekt voor de sector nog een eenduidig systeem om de sociale prestaties te volgen en waar nodig te verbeteren. In 2007 heeft Cordaid als lid van de werkgroep voor Social Performance Management (SPM) van het netwerk MicroNed zich hiermee actief beziggehouden. Duidelijk is dat MFI's de sociale doelstelling via hun missie, beleid en systemen moeten vormgeven; de resultaten liggen op terreinen als het bereik van armen, de mate

waarin diensten/producten worden aangepast aan de behoeften van armen, de mate waarin organisaties van armen worden versterkt, en de invulling van de maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Cordaid investeert in de experimentele toepassing van SPM bij twee MFI's per regio. Eind 2008 worden de ervaringen tijdens een partnerconsultatie gedeeld en besproken.

Voor de 21 partners die in 2007 een bijdrage ontvingen en van wie scans werden gemaakt gelden de volgende (gemiddelde) scores:

Doelmatigheid

Microenterprise Development Services Ltd (MDSL) - Kenia
Sinds 1999 financiert Cordaid MDSL. Aanvankelijk gestart als een microkredietprogramma van PRIDE Africa, ontwikkelde het programma zich maar moeizaam. In 2002 werd daarom formeel tussen Cordaid en PRIDE

Africa overeengekomen dat de microkredietactiviteiten zouden worden verzelfstandigd, hetgeen uiteindelijk begin 2004 gebeurde. De verzelfstandigde organisatie, MDSL geheten, bleek op dat moment in een uitermate precare financiële positie te verkeren, met geaccumuleerde verliezen van enkele honderdduizenden euro's. Een nieuwe manager, afkomstig uit het bankwezen, werd aangetrokken. Onder zijn leiding en met een kapitaalsinjectie van Cordaid werd MDSL omgevormd tot een efficiënte microfinancieringsinstelling. Door interne efficiëncymaatregelen, training van staf en verbetering van het managementinformatiesysteem is de productiviteit per medewerker met 50% toegenomen. De opening van nieuwe branches en de introductie van nieuwe leenproducten leidden in 2006 en 2007 tot de lang verhoopte groei van de portefeuille. MDSL is nu een winstgevende organisatie, die op de vraag toegesneden financiële diensten verleent aan de bewoners van een aantal sloppenwijken in Nairobi.

In 2007 bleek MDSL vanwege haar hoge efficiencygraad in de belangstelling te staan van Opportunity International, een wereldwijd opererende, vooraanstaande aanbieder van microfinanciering. De daaropvolgende besprekingen worden in februari 2008 afgerond met de ondertekening van een overeenkomst, waarna MDSL onderdeel zal worden van de nieuw opgerichte nationale microfinancieringsbank Opportunity International Kenya.

Lobby

De lobby voor microfinanciering had voor een groot deel nog een incidenteel karakter. Cordaid voerde gesprekken met DDE (Directie Duurzame Economische Ontwikkeling) van het ministerie van Buitenlandse

Zaken, nam deel aan de DDE-consultatie n.a.v. het AIV-rapport over private sectorontwikkeling, en vroeg in een lobbybrief aan minister Koenders aandacht voor haar visie op private sectorontwikkeling.

Een onderzoek in de tweede helft van 2007 toonde aan dat gezien het bestaande grote politieke draagvlak voor microfinanciering de Cordaid-lobby zich kan beperken tot behoud van het draagvlak en het doen van beleidsuggesties rond specifieke deelthema's.

Wel is nader overleg nodig met partners voor het identificeren van lobbythema's, waarbij Cordaid een rol kan spelen.

Binnen het samenwerkingsverband MicroNed is gesproken over gezamenlijke lobbyactiviteiten; besloten is een lobbygroep op te richten met Cordaid als leidende organisatie.

Innovatie

Center for Agriculture and Rural Development (CARD) is een Filippijnse microfinancieringsorganisatie, die onder meer een Business Development Service (BDS) omvat. In 2007 verstrekke Cordaid een tweede bijdrage aan deze BDS, vooral vanwege het franchise-concept dat wordt toegepast.

Dit concept brengt de veel voorkomende kleine straatwinkeltjes onder één formule, 'Hapinoy' geheten. De winkeltjes krijgen eenzelfde opzet; de eigenaar wordt getraind in financieel beheer, inkoop en prijsstelling, en krijgt toegang tot extra krediet om te groeien. De goederen worden betrokken bij Hapinoy-distributiecentra, die door een gezamenlijke inkoop belangrijke kwantumkortingen kunnen bedingen.

Ook werkt het BDS-programma aan productontwik-

keling en verbetering bij de producenten van goederen als snoep, eieren, rijst etc. Sectoren die passen in de Hapinoy-benadering worden geïdentificeerd, wat inhoudt dat het om producten gaat die gemakkelijk via de Hapinoy-straatwinkeltjes verkocht kunnen worden.

Het programma resulteert in het opzetten/transformeren van 90 Hapinoy-winkels, terwijl 500 klanten/ondernemers profiteren van de gerealiseerde inkoopkortingen en nog eens 250 ondernemers/producenten werken aan productievergroting en -verbetering.

De BDS-deelnemers worden geselecteerd uit het klantenbestand van CARD, dat overwegend uit vrouwen bestaat; er wordt dus ook een belangrijke genderdoelstelling gerealiseerd.

Linking & Learning

Sparen voor de oude dag

Door Cordaid werd onderzocht in hoeverre in India en de Filippijnen initiatieven zijn ontwikkeld voor een (aangepaste) pensioenvoorziening. Het bleek dat met name in India NGO's, banken en microfinancieringsinstellingen systemen daarvoor hebben opgericht, zij het in beperkte mate en voor een zeer selecte clientèle. De meeste mensen hebben geen toegang tot spaarsystemen voor pensioenopbouw en hebben doorgaans ook onvoldoende financiële middelen om te sparen. De samen met WorldGranny georganiseerde conferentie Cash & Care vormt voor Cordaid ook via onderhavig programma de aanzet voor een grotere betrokkenheid bij microverzekeringen en -pensioenen voor armen.

Tsunami kredietprogramma

De tsunami van december 2004 had niet alleen gevolgen voor de direct getroffen bevolking, maar ook op meso- en macro-niveau. Infrastructurele voorzieningen werden vernietigd en de opgelopen inflatie en ingestorte arbeidsmarkt beïnvloedden de macro-economische processen negatief.

Cordaid stelde voor de reactivering van economische activiteiten/heropbouw van bedrijfjes een lening van € 3,5 miljoen en een donatie van € 1,9 miljoen beschikbaar. Cordaid ging 1,5 jaar na de tsunami van start met haar leningenprogramma. Dit is wellicht laat, maar een evaluatie van het programma in India bevestigt de juistheid van Cordaids timing. Het was op een moment dat allerlei hulpfondsen uitgeput raakten en donoren zich begonnen terug te trekken.

India was het eerste land dat een leningskapitaal van Cordaid ontving. Dankzij de aanwezigheid van capabele microfinancieringsinstellingen konden in het eerste jaar al meer dan 15.000 leningen worden uitgezet – met als eerste doelgroep degenen die indirect door de tsunami waren getroffen en niet in aanmerking kwamen voor donaties (zoals de dorpelingen 25 km landinwaarts die in hun onderhoud plegen te voorzien door vis te drogen/verkoppen, maar vanwege de tsunami geen vis meer kregen geleverd).

Maar ook de vissers kwamen aan bod, bijvoorbeeld via SIFFS (South Indian Federation of Fishermen Societies), dat leningen verstrekke aan vissers. De donatie van Cordaid werd door deze partner gebruikt om samen met een nationale verzekeraar een verzekeringsproduct te ontwikkelen om toekomstige risico's af te dekken. In Sri Lanka en Indonesië waren de gevolgen van de

tsunami vele malen groter; beide landen ontvingen dan ook de meeste donorfondsen, wat gepaard ging met een hoge graad van afhankelijkheid. Ook hier werden programma's opgezet, waarbij werd gefocust op het assisteren van kleine en middelgrote ondernemingen. De terugblik leerde Cordaid dat de omvang van de schade en de hoeveelheid donorgeld belangrijke factoren zijn bij de timing van de kredietverlening. Het inschakelen van bestaande instellingen verhoogt de kans op succes voor de kleine onderneming en verbetert de terugbetaling.

3.12. Partnerbeleid

Feedback van partners

Cordaid hanteert meerdere mechanismen om feedback van partners te verkrijgen op haar beleidsmatige keuzes en uitvoeringspraktijk.

Van oudsher maken dienstreizen en partnerconsultaties daarvan deel uit. Het partnertevredenheidsonderzoek van 2004 signaleerde echter dat partners prijs stellen op meer mogelijkheden voor communicatie/feedback. Met de lancering van haar partnerwebsite geeft Cordaid gehoor aan deze wens.

Begin juli ging de website www.cordaidpartners.com online. Tot eind 2007 bevatte deze vooral de presentatie van partners en projecten via een individueel profiel; de site heeft een login-functionaliteit, zodat partners die over een account beschikken (username en password) de mogelijkheid hebben een profiel aan te maken dan wel aan te passen. Ook vindt al informatie-uitwisseling plaats m.b.t. relevante ontwikkelingen binnen de wereld

van OS, conferenties, workshops en zo meer. Eind 2007 bevatte de site-in-opbouw de profielen van ruim 50 partnerorganisaties; het aantal bezoeken bedroeg in de laatste vijf maanden van het jaar 27.252, het aantal unieke bezoekers bijna 13.000 (of 85 per dag).

Een verdere toerusting van de site met interactieve functionaliteiten die de mogelijkheid bieden om partners met elkaar te linken en lessen en praktijkervaringen uit te wisselen in de vorm van onder meer 'discussion boards' en/of blogs staat op het programma, evenals het digitaliseren van de communicatie tussen Cordaid en (potentiële) Cordaid-partners en een meertalige opzet.

Daarnaast werd een feedbackproces ('Blik naar buiten') voor de strategievorming in leven geroepen, waarmee een van Cordaids voornemens uit haar strategieplan 2007-2010 werd gerealiseerd. Het proces dat eind 2007 als pilotfase van start ging, wil op continue basis gericht en systematisch feedback verzamelen van stakeholders en externe informatiebronnen.

In de pilotfase doen ca. 30 Cordaid-medewerkers mee, werkzaam in een groot aantal verschillende functies en afdelingen. Op actieve wijze ontsluiten zij de (impliciete) kennis van stakeholders en andere informatiebronnen (conferenties, overleggen, publicaties, onderzoek) en verwerken deze. Als hulpmiddel fungeren daarbij zogenaamde trendkaarten, die via sectorale of actorspecifieke lijnen gespreksonderwerpen aanstippen.

De observaties van de medewerkers worden gebundeld in een rapportage (tweemaal per jaar), die vervolgens met heel Cordaid wordt gedeeld. Eveneens twee keer per jaar beoordeelt een groep van externe deskundigen ('dwarskijkers') de uitkomsten.

Draagvlak

Cordaid Microkrediet is een nieuw fonds, dat de particuliere en zakelijke markt in Nederland meer wil betrekken bij de microkredietverlening, hetzij in financiële vorm, hetzij anderszins (expertise, netwerking). In mei organiseerde Cordaid Microkrediet een studie- annex persreis naar Ghana met en voor ondernemers, waaronder Compagnon, Euretco en Rabobank Leiden en omstreken, opdat zij met eigen ogen konden zien hoe Ghanese ondernemers dankzij microkrediet succesvolle bedrijven opzetten. De reis kreeg ruime aandacht in verschillende media, variërend van dagblad tot televisie. Een neveneffect was dat Cordaid in gastcolleges over microkrediet haar verhaal mocht doen.

** nascent gender equality: de organisatie lijkt bereid gendergelijkheid serieus te nemen, maar heeft daartoe nog geen concrete stappen gezet;
emerging gender equality: de organisatie is voorzichtig begonnen met het integreren van gendergelijkheid in beleid en praktijk;
expanding gender equality: de organisatie is al behoorlijk gevorderd met het ontwikkelen en invoeren van gendergelijkheid in beleid en praktijk;
mature gender equality: de organisatie heeft gendergelijkheid in haar visie, missie, doelstellingen, organisatiestructuur, denken en handelen geïntegreerd.*

Als laatste stap vindt besluitvorming plaats ten aanzien van het verder gebruik: als onderwerp van interne strategiedagen, als input voor jaarplannen of voor Cordaids nieuwe strategieplan.

Voorbeelden van effectieve invloed van partners op het beleid van Cordaid staan vermeld onder de programma's.

Kwaliteit van de relatie

De kwaliteit van de relatie met partners monitort Cordaid via dienstreizen, partnerconsultaties en formele klachten. Daarnaast vindt om de 3 à 4 jaar een partnertevredenheidsmeting plaats; in 2007 werden voorbereidingen getroffen voor een begin 2008 uit te voeren meting door een extern bureau.

Het aantal formele klachten bleef met vier onder het meerjarig gemiddelde (2002-2006) van acht klachten.

Twee klachten waren afkomstig van vriendenclubs in Nederland die pleitten voor voortzetting van de steun aan bepaalde ziekenhuizen in Tanzania; vooral de beëindiging van het blijvend uitzenden van artsen blijft een gevoelig punt. Het derde geval betrof een partner in India, die de uitkomsten van een kritische financiële audit (die in opdracht van Cordaid was uitgevoerd) aanvocht; een bespreking ten kantore van de partner bood geen oplossing, zodat Cordaid zich beraadt over het vervolg. Een microfinancieringsinstelling in Burundi dreigde met juridische stappen, omdat Cordaid na een reeds goedgekeurde offerte voor een seed capital en leningovereenkomst nieuwe eisen in het contract zou hebben opgenomen. Na uitgebreid overleg is de tekst van het contract aangepast, overigens zonder materiële

gevolgen voor de inhoud. Het contract ligt ter ondertekening bij de partner.

Informeel klachten werden ook in 2007 weer gehoord. Vaak betreft het incidenten, die verder geen speciale maatregelen van Cordaid vergen. Het is anders gesteld met klachten die aan een dieperliggend probleem raken. Een Afrikaanse gezondheidskoepel klaagde over het feit dat zij met diverse Cordaid-medewerkers (van verschillende programma's) te maken heeft, en daarnaast ook nog geconfronteerd wordt met meerdere rapportageformats aangezien via Cordaid ook andere donoren bij de financiering zijn betrokken. Door een betere interne landencoördinatie (zie ook de INK-positiebepaling, hoofdstuk 5) en donorcoördinatie poogt Cordaid de praktijk dienaangaande te verbeteren.

3.13. Programmatische vernieuwing

Aan bepaalde thema's schenkt Cordaid extra aandacht door ze te benoemen binnen haar beleid voor programmatische vernieuwing. Het gaat hier om thema's die voor alle dan wel voor een groot deel van de programma's van toepassing zijn, zoals gender, lokale fondsenwerving, budgetmonitoring en hiv/aids mainstreaming. Door in PTS kerngegevens hierover te registreren/monitoren wordt meer inzicht verworven in de stand van zaken, en worden systematisering en analyses vergemakkelijkt en daarmee ook verbeteracties.

Gender

Kerncijfers

Het partnerbestand telde eind 2007 110 vrouwenorganisaties. Vergeleken met voorgaande jaren betekent dit

in absolute aantallen een gestage groei (62 in 2004, 94 in 2005 en 97 in 2006). In procentuele zin is sprake van een groei van 5,6% in 2004 via 9,5% in 2005 naar 10,4% in 2006. Dit laatste percentage bleef min of meer stabiel met 10,3% voor 2007.

Cordaid hanteert sinds enige jaren de genderscan, waarbij organisaties naar hun gendersensitiviteit in kaart worden gebracht*. Voor 319 partnerrelaties werd in 2007 de scan ingevuld. De uitkomst was dat 45% van deze partners te boek mag staan als gendersensitief (een score van minimaal 2,5). Het percentage varieert van 27% voor Gezondheidszorg tot 92% voor Vrouwen en geweld. De analyse leert dat gender binnen bepaalde programma's en regio's nodig versterking behoeft.

In 2004 werd voor de eerste maal de genderscan Cordaid-breed toegepast; in 2006 vond een tweede meting plaats. Deze metingen zijn evenwel niet meer dan momentopnames, waarbij de processen van afbouw en vernieuwing bovendien het beeld vertroebelen.

Zinvoller is het om de genderontwikkeling bij individuele partners te volgen en om daaruit de effectiviteit van eventuele verbetertrajecten te destilleren.

Zo'n analyse, voorheen handmatig uit te voeren, wordt nu vergemakkelijkt door het Performance Tracking System; omdat dit systeem per januari 2007 operationeel is, komen deze 'longitudinale' vergelijkingen vanaf 2008 beschikbaar.

Capaciteitsversterking

De kennis ten aanzien van gender is geconcentreerd binnen het programma Vrouwen en Geweld; medewerkers

van dit programma fungeren als vraagbaak, verrichten studies of laten die verrichten, en verzorgen verder leerbijeenkomsten. In het verslagjaar werd in huis bijvoorbeeld de workshop over 'Gender-based violence in Sierra Leone' gehouden (zie paragraaf 3.4.).

Gender maakt deel uit van de beoordeling van partners en hun projecten; waar sprake is van een tekortschietende capaciteit worden versterkingstrajecten geïnitieerd.

In Brazilië vond een workshop resultaatplanning voor gender en advocacy/lobby plaats m.b.t. vrouwenhandel en de sojathematiek. Ter voorbereiding werden door partners handleidingen ontwikkeld voor gender- en lobbyindicatoren, die voortaan dienen als instrument bij de formulering/planning van projecten.

In 2007 is in de dialoog met vooral Afrikaanse gezondheidskoepels de nodige aandacht besteed aan gender. Zo heeft in Malawi de Christian Health Association gender als belangrijk element in al haar trajecten voor managementsversterking opgenomen, wat een direct effect heeft op de 167 aangesloten gezondheidsinstellingen.

Een zevental organisaties uit de Filippijnen woonde een workshop over gender en ondernemerschap bij. De knelpunten en behoeften op het gebied van gender-mainstreaming binnen de eigen organisatie en projecten werden door de deelnemende partners geanalyseerd, wat leidde tot een overzicht van de trainingsbehoeften om de gendersensitiviteit te versterken. Hier wordt in 2008 follow-up aan gegeven.

Gender en de programma's

In Lima vond de eerste Grassroots Academy Latin America and the Caribbean plaats, georganiseerd door de Huairou Commission en enkele Cordaid-partners. Er waren 90 vrouwen aanwezig. Het eindproduct van de Academy bestaat uit een actieplan met als belangrijke elementen een internationale/nationale lobbystrategie, een programma voor het versterken van de lobbycapaciteit van nationale vrouwenorganisaties, en de vorming van vrouwen die politieke ambities hebben.

In 2007 zijn bijdragen toegekend voor internationaal opererende (netwerken van) vrouwenorganisaties om zo de aandacht voor gender op de nationale/internationale agenda te houden. Het betrof organisaties zoals Association for Women's Rights in Development (AWID), Women Learning Program (WLP), Women in Development Europe (WIDE) en Urgent Action Fund (UAF), maar ook een eerste financiering voor de nieuwe Nederlandse organisatie WO=MEN, Dutch Gender Platform. Cordaids bijdrage was mede bestemd voor de capaciteitsversterking van de lidorganisaties van deze netwerken.

Theatre Day Productions (TDP) werd in 1995 opgericht in de Palestijnse Gebieden en begon met maatschappelijke, op jongeren afgestemde toneelvoorstellingen op scholen. In latere jaren ontwikkelde TDP ook programma's waarbij jongeren de gelegenheid kregen om zelf theater te maken. Met hulp van Cordaid kwam een aantal jaren geleden een discussie op gang over het mainstreamen van gender. Aanvankelijk was men afhoudend vanwege de zeer conservatieve omgeving,

maar TDP zette door en ontwikkelde programma's voor vrouwen. TDP ontving in 2007 een prijs van de internationale Anna Lindh Euro-Mediterranean Foundation for the Dialogue between Cultures.

Lokale fondsenwerving

De organisatiescan legt onder 'Sustainability of the organization' onder meer (het niveau van) donordiversificatie, lokale inkomstenbronnen en eigen inkomsten uit dienstverlening vast en weerspiegelt zo voor een groot deel de inzet/resultaten op lokale fondsenwerving.

De algemene score op dit element was 2,23 de laagste score binnen de scan. De minimale score (1,84) was voor het programma Sloppenwijkbewoners, de maximale (2,89) voor Microfinanciering.

Met 54 partners werden in 2007 afspraken gemaakt om inzake de duurzaamheid van de organisatie een traject van capaciteitsversterking te starten.

Als logisch vervolg op Cordaids innovatietraject 'Lokale fondsenwerving 2003-2006' vond begin 2007 intern de presentatie plaats van de toolbox lokale fondsenwerving, die in opdracht van Cordaid werd ontwikkeld door Bloom Consultancy. De toolbox wil medewerkers van Cordaid beter toerusten voor gesprekken met partners over dit onderwerp; daartoe biedt de handleiding o.m. een scan van de voorwaarden voor fondsenwerving en een praktisch opgezet hoofdstuk over de verschillende instrumenten die kunnen worden ingezet.

In 2006 organiseerde Bloom Consultancy in Peru een workshop over lokale fondswerving, waarna Cordaid in

2007 fondsen beschikbaar stelde voor zes fondsweringsprojecten. De 'prijswinnaars' gingen enthousiast aan de slag.

AGTR (Asociación Grupo de Trabajo Redes), een organisatie die zich inzet voor dienstmeisjes, begon met het werven van pro-deo medewerkers (o.a. ex-vrijwilligsters) en bedrijven die mogelijk tot een donatie bereid zijn. Er werd persoonlijk contact met (potentiële) gevers opgebouwd, en er werd free-publicity via de media verkregen. Inmiddels heeft de organisatie een website, waarop de stand van de fondswerving wordt vermeld (USD 11.811 in 2007).

Voor het programma Zorg voor Kwetsbare groepen schenkt aandacht aan lokale fondswerving. De zorg voor kwetsbare groepen als kinderen, ouderen en gehandicapten appelleert sterk aan gevoelens van betrokkenheid, medeleven en goedgeefsheid.

In de Filippijnen is het gespecialiseerde Venture for Local Fundraising sinds 2006 doende met het versterken van de fondswerende capaciteit van vier partners. Pangarap (doelgroep kinderen) slaagde er in 2006 in om éénderde van de jaarlijkse bijdrage van Cordaid via eigen fondswerving op te brengen; er werd daarbij gebruik gemaakt van sponsor-diners, verkoop van artikelen, en sponsors voor de opleiding van de kinderen. De organisatie CRIBS (kinderen) heeft een nieuw communicatie- en businessplan geformuleerd voor haar fondswerving. Ook is een database opgezet met ruim 200 bedrijven en individuele donateurs die CRIBS steunen.

De partners zijn unaniem in hun commentaar dat Cordaids inzet op het terrein van lokale fondswerving hen een unieke kans heeft geboden om dienaangaande een grote stap voorwaarts te zetten.

Budgetmonitoring

Momenteel verleent Cordaid steun aan budgetmonitoring in Malawi, Ghana, Zambia, Oeganda, Kenia, India en Bangladesh.

In Zambia hebben twee partners (NZP+ en People's Process on Housing and Poverty in Zambia - PPHPZ) in zeven districten de gezondheidsdiensten in het algemeen en hiv/aids-gelieerde diensten in het bijzonder op hun toegankelijkheid beoordeeld. In 2008 wordt bekeken of op basis hiervan monitoring van gezondheidsbudgetten dient te worden ingezet ter verbetering van de kwaliteit. Budgetmonitoring houdt voor de betrokken vrijwilligers een forse tijdsinvestering in; doordat in 2007 de vrijwilligers al kritisch naar de geleverde gezondheidsdiensten hebben gekeken, zijn zij voldoende gemotiveerd om in 2008 eventueel de stap naar budgetmonitoring te zetten.

Cordaid en WEMOS hebben in 2007 in Zambia (vier districten) en Kenia (twee districten) onderzoek verricht naar de effecten van ziektespecifieke programma's op de reguliere gezondheidszorg, waarbij het vooral ging om de vraag of verticale programma's vanwege hun relatief gunstige arbeidsvoorwaarden medisch personeel weglukken uit de reguliere zorgsystemen. Het onderzoek besteedde ook aandacht aan budgetmonitoring om een beeld te krijgen van de inzet van verticale fondsen. Het onderzoeksverslag wordt in 2008 gepubliceerd.

Het Malawi Health Equity Network is als netwerk actief op het terrein van budgetmonitoring en beleidsbeïnvloeding. Het door Cordaid ondersteunde project onderzoekt de samenstelling en kosten van het basisgezondheidspakket met het oog op een betere toegang tot gezondheidszorg voor de armsten.

Cordaid heeft een bijdrage toegekend aan het nationale Dalit netwerk in India (National Campaign on Dalit Human Rights) voor de monitoring van de overheidsbegroting i.c. de budgetallocatie voor Dalits, en de realisatie daarvan op centraal en deelstaatniveau.

Cordaid neemt samen met negen andere in Bangladesh werkzame NGO's deel aan het Bangladesh Overleg Ontwikkeling en Mensenrechten (BOOM). Cordaid is trekker van de werkgroep Gezondheid (waarin ook WEMOS en Simavi), die in 2007 heeft geïnventariseerd welke mogelijkheden bestaan voor health monitoring op lokaal niveau als basis voor beleidsbeïnvloeding richting het lokale bestuur en de nationale overheid. De volgende fase, een concreet uitgewerkt actieplan, staat voor 2008 op het programma.

Hiv/Aids mainstreaming

Capaciteitsversterking

Op Cordaids intranet is een informatiepagina aangemaakt over mainstreamtrajecten, tools & guidelines en best practices. Regelmatig worden nieuwe documenten aan de pagina toegevoegd, zodat medewerkers actuele ervaringen kunnen delen en nieuwe kennis kunnen opdoen.

Begin 2007 hebben medewerkers van de programma's

Kleine Producenten en Microfinanciering een training gevolgd over hiv/aids-mainstreaming, waarin de relevantie van mainstreaming, praktijkvoorbeelden en methoden van aanpak aan bod kwamen.

Binnen het workplace policies-traject van SAN zijn Cordaid-partners in meerdere landen betrokken bij ondersteuningstrajecten. In Malawi, Oeganda en Ghana ontvingen gezondheidspartners bijvoorbeeld de nodige aandacht, met als resultaat dat in Oeganda meer dan 80% van de partners workplace policies heeft ontwikkeld en uitgevoerd.

De Indiase partner Christian Council for Rural Development and Research (CCOORR) vervult een pioniersrol in de gezondheidszorg, met name op het gebied van hiv/aids op lokaal niveau en de eerstelijnsgezondheidszorg. In de nasleep van de tsunami heeft CCOORR tien Cordaid-partners getraind en begeleid bij het integreren van de preventie/controle van hiv/aids en andere seksueel overdraagbare ziekten in hun tsunami-projecten via een getrapt systeem van kennisoverdracht: 40 stafleden van de tien organisaties ontvingen een 'training-of-trainers', droegen vervolgens hun kennis over aan 113 'peer educators', die op hun beurt ongeveer 1.100 personen in de eigen dorpen bereikten.

Programma's

In 2007 is samen met het Athena Institute van de Vrije Universiteit Amsterdam gekeken naar de mogelijkheid om met partners in onder meer Zambia een gezamenlijk netwerk voor leren en actiegericht onderzoek op te zetten m.b.t. hiv/aids.

Het doel is tweeledig: identificatie van doeltreffende strategieën via onderzoek en proefprojecten, gevolgd door evaluaties; en het tegengaan van de verspreiding van hiv/aids onder verarmde bevolkingsgroepen.

Cordaid heeft hiervoor het bisdom Ndola in Zambia benaderd, dat onder de naam IAP (Integrated Aids Programme) een groot hiv/aids-programma uitvoert en samenwerking zoekt met een microfinancieringsinstelling (MFI). De opzet is dat IAP de screening doet van potentiële cliëntgroepen, terwijl de MFI krediet verstrekt aan groepen die normaal gesproken daarvoor niet in aanmerking zouden komen. Cordaid heeft zich bereid verklaard eventuele risico's voor de MFI te verminderen via een garantie- of verzekeringsfonds.

Tijdens acute noodhulpinterventies krijgen zieke en hulpbehoevende slachtoffers in de fase van de hulpverlening systematisch voorrang; dit geldt ook voor People Living With Aids (PLWA).

Het proces verloopt echter moeizamer voor wat betreft de mainstreaming van hiv/aids in projecten. De hoge werkdruk bij een ramp, de gevoeligheid van het onderwerp in veel landen en bij veel partners (die vaak een religieuze achtergrond hebben), de beperkte ervaring met mainstreaming in de praktijk, en onvoldoende tijd om te investeren in capaciteitsversterking van partners – het zijn factoren die de mainstreaming op zijn minst ernstig vertragen.

Overigens is in het kader van de donorcoördinatie bij majeure rampen overeengekomen dat de hulpverlenende organisaties zich richten op bepaalde werkvelden. Het terrein van 'Protection – hiv/aids' valt vaak toe aan CARE International, MSF en IFRC; Cordaid

Budgetmonitoring Zambia

Het Jezuïeten Centrum voor Theologische Reflectie (JCTR) in Zambia heeft een groot aandeel in de nationale budgetmonitoring. Het neemt deel aan debatten, doet onderzoek en biedt informatie aan organisaties en de Zambiaanse bevolking; het werk is van hoge kwaliteit en wordt daarom breed geapprecieerd.

JCTR heeft onder meer een schuldenvrij Zambia als oogmerk. In 2005 kwam Zambia in aanmerking voor een aanzienlijke schuldverlichting; daarom heeft JCTR nu het voorkómen van nieuwe buitenlandse schulden als doel. In 2007 voerde de organisatie campagne tegen het optreden van zogenaamde Vulture Funds, die bijvoorbeeld oude schulden van Zambia opkopen om vervolgens een prompte aflossing te eisen van de Zambiaanse overheid. Ook werkt JCTR aan versterking van het nationale schuldenmanagement en voert het lobby voor een eerlijk internationaal systeem voor schuldontbinding. JCTR ijvert ervoor dat elke schuld die de overheid wil aangaan, eerst ter bespreking en goedkeuring aan het parlement wordt voorgelegd.

concentreert zich met name op ‘emergency health, temporary shelter, livelihood, and water/sanitation’.

Van 22 tot 27 oktober hield IC Consult een tweede workshop in Ghana over hiv/aids-mainstreaming. Association of Church Development Projects (ACDEP) was medeorganisator, deelnemers waren 12 partners van Cordaid. Een jaar eerder vond de eerste bijeenkomst plaats, waarbij partners de instrumenten kregen aangereikt om hiv/aids-mainstreaming in de eigen organisatie toe te passen, te beginnen met het opstellen van een beleidsdocument met actieplannen. Het afgelopen jaar liep het proces echter vertraging op.

Eenzelfde traject werd eerder in Mali uitgevoerd. Daar werden de zaken sneller opgepakt door de partners. Twee verschillen kunnen daarvoor verantwoordelijk worden gesteld:

- Voor de Malinese partners had Cordaid een klein budget beschikbaar gesteld (€ 500 tot € 1.500), waarmee o.m. bijeenkomsten voor de werknemers konden worden georganiseerd. Dit werd door de partners als een faciliterende factor gezien, omdat de eigen begroting geen extra uitgaven toeliet. De partners in Ghana kregen deze mogelijkheid niet; vooral organisaties die in verschillende regio's werkzaam zijn, meldden de nodige vertraging door een tekort aan middelen.
- in tegenstelling tot Mali namen in Ghana maar weinig directeuren deel aan de workshop, zij stuurden meestal een medewerker. Daardoor ontbrak het gezag om veranderingen in de organisatie teweeg te brengen.

3.14. Millenniumdoelen

Bij meerdere gelegenheden vroeg Cordaid aandacht voor de millenniumdoelen. De stand van zaken halfweg de wereldwijd overeengekomen einddatum van 2015 gaf daartoe alle aanleiding.

Samen met vijf andere organisaties verzorgde Cordaid een speciale ‘Moedernacht’ om te pleiten voor realisatie van millenniumdoel 5: het terugdringen van moedersterfte. Van het voornemen om in 2015 de moedersterfte vanwege complicaties bij de zwangerschap en bevalling met driekwart terug te dringen ten opzichte van 1990 dreigt niet veel terecht te komen; een forse extra inzet is dan ook geboden.

Cordaid behoort tot de belangrijkste financiële contribuanten van ‘EEN, Armoede de wereld uit’, de campagne van circa 50 maatschappelijke en ontwikkelingsorganisaties die pal staan voor het realiseren van de millenniumdoelen. Een speciale brochure van EEN en de klimaatcampagne HIER werd breed verspreid; op 17 oktober, Internationale Armoededag, werd op het Binnenhof het ‘poverty requiem’ gezongen.

Via haar financieringen, lobby en activiteiten van draagvlakversterking draagt Cordaid direct en indirect bij aan realisatie van alle millenniumdoelen. In de meeste gevallen, zoals bij de programma's Rampenpreventie en Noodhulp, Kleine Producenten, Vrouwen en Geweld, Toegang tot Gezondheidszorg en Hiv/Aids, valt een directe koppeling te leggen met de millenniumdoelen; andere programma's bestrijken meerdere doelen. Van het millenniumdoel Toegang tot basiseducatie is in mindere mate sprake; alleen bij noodhulp en wederopbouw financiert

Cordaid projecten op dit vlak. Overeenkomstig de afspraak met het ministerie heeft Cordaid haar programma's van een CRS-code voorzien, zodat op nationaal niveau de bijdrage van alle actoren aan realisatie van de millenniumdoelen zichtbaar kan worden gemaakt.

Programma	CRS-code	Bijdrage in € miljoen	Direct bereik in personen	Totaal bereik*
1. Minderheden	15150 (40%)	8,3	268.000	670.000
	15162 (60%)	12,5	402.000	
2. Sloppenwijkbewoners	11230 (40%)	5,2	134.000	336.000
	43030 (60%)	7,9	202.000	
3. Vrouwen en Geweld	15162 (70%)	2,6	8.000	11.000
	42010 (30%)	1,1	3.000	
4. Rampenpreventie en Noodhulp	72010 (75%)	14,1	662.000	883.000
	73010 (25%)	4,7	221.000	
5. Verzoening en Wederopbouw	15220	33,6	2.260.000	2.260.000
6. Toegang tot Gezondheidszorg	12220 (70%)	12,0	2.403.000	3.433.000
	13020 (30%)	5,2	1.030.000	
7. Zorg voor Kwetsbare Groepen	16010	11,1	395.000	395.000
8. Hiv/Aids	13040 (50%)	3,6	918.000	1.836.000
	16064 (50%)	3,6	918.000	
9. Kleine Producenten	31120 (85%)	19,7	1.127.000	1.326.000
	32130 (15%)	3,5	199.000	
10. Microfinanciering	24040	11,6	1.010.000	1.010.000

* de cijfers geven het bereik op de interventiestrategie Directe Armoedebestrijding (geëxtrapoleerd naar 100% van de committeringen).

Na de Vastenactiecampagne van 2007, met als thema "Leef in eenvoud", kwamen in november 2007 wederom meer dan honderden vrijwilligers naar Utrecht om zich op de landelijke startmanifestatie voor te bereiden op de Vastenactiecampagne 2008. Het thema van 2008 'Zorg voor elkaar' werd door de vrijwilligers gezamenlijk uitgebeeld op een hongerdoek.

2007 was een jaar van organisatorische en strategische veranderingen. Alle activiteiten van Cordaid in Nederland werden ondergebracht bij de sector Marketing & Communicatie, die een versterkte en verbrede maatschappelijke betrokkenheid als centrale oriëntatie en doelstelling heeft.

In strategisch opzicht waren de programmatische werkwijze van het nieuwe strategieplan en de nieuwe merkenstrategie richtinggevend.

4.1. Donateurs en vrijwilligers

Om het draagvlak in Nederland te vergroten, probeert Cordaid zoveel mogelijk mensen aan zich te binden door bestaande donateurs te behouden en nieuwe aan te trekken. De nadruk in de werving ligt op vaste donateurs, omdat zij voor een meer voorspelbare inkomstenstroom zorgen en over meerdere jaren gemeten ook minder wervingskosten vergen.

Fondswervende methoden

De communicatie met (potentiële) gevers is vastgelegd in een zogenaamd ‘merkpaspoort’ met daarin Cordaids missie en visie, huisstijl, beeldtaal en communicatietoon. ‘Het gaat om het verbeelden en verwoorden van het geloof dat kansarme mensen met onze steun in staat zijn hun situatie te verbeteren en zich te ontwikkelen naar een positieve toekomst. De ‘tone of

voice’ is in het verlengde hiervan uiteraard positief. Bij fondswervende communicatie is het van belang de urgentie te tonen, het gaat vaak om mensen in moeilijke omstandigheden. Maar ook dan is het van belang om de kracht van mensen te laten zien’.

De bestaande donateurs van de verschillende Cordaid-fondsen worden doorgaans benaderd via Direct Mail met daarin een concreet giftverzoek. Vaak wordt een donateursblad of nieuwsbrief meegestuurd ter ondersteuning van een giftverzoek.

Voor de werving van nieuwe, vaste donateurs worden meer middelen ingezet. Het grootste deel van de vaste donateurs (door wie een machtiging wordt afgegeven) werd geworven door een persoonlijk gesprek aan de deur of op straat (direct dialogue). Direct response televisie en fondswervende tv-shows, waarbij mensen worden opgeroepen om zich telefonisch aan te melden als donateur, werden eveneens gebruikt. Ook werd samengewerkt met een callcenter voor het benaderen van specifieke groepen; omdat dit instrument van ‘koud bellen’ niet inzetbaar bleek voor alle Cordaid-fondsen werd besloten er voortaan van af te zien. Bepaalde internetbedrijven bieden de gelegenheid om via hun pagina of nieuwsbrief een machtiging af te geven voor een donateurschap; het is een relatief goedkoop middel voor de werving van donateurs, maar het gaat wel om kleine aantallen en de uitval is vaak hoog.

Daarom kan het de bestaande wervingsmethoden nog niet vervangen.

Donateurs Cordaid

Eind 2007 telde Cordaid 430.500 actieve donateurs (d.w.z. minimaal één gift in de afgelopen 24 maanden), hetgeen betekent dat het streefcijfer van 417.100 ruim is overtroffen. Het aantal nieuw geworven donateurs kwam uit op 56.200, waarvan er 37.900 als actieve donateur mogen worden aangemerkt. Het aantal donateurs dat Cordaid structureel steunt via een machtiging steeg in 2007 met 30%, vooral dankzij het gebruik van wervingskanalen als direct response tv, direct dialogue en tv-acties.

In 2007 zijn verschillende activiteiten uitgevoerd om terugkoppeling te krijgen van donateurs. Naast een donateursonderzoek waarin de geefbereidheid en de houding t.o.v. de fondsen van Cordaid zijn gemeten, vond ook de start plaats van een donateurspanel dat feedback geeft op het werk, de marketing en communicatie van Cordaid naar de achterban, en ook zelf ideeën aandraagt.

De communicatie naar/met de donateurs geschiedt voor een belangrijk deel via de post (nieuwsbrieven en donateursbladen – de totale oplage bedroeg 1.650.400 exemplaren) en Cordaids website.

‘Deel je Talent’ m.b.t. de Dayak-cultuur, Indonesië

“Mijn naam is Haron Hogenkamp, 32 jaar en afgestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam met als specialisatie ‘Sociaal-Culturele Studies van de Godsdiensten’.

Geïnteresseerd in het werk van Cordaid bezocht ik de website en mijn oog viel op het vrijwilligersprogramma ‘Deel je Talent’. Eén van de actuele opdrachten op dat moment was het inventariseren van aanwezige Dayak-artefacten c.q. culturele voorwerpen in Nederland.

De Dayaks zijn de oorspronkelijke bevolking van Kalimantan en leidden al decennialang een gemarginaliseerd bestaan op onder andere economisch en politiek vlak.

In het kader van de emancipatie van de Dayak in (West) Kalimantan heeft Cordaid-partner Komisi PSE Pontianak onder andere aandacht voor de Dayak-cultuur. Jonge Dayaks zijn vaak niet meer bekend met de eigen cultuur. De organisatie heeft het verzoek aan Cordaid gedaan om door middel van een inventarisatie van de in Nederland aanwezige Dayak-artefacten bij te dragen aan kennis en besef van het eigen historische erfgoed. Mijn opdracht concentreerde zich op het lokaliseren van culturele Dayak-voorwerpen in Nederland, het achterhalen van hun betekenis en het omschrijven van hun gebruik in het verleden. Ik ben begin 2007 gestart met het onderzoek. Eerst ben ik me via Internet gaan oriënteren op wat er binnen de collecties van etnografische musea aanwezig was. Omdat maar een deel van de artefacten in databases was opgenomen, heb ik ook verschillende musea bezocht. Daar stuitte ik op tal van handwerkobjecten, wapens (o.a. pijl en boog, zwaarden en wapenschilden), gedecoreerde schedels, huishoudelijk gerei en handbewerkte kleding (vaak gedecoreerd met neushoornvogels en draken). ▶

De resultaatweergave op internet is verbeterd. De projectendatabase met beschrijvingen van alle financieringen van 2006 was op internet te raadplegen. Verder werden ruim 370 inhoudelijke items over het werk van Cordaid en dat van partners op de Cordaid-site gezet.

De online-communicatie naar de achterban is sterk toegenomen. Cordaid Mensen in Nood verstuurt regelmatig digitale nieuwsflitsen met actuele informatie over hulp bij rampen en Cordaid Kinderstem verstuurt Kinderstem Nieuws digitaal naar geïnteresseerde donateurs. Cordaid heeft bij haar campagnes ervaren dat een goede combinatie tussen offline- en online-activiteiten betere resultaten geeft.

Cordaid onderzoekt haar naamsbekendheid in samenwerking met onderzoeksbureau GfK. Voor 2007 is sprake van een algemene groei. De naamsbekendheid van Cordaid Memisa en Cordaid Mensen in Nood is hoog en in de tijd constant met eind 2007 scores van respectievelijk 83 en 84%. De bekendheid van Cordaid Kinderstem groeide van 14% eind 2006 naar 19% een jaar later. Vastenactie kende een relatief sterke stijging van 51 naar 59%. De bekendheid van Cordaid nam ten opzichte van vorig jaar eveneens toe, van 13 naar 21%.

In 2007 is geen specifiek onderzoek gedaan naar de tevredenheid van donateurs. Wel is het aspect tevredenheid en het imago van Cordaid onder donateurs in diverse onderzoeken meegenomen. De uitkomsten onderstreepten het belang van de herkenbaarheid van de eigen fondsen voor de donateur; deze constatering wordt verwerkt in Cordaids merkenstrategie. De fondsen van Cordaid ontvingen minder klachten dan

in 2006. Het leeuwendeel daarvan betrof onderwerpen als de hoeveelheid post die ontvangen wordt, fouten in rekeningnummers en dus onterechte incasso's, en het laat doorvoeren van mutaties in het donateursbestand. Alle klachten werden in het contact met de klager tot diens tevredenheid afgehandeld.

Vrijwilligers

Het overgrote deel van de vrijwilligers, bijna 20.000, is actief voor de Vastenactie. Op de eerste plaats binnen 1.061 parochiële werkgroepen (MOV-groepen); het gaat hier om 3.900 vrijwilligers. Daarnaast kan een beroep worden gedaan op collectanten, waarvan er 15.500 actief waren voor de Vastenactiecampagne van 2007.

Een kleine 500 vrijwilligers staan ter beschikking voor allerlei communicatieve activiteiten bij bijvoorbeeld de bevrijdingsfestivals, Festival Mundial en campagnes, en voor specifieke opdrachten van zuidelijke partners en van Cordaid zelf in het kader van ‘Deel je Talent’ (8 opdrachten in 2007).

Cordaids vrijwilligersbeleid wordt in de eerste helft van 2008 verder uitgewerkt en geoperationaliseerd.

4.2. Voorlichting en ontwikkelingseducatie

Voorlichting

Communicatie met de achterban

Ook in 2007 werden nieuwsbrieven en donateursbladen uitgestuurd door de verschillende fondsen. 150.000 donateurs van Cordaid Memisa ontvingen elk kwartaal het donateursblad ‘Gezondheid! Samen delen’. ‘Kinderstem Nieuws’ werd tweemaal naar de achterban verzonden in een oplage van ongeveer 60.000; bij

wijze van proef en met het oog op een mogelijke kostenreductie ontving een kleine groep donateurs het nieuwsblad in digitale vorm. Cordaid Mensen in Nood ging van een viermaandelijks uitgave naar een kwartaalblad voor haar 120.000 donateurs. Eind 2007 is aan enkele honderden donateurs feedback gevraagd over de inhoud van het 'Mensen in Nood' Nieuws; de reactie was overwegend zeer positief, vooral ten aanzien van de concrete resultaten en positieve verhalen.

'Vastenactie Nieuws' werd driemaal verspreid onder de vrijwilligers en verder verstuurd naar meer dan 4.550 andere adressen.

In het verslagjaar trad Cordaid Bond Zonder Naam toe tot de reeks fondsen. Elk kwartaal ontvingen de donateurs de 'Krant Zonder Naam' (oplage: ruim 23.500 exemplaren).

Campagnes

Rond verschillende thema's is door de fondsen van Cordaid succesvol campagne gevoerd.

- De BN-er Leontine Borsato was het gezicht van de mei-campagne van Cordaid Memisa voor malaria-bestrijding. Reportages met een fondswervende oproep verschenen in de bladen Kinderen en Margriet. Ook op tv was de campagne present, terwijl van free publicity sprake was in verschillende media (kranten, weekbladen, tv-gidsen, radio-talkshows).
- Cordaid Kinderstem haakte met een campagne in op de jaarlijkse 'uitverkoop'. In samenwerking met de website supersale.nu werden benodigdheden voor kinderen in sloppenwijken op symbolische wijze in de uitverkoop gedaan. De doelstelling was vooral het vergroten van de naamsbekendheid, maar er was ook sprake van fondswerving. Als instrumenten werd

internet gebruikt met als ondersteuning radiospots.

- In april lanceerde Cordaid Mensen in Nood de campagne 'Kleingeld, groot verschil', die als doel had het winkelende publiek ertoe te brengen om kleingeld te doneren via sms. De campagne bracht in beeld dat een paar euro voor mensen in noodsituaties soms letterlijk het verschil tussen leven en dood uitmaken. In één maand kwamen meer dan tweeduizend sms-berichten binnen. De campagne won de Zilveren Leeuw op het Internationale Reclamefestival in Cannes.
- De jaarlijkse Spreukenkalender van Cordaid Bond Zonder Naam werd op bestelling verzonden naar ruim 15.000 particulieren. Een speciale uitvoering van de kalender ging geheel kosteloos naar 16.750 gedetineerden in binnen- en buitenland; de verzending werd verzorgd door de ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie.
- De Vastenactiecampagne van 2007 had haar startmanifestatie in 2006. In de campagne was 'leef in eenvoud' de centrale boodschap, waarmee werd geappelleerd aan ieders persoonlijke bijdrage aan een betere wereld. In het voorlichtingsmateriaal en in een KRO tv-serie werd het thema vertaald in de vraag: 'Heb ik genoeg?' Op ludieke wijze werd in het Van Harte restaurant het gelijknamige boekje gelanceerd, waarin 15 bekende en minder bekende Nederlanders ingaan op de vraag 'Heb ik genoeg?' Eind 2007 ging de campagne voor 2008 van start in Utrecht met een landelijke manifestatie. 350 vrijwilligers kwamen naar Utrecht, werden ontvangen door de Utrechtse hulpbisschop en troffen er gasten uit Bangladesh en Ghana.

► Mijn onderzoek resulteerde in een overzicht van meer dan 4000 objecten, dat ik aan Komisi ter beschikking heb gesteld. Het was verheugend dat een dergelijk uitgebreid overzicht van objecten kon worden samengesteld, waarmee een nog altijd rijk cultureel Dayak-erfgoed aantoonbaar werd gemaakt. Maar het geeft ook gemengde gevoelens, omdat op de thuisbasis Kalimantan zelf nauwelijks nog artefacten bestaan.

Voor mezelf vond ik dit project fascinerend; belangrijker is echter dat het van waarde zal zijn voor jonge Dayaks in de beleving en verdieping van hun eigen identiteit."

Bezoek internetsites

Het aantal bezoeken aan de verschillende websites van Cordaid steeg met 100% naar ruim anderhalf miljoen. Voor deze groei zijn meerdere redenen aan te geven: de start van de partnerwebsite, websites die in tegenstelling tot 2006 nu het hele jaar in de lucht waren (Microkrediet en Bond Zonder Naam), en enkele succesvolle campagnes.

Cordaid en de media

Cordaid is veelvuldig in de media geweest. Belangrijke onderwerpen waren Afghanistan en andere conflictgebieden, zoals Israël-Palestina, Congo en Sri Lanka. Ook de overstromingen in Jakarta en Bangladesh en de aardbeving in Peru brachten Cordaid in de publiciteit. De geschreven pers biedt daarbij meer ruimte voor Cordaids standpunten en achtergrondverhalen, voor een toelichting op de actualiteit werden vooral radio-interviews benut. Vermeldenswaard is dat een breed spectrum van kranten over Cordaid-onderwerpen publiceert, van regionale GPD-bladen en De Telegraaf tot aan de Volkskrant en NRC.

De televisie blijkt een lastiger medium. Het onderwerp dat in alle journaals werd uitgemeten en waarbij Cordaid steevast werd genoemd, was het PvdA-voorzitterschap van Lilianne Ploumen. Ook de thema's Jongeren en Geweld (El Salvador), de inzamelingsactie met de Samenwerkende Moslim Hulp Organisaties, kinderprostitutie en traditionele geneeskunde werden op tv behandeld.

In totaal is Cordaid circa 85 keer in de geschreven media aan bod gekomen, 30 keer op de radio, en 17 keer op tv. Omdat Cordaid het belangrijk vindt dat op een onafhan-

kelijke en journalistiek professionele wijze geschreven wordt over internationale samenwerking, is zij begin 2007 partner geworden van de Stichting Onze Wereld Media, die het gelijknamige maandblad 'Onze Wereld' uitbrengt.

Samenwerking met derden

HIER-campagne

HIER is een initiatief van meer dan 40 organisaties in Nederland. Ook Cordaid heeft zich bij dit initiatief aangesloten, zij is verder vertegenwoordigd in de adviesraad van de campagne. Algemeen doel is de bewustwording inzake de klimaatproblematiek en een actieve inzet door wereldwijd en in Nederland projecten rond klimaatverandering te realiseren en Nederland op te roepen tot een meer klimaatbewust gedrag. Ook de overheid en het bedrijfsleven verbinden zich aan de campagne, met financiële steun, maar ook door de introductie van milieuvriendelijker producten. De campagne wordt ondersteund door de Nationale Postcode Loterij.

EEN-campagne

Door middel van deze campagne vroeg het Nederlands Platform Millenniumdoelen extra aandacht voor de Millenniumdoelen. Samen met ICCO, Oxfam Novib en Hivos financierde Cordaid de campagne en nam er daarnaast actief aan deel. Alle Nederlanders (EEN voor EEN) werd gevraagd zich in te zetten om een einde te maken aan armoede, honger en aids. De campagne genereerde veel massa en media-aandacht en wist

ook groepen buiten de traditionele wereld van OS te bereiken.

Enkele resultaten:

- meer dan 100.000 mensen betuigden via de website hun steun aan de Millenniumdoelen.
- de campagne is op ruim 25 evenementen zichtbaar geweest, bij die gelegenheden werden 30.000 witte bandjes uitgedeeld.
- in internationaal verband zijn op 17 oktober 2007 ruim 43,5 miljoen mensen opgestaan tegen armoede. Minister Koenders nam op deze dag de tot dan toe verzamelde EEN-stemmen in ontvangst.

Day for Change

In 2006 werd de Stichting Day for Change opgericht. Doel is om aandacht en financiële steun te genereren voor (micro)kredietverlening als instrument van armoedebestrijding. Met de andere partners binnen MicroNed (ICCO, Hivos en Oxfam Novib) heeft Cordaid al in een vroeg stadium besloten om bij te dragen aan de acties van Day for Change. Na een goede start in 2007 blijft Cordaid ook de komende drie jaar samenwerken met Day for Change.

Afrikadag

Zoals te doen gebruikelijk organiseerde Cordaid weer enkele workshops tijdens de Afrikadag van de Evert Vermeer Stichting (EVS), die door ruim 1.600 mensen werd bezocht. Onze workshops werden goed bezocht en positief geëvalueerd, en behandelden thema's als biobrandstoffen (i.s.m. Both Ends), wederopbouw en conflictpreventie (samen met EVS), het Afrikaanse zorgtekort (samen met Wemos), en internationale

samenwerking (samen met EVS en bedoeld voor nieuwe kamerleden voor ontwikkelingssamenwerking). Een belangrijk resultaat is dat in het debat met Kamerleden bleek dat er brede steun bestaat voor investeringen in de gezondheidsinfrastructuur.

Bevrijdingsfestivals

Cordaid Mensen in Nood was ook in 2007 een van de samenwerkingspartners van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Op 13 podia werd acte de présence gegeven; de wederopbouw in Yogyakarta na de aardbeving in 2006 stond daarbij in het middelpunt. De festivals waren voor het noodhulpfonds van Cordaid een groot succes.

Cordaid Microkrediet

Cordaid Microkrediet investeert sociaal én zakelijk in ontwikkelingslanden. Het fonds plaatste de oproep 'Onderneem met je hart', waaraan door verschillende partijen gehoor werd gegeven (o.a. Business Universiteit Nyenrode en VAC/Handelsgenootschap). Het jaar werd afgesloten met een nu al succesvolle samenwerking tussen ASN Bank en Cordaid Microkrediet (het ASN Vrouwenspaardeposito).

Ontwikkelingseducatie

Voor de onderwijssector stelt Cordaid zich ten doel om door educatie het draagvlak vóór en actieve betrokkenheid bij ontwikkelingssamenwerking en Cordaid in het bijzonder te vergroten.

In het basisonderwijs werd door 406.560 leerlingen op 1.132 scholen gewerkt met materiaal van Cordaid (lespakketten van Vastenactie en Cordaid Kinderstem).

In het voortgezet onderwijs ging het om 171.875 scholieren van 606 scholen; hier bestond het educatieve materiaal uit 'Buzz the World' en de in samenwerking met Thieme Meulenhoff ontwikkelde GEO-films. 415 scholen zetten een fondsenwervende actie op touw met een totaalopbrengst van € 449.425 als resultaat.

Een les voor de directe toekomst

In 2007 liet Cordaid onderzoek doen naar het gebruik van het online onderwijsdossier 'Buzz the World' op middelbare scholen. De uitkomst was dat de kennis van ontwikkelingssamenwerking en van het leven van jongeren in de derde wereld significant is toegenomen. Tegelijk maakte het onderzoek duidelijk dat daarmee de houding van leerlingen nog niet is veranderd. Daarom is het voornemen om scholen/leerlingen meerdere jaren met het materiaal te laten werken en het didactisch model van 'Buzz the World' meer toe te spitsen op houdingsverandering. E.e.a. wordt verwerkt in het onderwijsdossier 'Buzz the World' voor het schooljaar 2008/2009.

Xplore

Cordaid biedt in samenwerking met Xplore aan jongeren de mogelijkheid om een aantal weken stage te lopen bij partners in het Zuiden. Xplore wordt gesubsidieerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken; verbreding/versterking van het draagvlak voor OS is daarbij de doelstelling. Aan de hand van onder meer een IOB-evaluatie wordt begin 2008 door het ministerie bepaald of het Xplore-programma wordt gecontinueerd. Cordaid besteedt binnen Xplore extra aandacht aan migranten- en kerkelijke jongerengroepen. Elke

Nationale Postcode Loterij

De samenwerking tussen de Nationale Postcode Loterij en Cordaid Memisa is op basis van een evaluatie van de onderlinge samenwerking met vijf jaar verlengd, hetgeen inhoudt dat Cordaid Memisa elk jaar een bijdrage uit de opbrengst tegemoet mag zien.

Cordaid Mensen in Nood ontving tijdens het Goed Geld Gala van de Nationale Postcode Loterij naast haar reguliere bijdrage van € 2,5 miljoen ook nog een extra bijdrage van € 1 miljoen voor haar deelname aan het project 'Veilig thuis in Zuid-Soedan' dat samen met Free Voice, Stichting Vluchteling en UNHCR wordt uitgevoerd. Door het vredesakkoord in Zuid-Soedan en het toenemende geweld in Darfur keren tienduizenden ontheemden terug naar hun geboorteplaats, waar na 20 jaar burgeroorlog amper nog iets overeind staat. De hulp richt zich op vervoer naar huis; distributie van huishoudelijke artikelen en landbouwinputs; aanleg van waterputten en sanitaire voorzieningen; en het verbeteren van de primaire gezondheidszorg.

Intermediair Cordaid World Tour

Cordaid Memisa ontwikkelde samen met het blad Intermediair de 'Intermediair Cordaid World Tour'. Drie van de 260.000 lezers van dit blad werden uitgenodigd voor een werkopdracht in een ontwikkelingsland (Sierra Leone, Suriname en Malawi). De deelnemers bezochten gezondheidsprojecten van Cordaid Memisa en voerden daar voor partners nuttige en dringende taken uit. In Suriname bijvoorbeeld werden voor de medische zorg in het bosland (beheerd door de Medische Zending) de werkprocessen en -protocollen in de gezondheidsposten/klinieken beschreven en voorstellen voor verbetering gedaan.

De response was erg groot; voor Cordaid leverde het initiatief veel publiciteit op bij een lastig bereikbare doelgroep. Ook kwamen er samenwerkingsverbanden met bedrijven uit voort en mochten geldelijke bijdragen in ontvangst worden genomen.

uitgezonden jongere dient verder zijn/haar ervaringen met circa 150 anderen in Nederland te delen. In het verslagjaar heeft Cordaid bemiddeld bij de uitzending van 83 jongeren naar vijf landen; hiermee zijn/worden indirect een kleine 12.500 mensen in Nederland bereikt.

4.3. Lobby

Behalve de hiervoor al ruim aan bod gekomen programmegebonden lobby, onderscheidt Cordaid ook een 'corporate lobby' die meestal op initiatief van Cordaid zelf wordt geïnitieerd en gericht is op de agenda in het Noorden.

Politici en ambtenaren over Cordaid

In opdracht van Cordaid heeft ERGO, Bureau voor markt- en beleidsonderzoek, onderzoek gedaan naar de reputatie van Cordaid onder politici en ambtenaren. Cordaid wordt door de respondenten gezien als een organisatie met een sterk partnernetwerk en gedreven medewerkers. De deskundigheid van Cordaid, mede gevoed door de banden met partners, en haar deelname aan het maatschappelijke debat worden zeer geapprecieerd. De bereidheid om buiten gebaande paden te gaan, zoals m.b.t. civiel-militaire samenwerking en het contraterorisme, levert naast waardering ook recht van spreken op. Bij de beoordeling van de samenwerking werden aanduidingen gebruikt als 'open', 'constructief' en 'prettig in de omgang.'

Er zijn echter ook elementen die verbetering behoeven. Zo ontbreekt een structurele overdracht van Cordaids kennis aan politici en ambtenaren, en wordt er veelal

ad hoc gewerkt op teveel dossiers. Ook stelt Cordaid zich vaak te passief en bescheiden op en is het bijna exclusief gericht op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Mede hierdoor heeft Cordaid nog te weinig profiel.

Het onderzoek leert dat Cordaid moet kiezen voor een beperkt aantal politiek relevante hoofddossiers, op structurele wijze lobby moet voeren en in dit opzicht ook meer aandacht dient te besteden aan haar relatie-beheer.

Begroting

In de aanloop naar Prinsjesdag en de daaropvolgende politieke beschouwingen heeft Cordaid de zogeheten 'Prinsjesdag-brief' opgesteld, waarin politiek relevante thema's (Afghanistan, Soedan-Darfur en klimaatverandering) aan de orde werden gesteld. Verschillende fractievoorzitters hebben in hun betoog opmerkingen gemaakt over Afghanistan en klimaatverandering, die volledig strookten met Cordaids brief. Via BBO (Bureau Beleidsvorming Ontwikkelingssamenwerking) zijn voorts de vragen van alle MFO's collectief naar kamerleden verstuurd. Er is contact opgenomen met kamerleden van verschillende partijen; er zijn suggesties voor moties gedaan.

Op onderdelen van de begroting werd een beoordeling gemaakt (mensenrechtenbeleid, gezondheidszorg etc.), die vervolgens kamerbreed is verstuurd. Verschillende kamerleden hebben hun waardering uitgesproken voor deze constructieve bijdrage.

Ook zijn de beleidsnotities van Buitenlandse Zaken ('Naar een menswaardig bestaan') en Ontwikkelingssamenwerking ('Een zaak van iedereen') becommentarieerd en aan de orde gesteld in gesprekken met Kamerleden.

Defense, Diplomacy, Development (3D)

Op 15 en 16 februari 2007 vond een conferentie plaats in Noordwijkerhout, georganiseerd door Cordaid en ICCO, over de samenhang (en het gebrek daaraan) van veiligheid, buitenlands beleid en ontwikkelingssamenwerking in (post-)conflictregio's. Onder de aanwezigen waren vertegenwoordigers van de drie betrokken ministeries en maatschappelijke organisaties uit Noord en Zuid. Partners uit Soedan en Haïti berichtten over de praktijk in conflictgebieden.

De conferentie leidde tot de aanbeveling om het toetsingskader van de Tweede Kamer voor militaire uitzendingen te herzien en de rol van het maatschappelijke middenveld in processen van ontwapening, demobilisatie en reïntegratie duidelijk te beschrijven (als vervolg hierop zijn pilots opgezet inzake de samenwerking tussen militairen, diplomaten en ontwikkelingswerkers in Burundi, DR Congo en Afghanistan). Cordaid kant zich tegen het verder oprekken van criteria voor OS-financiering, waardoor vredesmissies ten laste zouden komen van het OS-budget. Het ligt voor de hand om daarvoor het defensiebudget te verhogen.

Verschillende Schokland-akkoorden bevatten elementen van 3D; ook hier laat Cordaid bij de uitwerking van de plannen haar stem horen. Verder voerde Cordaid gesprekken met politici en ministeries; in het kader van resolutie 1325 is er bijvoorbeeld overleg geweest met defensie over de incorporatie van gender in de training van militairen.

Contraterrorisme

De aanslagen in de VS hebben ook repercussies voor de wereld van OS: allerlei restricties belasten de NGO-

sector met meer bureaucratie en hebben gevolgen voor de relatie tussen NGO's in het Noorden en hun partners in het Zuiden. Nog belangrijker is dat de ruimte voor een autonoom maatschappelijk middenveld zowel in het Noorden als het Zuiden alsmaar verder dreigt te worden ingeperkt.

De signalen vanuit onder meer de EU wil Cordaid niet negeren. Contraterrorisme-maatregelen (CTM) doemen bijvoorbeeld op in Country Strategy Papers van de EU; een gedragscode voor non-profit organisaties dreigt sterke beperkingen op te leggen.

In 2007 stond de NGO-sector voornamelijk aan de zijlijn van de discussie. Daarom heeft Cordaid in het voorbije jaar CTM als lobby-item erkend en de nodige voorbereidende stappen gezet: er werd een position paper over CTM op EU-niveau uitgebracht en een mapping uitgevoerd van organisaties die zich eenzelfde opdracht hebben gesteld. Met een kleine groep Europese organisaties werd een partnerschap gesloten.

De contraterrorisme-lobby kende daarnaast een aantal elementen op nationaal en VN-niveau:

Listing en de-listing

De lijst van gezochte terroristen is omgeven met onduidelijkheden; de criteria voor 'listing' of 'de-listing' zijn niet transparant. Cordaids lobby droeg eraan bij dat de EU een procedure heeft vastgesteld waarbij personen en organisaties die op de lijst zijn geplaatst een officiële kennisgeving ontvangen en ook de mogelijkheid hebben om in beroep te gaan.

CBF-keur en de Code Wijffels

De kans bestaat dat goedbedoelenorganisaties straks informatie moeten verschaffen over hun begunstigden.

Daardoor kunnen Cordaid-partners in gevaar komen, vooral in politiek onrustige regio's. Machthebbers en geheime diensten kunnen misbruik maken van de verstrekte informatie.

Naar het oordeel van Cordaid zijn er momenteel al voldoende waarborgen in haar financieringssysteem; extra maatregelen zijn dan ook niet nodig. In VFI-verband is gelobbyd bij het ministerie van Financiën om deze maatregel van tafel te krijgen, dan wel aan te passen. De discussie loopt nog.

4.4. Ondersteuning van particuliere initiatieven

Het aantal door Cordaid voor een totaal van €8,5 miljoen medegefinancierde particuliere initiatieven bedroeg 568. Het grootste deel van de particuliere projecten en initiatieven valt binnen de programma's Minderheden en Zorg voor Kwetsbare Groepen. Van laatstgenoemd programma maken ook de armoedebestrijding in Nederland en de bijdragen aan Maatwerk bij Terugkeer deel uit.

Cordaid verschaft waar nodig advies en begeleiding aan particuliere initiatieven en vooral migrantennetwerken en -organisaties, en nam deel aan ongeveer 150 Linkis-bijeenkomsten, conferenties en werkgroepen. Er werden zes universitaire colleges over OS en migranten verzorgd. Verder participeerde Cordaid op uitnodiging van de EU tweemaal in expertmeetings over minderheden en Roma/Sinti.

Moslimhulporganisaties en Cordaid zamelen vlees in voor voedselbanken

De Stichting Samenwerkende Moslim Hulp Organisaties (SMHO) zamelde met steun van Cordaid tijdens het Offerfeest (20 tot 24 december) via moskeeën en islamitische slagerijen in 11 Nederlandse steden vlees in, dat vervolgens werd verwerkt om in januari 2008 te worden aangeboden aan de Van Harte Resto's (sociale eetgelegenheden), voedselbanken en Stichting Regenboog (centra voor dak- en thuislozen). Vertegenwoordigers van moskeeën, Turkse organisaties en politici van Turkse afkomst hielpen bij de inzameling.

De actie wil een bijdrage zijn aan armoedebestrijding in Nederland en spruit direct voort uit het moslimgeloof met zijn traditie van hulp aan behoeftigen. Het Offerfeest wordt gevierd tijdens de hadj, de jaarlijkse pelgrimage naar Mekka. Tijdens dit feest slachten zij die het kunnen betalen een dier (meestal een schaap) als symbool voor Abrahams offer. Het vlees wordt - net als de aalmoezen die tijdens de Ramadanmaand worden ingezameld - uit solidariteit en medeleven onder de armen verdeeld.

Cordaid ondersteunt dit initiatief, omdat het op praktische wijze de betrokkenheid van moslims bij de armoedeproblematiek in Nederland vorm geeft. Het toont tevens op een concrete manier een gemeenschappelijke waarde van verschillende religies, namelijk zorg voor en hulp aan de meest kwetsbaren. Cordaid is zowel partner van de SMHO als van de Van Harte Resto's, Stichting Regenboog, en de voedselbanken.

Migrantennetwerken en migrantenorganisaties

In 2007 verleende Cordaid steun aan negen migrantennetwerken, waarvan er twee nog in de fase van oprichting verkeren. Conform de aanbevelingen van de eind 2006 afgeronde evaluatie van Cordaids samenwerking met deze netwerken, werden voor drie migrantennetwerken (Afrikanetwerk, Netwerk Internationale Samenwerking Marokko, en het Molukse netwerk Mandiri-TiTane) externe trajecten voor capaciteitsversterking uitgezet. De geplande ondersteuning van twee nieuwe migrantennetwerken (Soedan en Somalië) kon nog niet volledig worden gerealiseerd.

Het in 2006 van start gegane platform voor Latijns-Amerika heeft onder begeleiding van het ISS een inventarisatie van Latino-groepen in Nederland uitgevoerd; het platform heeft zich intussen geregistreerd als stichting en komt in 2008 met een activiteitenprogramma. Voor de Samenwerkende Moslim Hulp Organisaties (SMHO) werd eveneens een extern begeleidingstraject uitgestippeld; het gaat begin 2008 van start.

De beoogde vernieuwing van de samenwerking met het Seva-netwerk werd vertraagd doordat eerst nog een aantal zaken rond de rapportages afgewikkeld moest worden.

De (groeierende) betrokkenheid van migrantenorganisaties bij vraagstukken van internationale samenwerking en integratie werd weer gedemonstreerd door de ruime deelname aan de 5de jaargang van de migranten ideeën-wedstrijd (van Oikos/Stichting Mondiale Samenleving). Het jubileum werd aangegrepen om te debatteren over de kwaliteit van particuliere initiatieven, waarover in 2007 kritische geluiden werden geventileerd door

het CIDIN. Overeengekomen werd dat vooral rondom aspecten van duurzaamheid en lokaal 'ownership' intensieve begeleiding zal worden geboden aan particuliere initiatieven.

Armoedebestrijding in Nederland

Aan de doelstelling van bestrijding van armoede en uitsluiting in de eigen samenleving werd gestalte gegeven door de Bond Zonder Naam, die 40 projecten (à € 590.000) financierde en via intermediairs in 214 individuele gevallen (à € 80.000) hulp bood.

De individuele aanvragen waren afkomstig uit de reguliere hulpverlening en voor ongeveer de helft gericht op gezinssituaties. In 20% van de aanvragen was er een relatie met huiselijk geweld en/of een schuldsituatie.

Geconstateerd werd dat in veel gevallen de slachtoffers van huiselijk geweld vanwege de regelgeving (getrouwd in gemeenschap van goederen) ook verantwoordelijk werden gesteld voor de opgebouwde schuld. Cordaid gaat het komende jaar samen met onder meer instellingen voor vrouwenopvang aandacht vragen voor deze onrechtvaardigheid.

Maatwerk bij Terugkeer (MbT)

MbT ondersteunt (uitgeprocedeerde) asielzoekers om zelfstandig en veilig terug te keren naar het land van herkomst. Samen met partners verleent MbT assistentie bij zaken als huisvesting, gezondheidszorg en werk. MbT heeft daartoe in 2007 de capaciteit van lokale partners versterkt in Togo, Sierra Leone, Vietnam, Mongolië, Angola en Armenië.

Als gevolg van de afkondiging van het 'generaal

pardon' namen asielzoekers een afwachtende houding aan, waardoor minder aanvragen binnenkwamen: er is bemiddeld bij de terugkeer van 101 personen.

Toen Cordaid enige jaren terug met dit door de overheid gesubsidieerde initiatief van start ging, bestond er enige scepsis en argwaan omdat Cordaid zich hiermee tot instrument van het terugkeerbeleid van de overheid zou maken. Inmiddels wordt in brede kring ingezien dat deze aanpak bijdraagt aan een veilige en menswaardige terugkeer van vluchtelingen.

Als methodiek is MbT wat Cordaid betreft geslaagd en afgerond; daarom wordt het project per 1 januari 2008 overgedragen aan een nieuwe instantie, i.c. een consortium van bij terugkeer betrokken organisaties.

Terug naar inhoudsopgave

4.5. Partnerschappen in Nederland

Cordaid onderhoudt partnerschappen met bedrijven en instellingen (lokale overheden, onderwijsinstellingen, vermogensfondsen).

Bedrijfsleven

Bestaande partnerschappen werden vernieuwd en/of uitgebreid:

- Met geld en kennis uit de Nederlandse watersector bevordert de stichting Aqua for All (A4A) een duurzame ontwikkeling van drinkwatervoorziening, sanitatie en waterbeheer in ontwikkelingslanden. In 2007 richtte de samenwerking met Cordaid zich vooral op rurale programma's in Oeganda, Kenia en Zambia. Voor het jaar 2008 is, in het kader van het Urban Matters programma van Cordaid, afgesproken om de samenwerking uit te breiden naar de water en sanitatie problematiek in steden (sloppenwijken in Kaapstad, San Salvador en Kisumu).
- In 2007 heeft Cordaid Kinderstem wederom een succesvol jaar gehad rondom de samenwerking met de ASN Bank. Door het openen van een Jeugdspaarrekening stelt de ASN Bank haar klanten in de gelegenheid om kinderen in sloppenwijken te steunen. Daarnaast schenken klanten de rente van het Vrouwen Spaardeposito aan Cordaid Microkrediet.
- Medio 2007 werden de contacten met de Rabobank intensiever vanwege haar rol als Cordaids nieuwe huisbankier. De relatie is gefocust op samenwerking m.b.t. microfinanciering en op fondsenwerving onder particulieren en relaties ten behoeve van kleine producenten.

Drie nieuwe partnerschappen werden aangegaan:

- Met Intervolve en WEP (Werknet Professional Profit from Principles) werd een (concept)overeenkomst uitgewerkt voor gezamenlijke fondsenwerving voor sloppenwijken. De verdere concretisering vindt plaats in het kader van het Urban Matters Fonds.
- TNO heeft tegen een gereduceerd tarief onderzoek gedaan naar de 'supply chain' van Cordaid. Voor volgende activiteiten wordt gezocht naar additionele financiering. Ook zijn er al voorbereidingen getroffen voor samenwerking t.a.v. ICT en moeder- en kindzorg, die in 2008 verder vorm zal krijgen.
- Trag, dat zich richt op 'cost management' in onder meer de zorgsector, telecommunicatie en logistiek, heeft 10 weken per jaar beschikbaar gesteld voor ondersteuning van partners op het gebied van het financiële management. Dit heeft voorlopig geresulteerd in twee verkennende missies naar Tanzania.

Instellingen en lokale overheden

Het partnerschap met het Albert Schweitzer Ziekenhuis is verder geformaliseerd. In 2007 werd een eerste verschepping van apparatuur met succes uitgevoerd. Voor 2008-2009 staan fondsenwerving en uitwisseling van personeel op de agenda.

Nieuwe verbintenissen werden gesloten:

- De Eureko Achmea Foundation is met Cordaid een driejarige samenwerking aangegaan met een totale bijdrage van € 380.000. Dit bedrag komt ten goede aan de kwetsbare kinderen van het St. Joseph's Doveninstituut van de Sisters of Cluny in Makeni, Sierra Leone. Dit instituut is het enige in Sierra Leone,

Kinderresto Van Harte: knustelen en lekker eten . In Nederland ondersteunt Cordaid de Van Harte Resto's. Van Harte Resto's probeert mensen uit een maatschappelijk isolement te halen door het opzetten van laagdrempelige eetgelegenheden.

Samenwerking met het onderwijs

Op 14 december ondertekenden Cordaid en ROC Midden Nederland (ROC MN) een samenwerkingsovereenkomst. De overeenkomst beoogt in de komende vijf jaar studenten en docenten van ROC MN op verschillende manieren te betrekken bij ontwikkelingssamenwerking in het algemeen en het werk van Cordaid in het bijzonder. De studenten worden in Nederland ingezet voor het uitvoeren van concrete opdrachten voor partnerorganisaties van Cordaid, voor inzamelingsacties en ontwikkelingseducatie, en gaan op stage naar projecten in het buitenland.

De samenwerking stelt Cordaid in staat een match te vinden tussen vragen van partnerorganisaties in het Zuiden voor ondersteuning (kennis en kunde, maar ook financieel) en de wil van studenten en docenten om zich internationaal in te zetten voor duurzame ontwikkeling. Via de samenwerking wordt bijgedragen aan armoedebestrijding, terwijl Cordaid in staat wordt gesteld een grote groep jongeren te bereiken en op deze wijze het draagvlak voor OS in Nederland te versterken.

Ter gelegenheid van de ondertekening vertelden studenten van ROC MN die het afgelopen jaar al met ontwikkelingsprojecten bezig zijn geweest over hun ervaringen; studenten die in het kader van de nieuwe overeenkomst in 2008 gaan deelnemen aan projecten hebben zich al aangemeld.

Eind 2007 sloot Cordaid een overeenkomst met NUOVO, een stichting voor openbaar voortgezet onderwijs in Utrecht, waarvan elf scholen deel uitmaken. Doel is om de leerlingen meer bewust te maken van de omstandigheden in ontwikkelingslanden via Cordaids online onderwijsdossier 'Buzz the World' en vervolgens uit te dagen om concrete hulpacties (publiciteit en inzameling) te ondernemen ten behoeve van projecten van Cordaid-partners. In eerste aanleg omvat de samenwerking drie scholen.

en zelfs heel West-Afrika, voor het bieden van goed kwalitatief basisonderwijs aan dove kinderen.

- Tussen Cordaid, Alterra, de gemeenten Boxtel, Gemeente Oisterwijk, Best en Den Bosch, en partners van Cordaid in de Filippijnen werd op 30 juni 2007 een Schokland-akkoord getekend. Doel is een meerjarige samenwerking tussen een regio in Nederland – 'het nationaal landschap "het Groene Woud" - en de achtergestelde regio Palawa in de Filippijnen. Onmiddellijk doel is het opzetten van een fonds voor Palawa.
- Daarnaast werd voor het eerst samengewerkt met de Hogeschool Rotterdam binnen de minor 'International Aid and Development'.
- Ook met de Haagse Hogeschool ging een samenwerking van start; deze gold de ontwikkeling van een minor rondom urbane problematiek op mondiaal niveau (met als focus huisvesting).

4.6. Samenwerkingsrelaties

Een volledige beschrijving van de circa 80 samenwerkingsverbanden van Cordaid zou teveel ruimte vergen, daarom wordt volstaan met een kleine selectie.

Cordaid onderscheidt vijf strategische allianties (met Justitia et Pax, Pax Christi, Wemos, Intervolve en het Institute of Housing Studies), circa 15 lidmaatschappen (o.m. CIDSE, Caritas, SHO, CONCORD, Partos, CBF en VFI) en enige tientallen samenwerkingsverbanden van allerlei aard (met bedrijven, instellingen, vermogensfondsen, (internationale) netwerken, migrantenorganisaties, kennisinstellingen en zo meer).

In de verschillende paragrafen zijn veel relaties al aan bod gekomen, soms uitgebreid, soms zijdelings.

Hieronder volgt een beschrijving van Cordaids relatie met haar kerkelijke netwerk, de Nederlandse overheid en de Europese Unie. Ten slotte wordt de (financierings)relatie met internationale instellingen aangestipt.

Kerkelijk netwerk

Aandeel kerkelijke partners

Vergeleken met voorgaande jaren is het aandeel van kerkelijke/kerkelijk verwante partners binnen de strategische financiering aanmerkelijk gestegen, van 42-45% in de laatste twee jaar naar 52% in 2007.

Hieraan ligt geen groei van het aantal partners ten grondslag, maar een aangepaste coderingssysteem: financieringen in eigen beheer werden op basis van de religieuze achtergrond van de lokaal ondersteunde partners tot nu toe altijd nader gedifferentieerd. Deze handmatige exercitie vergde veel tijd; daarom is besloten om alle eigen-beheerfinancieringen voortaan te rangschikken onder kerkelijk verwant; het leidde tot een stijging met een kleine 10%.

Uitgesplitst per programma loopt het aandeel kerkelijke/kerkelijk verwante partners uiteen van 20% tot 76%. Bovengemiddeld hoog scoren Rampenpreventie en Noodhulp (74%), Verzoening en Wederopbouw (69%), Toegang tot Gezondheidszorg (71%) en Hiv/Aids (76%). De reden ligt voor de hand: de verhoudingsgewijs grote inzet van het kerkelijke netwerk op deze terreinen.

Tamelijk ver beneden het gemiddelde lagen de twee economisch gerichte programma's (Kleine Producenten met 29% en Microfinanciering met 23%); kerkelijke partners zijn hier veel minder actief.

Interne scholing/vorming

Cordaid is in 2006 van start gegaan met de interne scholing/vorming van medewerkers inzake de grondslagen van de katholieke sociale leer. In 2007 werd de cursus, die bestaat uit zeven modules van elk een dagdeel, herhaald voor een nieuwe groep van 30 medewerkers. De kernwaarden van de leer (solidariteit, subsidiariteit, rentmeesterschap e.d.) worden behandeld, maar ook de rol van de kerk bij ontwikkelingsprocessen (hiv/aids, gender, mensenrechten, vrede & verzoening) – met daarbij oog voor de werkpraktijk van Cordaid en haar partners in het Zuiden. Bisschop Muskens trad als gastdocent op.

Populorum Progressio

Op 12 januari werd in samenwerking met CMC/Mensen met een Missie, Justitia et Pax en Socires een conferentie gehouden over de actuele betekenis van de 40 jaar geleden uitgebrachte encycliek Populorum Progressio. Minister Van Ardenne en bisschop Muskens leverden een bijdrage. De conferentie was in het bijzonder gericht op de achterban van de organisatoren, die met meer dan 300 personen vertegenwoordigd was.

De Leuvense hoogleraar Vandeveldde stelde aan de hand van macro-economische cijfers vast dat de fundamentele verandering, zoals verwoord in het document, nog niet is gerealiseerd, terwijl father Pearson, directeur van The Catholic Parliamentary Liaison Office in Zuid-Afrika, aangaf dat de encycliek nog steeds actueel is en op eigen wijze bijdraagt aan veranderingen in machtsverhoudingen. Ten slotte gaven vier jongeren hun visie op het document; nogal vrouwonvriendelijk en erg veel grote woorden, luidde het oordeel. De inspiratie die

de tekst aan de oudere generatie biedt, is voor deze jongeren niet echt herkenbaar.

Kenniscentrum Religie & Ontwikkeling

Cordaid participeert in het Kenniscentrum Religie & Ontwikkeling, samen met ICCO, Oikos, het Institute of Social Studies, de Islamitische Universiteit Rotterdam en het Hindoe Seva-netwerk. Het centrum heeft zich tot taak gesteld om de rol en het belang van religie bij duurzame ontwikkeling, internationale samenwerking en samenlevingsopbouw te onderzoeken.

In het voorjaar van 2007 organiseerde het Kenniscentrum een serie van drie seminars over de verhouding tussen ontwikkeling, religie en moderniteit, gezien vanuit het christendom, de islam en het hindoeïsme. De seminars toonden aan dat ook in moderne, ontwikkelde samenlevingen religie nog altijd een rol vervult; modernisering is niet per se seculier van aard en religies kunnen al naargelang de context wel of niet een centrale rol spelen.

In oktober hield het Kenniscentrum de conferentie ‘Transforming Development, exploring new approaches to development from religious perspectives’, waaraan rond de 150 personen vanuit de gehele wereld en met verschillende geloofsachtergronden deelnamen (zie box).

Kennisforum Religie en Ontwikkelingsbeleid

Het Kennisforum wil de beleidsdialoog tussen Nederlandse ontwikkelingsorganisaties en het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking inzake de relatie tussen religie en ontwikkeling bevorderen.

In 2007 heeft het forum zich vooral beziggehouden met het schrijven van een handreiking over de rol

Conferentie ‘Transforming Development...’

- een interreligieuze dialoog

Het Kenniscentrum Religie & Ontwikkeling hield van 15 tot 17 oktober een interreligieuze conferentie met als deelnemers overwegend zuidelijke partners van de organisatoren (Cordaid telde tien partners uit zeven verschillende landen).

In de reflectie over de rol die religie speelt bij ontwikkelingsprocessen worden over het algemeen vier dimensies onderscheiden die in hun samenhang geanalyseerd moeten worden: de economische, de politieke, de sociale en de religieuze dimensie. In zijn openingstoespraak voegde René Grotenhuis van Cordaid er een vijfde dimensie aan toe: de ecologische, omdat van ontwikkeling de ecologische dimensie nu eenmaal onlosmakelijk deel uitmaakt.

De conferentie ging uit van drie geloofsrichtingen: islam, christendom en hindoeïsme. De deelnemers, gelijkelijk verdeeld over deze drie wereldgodsdiensten, waren grotendeels werkzaam in het ontwikkelingswerk, zodat praktijkervaringen ruim aan bod kwamen. Het begrip ‘integrale ontwikkeling’ gaf richting aan de discussie, maar wierp ook vragen op. Wat houdt het begrip precies in? Welke praktische aanbevelingen voor het werk vloeien voort uit het concept van integrale ontwikkeling?

De conferentie leidde tot drie boodschappen:

- religie speelt, in welke vorm dan ook, een rol bij ontwikkelingsprocessen. De medewerkers van Cordaid moeten hierin geschoold worden. Het gaat er niet om dat zij religieus moeten zijn, maar zij dienen wel op de hoogte zijn van de rol die religie kan spelen.
- Cordaid moet meer samenwerking zoeken met islamitische ‘Funding Agencies’ voor de gezamenlijke financiering van projecten en programma’s.
- de ‘positieve krachten’ in de diverse religies moeten meer met elkaar samenwerken. Dit is een noodzakelijke weg om binnen de geloofsrichtingen de fundamentalisten te kunnen weerstaan. Er dient een ‘jihad’ voor ontwikkeling te komen, zo stelde een van de islamitische partners.

die religie zowel in positieve als negatieve zin kan spelen bij thema's als onderwijs, conflict, hiv/aids en duurzaamheid. Het document is bestemd voor degenen die werkzaam zijn binnen de wereld van OS; het geeft inzicht in de religieuze aspecten en factoren die van invloed zijn op een bepaald thema en biedt beleidsaanbevelingen voor de Nederlandse overheid en particuliere organisaties. De publicatie wordt voorzien voor maart 2008.

Leerstoel Religion and Development

Cordaid, ICCO en het Institute of Social Studies (ISS) zijn het eens geworden over de verlenging met vijf jaar van de bijzondere leerstoel Religion and Development aan het ISS. Cordaid, ICCO en het ISS nemen elk éénderde deel van de kosten op zich. De leerstoel betreft een voltijd aanstelling en omvat zowel onderzoek als onderwijstaken. De bekleder van de leerstoel zal zich verder inzetten voor capaciteitsopbouw over religie en ontwikkeling van ICCO en Cordaid en hun partnernetwerken.

CIDSE

Het CIDSE-netwerk verenigt vijftien katholieke ontwikkelingsorganisaties uit Europa en Noord-Amerika, die hun activiteiten zo veel mogelijk onderling afstemmen en daarnaast een krachtige internationale lobby voeren.

Tijdens de in januari 2007 gehouden vergadering van CIDSE-directeuren werd de lobbyagenda voor de komende tijd tentatief ingevuld met onderwerpen als klimaatverandering; de private sector ('extractive industries'); de opkomst van India, China en Brazilië;

en internationale migratie. De eerste twee werden duidelijk herkend als gemeenschappelijke issues.

De besluitvorming over een klimaatcampagne verliep voorspoedig, mede omdat klimaat voor veel CIDSE-leden al als absolute prioriteit geldt.

Tijdens de Mid Year Meeting van de CIDSE-directeuren werd besloten tot de voorbereiding van een langlopende gezamenlijke klimaatcampagne. Voor zichzelf heeft Cordaid daarbij de gevolgen voor de mensen in het Zuiden en de noodzaak van meer solidariteit en soberheid in onze eigen samenleving als foci gedefinieerd. Cordaid werd samen met Cafod benoemd tot trekker van het proces naar een campagneplan.

(Hier zij vermeld dat in januari 2008 formeel is besloten tot een gezamenlijke klimaatcampagne, waarbij overigens het Caritas-netwerk zich aansluit. De campagne zal enkele jaren gaan duren en gericht zijn op een evenwichtig Post-Kyoto protocol, met daarin aandacht voor zowel mitigatie (voorkomen van verdere CO₂ uitstoot) als adaptatie (aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering). Transformatie of de aanpassing van de westerse levensstijl, is daar nog als doel aan toegevoegd).

Bij gelegenheid van het 40-jarige bestaan van Populorum Progressio, de encycliek die in 1967 door paus Paulus VI werd uitgegeven, organiseerde CIDSE een 3-daagse conferentie in Soesterberg met 120 deelnemers uit alle delen van de wereld. CIDSE herdacht hiermee tevens haar eigen oprichting n.a.v. het verschijnen van Populorum Progressio. Cordaid was een van de stuwende krachten achter de conferentie.

De herdenking en reflectie verbond de praktijk van

het alledaagse werk met de waarden van solidariteit, subsidiariteit en rentmeesterschap van de katholieke sociale leer. 'Stories of change', verzameld en geanalyseerd door de lidorganisaties en hun partners, gaven een doorkijkje in de levens van geïnspireerde wereldburgers.

Ook de dilemma's en valkuilen van ontwikkelingssamenwerking kwamen ter tafel. Daarbij werd gesignaleerd dat een wereldwijde solidariteit niet langer onverkort geldig kan zijn binnen de harde, onverzoenlijke realiteit van extreme wereldbeelden en politieke overtuigingen.

Caritas

De samenwerking van Cordaid met Caritas strekt zich traditioneel uit over meerdere niveaus: van Caritas Internationalis/Caritas Europa (CI/CE) via nationale en diocesane Caritasorganisaties tot aan het niveau van de lokale Caritas, anders gezegd: van beleidsmatige en strategische aangelegenheden tot aan operationele samenwerking, vooral ten aanzien van noodhulp. Voorbeelden daarvan staan in de beschrijving van de programma's.

Begin juni vond de vierjaarlijkse algemene vergadering van Caritas Internationalis plaats. Met de vaststelling van een nieuw strategisch plan, de verkiezing van een nieuwe president (kardinaal Rodriguez uit Honduras), een nieuwe vice-president (aartsbisschop Lwanga uit Oeganda) en een nieuwe secretaris-generaal (Lesley Ann Knight van Cafod) is een vertrouwenwekkend leiderschap aangetreden.

Voor de uitvoering van het nieuwe strategieplan zal geïnvesteerd moeten worden in de capaciteiten van de

wereldomspannende confederatie van 162 katholieke organisaties voor met name noodhulpverlening. Op basis van een eigen analyse van de relatie met Caritas heeft Cordaid het besluit genomen om in de komende jaren aan Caritas Internationalis middelen beschikbaar te stellen voor de nodige versterking.

Cordaid is uitgenodigd om per februari 2008 lid te worden van de Humanitarian Affairs Commission van Caritas Europa, waarmee het tegelijk ook meer invloed krijgt op het beleid van Caritas Internationalis. Op verzoek van CI/CE onderzoekt Cordaid welke functie zij kan vervullen bij de capaciteitsversterking van Oost-Europese Caritasorganisaties; ook ziet Cordaid een rol voor zich weggelegd ten aanzien van een betere coördinatie en samenwerking van West-Europese Caritasorganisaties bij grote rampen.

In 2007 zijn via het Caritas-netwerk 39 noodoproepen of Emergency Appeals (EA's) uitgegaan voor een totaal van € 45 miljoen, 80% naar aanleiding van natuurrampen en 20% voor chronische conflictsituaties. Cordaids bijdrage aan de EA's bedroeg € 2,8 miljoen en was grotendeels bestemd voor Afrika (55%) en Azië (40%). De hulp ging voornamelijk naar concentratielanden van Cordaid, maar daarnaast zijn ook aanzienlijke bijdragen ter beschikking gesteld van niet-concentratielanden (Solomon Eilanden, Madagascar, Zimbabwe, Mozambique).

Nederlandse overheid

Cordaid onderhoudt een diverse en intensieve relatie met de Nederlandse overheid. Eenmaal per jaar vindt naar aanleiding van het door Cordaid uitgebrachte

jaarverslag beleidsoverleg plaats met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Het jaarverslag 2006 werd positief beoordeeld. Het ministerie gaf aan dat het merendeel van de doelstellingen van het strategisch plan 2003-2006 is gerealiseerd. De heldere weergave van resultaten, de openheid ten aanzien van minder geslaagde activiteiten, de inzet met betrekking tot gender(sensitiviteit), en de toelichting bij het partnerbeleid werden in Cordaids verslag geapprecieerd.

Het beleidsoverleg resulteerde in afspraken over samenwerking ten aanzien van corruptiebestrijding, klimaatadaptatie en voorbereiding van de Accra-conferentie.

Op een aantal beleidsterreinen is Cordaid gesprekspartner van de Nederlandse overheid. Dit betreft onder andere beleidsvorming rond fragiele staten en microfinanciering. Cordaid participeert in een aantal landenfora voor analyse en informatie-uitwisseling, zoals het Grote Merenplatform, het Indonesiëberaad en het Guatemalaplatform. Zoals al eerder vermeld neemt Cordaid deel aan 10 Schokland-akkoorden.

Op het terrein van noodhulp stelde het ministerie Cordaid in staat snel te reageren op de gevolgen van de cycloon die Bangladesh in november trof. Cordaid ontving € 600.000 van het ministerie, zodat snel kon worden voorzien in de behoeften aan voedsel, kleding en (tijdelijk) onderdak van 100.000 mensen.

Samenwerking met ambassades

De samenwerking met Nederlandse ambassades werd geïntensiveerd met het oog op de mogelijkheden voor complementariteit. In juli 2007 is tussen vijf MFS-organisaties (Hivos, ICCO, Oxfam Novib, Plan en Cordaid) een taakverdeling afgesproken t.a.v. complementariteit, waarbij Cordaid lead agent is voor Zambia.

Bij complementariteit gaat het om de vraag hoe Nederlandse actoren, inclusief de Nederlandse overheid, elkaar kunnen aanvullen om tot meer en betere resultaten te komen. In oktober 2007 heeft overleg op de Nederlandse ambassade in Lusaka plaatsgevonden, waarin voor de sectoren gezondheid, bestuur, hiv/aids, onderwijs, private sectorontwikkeling en gender werkafspraken zijn gemaakt; bij die gelegenheid werd een eerste 'complementariteitsovereenkomst' tussen de ambassade en Cordaid ondertekend.

Soortgelijke werkafspraken zijn ook met andere ambassades gemaakt, waaronder in Nigeria inzake de programma's Minderheden en Sloppenwijkbewoners, Guatemala inzake Vrouwen en Geweld en DR Congo voor de wederopbouw van de regio Ituri.

Het ministerie onderscheidt voor de samenwerking tussen ambassades en Nederlandse ontwikkelingsorganisaties vijf niveaus.

Op niveau 0 is geen sprake van contact: er is bijvoorbeeld geen ambassade of er zijn geen concrete mogelijkheden voor samenwerking. Dit was het geval in vier concentratielanden van Cordaid (Centraal Afrikaanse Republiek, Malawi, Papoea-Nieuw-Guinea en Brazilië).

Niveau 1 duidt op een eerste kennismaking via een jaarlijks bezoek aan de ambassade tijdens een dienstreis. Dit niveau betrof 13 landen: Angola, Ethiopië, Kameroen, Sierra Leone, Soedan, Tsjaad, India, Filippijnen, Vietnam, Colombia, Peru, Dominicaanse Republiek en Haïti.

Niveau 2 betreft een geïnstitutionaliseerde informatie-uitwisseling met meerdere betrokkenen, zoals onder meer het vaste jaarlijkse overleg tussen de ambassades en de in het desbetreffende land aanwezige ontwikkelingsorganisaties. Voor Cordaid ging het om Kenia, Oeganda, Zuid-Afrika en Sri Lanka.

De beginnende samenwerking van niveau 3 omvat een gedeelde analyse en identificatie van potentieel complementaire werkterreinen. Dit ging op voor Cordaids concentratielanden Ghana, Grote Merengebied, Nigeria, Tanzania, Bangladesh, Bolivia, Guatemala en Suriname.

Waar deze identificatie uitmondt in een complementaire samenwerking (het plannen, uitvoeren en monitoren van gemeenschappelijke activiteiten) is sprake van niveau 4: in Zambia, Indonesië, Afghanistan en de Palestijnse gebieden/Israël.

Europese Unie

Richting de EU ontplooit Cordaid activiteiten op het terrein van beïnvloeding van het (financierings)beleid, werving van EU-financiering, en capaciteitsopbouw van partners met het oog op een zelfstandige rol vis-à-vis de EU(-financiering).

Cordaid was verantwoordelijk voor de organisatie van de bijeenkomst in Arusha, Tanzania, inzake deconcentratie, die in paragraaf 2.1. al aan bod kwam.

Cordaid vertegenwoordigt CIDSE/Caritas Europa in de Financing for Development and Relief-werkgroep van CONCORD, die in 2007 lobby voerde voor o.m.:

- een financieringsbeleid dat aan zuidelijke NGO's een betere toegang biedt tot gedecentraliseerde EU fondsen;
- een correcte uitvoering van contractmanagement door de EU-delegaties (met als resultaat dat op basis van een voorgelegd FDR-rapport van 99 casussen de EU vanuit Brussel nadere instructies zal geven aan de delegaties en voorts het onderwerp zal opnemen in haar training van delegatie-medewerkers).

Ook in 2007 onderhield Cordaid weer goede contacten met ECHO. Medewerkers deden mee aan de 'Sphere'-training bij ECHO (inzake normen voor humanitaire hulpverlening), werden uitgenodigd voor diverse vergaderingen en workshops, en staan in regelmatig contact met ECHO's desk officers in Brussel.

Cordaid verwierf voor 12 projecten ruim €9 miljoen aan EU-fondsen via specifieke budgetlijnen en via ECHO. Het merendeel (€ 6,5 miljoen) was bestemd voor projecten in Afrika, met name Soedan, DR Congo en Burundi. Van de resterende € 2,5 miljoen ging € 1,8 miljoen naar Afghanistan en € 0,4 miljoen naar Peru.

In 2007 vond een organisatiebrede ECHO-audit plaats, die opnieuw tot de conclusie leidde dat Cordaid aangemerkt kan worden als een 'low risk' organisatie, hetgeen inhoudt dat Cordaid een gedegen administratieve organisatie en interne controle heeft.

Cordaid werd in het kader van de lopende kaderovereenkomst met ECHO onderworpen aan een

accountantscontrole, die een organisatiereview omvatte alsmede de financiële controle van zeven projecten (in Burundi, Indonesië, Kenia en Soedan).

De organisatiereview scoorde op de meeste onderdelen positief en ook de projectcontroles leverden geen noemenswaardige minpunten op. Een belangrijk leerpunt is wel dat het inkoopproces zowel in Den Haag als in het veld nog te verbeteren valt, evenals de tijdigheid van rapporteren. Voor de nieuwe kaderovereenkomst met ECHO, die in 2008 ingaat, ontving Cordaid de laagste risicokwalificatie.

Internationale instellingen

Voor het eerst is Cordaid erin geslaagd om gelden aan te boren bij de Asian Development Bank. Na een jaar moeizaam onderhandelen, heeft de bank € 3 miljoen beschikbaar gesteld voor de bouw van 380 huizen op het door een aardbeving getroffen Aceh, Seunoddon. Belangrijke bijdragen werden verder ontvangen van het Wereldvoedselprogramma (€ 1,8 miljoen voor Soedan), UNDP (€ 478.000 voor DR Congo) en Unicef (€ 240.000 voor Soedan).

HIER is een initiatief van meer dan 40 organisaties in Nederland. Ook Cordaid heeft zich bij dit initiatief aangesloten. Algemeen doel is de bewustwording inzake de klimaatproblematiek en een actieve inzet door wereldwijd en in Nederland projecten rond klimaatverandering te realiseren. De campagne wordt ondersteund door de Nationale Postcode Loterij.

Terug naar inhoudsopgave

Het jaar 2007 was intensief vanwege de verdere uitwerking en toepassing van de eind 2006 ingezette veranderingen (het nieuwe strategieplan, de ‘kanteling’ van de organisatie, een nieuwe monitorings-systematiek).

Het INK-managementmodel werd sterker ingebed in de organisatie, werkprocessen werden omschreven, een vernieuwd en meer gedetailleerd planning & controleproces ingevoerd, de managementinformatie toegesneden op de nieuwe organisatievorm en verantwoordingseisen.

5.1. Algemeen

Met de kanteling van de organisatie, waarbij de continentale hoofdstructuur werd omgezet in een thematisch georiënteerde sectorstructuur, werd de keuze voor (inhoudelijke) programma’s als leidraad van het strategisch plan ook doorvertaald naar de organisatie. Binnen de sectoren zorgen continentale teams ervoor dat de context van het werk voldoende aandacht krijgt. Met vier sectoren in plaats van vijf continentale afdelingen en twee thematische afdelingen (noodhulp en finance) werd de organisatie ook compacter en in haar managementstructuur overzichtelijker. Dat leidde ook tot een meer bestuurlijke rol van de directie en een integrale verantwoordelijkheid van het sectormanagement voor het primaire proces. De bestuurlijke

structuur van Cordaid werd daardoor effectiever. De kanteling is in zijn algemeenheid goed verwerkt. Het primaire proces heeft meer diepgang gekregen en is daardoor effectiever geworden. Twee punten vragen in 2008 nog bijzondere aandacht: het verbeteren van de landencoördinatie tussen de verschillende sectoren en de verhoging van de efficiency.

5.2. Medewerkers

Competentiemanagement

Vorbereidingen zijn getroffen voor het invoeren van competentie management. Voor Cordaid als geheel zijn drie kerncompetenties vastgesteld: ondernemerschap, resultaatgerichtheid en samenwerken. Daarnaast zijn competenties voor verschillende functiegroepen bepaald. Het eerste jaar, 2008, is een proefjaar waarin nauwkeurig wordt bijgehouden of het systeem voldoet aan de verwachtingen.

Tegelijk met de invoering van competentie management is een stap gezet op weg naar beoordeling. Binnen de organisatie is er brede steun voor het scherper en duidelijker uitspreken en vastleggen van de feedback op ieders functioneren. In dit kader werd met de Ondernemingsraad overeenstemming bereikt over een nieuw functionerings- en beoordelingsstelsel, dat begin 2008 van kracht is geworden.

Een nieuwe veiligheidsnotitie

De veiligheidsnotitie van februari 2007 is ingrijpend gewijzigd en omvat nu regelingen voor zowel uitgezonden als voor Cordaid-medewerkers op dienstreis. Er is een nieuw protocol inzake tropenkeuringen, reizen met luchtvaartmaatschappijen die op de zwarte lijst van de EU staan worden alleen toegestaan als een alternatief niet voorhanden is, en reizen naar onveilige gebieden dienen altijd door de directie te worden gefiatteerd.

Cultuurtraject

Begin 2007 werden workshops gehouden rondom de eerder gedefinieerde kernwaarden van verbondenheid, respect en ondernemerschap. Halfweg 2007 vond een nulmeting plaats, waaraan 246 medewerkers deelnamen. De uitkomst was tamelijk positief. Wel wees de meting uit dat de waarden van ondernemerschap en respect achterblijven bij die van verbondenheid. Daarom zal het cultuurtraject zich vooral richten op beide eerstgenoemde kernwaarden door aandacht te schenken aan een slagvaardige besluitvorming, het maken van keuzes, het formuleren van duidelijke verwachtingen, het nakomen van afspraken en het elkaar aanspreken. Door de verschillende teams en afdelingen en ook door de Managementraad zijn verbeterplannen opgesteld. In de 1e helft van 2008 komt het cultuurtraject via gerichte acties aan bod.

Leren

Voor 2007 stelde Cordaid 2,75% van de loonsom beschikbaar voor opleidingen en trainingen; elke medewerker mag 2,5% van de arbeidstijd hieraan besteden. De realisatie bedroeg 2,4% van de loonsom.

Een belangrijk leerinstrument vormen de resultaatafspraken van leidinggevenden met hun medewerkers: behaalde resultaten worden gezamenlijk geëvalueerd en beoogde resultaten voor een nieuwe periode vastgesteld. Met 93% van de medewerkers werden resultaatafspraken gemaakt.

Ontplooiing en persoonlijke groei bieden kansen tot doorstroom, zowel binnen de organisatie als daarbuiten. In 2007 kregen 32 medewerkers (10,3%) binnen Cordaid een andere functie: 9 een zwaardere, 2 een lichtere en 21 een min of meer gelijkwaardige. De mutaties in het kader van de reorganisatie zijn hierbij buiten beschouwing gelaten, waardoor de verhoudingsgewijs lagere interne mobiliteit wordt verklaard.

Lerend vermogen	Realisatie 2006	Streefcijfer 2007	Realisatie 2007
Resultaatafspraken maken	66%	100%	93%
% loonsom voor training en opleiding	1,5%	2,75%	2,4%
Doorstroom personeel (intern)	18%	10-20%	10,3%

Diversiteit

Cordaid streeft naar een evenredige vertegenwoordiging van medewerkers van allochtone afkomst binnen het personeelsbestand. Medewerkers die voor het merendeel behoren tot de doelgroep van de oorspronkelijke Wet Samen vormden in 2007 zo'n 14% van de personeelsbezetting. Het percentage van deze medewerkers binnen de categorie van hogere functies (schaal 10 en hoger) steeg van 5% in 2006 naar 9% in 2007 (bij een streefwaarde van 7,5%).

Gelijkheid in kansen en beloning is al jaren één van de pijlers van het personeelsbeleid. Het percentage vrouwen in een hogere functie (schaal 10 en hoger) steeg in het verslagjaar van 53% naar 60%. Het percentage vrouwen in Directie en Raad van Toezicht lag eind 2007 op 38%. Bij de werving voor de vacante directiepost werd uitdrukkelijk gekozen voor een vrouwelijke kandidaat.

Gelijke kansen vrouwen/mannen	Realisatie 2006	Streefcijfer 2007	Realisatie 2007
% vrouwen in schaal 10 en hoger	53%	50%	60%
% vrouwen in directie en raad van toezicht	50%	35%	38%

Ongeacht functie, leeftijd, arbeidsduur en geslacht kan bij Cordaid flexibel worden gewerkt. In 2007 werkte 56% van de medewerkers in deeltijd: 65% van de vrouwen en 39% van de mannen, met een gemiddelde arbeidsduur van respectievelijk 28 en 29,5 uur per week.

Gezondheid

Ten opzichte van 2006 (4,3%) daalde het ziekteverzuim naar 3,7%. Tevens was sprake van een daling van de gemiddelde ziekmeldingsfrequentie van 2,2 naar 1,9 per medewerker. In 2007 hebben de (sector)managers de achtergronden van de verzuimmeldingen binnen hun afdeling in kaart gebracht. Waar nodig gaan zij in 2008 in gesprek met medewerkers die veelvuldig verzuimen, om vast te stellen of er een relatie is met de werksituatie en zo ja, welke mogelijkheden er zijn om het verzuim terug te dringen.

In 2007 is een nieuwe intentieverklaring inzake arbobeleid geformuleerd, met een sterkere nadruk op de eigen verantwoordelijkheid van medewerkers. Er zijn functionarissen aangesteld voor de vakgebieden beeldscherm, werkplekinrichting/bedrijfs hulpsverlening en verzuimbegeleiding/stresshantering.

Personeelsformatie

In 2007 verlieten 61 medewerkers Cordaid: 33 op eigen verzoek, 23 vanwege het aflopen van de tijdelijke arbeidsovereenkomst, 3 op verzoek van de werkgever en 2 vanwege vervroegde pensionering. Het verlooppercentage lag met 19,6% hoger dan de 13% over 2006, maar bleef nog juist binnen het 2007-streefcijfer van 10-20%. Hierbij moet echter worden aangetekend dat 2,5% van dit verloop wordt gevormd door medewerkers die Cordaid verlieten als gevolg van de verzelfstandiging van de Kledingactie per 1 april 2007.

In 2007 traden 65 medewerkers in dienst. Eind december telde de personeelsformatie van Cordaid 311 medewerkers, 201 (65%) vrouwen en 110 (35%) mannen. Hiervan was 75% in vaste dienst en 25% op basis van een tijdelijk contract. De bezetting per eind 2007 kwam 6 fte boven de planning uit vanwege een aantal langdurige ziektegevallen en extra capaciteit voor klimaatcoördinatie en -lobby (+ 1,4.fte).

Medewerkerstevredenheidsonderzoek

In oktober 2007 is een medewerkerstevredenheidsonderzoek uitgevoerd. De respons was 68%.

De algemene tevredenheid is 74%, even hoog als twee jaar geleden. Wel zijn er uitschieters per afdeling, zowel naar boven als naar beneden.

Enkele specificaties van de tevredenheid:

- arbeidsvoorwaarden: met 52% iets boven het landelijk gemiddelde, iets lager dan in 2005;
- arbeidsomstandigheden: met 72% iets hoger dan het gemiddelde en gelijk aan de 2005-meting;
- arbeidsverhoudingen: met 83% iets onder het gemiddelde en gelijk aan de 2005-score;

- werkdruk: met 72% ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde en de score van 2005;

- stijl van leidinggeven: met 73% iets boven het landelijk gemiddelde en 6% hoger dan in 2005.

Binnen de afdelingen en teams is inmiddels uitgebreid van gedachten gewisseld over de uitslagen; vanaf februari 2008 wordt er op organisatieniveau bekeken welke individuele en/of algemene trajecten kunnen worden ingezet om de resultaten te verbeteren.

Ondernemingsraad (OR)

Conform de Wet op de Ondernemingsraden beschikt Cordaid over een ondernemingsraad; deze telt vijf mannen en vier vrouwen. In 2007 heeft de OR zich in het bijzonder beziggehouden met de herinrichting van de organisatiestructuur en werkwijze. De OR stemde in met de invoering van een nieuwe systematiek van competentie management en functioneringsbeoordeling.

Door middel van bijeenkomsten met het personeel en regelmatige nieuwsbrieven werden de medewerkers op de hoogte gehouden van relevante ontwikkelingen.

5.3. Processen

Managementinformatie

Met ingang van 2007 is de managementinformatie volledig opgezet volgens de INK-indeling, met prestatie-indicatoren die aansluiten op de streefwaarden uit het strategieplan en de basis vormen van de jaarlijkse verantwoording via het jaarverslag. Door alle negen INK-velden systematisch in kaart te brengen ontstaat elk kwartaal een compleet beeld van de prestaties van de organisatie.

Het INK-veld Leren en Verbeteren (dat wordt behandeld in hoofdstuk 6) bevat de belangrijkste aanbevelingen uit evaluaties en audits, met de daarop uitgevoerde of nog uit te voeren acties. Per kwartaal wordt een uitgebreide rapportage opgesteld, die vervolgens wordt besproken in de Managementraad en de Raad van Toezicht; actiepunten worden vastgesteld, de uitvoering ervan gevolgd, waarmee de plan-do-check-act cirkel wordt gesloten.

Kwaliteitshandboek

In 2007 werd het Kwaliteitshandboek, dat alle procesbeschrijvingen bundelt en de basis vormt voor interne en externe audits, volledig herschreven. Naast de nieuwe inhoud van de procesbeschrijvingen, is ook de vorm veranderd door het toepassen van stroomschema's en het vermelden van de verschillende verantwoordelijkheden. Ongeveer 30 primaire processen hebben al hun plaats gevonden in het handboek, later volgen circa 15 ondersteunende processen. De planning is om een compleet nieuw handboek te hebben als de externe ISO-hercertificering plaatsvindt (maart 2008).

Planning & Controle

Onderdeel van de nieuwe werkprocessen is het Planning & Controleproces met als kernelementen: prestatie-indicatoren per INK-veld, kwartaalmonitoring aan de hand van deze indicatoren en bespreking in de MR met behandeling/afhandeling van de actiepunten. Ook vormt de kwartaalmonitoring het basiselement van de jaarlijkse externe verantwoording.

Sturing op resultaten

In 2007 is de managementinformatie verder ontwikkeld, met name op het gebied van resultaatmeting. Nieuwe financieringen worden niet alleen geregistreerd in het al jaren gebruikte Projecten Database Systeem (PDS), maar voortaan ook in PTS (Performance Tracking Systeem).

Omdat nu in twee systemen (PDS/PTS) informatie over Cordaids financieringspraktijk wordt vastgelegd, is besloten op zoek te gaan naar een nieuw, geavanceerd systeem met meer capaciteit. Eind 2007 is Cordaid gestart met een Europese aanbestedingsprocedure voor de vervanging van PDS en PTS.

Monitoringsprotocollen

Met de nieuwe strategieperiode zijn tevens andere verantwoordingseisen van kracht geworden. Doelmatigheid en doeltreffendheid spelen daarbij een grote rol. Monitoringsprotocollen voor de organisatie en de tien programma's vormen de leidraad van Cordaids verantwoordingsplicht. Het ministerie heeft overigens te verstaan gegeven dat de begin 2007 formeel goedgekeurde protocollen niet 'in steen zijn gebeiteld'. Vanwege nieuwe inzichten en beleidsoriëntaties heeft Cordaid voor drie programma's aanpassingen in het protocol voorgesteld (bij gelegenheid van de indiening van haar jaarplan 2008).

Sturing op kosten

Met het nieuwe Medefinancieringssysteem is de zogenaamde apparaatskostenvergoeding (van 9%) komen te vervallen. Wel dient Cordaid zich uiteraard te verantwoorden over de kosten die zijn gemaakt. Cordaid

heeft zichzelf scherpe normen opgelegd door naar een geheel kostenpercentage van < 9% te streven. De afdelingsbudgetten zijn hier op ingericht.

Met betrekking tot de activiteiten die Cordaid zelf onderneemt voor de realisering van haar doelstellingen (zoals lobby en linking & learning) wordt met het oog op de doorbelasting een door de accountants akkoord bevonden uurtarief gehanteerd.

Klokkenluidersregeling

In 2007 is overeenstemming met de OR bereikt over de introductie van een klokkenluidersregeling per 1 januari 2008. Het doel is om hiermee werknemers in Nederland en elders de nodige bescherming te garanderen bij het melden van onregelmatigheden. De regeling moet er ook toe bijdragen dat sneller actie wordt ondernomen. Cordaid beschikt daarnaast over twee interne vertrouwenspersonen die medewerkers ondersteunen bij seksuele of andere vormen van intimidatie. In 2007 zijn deze vertrouwenspersonen uitsluitend geraadpleegd vanwege organisatieproblemen.

ISO-certificering

In maart 2007 vond een externe ISO-audit plaats met overwegend positieve bevindingen. Als verbeterpunt werd het inkoopbeleid aangemerkt. In juni 2007 volgde een surveillancebezoek, waarbij werd nagegaan wat de stand van zaken was met betrekking tot het inkoopbeleid; geconstateerd werd dat het verbeterpunt adequaat was opgepakt.

Met het oog op de geplande ISO-hercertificering in 2008 bracht de (externe) ISO-auditor eind november een zogenaamd focusbezoek aan Cordaid. De belangrijkste

aanbevelingen betroffen de controle op de naleving van het nieuwe inkoopbeleid via een interne audit, en de prioritering van de (INK-) performance-indicatoren. Daarnaast werd in overweging gegeven om INK- verbeteracties m.b.t. competentie management en efficiency voor monitoringsdoeleinden duidelijk vast te leggen.

CBF-keurmerk

Cordaid heeft ook in 2007 haar werkzaamheden uitgevoerd, respectievelijk verantwoord conform de eisen van het Reglement CBF-keur. In oktober leidde de controle over het jaar 2006 tot een positieve uitkomst. In oktober 2007 hebben de leden van de VFI, waaronder Cordaid, ingestemd met een vernieuwd CBF-keur, waarbij de Code Wijffels wordt samengevoegd met het bestaande CBF-keurmerk. Daarmee wordt tevens het CBF-keur anders uitgevoerd: een vereenvoudigde jaarlijkse toetsing, en om de vijf jaar een grondige hertoetsing. Naar verwachting zal daarmee de belasting voor de organisaties afnemen.

Het nieuwe keurmerk wordt ingaande 2008 van kracht. Cordaid staat op de rol voor hertoetsing van CBF in 2008 en neemt deel aan een pilot om ervaring op te doen met de nieuwe eisen, met als belangrijk onderdeel het 'verantwoordingsverslag' (dat opgenomen is als hoofdstuk 8).

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

In haar bedrijfsvoering geeft Cordaid vorm aan haar maatschappelijke verantwoordelijkheid door haar activiteiten en processen ethisch, sociaal en ecologisch verantwoord in te richten.

Sinds 2003 compenseert Cordaid de uitstoot van broeikasgassen als gevolg van vlieg reizen met

de aanplant van bos. Sinds enige jaren worden milieu- en energiesparende maatregelen toegepast (vermindering papiergebruik, gescheiden afvalinzameling, papierafvoer, hergebruik van kantoormiddelen, spaarlampen, groene stroom). Voor de koffievoorziening wordt gebruikgemaakt van organische koffie, Café d'Origen; voor binnenlandse verzendingen wordt Valid Express ingeschakeld, die werkt met koeriers met een fysieke handicap en/of chronische ziekte. In 2007 is een begin gemaakt met het proces naar een klimaatneutrale bedrijfsvoering; volgend jaar krijgt e.e.a. concreet vorm.

Cordaid voert verder een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid. Overtollige liquiditeiten worden belegd in obligaties, waarbij het beleggingsuniversum en de criteria worden gevolgd die ook de ASN Bank hanteert. Er wordt belegd in bedrijven die een goed sociaal beleid voeren, milieuvriendelijk ondernemen en respect hebben voor de mensenrechten. Details van het beleid zijn vastgelegd in het Treasury Statuut. Spaargelden en deposito's worden rechtstreeks ondergebracht bij de ASN Bank.

Toen bekend werd dat pensioenfondsen, waaronder Cordaids pensioenverzekeraar PGGM, belegden in de wapenindustrie, gaf Cordaid onmiddellijk blijk van haar verontwaardiging via een brief aan het bestuur van PGGM. In dit schrijven d.d. 19 maart drong Cordaid aan op een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid waarin duurzaam beleggen voorop staat en de wapenindustrie wordt uitgesloten als beleggingsobject.

PGGM heeft vanwege de brede verontwaardiging toegezegd haar beleid te wijzigen.

Voor Cordaid zelf was het debat ook aanleiding om

haar beleggingsbeleid nog eens kritisch te bekijken en de afspraken daaromtrent met haar huisbankier verder aan te scherpen om, binnen de grenzen van het mogelijke, te garanderen dat haar beleggingen ethisch verantwoord zijn.

Accountantsverklaring

Per schrijven van 12 april 2007 ontving Cordaid een goedkeurende accountantsverklaring van PricewaterhouseCoopers inzake de jaarrekening 2006. In het verslag van de accountant waren tevens aanbevelingen vervat ter verbetering van de interne controle m.b.t. onder meer het projectenbeheer en de monitoring van schulden en vorderingen.

Verder is vermeldenswaard dat het in het Financieel Reglement vastgelegde dekkingspercentage van 50% via accountantscontroles door Cordaid wederom gehaald is in 2007.

Cordaid als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI)

In 2006 gaf het ministerie van Financiën, i.c. de belastingdienst, aan dat in 2007 alle organisaties die een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) zijn, opnieuw zouden worden beoordeeld. Voor deze beoordeling diende Cordaid een aanvraag in, waarna per schrijven van 20 september 2007 van de belastingdienst de beschikking werd ontvangen dat Cordaid ingaande 2008 wordt aangemerkt als een 'ANBI'.

Transparantie

Cordaids jaarverslag 2006 dong voor de 3e keer mee naar de Transparant Prijs, een initiatief van PricewaterhouseCoopers in samenwerking met Stichting Civil

Society. De algemene score ging van 7,5 vorig jaar naar 7,8 (bij een gemiddelde score voor de categorie van grote organisaties van 6,2).

Hoge scores (tussen 8,0 en 9,3) werden behaald op de dimensies van tijdigheid/beschikbaarheid, communicatiewaarde, doelstelling/strategie/beleid en niet-financiële resultaten. Als positief werd aangemerkt dat Cordaid in haar verantwoording ook aandacht schenkt aan zaken die minder goed verlopen.

De score op 'governance' van 5,2 bevat voor Cordaid impliciet de nodige verbeterpunten. Aspecten als scheiding van bestuur en toezicht, de Raad van Toezicht, en de code voor goed bestuur komen in het verantwoordingsverslag ruim aan bod.

5.4. Doelmatigheid

Het thema van de doelmatige inzet van middelen ontving in het verslagjaar alle aandacht.

Aspecten zoals meer efficiënte werkprocessen, een betere samenwerking tussen marketing en sectoren/programma's, en leren en kennismanagement komen elders in dit verslag aan bod.

In 2007 is 'sturing op kosten' als concept vastgesteld en geïntroduceerd. Er is een begin gemaakt met het vastleggen van de integrale afdelingskosten en de daaropvolgende doorbelasting van een deel van de kosten naar programma's op basis van uren en uurtarieven. Dit proces is arbeidsintensief en verloopt mede daardoor nog wat stroef; in 2008 wordt het proces dan ook efficiënter en gebruiksvriendelijker ingericht.

Zoals eerder al gememoreerd is er nog onvoldoende efficiencywinst geboekt na de 'kanteling' van de organisatie. In 2008 zal o.a. een kritische doorlichting van het primaire proces (doorlooptijd, tijdsinvestering) worden gedaan. Verder zal de vervanging van het huidige automatiseringssysteem voor strategisch financieren ook efficiencywinst opleveren.

Cordaid hanteert meerdere doelmatigheidsindicatoren:

- de fondswervende kosten blijven met 15,4 onder het streefcijfer van 15,7%;
- de uitvoeringskosten bedragen 9,0%, ietsje boven de planning van 8,8%;
- het dekkingspercentage van de bestedingen van partners via goedkeurende accountantsverklaringen is uitgekomen op 53%, beter dan vorig jaar maar nog wel onder de streefwaarde van 60%.
- de behandeltijd van aanvragen en rapportages varieert, maar blijft onder de gestelde streefwaarde (90% behandeld binnen 3 maanden). De praktijk geeft aan (zie hieronder) dat het streefpercentage wellicht té ambitieus is en in elk geval extra aandacht behoeft.

Behandeltijden

Vanaf april 2007 wordt de behandeltijd van financieringsaanvragen, inhoudelijke/financiële voortgangsrapporten en accountantsrapporten standaard in Cordaids interne kwartaalrapportage opgenomen. Deze behandeltijden geven een indicatie van de interne efficiency en klantgerichtheid. Het streven is om binnen drie maanden 90% van de aanvragen en rapportages afgehandeld te hebben.

In werkelijkheid werd 78% van de aanvragen binnen de gestelde termijn afgewikkeld. Voor de rapportages varieerde het percentage per type. Van de financiële rapportages werd 85% en van de accountantsrapportages 83% binnen drie maanden behandeld; van de inhoudelijke rapportages 64%. In alle gevallen ligt het resultaat onder de gestelde streefwaarde, zodat gerichte verbeteracties nodig zijn.

Peer reference doelmatigheid

In november en december was Cordaid als deelnemer en gastheer betrokken bij de peer reference van Partos inzake doelmatigheid. De in het recente verleden door IOB en KPMG (de doelmatigheidsaudit van eind 2004) gedane aanbevelingen om meer aandacht te besteden aan doelmatigheid, en ook de noodzaak om voor publiek en subsidiegevers de doelmatigheid van de eigen organisatie duidelijk weer te geven, vormden de aanleiding om deze collegiale workshops te houden.

De peer reference had dan ook tot doel om op basis van elkaars ervaringen en methoden te komen tot een gezamenlijk begrip van doelmatigheid en om te leren hoe doelmatigheid het best bevordert en bewaakt kan worden.

De workshops leidden tot aanbevelenswaardige conclusies:

- Er is de afgelopen jaren al veel gedaan op het gebied van (verbetering van) doelmatigheid, door bijvoorbeeld het vaststellen van managementinformatie en indicatoren. De doelmatigheidsaudit en het nieuwe MFS-reglement vormden daarvoor belangrijke impulsen.

- Er zal meer aandacht moeten komen zijn voor de doelmatigheid van partners en de meetbaarheid daarvan.

- De MFO's zullen onderling en ook binnen de eigen organisatie (door vergelijking van projecten/programma's via o.a. evaluaties) meer aan benchmarking en informatie-uitwisseling moeten doen.

De resultaten worden begin 2008 gepubliceerd op de Partos-website en komen daarmee beschikbaar voor alle Partos-leden.

5.5. Risicomanagement

Cordaid voert preventieve, controlerende en correctieve maatregelen uit ten aanzien van het signaleren en beheersen van risico's.

Preventie

- Van Cordaids kantoren in het buitenland wordt een uitgebreide risicoanalyse uitgevoerd. Veldkantoren met een hoog risicoprofiel worden opgenomen in de planning voor interne audits.
- Voor 2008 staat een risicoanalyse van het hoofdkantoor gepland. Hierbij wordt tevens gestreefd naar vergroting van het risicobewustzijn inzake het dagelijkse werk (en de externe omgeving). De uitkomst bepaalt vervolgens de auditagenda ten aanzien van het hoofdkantoor.
- Aan elke financiering gaat een partnerbeoordeling vooraf. De capaciteiten van de partner worden via begin-, tussen- en eindmetingen gevolgd; waar nodig worden capaciteitsversterkings- en begeleidingstrajecten opgezet.
- Partnerorganisaties ontvangen de bijdrage van Cordaid in termijnen. Vervolgbetalingen zijn gebaseerd op een als adequaat beoordeelde voortgangsrapportage van de partners.

- Intern worden alle stappen in het project/partner-beheersysteem gevolgd in een workflow module; het systeem heeft ingebouwde 'checks & balances'.
- Per 1 januari 2008 wordt een klokkenluidersregeling van kracht, zodat medewerkers zich beschermd weten bij het signaleren van misstanden in de organisatie.
- Cordaid hanteert een gedragscode, die agressie, (seksuele) intimidatie en discriminatie moet voorkomen.

Controle

Cordaid-veldkantoren:

- Veldkantoren volgen de in een Field Manual neergelegde regelgeving.
- Zij dienen maandelijks financiële rapportages in volgens een standaardformaat.
- Op basis van hun risicoprofiel worden de kantoren onderworpen aan een interne audit (waarbij Cordaids auditteam soms wordt aangevuld met een vertegenwoordiger van de accountant). De bevindingen worden intern besproken, en verbeteracties vastgesteld en gevolgd.

Partnerorganisaties:

- Minimaal 1x per jaar dient een financiële rapportage te worden ingediend.
- Bij financieringen boven € 175.000 is een accountantscontrole verplicht (inclusief management letter); bij financieringen beneden € 175.000 wordt door het systeem at random bepaald welke partner aan deze verplichting moet voldoen. De controles dienen te worden uitgevoerd door accountants die bij de IFAC (International Federation of Accountants) ingeschreven zijn. Omdat dit in bepaalde landen nog geen waarborg is voor kwaliteit, laat Cordaid zich in zulke gevallen

ook in met de selectie van de accountants.

- Waar dat opportuun wordt geacht, verlangt Cordaid een institutionele audit van de gehele partnerorganisatie.
- Cordaids geautomatiseerde systeem genereert data m.b.t. onder meer de naleving van contracten, de verrichte betalingen en de rapportageverplichtingen van de partner.
- Dienstreizen met veldbezoeken en de bijbehorende rapporten, alsmede formele klachtenregelingen worden benut om risico's te signaleren en te mitigeren.

Correctie

Het Kwaliteitshandboek beschrijft uitgebreid de correctieve procedures die Cordaid hanteert. Hier wordt volstaan met een samenvatting.

Als een partner fundamenteel afwijkt van de contractbepalingen (door een ondoelmatige uitvoering van het project of door ongeoorloofde wijzigingen aan te brengen in het project), dan gelden sancties als stopzetting van de geldovermakingen en beëindiging van de financiering (en mogelijk terugvordering).

Bij (vermoedelijke) gevallen van fraude bij partnerorganisaties en Cordaids veldkantoren worden de betalingen per direct stopgezet. Betalingen die onderweg zijn, worden waar mogelijk met hulp van de huisbankier teruggehaald. Na onderzoek wordt besloten tot beëindiging van de financieringsovereenkomst (met eventueel vervolgstappen van juridische aard) dan wel hervatting van de betalingen.

5.6. Structuur

Naast haar hoofdkantoor in Den Haag beschikte Cordaid tot eind 2007 ook over een Regional Office (RO) in Nairobi, Kenia. Daarnaast worden al naargelang de behoefte in het Zuiden tijdelijke liaisonkantoren en operationele veldkantoren opgericht.

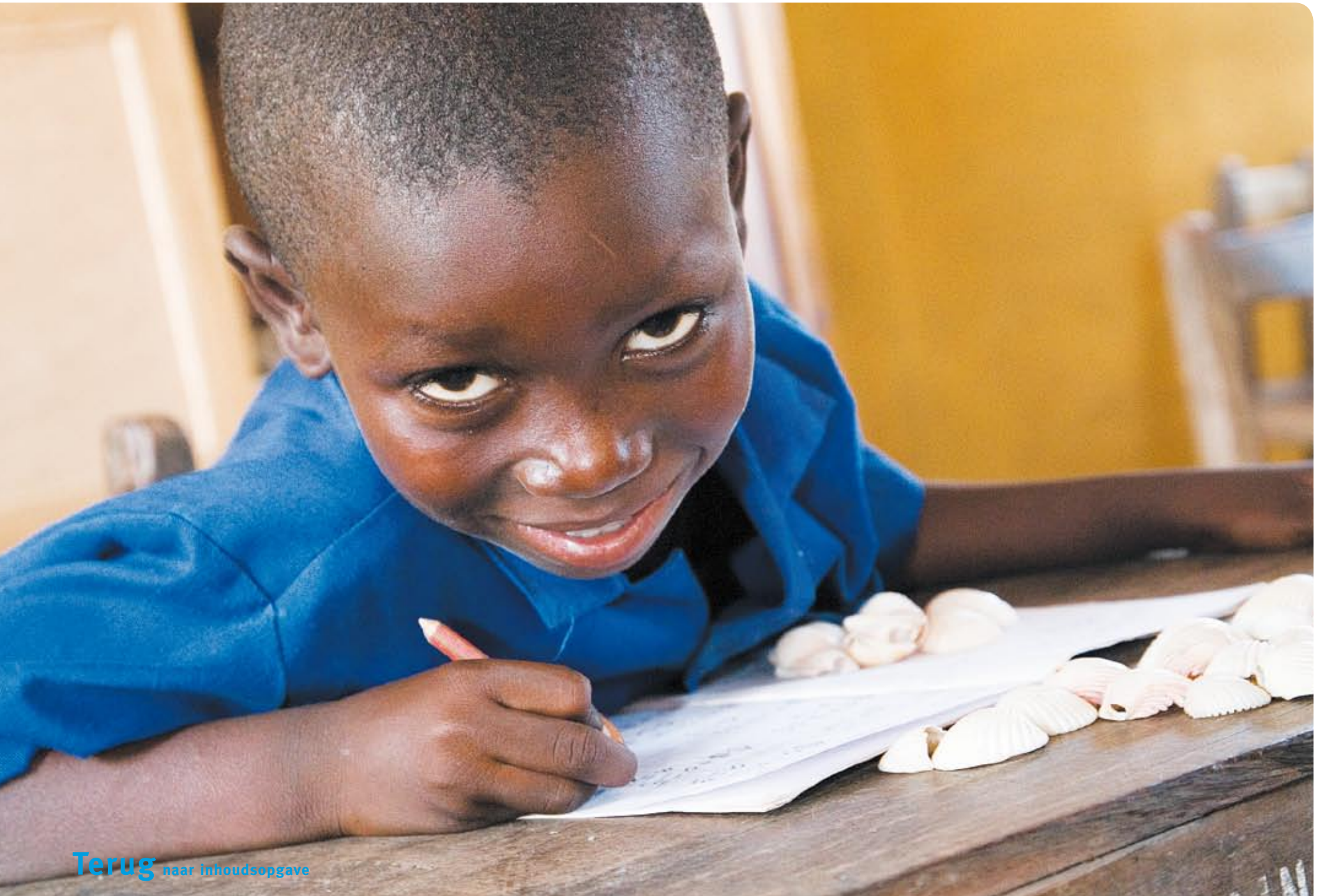
Eerstgenoemde kantoren dienen de afstemming van Cordaids inzet met overheden, donoren en partners; de operationele projectkantoren staan in dienst van de uitvoering van vaak omvangrijke, door backdonors gefinancierde hulpprogramma's voor met name noodhulp/wederopbouw en gezondheidszorg.

In 2007 had Cordaid in tien landen ongeveer 20 liaisonkantoren en projectkantoren (soms met dependances voor logistieke ondersteuning of directe supervisie). Sommige veldkantoren worden na enige tijd verzelfstandigd, zoals geldt voor het kantoor in Rwanda dat per januari 2008 een lokale NGO wordt.

Tijdens het verslagjaar vond de transformatie plaats van het RO in Nairobi in twee liaison offices (Juba-Soedan en Nairobi-Kenia). Daarmee kwam een eind aan deze vorm van presentie van Cordaid in het Zuiden. De relatief geïsoleerde positie van het kantoor binnen de werkstructuur van Cordaid, het nieuwe strategieplan, de voorgenomen sterkere integratie van financiers, lobby en draagvlakversterking in Nederland, alsmede de veel tijd vergende afstemming tussen Den Haag en Nairobi vormden daartoe de reden. In het verslagjaar was het kantoor de relatiebeheerder voor de programma's Minderheden en Sloppenwijkbewoners in Ethiopië en Kenia. Voor beide landen ging het om elk 39 partners.

“Wij verstaan ontwikkeling in zijn kern als een proces waarin machtsverhoudingen veranderen, zowel in het klein, tussen mensen en organisaties, als binnen internationale structuren.”

Bewaking en verbetering van de kwaliteit door te monitoren en te leren vindt permanent plaats. Daarbij zijn de laatste jaren steeds meer systemen en instrumenten in gebruik genomen voor de systematisering van ervaringen en lessen, de verspreiding daarvan intern en extern, en de follow-up van de verwerking in beleid en praktijk (de ‘verbeteragenda’). Het managementinformatiesysteem en PTS, evaluaties en tevredenheidsonderzoeken, externe beoordelingen en collegiale (MBN-)visitaties, feedback van partners, interne audits, dienstreizen en onderzoeken – alle leveren materiaal om Cordaids functioneren verder te verbeteren.

6.1. Algemeen

Cordaid volgt in haar totaliteit (de eigen organisatie) en voor de fondsenwerving/educatie en de kernactiviteiten van financieren, linking & learning en lobby de INK plan-do-check-act cirkel van een lerende organisatie. Voor de financieringspraktijk, i.c. de programma’s, geldt onderstaand overzicht.

Plan	Do	Check	Act
10 programma’s met elk een eigen <ul style="list-style-type: none"> • probleemanalyse en • interventielogica Operationeel jaarplan met beschrijving van <ul style="list-style-type: none"> • Verwachte resultaten • Activiteiten van Linking & learning • Innovatietrajecten • Geplande evaluaties 	Uitvoering jaarplan	Toetsing beleidsuitgangspunten aan de hand van feedback van stakeholders. Dialoog met partners via o.m. consultaties, dienstreizen, partnerwebsite, tevredenheidsmeting. Systematische terugkoppeling op het niveau van resultaten (uit rapportages, dienstreizen, PTS en evaluaties) via o.a. een uitgebreide kwartaalmonitoring. Kennisontwikkeling (leerbijeenkomsten, trainingen, Linking & learning, evaluaties, PTS-analyse).	Beleidsontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> • probleemanalyse • interventielogica Operationeel jaarplan / meerjarig strategieplan.

6.2. INK-positiebepaling

Eind 2007 heeft Cordaid een begeleide zelfevaluatie (INK-positiebepaling) uitgevoerd, waaruit bleek dat vergeleken met 2005 Cordaid zich heeft ontwikkeld van een procesgeoriënteerde naar een systeemgerichte organisatie. Dit impliceert dat de klant (met name de partner) steeds nadrukkelijker betrokken wordt bij het denken en doen van Cordaid en dat de belangrijkste processen worden beheerst (taken en verantwoordelijkheden liggen vast, prestatie-indicatoren fungeren als stuurmiddel).

Er werden ook verbeterpunten signaleerd:

- In Cordaids strategie zijn lobby, linking & learning en draagvlakactiviteiten geïntegreerd in de interventielogica van de programma's. Er blijkt echter behoefte te bestaan aan een scherpere definiëring van lobby en linking & learning; ook is meer kennis vereist t.a.v. hun effectieve inzet en de koppeling aan de kernactiviteiten van financiers en draagvlakversterking.
- De noodzaak bestaat van een betere afstemming op landenniveau. Besloten werd om in 2008 in een aantal landen bij partners nader onderzoek te doen naar de eventueel ervaren inconsistenties tussen de programma's. De informatie-uitwisseling over ontwikkelingen op landenniveau wordt verbeterd door bijvoorbeeld het instellen van E-groups en regelmatige continentale bijeenkomsten.
- De strategische doelstellingen dienen ook tot uiting te komen in Cordaids beleid van werving & selectie, en opleidingen.
- De slagkracht kan verder vergroot worden, vooral door de behandeltijden van financieringsaanvragen en rapportages te verkorten.

- Leren en evalueren kunnen verbeterd worden door aandacht te schenken aan behoud van kennis (als bijvoorbeeld de 'kennishouder' Cordaid verlaat), kennisontwikkeling binnen en tussen de programma's, en het leren van eigen functioneren binnen en tussen de sectoren.

Voor de verbeterpunten is een plan van aanpak opgesteld, waarin tevens de proceseigenaren staan vermeld. Monitoring vindt o.m. plaats via de kwartaalrapportages.

6.3. Programma-evaluaties

Cordaid maakt een praktisch onderscheid tussen programma-evaluaties (PE's) die onder haar eigen verantwoordelijkheid worden uitgevoerd, PE's die worden uitgevoerd in het kader van MBN/Partos, en PE's die onder de verantwoordelijkheid vallen van IOB (Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleids-evaluatie van het ministerie).

Het jaarplan 2007 vermeldde drie PE's. De start van de PE 'Basisvoorzieningen sloppenwijkbewoners' is om praktische redenen verplaatst naar begin 2008. De PE 'Kwetsbare groepen' betreft de evaluatie van kinderprojecten, die van 'Toegang tot financiële diensten' staat te boek als de MBN/Partos evaluatie microfinanciering.

Cordaid programma-evaluaties

Ten aanzien van de Cordaid-PE's is gekozen voor een aanpak in twee fasen, die weliswaar meer tijd vergt, maar naar verwachting ook kwalitatief betere resultaten oplevert.

De eerste fase bestaat uit een dossierstudie, die een goed overzicht moet opleveren van de ondersteuning die Cordaid op het desbetreffende onderwerp biedt (voor drie PE's zijn dit jaar de studies afgerond), en die vervolgens richting geeft aan de fase van het veldonderzoek.

De PE 'Kinderen' wordt uitgevoerd door AMIDSt, een instituut verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Het dossieronderzoek is in mei afgerond en besproken. In augustus is veldonderzoek in Peru verricht, het veldonderzoek in India en de Filippijnen is uitgesteld van oktober naar januari 2008.

Uit de dossierstudie komt naar voren dat de belangrijkste interventiestrategieën van kinderprogramma's zijn gericht op empowerment, maatschappijopbouw en, in mindere mate, directe zorg. De interventies lijken goed te zijn aangepast aan de lokale context. Genderbewustzijn is niet duidelijk aanwezig bij de partnerorganisaties. De participatie van kinderen in het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van projecten is beperkt.

Het in mei afgesloten bureauonderzoek voor de PE 'Financieel management' was in handen van ETC Ecoculture en Dubois & Co. In december is door ETC een lokale onderzoeker een landenevaluatie in Oeganda uitgevoerd. Voor februari en maart 2008 staan landenevaluaties in India en Peru gepland.

Het onderzoek geeft onder andere aan dat er wel beleid is ontwikkeld door Cordaid voor capaciteitsversterking op het gebied van financieel management, maar dat dit onvoldoende sturend is geweest voor de regionale afdelingen, die daardoor bij hun activiteiten nog verschillende benaderingen dienaangaande

hanteren. Ook worden de resultaten van de capaciteitsversterking niet systematisch gevolgd, en is er weinig uitwisseling over de ervaringen mét en resultaten ván de capaciteitsversterking, waardoor de mogelijkheden tot onderling leren onderbenut bleven. Op basis van het dossieronderzoek is een aantal voorlopige conclusies en aannames m.b.t. de effectiviteit van de capaciteitsversterking geformuleerd, die in de landenevaluaties verder worden getoetst.

De PE 'Midden- en Oost-Europa 2003-2006' betreft Georgië, Moldavië en Albanië. Voor de evaluatie werd een (beperkte) tender uitgezet, waarna de keuze viel op MDF-Ede. Ook deze evaluatie bestaat uit een dossier- en veldstudie. De eerste werd afgerond in september 2007. De ook voor 2007 geplande veldstudie liep echter vertraging op en gaat nu van start in januari 2008 in Moldavië en Georgië.

Er is in de fase van dossieronderzoek gekeken naar Cordaids strategie ten aanzien van de steunverlening in deze landen en naar de kwaliteit van de projecten. In Midden- en Oost-Europa heeft Cordaid al in een vroeg stadium een vorm van programmatisch werken gevolgd, die de projecten ten goede kwam. Uit de dossiers blijkt dat in de drie landen (mede) dankzij Cordaids bijdrage belangrijke veranderingen teweeg zijn gebracht en dat de kwaliteit van leven van de beoogde doelgroepen is verbeterd. Deze uitkomst dient echter nog door veldonderzoek te worden getoetst. Er werden ook zwakke punten gesignaleerd. Zo is de kwaliteit van de financieringsvoorstellen en rapportages onvoldoende, en ontbreekt veelal een doelstellingenhiërarchie in de projecten.

MBN/Partos programma-evaluaties.

Bij de PE 'Conflictpreventie' zijn Cordaid, ICCO, Oxfam Novib en Plan betrokken. De PE viel na een tenderprocedure op een consortium van drie bureaus: South Research uit België (coördinator), Ecorys Nederland BV en Centre for Peace Research and Strategic Studies (Universiteit Leuven, België).

De fase van de dossierstudie liep van oktober tot december 2007. Een voorlopig rapport wordt begin 2008 voor commentaar aan de participanten voorgelegd. De studie werd uitgevoerd op basis van een selectie van 527 projecten van de vier betrokken organisaties (waarvan 225 van Cordaid), die uitgevoerd werden in Indonesië, Afghanistan, Sri Lanka, Grote Meren (DR Congo/Burundi), Soedan en Sierra Leone tijdens de periode 2003-2006. Met de voorbereiding van de veldstudie werd intussen begonnen; deze richt zich op drie van de zes landen. De uitvoering van de veldstudie staat gepland voor het eerste kwartaal van 2008; het eindrapport wordt in juni 2008 verwacht.

Naast bovenomschreven PE is een tweede Partos-evaluatie van start gegaan. De Terms of Reference (ToR) van de PE 'Microfinanciering' zijn in november met de externe referentiegroep besproken. Daarbij is besloten om voorafgaand aan de evaluatie een portfolioanalyse te laten uitvoeren van de microfinancieringsprojecten van de deelnemende MFO's (Oxfam Novib, ICCO, Hivos en Cordaid). Op basis van die analyse worden de ToR en onderzoeksvragen verder geconcretiseerd, waarna een tender voor dit onderzoek zal worden uitgeschreven.

IOB programma-evaluaties

De follow-up van de in 2006 afgeronde IOB-evaluatie naar 'Economische ontwikkeling' in Oeganda en Brazilië berust bij de betrokken afdeling van Cordaid. Een meer algemeen aandachtspunt van deze evaluatie betreft het onderwerp (evalueren van) doelmatigheid, waarover in de tweede helft van 2007 een bespreking plaatsvond met IOB en de betrokken MFO's. Daarbij ging het om de mogelijkheden en beperkingen van het evalueren van doelmatigheid. Cordaid is met het onderwerp intern verder aan de slag gegaan (zie paragraaf 5.4).

In juni werd de evaluatie 'Beleidsbeïnvloeding via het MFP' afgerond; het rapport is klaar, maar staat nog formeel onder embargo. De uitkomsten van de PE zijn voor Cordaid belangrijk en nuttig, vooral omdat er nog maar weinig evaluaties inzake beleidsbeïnvloeding zijn uitgevoerd. Vooral de casestudies geven veel inzicht in de successen en beperkingen van de lobbyactiviteiten van de betrokken MFO's; voor Cordaid ging het daarbij om de lobby voor maatschappelijk verantwoorde criteria voor sojaproductie. De belangrijkste uitkomst is dat de (ambitieuze) doelstellingen op gespannen voet staan met de weerbarstige lobbypraktijk (in maar twee van de zes casestudies zijn de beoogde beleidsveranderingen gerealiseerd). Verder is het zaak om de lobby beter te documenteren om zo zicht te krijgen op de tussenresultaten en onvoorziene neveneffecten. Cordaid heeft inmiddels een plan voor de follow-up opgesteld. Daarvan maken deel uit: het creëren van de randvoorwaarden binnen Cordaid voor een efficiënte en effectieve lobbypraktijk, en het ontwikkelen van instrumenten om de planning, monitoring en evaluatie

van lobbyactiviteiten te verbeteren. De instrumenten worden begin 2008 in gebruik genomen.

Interne evaluatie MFS-proces

Begin 2007 verschaftte een externe evaluatie meer inzicht in het proces van de totstandkoming van Cordaids strategisch plan 2007-2010 met de bijbehorende financieringsaanvraag. De evaluatie bood waardevolle aanbevelingen voor de regie en coördinatie van een volgend strategisch plan. Inmiddels werd de aanbeveling om de strategievorming op permanente basis en niet volgens een 4-jaars cyclus te organiseren, opgevolgd. In dat kader is het project 'Blik naar buiten' van start gegaan, dat onder meer de feedback van stakeholders op de strategische keuzes van Cordaid moet versterken.

Sectorale programma-evaluaties

Wanneer Cordaids financieringsafdelingen zelf programma-evaluaties initiëren, worden deze als sectorale PE's aangeduid. In 2007 zijn er drie van start gegaan: gezondheidszorg in Vietnam, biologisch fruit in Latijns-Amerika en PBF-financiering in Rwanda. Zij zijn inmiddels ter beoordeling verzonden aan het IOB. De beschrijving van deze PE's is geplaatst onder de desbetreffende programma's.

6.4. Projectevaluaties

Een postdoc-student deed in het verslagjaar onderzoek naar het gebruik van projectevaluaties door Cordaid en partnerorganisaties. De algemene conclusie luidt dat projectevaluaties een belangrijke bijdrage leveren

aan het leren en verbeteren door partners, zowel ten aanzien van hun (vervolg)projecten als ten aanzien van de eigen organisatie. De wijze waarop evaluaties worden opgezet en gehanteerd wordt bepaald door de betrokken Cordaid-medewerker en de partner, waardoor een zekere variatie ontstaat. Leren van projectevaluaties door Cordaid gebeurt wel, maar dan vooral als individuele aangelegenheid van de medewerker.

De studie geeft zowel aanleiding voor het organiseren van een interne gedachtewisseling over het (strategisch) gebruik van projectevaluaties, als voor een traject ter verdere verbetering van projectevaluaties.

Als eerste stap naar verbetering van de kwaliteit is de consultancy-database ingrijpend vernieuwd. Noordelijke en zuidelijke deskundigen zijn daarin met hun competenties en ervaringen op een logische wijze opgenomen, zodat de zoektocht naar capabele kandidaten wordt vergemakkelijkt.

De jaarplanning vermeldde 120 projectevaluaties; het werden er uiteindelijk 81. Als belangrijkste reden voor deze onderrealisatie kan worden aangevoerd dat er meer dan het voorziene aantal programma-evaluaties (10 tegen 6) werd uitgevoerd, waardoor partners binnen de PE zich niet langer kwalificeerden voor nog een aparte projectevaluatie.

Ter adstructie: de PE inzake de gezondheidszorg in Vietnam bestreek tien partners, die van biologisch fruit in Latijns-Amerika eveneens.

Van de 81 uitgevoerde projectevaluaties waren er 74 (of 91%) van voldoende/goede kwaliteit en dus zeven van een matige/slechte kwaliteit. In financiële termen

was de verdeling 97% voldoende/goed en 3% matig/slecht. De matige/slechte evaluaties betroffen met elk twee de programma's Sloppenwijkbewoners, Hiv/Aids en Kleine Producenten. 2007 was een uitzonderlijk jaar vanwege de evaluatie van een aantal financieel omvangrijke wederopbouwprojecten in voormalige tsunamigebieden; daardoor worden de totaaloverzichten uiteraard beïnvloed.

De 81 projectevaluaties besloegen een Cordaid-financieringstotaal van ruim € 46 miljoen; voor de 74 evaluaties die aan de maat waren was dit € 45 miljoen.

Op deze 74 evaluaties is een nadere analyse toegepast, waarbij de uitspraak over de kwaliteit van het geëvalueerde object (de partner en/of haar project) centraal staat.

- 25 partners/projecten (34%) verwierven de kwalificatie 'goed'; in financiële zin bedroeg het percentage 15%. Verhoudingsgewijs hoge scores werden behaald binnen de programma's Minderheden (66%), Verzoening en Wederopbouw (61%) en Zorg voor Kwetsbare Groepen (51%);
- het merendeel van de partners/projecten, namelijk 40, viel in de categorie 'voldoende' (in financiële zin: 81%). De programma's Rampenpreventie en Noodhulp (98%), Hiv/Aids (100%) en Microfinanciering (93%) kwamen hier nog bovenuit;
- de resterende als 'matig' beoordeelde 9 partners/projecten tekenden voor een Cordaid-bijdrage van 4%. Het ging hier vooral om de programma's Sloppenwijkbewoners (16%) en Kleine Producenten (17%).

Waar opportuun worden nadere stappen ter verdere analyse en verbetering van de praktijk van project-evaluaties gezet.

6.5. Impact Assessment

In 2007 is Cordaid een samenwerking aangegaan met het Centre for International Development Issues Nijmegen (CIDIN) voor een vijfjarig onderzoek naar Participatory Impact Assessment. Centraal doel is een systeem voor het monitoren en evalueren van de impact van interventies. Partners kunnen daarmee aantonen wat de middellange en langetermijnresultaten van hun projecten zijn, daarbij de sterke en zwakke punten identificeren en ook algemene lessen formuleren over de effectiviteit van bepaalde interventies. Het onderzoek wordt uitgevoerd in Ghana (gezondheidszorg), Peru (stedelijke drinkwatervoorziening) en India (inkomensverbetering), met in elk land deelname van twee partners en een lokaal onderzoeksinstituut. In Ghana en Peru is het onderzoek in 2007 van start gegaan met een design workshop en een eerste baseline survey, uitgevoerd door de lokale onderzoekinstellingen en gecoördineerd en begeleid door CIDIN. Per partner wordt onderzoek gedaan bij 200 huishoudens met daarnaast een controlegroep van eveneens 200 huishoudens; de impact wordt gemeten aan de hand van het verschil tussen beide groepen. De partners toonden zich enthousiast en betrokken; het is voor de meeste de eerste keer dat hun resultaten op de lange termijn systematisch worden onderzocht.

6.6. Partos Kwaliteitshuis

Algemeen

Cordaid is lid van Partos en daarbinnen van het Kwaliteitshuis. Vanuit die positie draagt Cordaid bij aan onderlinge samenwerking binnen de branche, onder meer op het gebied van kwaliteit, communicatie en lobby. Ook neemt Cordaid deel aan de binnen Partos gevoerde discussie over de toekomst van IS en de rol van het maatschappelijk middenveld.

Kwaliteitshuis

Sinds 2007 is het Kwaliteitshuis onderdeel van Partos. Het richt zich op gezamenlijk verantwoord, leren en verbeteren. Om de ambities voor 2007-2010 te kunnen realiseren, hebben de aan het Kwaliteitshuis deelnemende organisaties (Cordaid, Oxfam Novib, ICCO, Hivos en Plan) gezamenlijk extra menskracht gefinancierd (een coördinator en een evaluatiemanager plus administratieve ondersteuning). De resultaten van de activiteiten worden zoveel mogelijk in Partos-verband gedeeld, bijvoorbeeld via het leernetwerk resultaatmeting, de jaarlijkse leermarkt, de gezamenlijk uitgevoerde programma-evaluaties en plaatsing van rapportages op de Partos-website. Ook is een voorstel voorbereid om de binnen het Kwaliteitshuis gegenereerde goede praktijken in een database vast te leggen.

Peer references

Behalve de peer reference over doelmatigheid (zie paragraaf 5.4.) vond nog een bijeenkomst plaats rond partnertevredenheidsonderzoek. Met inbreng van externe expertise (Trigenum) resulteerde de bijeenkomst

in een aantal tips, waarvan Cordaid direct kon profiteren voor haar partnertevredenheids-onderzoek dat eind 2007 werd voorbereid. De leerpunten zijn voor alle Partos-leden beschikbaar op de Partos-website.

Partos Plaza

Op 13 november werd de eerste leermarkt georganiseerd: 'Partos Plaza'. Centraal doel is het verbeteren van de professionele praktijk van de deelnemers door het uitwisselen van 'good, bad and new practices'. 39 Partos-leden gaven met 76 medewerkers acte de présence. Er waren workshops, discussierondes en marktkramen met presentaties. Cordaid organiseerde een workshop over haar Performance Tracking System, die een ruime belangstelling genoot.

6.7. Tegenvallende resultaten

Ook dit jaar werd Cordaid weer geconfronteerd met activiteiten, die – althans voorlopig – niet of slechts gedeeltelijk aan de verwachtingen beantwoordden.

Het aidsprogramma in DR Congo heeft als oogmerk het vergroten van de beschikbaarheid van aidsmedicijnen. Het programma is voor zijn financiering grotendeels afhankelijk van UNDP (die daarvoor put uit het Global Fund). Het afgelopen jaar bestond de hoop dat het programma dankzij wederom een UNDP-bijdrage kon worden uitgebreid. Aanvankelijk zou deze zogenaamde tweede fase in maart van start gaan, daarna werd het juli en vervolgens oktober. Uiteindelijk is de start verschoven naar maart 2008.

Om de (minimale) voortzetting van de activiteiten te garanderen, heeft Cordaid in eigen buidel moeten tasten. De onzekerheid over de toekomst van het programma maakte bij de 20 uitvoerende partnerorganisaties van Cordaid veel los. Er waren partners die geen nieuwe cliënten op aids wilden testen, omdat men bang was in voorkomende gevallen geen middelen te hebben voor behandeling. Omdat de prioriteit noodgedwongen bij de behandeling van de huidige patiënten lag, konden evenmin de geplande activiteiten van fase twee worden uitgevoerd met betrekking tot het bewerkstelligen van een meer 'horizontale' benadering van de 'verticale' aidsspecifieke financiering.

Na de aardbeving van mei 2006 rond de stad Yogyakarta, Indonesië, heeft Cordaid samen met drie lokale partners ruim 6.700 T-shelters (tijdelijke huisvesting) gebouwd. Tijdens de eerste fase van dit project werden bestaande latrines opgeknapt en weer in gebruik genomen. Tijdens een technische missie (september 2006) werd ontdekt dat deze sanitaire oplossing in veel dorpen leidde tot vervuiling van het grond- en drinkwater.

In overleg met lokale partners en een technische universiteit werd daarop besloten om per twee T-shelters een semi-permanente septic tank aan te leggen. Dit veroorzaakte nogal wat onrust bij de bevolking; zij voelden zich gepasseerd, waardoor er te weinig rekening werd gehouden met culturele en hygiënische gewoonten en gevoeligheden (een toilet delen met de burens is niet usance).

De eindevaluatie (mei 2007) bracht aan het licht dat veel mensen de toiletten niet gebruiken. Voor februari 2008 staat nu een onderzoek gepland naar het proces,

dat feitelijk neerkwam op de keuze voor een technische benadering van een cultureel probleem.

De Cotton Tree Foundation (CTF) in Sierra Leone ontving in 2004 een donatie voor de revitalisering van de gemberteelt. Eind 2005 richtte CTF daarvoor een apart bedrijf op, dat echter sterk aan CTF bleef gelieerd. In het seizoen 2006-2007 vonden de eerste serieuze activiteiten plaats, gefinancierd met een lening van Cordaid. In deze periode bleek dat de managementcapaciteiten tekortschoten; het bedrijfsresultaat was dan ook negatief. In 2007 riep een nieuwe financieringsaanvraag de nodige vragen op. De businessplanning was onder de maat en de procesbeschrijving was onvoldoende gekoppeld aan cijfers. De marktprijs van gedroogde gember was intussen dramatisch gedaald: van USD 1.800 per ton bij de start naar USD 1.150.

De hoofdvraag was duidelijk: levert de gemberteelt voldoende op voor de boer en is het bedrijf in staat om dit product op de middellange termijn winstgevend te verhandelen? Het is een gegeven dat de gember aan de exportnormen voldoet, maar ook staat vast dat de kwaliteit van een aantal bedrijfsprocessen onvoldoende is gewaarborgd en dat de grote verwevenheid van CTF en bedrijf een risico inhoudt. Inmiddels heeft de partner verbeteringen in gang gezet. De lening is intussen geherstructureerd (een latere terugbetaling), zodat het bedrijf voldoende financiële middelen behoudt voor continuering van de activiteiten. Het bedrijf werkt aan een nieuw business plan en zal in januari 2008 geadviseerd worden door een Cordaid-consultant.

Het Microfinance Asia Fund (MAF) werd in 1999 opgezet door Catholic Relief Services (CRS) en Cordaid. In 2003 kwam SIDI (Solidarité Internationale pour le Développement et l'Investissement) er als derde investeerder bij. Het fonds was opgezet als tussenschakel om in de regio beter in staat te zijn in te spelen op de behoefte aan krediet en aan technische assistentie van nieuwe MFI's. MAF werd ondergebracht bij CRS met de bedoeling het te zijner tijd te verzelfstandigen. MAF groeide uit tot een succesvol fonds met een portefeuille van USD 3 miljoen, geïnvesteerd in 20 opkomende microfinancieringsinstellingen in Zuid-Oost Azië. In 2004 werd besloten om het fonds onafhankelijk te maken, zodat het interessant zou worden voor nieuwe investeerders. Een belangrijke voorwaarde was een goede fondsmanager, maar de eerste vier haakten om diverse redenen al spoedig af, waardoor een aanzienlijke vertraging werd opgelopen. Het feit dat de drie investeerders in verschillende landen zijn gevestigd, is evenmin bevorderlijk voor een snelle besluitvorming. Eind 2007 zijn de onderhandelingen met een volgende kandidaat-fondsmanager nog gaande. Intussen wacht MAF nog altijd op haar verzelfstandiging en dreigt ze haar aanvankelijke voorsprong te verliezen.

De uitfasering van Cordaids activiteiten in Midden- en Oost-Europa is niet optimaal verlopen. Nadat Cordaid gedurende meer dan 15 jaar actief is geweest in deze regio en daar samen met haar partners succesvolle initiatieven heeft ontplooid op het gebied van gezondheidszorg/thuiszorg en vrede & conflict, werd eind 2006 vanwege een reductie op de overheidssubsidie besloten tot afbouw. Daarbij is door Cordaid de intentie

uitgesproken om deze afbouw zo zorgvuldig mogelijk te laten verlopen, via onder meer overdracht aan andere financiers en voortzetting van de relatie in een niet-financiële vorm.

Deze toezegging heeft Cordaid in 2007 niet volledig gestand kunnen doen. De herstructurering binnen Cordaid en de beperkte capaciteit die beschikbaar kwam voor het afbouwprogramma, leidden tot een al te schrale inzet. Dit heeft bij partners tot verwarring en teleurstelling geleid.

Drie belangrijke lessen volgen uit deze ervaring:

- Er dient een afbouwstrategie te worden uitgewerkt in samenspraak met partners, waarin duidelijk staat aangegeven waartoe Cordaid zich nog verplicht.
- Toezeggingen zijdens Cordaid moeten met de uiterste zorgvuldigheid en realiteitszin worden gedaan.
- Op basis van een gedegen en tijdige inventarisatie van de omvang van het pakket dienen voldoende personele en financiële middelen te worden vrijgemaakt voor een adequaat beheer tijdens de afbouwfase.

6.8. Fraudegevallen

In 2007 is sprake geweest van 12 fraudezaken, waarvan er drie zich afspeelden binnen operationele veldkantoren (Pakistan, Liberia en Burundi).

De fraude bij de veldkantoren had te maken met samenspanning tussen leveranciers en werknemers, vervalsing van facturen door werknemers en misbruik van Cordaid-papier en -stempel om geld los te krijgen. Alle gevallen konden plaatsvinden doordat de geldende procedures niet of onvoldoende werden toegepast en de managementtaken ter plekke inadequaet werden uitgeoefend.

In Pakistan voerde Cordaid een rechtszaak tegen betrokkenen en werd (een belangrijk deel van) het geld teruggevorderd.

De fraudes bij partners hadden met name betrekking op het aanwenden van Cordaid-gelden voor oneigenlijke doeleinden en het wegsluizen van financiële middelen door werknemers van de partner voor privédoeleinden.

Een voorbeeld betreft Malawi, waar een Cordaid-medewerker op dienstreis hoorde van mogelijk misbruik van Cordaid-fondsen door een partner. De medewerker meldde dit aan het hoofdkantoor in Den Haag, dat meteen alle overmakingen blokkeerde en aan een lokale accountant opdracht gaf om een onderzoek in te stellen. Ook werd het bestuur van de partnerorganisatie dringend verzocht geen uitgaven meer te doen. Het onderzoek toonde aan dat inderdaad misbruik is gemaakt van Cordaid-fondsen (via een verkeerde besteding). Het onderzoek is nog niet afgerond; vervolgstappen zullen worden bepaald aan de hand van het eindverslag.

Een ander voorbeeld betrof een email-fraude in Congo (misbruik van Cordaids naam door (een) derde(n) in een privé email-account) op basis waarvan een partner geld heeft afgegeven aan deze derde.

Alle fraudezaken zijn afgewikkeld of nog in afwikkeling conform de hiervoor binnen Cordaid geldende procedure. Mede naar aanleiding van deze fraudes is binnen de verantwoordelijke afdeling voor de programma's Rampenpreventie en Noodhulp / Wederopbouw en Verzoening het 'Operational Control & Support'-project

van start gegaan om het financiële beheer van de kantoren nog beter te structureren en controleren.

6.9. Interne audits

In 2007 zijn tien audits uitgevoerd, drie op het hoofdkantoor en zeven bij Cordaids veldkantoren. Van elke audit werd een rapport opgesteld, dat ter bespreking (ook van de follow-up) werd voorgelegd aan de Managementraad.

In zijn algemeenheid is sprake van een verdere verbetering ten aanzien van de medewerking bij de auditing en de uitvoering van verbeteracties. Voor de veldkantoren geldt dat de organisatorische en administratieve basisregels nog meer gerespecteerd dienen te worden m.b.t. onder andere het afsluiten van lokale contracten, het nakomen van de backdonor-verplichtingen en het archiveren van belangrijke documenten, vooral waar het aanbestedingen en logistieke procedures betreft.

Met ingang van 2007 is gebruik gemaakt van het systeem TeamMate voor het vastleggen van audits en de monitoring van de follow-up. Dit elektronisch dossier stelt belanghebbenden in de gelegenheid om detailinformatie over de uitgevoerde audits te raadplegen.

Met een klein startkrediet kunnen vrouwen in Ghana een opleiding volgen tot bijvoorbeeld banketbakker. Met de start van een eigen handeltje krijgen zij toegang tot financiële middelen. Zij krijgen weer grip op hun leven en zijn niet meer afhankelijk van de hulp van anderen.

7.1. Inhoudelijk

Prioriteiten

In 2007 zijn belangrijke nieuwe ontwikkelingen zichtbaar geworden.

Zo heeft het ministerie meer oog voor de politieke aspecten van OS. Het toont interesse in de armste landen en fragiele staten en is zich bewust van de bijbehorende risico's. Deze oriëntatie sluit aan bij die van Cordaid en biedt extra kansen voor dialoog en samenwerking.

De 3D-benadering wordt belangrijker. Met de Kennisunit Conflicttransformatie investeert Cordaid samen met ICCO en IKV/Pax Christi in de verdere kennisontwikkeling. In 2008 geeft Cordaid een impuls aan het debat, met daarbij oog voor de betrokkenheid van zuidelijke partners en mede in het kader van Cordaids comitering aan het Schokland-akkoord inzake fragiele staten.

De verhouding tussen overheden, multilaterale donoren, noordelijke en zuidelijke ngo's, kortom de hulparchitectuur, blijft zich ontwikkelen. De vraag of de Verklaring van Parijs inzake donorharmonisatie ook voor het particuliere veld van toepassing is, neemt daarbij een centrale plaats in.

Het nieuwe, op versterking, coördinatie en (complementaire) samenwerking gefocuste strategieplan van Caritas Internationalis is voor Cordaid mede aanleiding geweest om te (gaan) investeren in het Caritas-netwerk.

Cordaid zet extra capaciteit in om naast de financiering van klimaatgerichte initiatieven ook met betrekking tot linking & learning, lobby en samenwerking met anderen (zoals CIDSE) meer aandacht te schenken aan de klimaatproblematiek in het Zuiden.

De interreligieuze dialoog wint almaar aan belang. Religie als identiteitsbepalende factor vraagt juist van Cordaid een leidende rol. De samenwerking met het Kenniscentrum Religie & Ontwikkeling en het Kennisforum Religie en Ontwikkelingsbeleid is daarbij belangrijk; daarnaast ontplooit Cordaid zelf activiteiten.

De dialoog met de kerk over haar rol in de aidsbestrijding staat ook in 2008 hoog geagendeerd. De bewustmaking van Afrikaanse geestelijke leiders maakt daarvan deel uit. Om het gesprek met kerkelijke leiders/partners goed te kunnen voeren, komen er trainingen voor Cordaid-medewerkers. Mogelijk worden ook activiteiten richting het Vaticaan ondernomen.

De (dreigende) scheefgroei tussen investeringen in ziektespecifieke programma's en de algemene gezondheidszorg dient gekeerd te worden. Cordaids lobby van de afgelopen jaren heeft bijgedragen aan meer aandacht voor reguliere gezondheidssystemen. Deze aandacht en ook het gewillige oor van het ministerie moeten door Cordaid optimaal worden benut. De Schokland-akkoorden waaraan Cordaid zich verbonden heeft (ziektekostenverzekeringen en bestrijding van moedersterfte) bieden een uitgelezen kans voor een brede coalitie op dit terrein.

Betrokkenheid stakeholders

Van oudsher oefenen het ministerie, donateurs en partners invloed uit op de beleidsontwikkeling van Cordaid. Partnerconsultaties en dienstreizen zijn traditioneel belangrijke instrumenten. Inmiddels functioneert ook een website voor partners, die ruimte biedt om vrijelijk te communiceren over beleidsmatige aangelegenheden.

In 2008 wordt op basis van een pilot in het najaar van 2007 een systeem ontwikkeld om beleidsmatig relevante signalen uit allerlei bronnen (studies, dienstreizen, conferenties, partnerconsultaties en zo meer) te verzamelen en te benutten voor de (toekomstige) beleidsontwikkeling.

Programma's

Aan Cordaids tien programma's wordt in 2008 € 155,1 miljoen besteed, als volgt verdeeld over de kernactiviteiten:

- Strategisch financieren: € 147,7 miljoen
- Linking & learning: € 5,4 miljoen
- Beleidsbeïnvloeding: € 2,0 miljoen

Linking & Learning beoogt de versterking van de innovatieve en leercapaciteiten van partners door koppeling, uitwisseling van 'best/worst/new practices', onderzoek, systematisering van ervaringen, publicaties en zo meer. Linking & Learning omvat in het planjaar o.m. circa 30 innovatietrajecten, 110 projectevaluaties, negen programma-evaluaties, en onderzoek, publicaties en leerbijeenkomsten.

Beleidsbeïnvloeding wordt door zowel partners als Cordaid zelf uitgevoerd. Via strategisch financieren wordt partners de gelegenheid geboden om activiteiten van lobby/advocacy te ontplooiën. Daarnaast voert Cordaid ook lobbyactiviteiten uit, deels op verzoek van en in samenwerking met zuidelijke partners, deels op eigen initiatief.

Op permanente basis vindt aanscherping van beleid en uitvoering plaats:

- Nieuwe werkterreinen zijn geïdentificeerd, zoals betaalbare woning hypotheek voor sloppenwijkbewoners; rampenpreventieplannen in Indonesië, India en Bangladesh; steun aan gezondheidskoepels in Afrika bij de bestrijding van personele tekorten; en onderzoek naar de mogelijkheden/bedreigingen

voor kleine producenten in de keten van energiegebruikers.

- Aan de hand van landenanalyses worden onevenwichtigheden in het partnernetwerk geïdentificeerd en acties van afbouw en vernieuwing gepland. Voor bepaalde programma's wordt het netwerk versterkt met doelgroep- en belangenorganisaties of lobbypartners.
- Voor bijna elk programma geldt dat versterking van de interventiestrategieën Maatschappijopbouw en Beleidsbeïnvloeding op de agenda staat.

Complementariteit

Naast de gebruikelijke complementaire samenwerking met de Nederlandse overheid/ambassades en andere partijen (zoals banken, bedrijven en instellingen), leiden de akkoorden van Schokland tot intensivering van de samenwerking met betrekking tot o.m. de bestrijding van moedersterfte, ziektekostenverzekeringen, gelijkheid van mannen en vrouwen, VVO (Vrede, Veiligheid en Ontwikkeling), meso-financiering in ontwikkelingslanden, en klimaatadaptatie.

Lobby

De lobbystructuur binnen Cordaid wordt verder gestroomlijnd. In 2008 worden trainingen gegeven aan programmamaverantwoordelijken, zodat zij beter toegerust zijn om lobbyaanvragen van partners te behandelen en om zelf lobby te voeren.

Particuliere initiatieven

Cordaid steunt ca. 500 particuliere initiatieven voor ontwikkelingssamenwerking in Nederland die gericht

zijn op armoedebestrijding in het Zuiden. Zo wordt tevens bijgedragen aan versterking van het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking. Daarnaast levert Cordaid via het particuliere initiatief ook een bijdrage aan de bestrijding van armoede en uitsluiting in Nederland zelf, onder meer via de Bond Zonder Naam.

Fondsenwerving

De in 2007 gerealiseerde aanpassing van het merkenbeleid vraagt een goede implementatie. Met verschillende sectoren/programma's worden voorstellen ontwikkeld, die aan geselecteerde bedrijven/instellingen worden aangeboden. In 2008 profileert Cordaid zich nog scherper op een beperkt aantal thema's, waaronder gezondheidszorg, falende staten, stedelijke problematiek, en microfinanciering.

Organisatie

Na de organisatorische herinrichting van 2007 heeft Cordaid een stabiele situatie bereikt. Wel zal de INK-positiebepaling van eind 2007 uitgangspunt zijn van verbeteracties. Er vinden hercertificeringen plaats van het ISO-certificaat en van het vernieuwde CBF-keurmerk.

De samenwerking tussen de afdeling marketing en de programma-afdelingen wordt verder gestroomlijnd c.q. geïntegreerd in de dagelijkse praktijk.

Een nieuwe projectendatabase wordt geïmplementeerd. M.b.t. digitaal archiveren wordt vooronderzoek verricht. Er vindt follow-up plaats van de besluitvorming over vermindering en compensatie van de CO₂-uitstoot

Leren

De strategie voor leren wordt verder ontwikkeld. Hiervan maken o.a. deel uit: het vergroten van de professionele kwaliteit van medewerkers, samenwerking met kennisinstellingen, leerbijeenkomsten, en (beter) gestructureerd leren van dienstreizen, partnerfeedback, evaluaties, studies e.d. De partnerwebsite www.cordaidpartners.com diende tot eind 2007 vooral de presentatie van partners en hun projecten; in 2008 wordt gestart met interactieve functionaliteiten, zodat partners gelinkt kunnen worden en lessen en praktijkervaringen uitgewisseld.

7.2. Financieel

Inkomsten

De prognose laat zien dat de particuliere inkomsten het in het strategieplan vermelde groeicijfer overtreffen.

De herinrichting van de organisatie vergde een zekere aanlooptijd; daardoor kon de geplande efficiëntieslag nog niet volledig worden doorgevoerd. Deze vindt nu grotendeels plaats in 2008 en 2009 en zal resulteren in gunstiger kostenratio's.

Cordaid's fondsenwerving is gericht op particuliere donateurs en institutionele relaties.

De donateurs stellen zich garant voor een jaaropbrengst van € 29,6 miljoen (inclusief de nalatenschappen). De ontvangsten van institutionele relaties zoals o.a. bedrijven, overheden en vermogensfondsen worden geraamd op € 7,4 miljoen, waarmee de fondsenwerving op de particuliere markt uitkomt op € 37,0 miljoen – een groei van 6% t.o.v. de planning voor 2007.

Bestedingen

De bestedingen per programma's volgen grotendeels het voorziene niveau van 2010; dit is mogelijk omdat de totale bestedingsruimte voor 2010 (zoals voorzien in het Strategieplan) nagenoeg gelijk is aan die in 2008, zij het met een iets andere balans tussen eigen middelen en MFS-geld.

Conform het Strategieplan streeft Cordaid naar een geleidelijke groei op het terrein van Linking & learning: van 3% in 2007 naar 3,5% in 2008.

De doelstelling voor Lobby is een percentage van 20% in 2010. Voor 2008 wordt een groei beoogd naar 18%.

Ten aanzien van de voorlichtingsdoelstelling wordt vastgehouden aan de in het Strategieplan vastgestelde normen, ondanks het feit dat Cordaid inmiddels enkele fondsen rijker is (Bond Zonder Naam en het Cordaid Microkredietenfonds). In overeenstemming met het Strategieplan wordt voor voorlichting een bedrag van € 2 miljoen uit het MFS vrijgemaakt. Cordaid stelt uit eigen middelen nog eens € 5 miljoen beschikbaar.

Bij het vaststellen van de kosten en fte's is rekening gehouden met de bezuinigingsdoelstelling zoals opgenomen in het Strategieplan, resulterend in de volgende kostenpercentages:

- fondsenwerving: 15,1%
- uitvoeringskosten: 8,7%

Begroting 2008 (x € 1.000)

Baten uit eigen fondsenwerving

Donaties, giften, schenkingen	29.621
Nalatenschappen	7.360
TOTAAL	36.981

Kosten eigen fondsenwerving	- 5.569
In % van baten eigen fondsenwerving	15,1%

Netto resultaat eigen fondsenwerving 31.412

Aandeel in gezamenlijke acties	4.000
Aandeel in acties van derden	8.000
TOTAAL	12.000

Medefinancieringsprogramma (ex AKV)	100.694
EU en overige overheden (ex AKV)	14.325
AKV	10.029
TOTAAL	125.048

Beleggingen 1.000

Beschikbaar voor doelstellingen	169.460
--	----------------

“Wij werken samen met maatschappelijke organisaties om sociale veranderingen te bewerkstelligen die bijdragen aan sterke en rechtvaardige gemeenschappen en aan nieuwe, wereldwijde maatschappelijke bewegingen.”

In deze verantwoordingsverklaring zet de Stichting Cordaid in beknopte vorm (voor details zie voorgaande hoofdstukken) uiteen hoe zij invulling geeft aan:

- de functiescheiding tussen uitvoeren, besturen en toezicht houden;
- het optimaliseren van de omgang met belanghebbenden;
- het continue verbeteren van de effectiviteit en efficiëntie van de bestedingen.

8.1. Scheiding van uitvoering, bestuur en toezicht

Conform de door Cordaid onderschreven code Wijffels kent de organisatie een scheiding tussen bestuur en toezicht. De tweehoofdige directie is bestuurlijk verantwoordelijk, terwijl de Raad van Toezicht daarop toeziet. Er is een directiestatuut en een reglement voor de Raad van Toezicht. Eind 2007 is besloten een Governance Code te ontwikkelen die alle relevante aspecten van bestuur en toezicht omvat.

Taak en werkwijze van de Directieraad (DR)

De Directieraad is belast met het besturen van de Stichting en legt verantwoording af aan de Raad van Toezicht (RvT).

- De DR heeft in het bijzonder tot taak het strategisch beleid, de algemene coördinatie en de externe representatie. Daarnaast is hij op hoofdlijnen verantwoordelijk voor de inhoudelijke en administratieve kwaliteitsbewaking en het personeelsbeleid.
- De DR evalueert eens per jaar de organisatie en haar functioneren; de uitkomsten worden besproken met de RvT. Aansluitend hierop voert de RvT een resultaatgesprek met de Algemeen Directeur.
- De DR brengt elk kwartaal verslag uit aan de RvT.
- De DR vergadert tweewekelijks met de vijf sectormanagers en de drie hoofden van de stafafdelingen in de Managementraad (MR). De MR heeft geen besluitvormende bevoegdheid; wel worden besluiten van de DR zoveel mogelijk in de MR genomen en vervolgens als zodanig vastgelegd. Indien nodig en/of wenselijk, vergadert de DR apart.
- De leden van de DR ontvangen een bezoldiging conform de richtlijnen die dienaangaande door de VFI zijn opgesteld (voortvloeiend uit de Code Goed Bestuur van de Commissie Wijffels).

Per 31 december 2007 bestond de DR uit de Algemeen Directeur R.B.M. Grotenhuis (sinds september 2003) en de waarnemend directeur (P.J.J. Konijn, manager van de afdeling Beleid & Evaluatie); de waarneming houdt verband met het vertrek van Directeur L. Ploumen per 19 oktober 2007.

Nevenfuncties van de Algemeen Directeur: Tijdelijk voorzitter van de Vereniging van Fondswervende Instellingen (VFI); President van CIDSE; Lid Voorzittersoverleg van VKMO (Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties); Lid Directieraad SAN (Stop Aids Now); Bestuurslid Stichting Samenwerkende Hulp Organisaties (SHO); Lid internationaal platform Worldconnectors; Lid netwerk DND (De Nieuwe Dialoog).

Taak en werkwijze van de Raad van Toezicht (RvT)

De RvT heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van de Directieraad en op de algemene gang van zaken in de Stichting.

- Tot de jaarstukken van de Stichting behoort een verslag van de RvT, waarin opgave wordt gedaan van zijn werkzaamheden in het boekjaar overeenkomstig de bepalingen van de Good Governance Code. Tevens worden in het verslag van alle leden de relevante gegevens vermeld (personalia, beroep, nevenfuncties, en tijdstip van eerste benoeming en de bijbehorende termijn).
- Het toezicht strekt zich uit tot a) realisatie van de doelstellingen van de Stichting; b) de strategie en de risico's die verbonden zijn aan de activiteiten; c) de opzet/werking van de interne systemen voor risicobeheersing en controle; en d) de financiële verslaglegging.

- De RvT bespreekt ten minste éénmaal per jaar buiten aanwezigheid van de DR zowel zijn eigen functioneren (inclusief dat van de individuele leden) als het functioneren van de DR en zijn individuele leden.
- De RvT bespreekt ten minste éénmaal per jaar de strategie en risico's verbonden aan de Stichting en de uitkomsten van de beoordeling door de DR van de opzet/werking van de interne systemen voor risicobeheersing en controle.
- De RvT stelt uit zijn midden een Auditcommissie samen, die als taak heeft om de besluitvorming van de RvT op het gebied van de begroting, de jaarrekening en het systeem van interne/externe audits voor te bereiden.
- De leden van de RvT genieten geen bezoldiging. Aan de leden kan wel een billijke onkostenvergoeding worden toegekend (op voorstel van de DR en vast te stellen door de RvT).

Per 31 december 2007 bestond de Raad van Toezicht uit:
Dhr. drs. F.C.H. Slangen, voorzitter, toegetreden per 22-03-2001. Voorzitter van de KRO (tot 1 januari 2008). Expertise: communicatie en gezondheidszorg.

Nevenfuncties: Voorzitter Stichting Katholieke Noden; Vice-voorzitter bestuur ALN; Voorzitter HBO Vangnet; Voorzitter Raad van Toezicht Open Universiteit; Secretaris Pensioenfonds Media en Ziektekostenverzekering (PNO); Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Educatie en Beroepsonderwijs Tilburg.

Mw. drs. P.A.C. Zwanikken, toegetreden per 30-11-2000. Area leader Education, Programme Director Master of Public Health en Master of International Health bij ICHD (Koninklijk Instituut voor de Tropen). Expertise:

gezondheidszorg en ontwikkelingssamenwerking.

Nevenfuncties: Bestuurslid MCNN; Bestuurslid Nederlandse Vereniging voor Tropische Gezondheidszorg; Chair quality TROPED Committee Network for Education in International Health.

Dhr. mr. G.H.O. van Maanen, toegetreden per 20-12-2001. Expertise: ontwikkelingssamenwerking, financiën. (Neven)functies: Raad in de Ondernemingskamer van het Gerechtshof Amsterdam; Lid van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (Commissie Ontwikkelingssamenwerking); Voorzitter van het Microfinance Centre voor Oost-Europa en de voormalige Sovjet-landen; Lid van het Dagelijks Bestuur van Oikos; Lid van de Generale Raad van Advies van de Protestantse Kerk Nederland; Voorzitter Maella Vermogensbeheer; Voorzitter Kreddha Europe.

Mw. drs. E.J.M. Engelhard, toegetreden per 17-09-2002. Leidinggevende Zusters van O.L.V. Ter Eem. Expertise: Human Resource Management en organisatieontwikkeling.

Mw. drs. T.C. Fogelberg, toegetreden per 17-09-2002. Directeur Global Reporting Initiative. Expertise: gender, ontwikkelingssamenwerking.

Dhr. drs. A.M. Oostlander, toegetreden per 23-06-2005. Secretaris-Generaal European Institute for Public Administration. Expertise: financiën, organisatie.

Dhr. J.C.M. Bentvelzen SJ, toegetreden per 01-10-2007. Provinciaal van de Nederlandse Jezuïeten. Expertise: religie, ontwikkelingssamenwerking.

De benoemingsperiode omvat vier jaar; de leden zijn eenmaal herbenoembaar voor eenzelfde termijn.

In 2007 heeft de Raad van Toezicht zes maal vergaderd. Belangrijke onderwerpen die besproken zijn: voortgangsrapportages inzake de Bisschoppenconferentie en de Stichting Bisschoppelijke Vastenactie; jaarverslag/jaarrekening 2006 en jaarplan/begroting 2007; kwartaalrapportages; het verandertraject van Cordaid (organisatie en cultuur); directievacature; mandaat van de Directieraad in relatie tot de Managementraad; beroepsprocedure m.b.t. de MFS-beschikking en de evaluatie van het Strategieplan; de katholieke identiteit van Cordaid; het directiestatuut; eigen vermogen, m.n. de continuïteitsreserve; de merkenstrategie; en het medewerkerstevredenheidsonderzoek.

De externe accountant, benoemd door de RvT, kan over zijn verklaring omtrent de getrouwheid van de jaarrekening worden bevraagd door de RvT. Hij woont de vergadering van de RvT bij waarin over de vaststelling/goedkeuring van de jaarrekening wordt besloten. De accountant rapporteert zijn bevindingen betreffende de jaarrekening aan de DR en de RvT. De DR en de Auditcommissie beoordelen ten minste éénmaal in de vijf jaar het functioneren van de externe accountant.

De doelstelling, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de interne auditfunctie worden geregeld in het auditstatuut. De interne auditor, die een belangrijke rol vervult bij het beoordelen van Cordaids systemen voor risicobeheersing en controle, heeft vrije toegang tot de DR. De externe accountant en de Auditcommissie nemen kennis van de bevindingen van de interne auditor.

De ondernemingsraad is als wettelijk voorgeschreven instrument voor medezeggenschap onderdeel van de 'checks and balances' in de Stichting.

In 2007 is een klokkenluidersregeling ingesteld, die medewerkers bescherming biedt bij het melden van mogelijke misstanden.

8.2. Omgang met belanghebbenden

Cordaid ziet het als haar plicht om een getrouw en helder beeld te geven van de wijze waarop de financiële middelen besteed zijn. Wel wordt daarbij gezocht naar een goede balans tussen een maximale controle over de besteding van het geld tegen een minimum aan kosten.

Cordaid heeft 300 medewerkers in Nederland en meer dan 400 medewerkers in het buitenland (veldkantoren). Zij vormen het belangrijkste kapitaal van Cordaid. Gedragsregels zijn onder meer vastgelegd in een 'code of conduct' en een notitie inzake 'ongewenst gedrag'.

Cordaid is verbonden met de katholieke kerk, zowel in Nederland als internationaal. Die identiteit is in de statuten van de organisatie vastgelegd. In Nederland wordt met name aandacht besteed aan de Vastenactie-activiteiten, die Cordaid in samenwerking met het bestuur van de Stichting Bisschoppelijke Vastenactie uitvoert. In het internationale veld wordt circa 50% van de bestedingen gerealiseerd in samenwerking met kerkelijke/kerkelijk verwante partners en de internationale netwerken van CIDSE en Caritas.

Partners worden betrokken bij de voorbereiding, vorming en zonodig bijstelling van het beleid. Maatgevend voor het besluit om wel of niet samen te werken zijn de capaciteiten van de partner en het vertrouwen dat Cordaid heeft in de toegevoegde waarde van de partnerorganisatie voor het realiseren van haar beleid.

Met doelgroepen heeft Cordaid soms een directe (bij projecten in eigen beheer) en meestal een indirecte relatie, namelijk via partnerorganisatie(s). Cordaid heeft een systeem voor de registratie en monitoring van resultaten op doelgroepniveau (outcome). De meer structurele resultaten (impact) worden via bredere (programma-) evaluaties in kaart gebracht.

Cordaid beschouwt de Nederlandse Overheid en andere overheden als belangrijke spelers in het internationale krachtenveld. Lobby richting overheden en andere actoren vormt dan ook een belangrijk onderdeel van de interventies. Via Linking & Learning wordt gepoogd om verschillende actoren (partners, groeperingen, overheden etc.) bij elkaar te brengen.

Cordaid is zich sterk bewust van de erfenis die wordt nagelaten aan volgende generatie(s). Maatschappelijk verantwoord ondernemen staat dan ook hoog in het vaandel, wat onder meer tot uiting komt in het streven naar een klimaatneutrale bedrijfsvoering.

Verantwoording

Cordaid streeft naar tevredenheid van haar stakeholders. Donoren, donateurs en partners nemen daarbij een belangrijke plaats in. Cordaid beschikt over meerdere

instrumenten om de tevredenheid van haar stakeholders te peilen. Periodiek (meestal tweejaarlijks) voert Cordaid tevredenheidsonderzoeken uit onder haar donateurs, partners en medewerkers. Zowel voor donateurs als partnerorganisaties hanteert Cordaid een formele klachtenregeling.

Cordaid legt op een zo transparant mogelijke wijze verantwoording af over de besteding van de middelen, conform de (verantwoordings)eisen van de geldgevers.

Cordaid heeft ook in 2007 haar werkzaamheden uitgevoerd respectievelijk verantwoord conform de eisen van het Reglement CBF-keur. Ten aanzien van de algehele financiële verantwoording van de organisatie gelden de regels op de jaarverslaggeving voor fondsenwervende instellingen (RJ650).

Cordaid maakt naast een uitgebreid ('ministerieel') jaarverslag tevens een 'publieksverslag', waarin de fondsenwervende en voorlichtende activiteiten van Cordaid extra aandacht ontvangen. Het publieksverslag is voorzien van een goedkeurende accountantsverklaring.

Met het nieuwe Medefinancieringsstelsel van de Nederlandse overheid zijn ook nieuwe verantwoordingseisen van kracht geworden. Doelmatigheid neemt daarbij een belangrijke plaats in. Ook zijn nieuwe eisen opgenomen in het financiële reglement, waaronder de eis dat Cordaid zich voortaan dient te verantwoorden over haar kosten. Cordaid streeft naar een kostenpercentage van < 9%.

Met betrekking tot financieringen door de EU/UN en andere internationale donoren gelden specifieke verantwoordings-eisen. Daarnaast hanteert de EU-organisatie ECHO, die noodhulpactiviteiten financiert, eisen ten aanzien van bestuur en verantwoording. Periodiek vindt een organisatiebrede ECHO-audit plaats. Cordaid streeft naar behoud van de kwalificatie 'low risk organisation'.

8.3. Effectiviteit en efficiëntie van de bestedingen

Cordaid hanteert een uitgebreid instrumentarium om de (effectiviteit en efficiëntie van haar) bestedingen te monitoren. De paragraaf over risicomangement biedt daarvan een overzicht, zodat hier wordt volstaan met een opsomming.

Projectvoorstellen, partners en de uitvoering worden op meerdere momenten getoetst.

Cordaid's bijdrage wordt in termijnen overgemaakt en op basis van deugdelijke rapportages.

Gegevens met betrekking tot projecten en partners worden vastgelegd in een datasysteem met ingebouwde checks & balances.

Partners zijn, afhankelijk van de omvang van een project, gehouden aan het doen uitvoeren van een accountantscontrole en het overleggen van een management letter.

Monitoring van de uitvoering geschiedt mede via jaarlijks 250-300 dienstreezen.

Veldkantoren volgen een Field Manual, dienen maandelijks financiële rapportages in, en worden op basis van hun risicoprofiel onderworpen aan interne audits.

Mocht op enig moment blijken dat een partner haar

verplichtingen niet nakomt, dan past Cordaid haar fraude- en sanctiebeleid toe.

Leren & verbeteren

Het INK-managementmodel is leidend bij het inrichten van het managementsysteem van de organisatie. In 2007 is het Kwaliteitshandboek ingericht naar het INK-model en is ook de Managementinformatie volgens de INK-velden ingedeeld. Ook de jaarlijkse Directiebeoordeling van het managementsysteem is ingericht conform INK.

In november 2007 heeft Cordaid voor de tweede maal, onder begeleiding van een extern bureau, een INK-positiebepaling gedaan met alle leden van de Managementraad. De algehele conclusie was dat Cordaid zich sinds de laatste positiebepaling (2005) heeft ontwikkeld van een procesgeoriënteerde naar een systeemgerichte organisatie. Cordaid beoordeelt elke twee jaar de stand van zaken met betrekking tot alle aandachtsvelden van het INK-model.

Leren en verbeteren vindt ook plaats over de grenzen van de eigen organisatie heen. Samen met partnerorganisaties in de diverse continenten, de collega-organisaties binnen Partos en kennisinstituten in en buiten Nederland wordt gewerkt aan verbetering van het werk. Cordaid ziet ontwikkelingssamenwerking als een kennisintensieve sector, waar investeren in kennis en leren noodzakelijk is gezien de complexiteit van het werk.

René Grotenhuis

Voorzitter Directieraad

Frans Slangen

Voorzitter Raad van Toezicht

“Mevrouw Shiwana leende 10 jaar geleden van partnerorganisatie Spandana een bedrag van 4000 rupees. Ze is een eigen bedrijfje gestart voor het inzamelen en exporteren van ‘haar’. Acht jaar geleden heeft ze een eigen huisje kunnen kopen van haar inkomsten en inmiddels heeft ze een 2e huis dat ze verhuurt voor 3000 rupees per maand. Mevrouw Shiwana zegt heel gelukkig te zijn met haar leven nu. Voorheen had ze nauwelijks genoeg geld om te overleven. Nu heeft ze maandelijks wat geld over om te sparen en kunnen haar kinderen naar school.”

“Ons uiteindelijke doel is om buitengesloten en gemarginaliseerde mensen in staat te stellen tot hun recht te komen in hun lokale, nationale en internationale gemeenschappen, in een wereld die aan ons allen gegeven is.”

Afrika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Republiek Angola					X					
Centraal Afrikaanse Republiek					X					
Federale Democratische Republiek Ethiopië	X	X		X			X	X	X	X
Republiek Ghana			X			X				X
Grote Merengebied (Burundi, DR Congo, Rwanda)		X			X	X		X		
Republiek Kameroen		X				X	X		X	
Republiek Kenia	X	X		X			X			
Republiek Malawi				X		X		X	X	X
Federale Republiek Nigeria	X	X	X							
Republiek Oeganda				X		X	X		X	X
Republiek Sierra Leone			X			X	X		X	X
Republiek Soedan					X					
Verenigde Republiek Tanzania	X					X			X	X
Republiek Tsjaad	X				X					
Republiek Zambia						X		X	X	X
Republiek Zuid-Afrika		X						X		

1. Minderheden
2. Sloppenwijkbewoners
3. Vrouwen en Geweld
4. Rampenpreventie en Noodhulp*
5. Verzoening en Wederopbouw
6. Toegang tot Gezondheidszorg
7. Zorg voor Kwetsbare Groepen
8. Hiv/Aids
9. Kleine Producenten
10. Microfinanciering

* programma 4 betreft alleen de partners voor Rampenpreventie

Azië	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Volksrepubliek Bangladesh				X		X	X			
Republiek der Filippijnen	X						X		X	X
Republiek India	X			X			X		X	X
Republiek Indonesië	X			X		X		X	X	X
Onafhankelijke Staat Papoea-Nieuw-Guinea						X		X		
Democratische Socialistische Republiek Sri Lanka	X				X					
Socialistische Republiek Vietnam	X					X			X	X
Republiek Afghanistan					X					
Palestijnse gebieden en Israël					X					
Latijns-Amerika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Republiek Bolivia		X					X		X	X
Federale Republiek Brazilië			X							
Republiek Colombia			X		X					
Republiek Peru		X					X		X	X
Dominicaanse Republiek		X	X						X	X
Republiek Haïti					X					
Republiek Suriname	X		X							
Regio Midden-Amerika (El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua)	X	X	X	X					X	X
Aantal landen	12	10	8	8	10	12	10	7	15	15

1. Minderheden
2. Sloppenwijkbewoners
3. Vrouwen en Geweld
4. Rampenpreventie en Noodhulp*
5. Verzoening en Wederopbouw
6. Toegang tot Gezondheidszorg
7. Zorg voor Kwetsbare Groepen
8. Hiv/Aids
9. Kleine Producenten
10. Microfinanciering

In het jaarplan 2007 staan voor programma 1 per abuis Kameroen als concentratieland en Tanzania als niet-concentratieland vermeld (zie ook Cordaids MFS-aanvraag).

*programma 4 betreft alleen de partners voor Rampenpreventie

Organigram met toelichting

Directieraad

De dagelijkse leiding van Cordaid ligt in handen van de Directieraad, bestaande uit de algemeen directeur en een directeur. De Directieraad vormt tevens het bestuur van de Stichting Cordaid.

De algemeen directeur is voorzitter van de Directieraad, is verantwoordelijk voor een aantal institutionele contacten en stuurt daarnaast een aantal onderdelen van de werkorganisatie aan. De directeur geeft leiding aan de overige sectoren.

Managementraad

De Managementraad bestaat uit de vijf sectormanagers, de drie managers van de stafafdelingen en de beide directeuren. In de Managementraad vindt de beleidsafstemming plaats tussen de managers onderling en tussen de managers en de Directieraad.

Sectoren

Binnen de sectoren Zeggenschap, Ondernemen, Noodhulp & Wederopbouw en Gezondheid & Welzijn zijn regionale teams belast met de vormgeving en uitvoering van het strategisch financieringsbeleid op programma- en partnerniveau:

- De sector Zeggenschap richt zich via de programma's (1) Minderheden, (2) Sloppenwijkbewoners en (3) Vrouwen en Geweld op individuen, groepen en volken die structureel worden weggedrukt naar de rand van de samenleving.
- De Sector Noodhulp & Wederopbouw draagt via de programma's (4) Rampenpreventie en Noodhulp en (5)

Verzoening en Wederopbouw bij aan het voorkomen van rampen, het versterken van de veerkracht van mensen, vredesopbouw en aansluiting bij langetermijnontwikkeling.

- De Sector Gezondheid & Welzijn zet zich via de programma's (6) Toegang tot Gezondheidszorg, (7) Zorg voor Kwetsbare Groepen en (8) Hiv/Aids, vooral in voor het betaalbaar en toegankelijk maken van basisgezondheidszorg.
- De Sector Ondernemen wil via de programma's (9) Kleine Producenten en (10) Microfinanciering vooral het economisch perspectief van mensen verbeteren door verbetering van de toegang tot afzetmarkten en financieringsmogelijkheden

Elke sector wordt aangestuurd door een Sectormanager, de teams worden aangestuurd door een Teamleider. Elke sector heeft een Bedrijfsbureau, dat onder leiding van een Office Manager zorgdraagt voor de administratieve ondersteuning van de sectormanager en de teams.

De sector Marketing & Communicatie richt zich vooral op vergroting van de maatschappelijke betrokkenheid in Nederland bij het werk van Cordaid via particuliere fondsenwerving, samenwerking met het bedrijfsleven, externe positionering en de uitvoering van projecten in Nederland. Deze sector is ook verantwoordelijk voor de interne communicatie van Cordaid.

Stafafdelingen

De afdeling Beleid & Evaluatie is verantwoordelijk voor de kwaliteit van beleidsinformatie en het realiseren van beleidsmatige verbeteringen in de programma's via

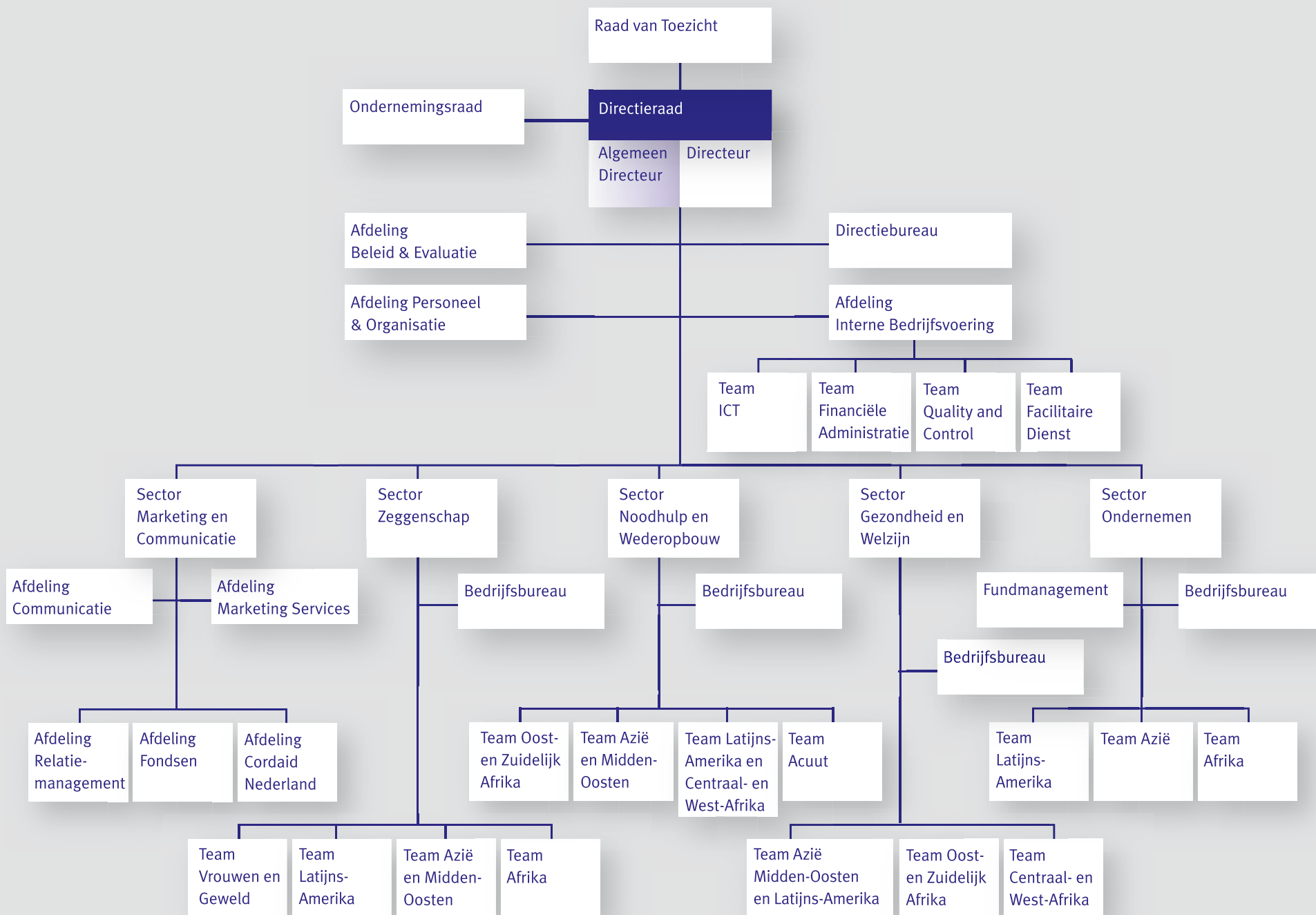
programma-evaluaties en het monitoren van ontwikkelingen in de programma's.

De afdeling Interne Bedrijfsvoering is via de teams ICT, Financiële Administratie, Quality & Control en Facilitaire Dienst verantwoordelijk voor de financiële bestuurbaarheid van Cordaid alsmede de effectiviteit en bedrijfszekerheid van de werkorganisatie. De afdeling is tevens verantwoordelijk voor Operational Audit.

De afdeling Personeel & Organisatie is via de teams Intern en Uitzendingen verantwoordelijk voor ontwikkeling van, advisering over en (deels) uitvoering van het personeelsbeleid ten behoeve van medewerkers in Nederland en uitgezonden.

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht ziet toe op de hoofdlijnen van het beleid en de uitvoering ervan, benoemt de leden van de Directieraad en is verantwoordelijk voor de goedkeuring van de meerjarenplannen, de financiële begroting en het jaarverslag.

Overzicht personele bezetting Cordaid per 31 december 2007

Raad van Toezicht

Voorzitter	Drs. F.C.H. Slangen
Leden	Mw. drs. E.J.M. Engelhard
	Mw. drs. T.C. Fogelberg
	Mw. drs. P.A.C. Zwanikken MScCH
	Mr. G.H.O. van Maanen
	Drs. A.M. Oostlander
	Pater J.C.M. Bentvelzen SJ

Directieraad

Algemeen Directeur (voorzitter)	René Grotenhuis
Directeur	Vacature

Stafafdelingen

Beleid & Evaluatie	
Manager	Peter Konijn

Interne Bedrijfsvoering

Manager	Henk Tuijn
Teamleider IB/ICT	Eric van der Harst
Teamleider IB/ Financiële Administratie	Theo van Schooten
Teamleider IB/ Quality & Control	Sheila de Graaf
Teamleider IB/ Facilitaire dienst	Claudia Schaap

Personeel & Organisatie

Manager	Jan Kees den Bakker
---------	---------------------

Sectoren

Gezondheid en Welzijn

Manager	Monique Lagro
Teamleider team Oost- en Zuidelijk Afrika	Christine Fenenga
Teamleider team Azië en Midden-Oosten	Mariet Mulders
en Latijns-Amerika	
Teamleider team Centraal- en West-Afrika	Remco van der Veen

Noodhulp en Wederopbouw

Manager	Piet Spaarman
Teamleider team Latijns-Amerika en Centraal- en West-Afrika	Edith Boekraad
Teamleider team Acuat	Albert de Haan
Teamleider team Oost- en Zuidelijk Afrika	Sasja Kamil
Teamleider team Azië en Midden-Oosten	Niek Thijssen

Ondernemen

Manager	Marjolein Dubbbers
Teamleider team Azië en Midden-Oosten	Frans Goossens
Teamleider team Latijns-Amerika	Dicky de Morrée
Teamleider team Afrika	Jacob Winter
Fundmanager	Marc Breij

Zeggenschap

Manager	Margriet Nieuwenhuis
Teamleider team Latijns-Amerika	Nico van Leeuwen
Teamleider team Afrika	Fanny Meeus
Teamleider team Azië en Midden-Oosten	Frederica Ordelman
Teamleider team Vrouwen en Geweld	Frans Wierema

Marketing & Communicatie

Manager	Ingrid Tuinenburg
Hoofd afd. Communicatie	Bonnie Noorman
Hoofd afd. Marketing Services	Bas Klaassen
Hoofd afd. Relatie Management	Marjolijn Wilmink
Hoofd afd. Fondsen	Esther Driessen a.i.
Hoofd afd. Cordaid Nederland	Joep van Zijl

Noodhulp	India	Indonesië	Sri Lanka
Gezondheid	<ul style="list-style-type: none"> • Gezondheidszorg voor 27.550 hh plus voor 12.900 pers., 90 gehandicapten en 200 gewonden • 336 mobiele klinieken (27.000 pers. in > 51 dorpen) • Medicijnen voor 10.000 hh, zeep voor 5.500 hh, en hygiënesets voor 1.000 vrouwen en 8.900 hh • Counselling en psychosociale hulp in 62 dorpen en voor 2.600 pers. en 3.350 kinderen; 830 pers. getraind in hulpverlening • Onderwijs en recreatie voor kinderen in 9 dorpen & bewustwording 3.350 vrouwen en meisjes 	<ul style="list-style-type: none"> • 21 mobiele teams behandelden 11.500 patiënten • 1 ziekenhuistent geïnstalleerd • Medicijnsets gedistribueerd voor 10.000 personen • 120.000 stukken zeep gedistribueerd 	<ul style="list-style-type: none"> • Gezondheidszorg voor 3.800 hh • Malariabescherming: 300 hh • Psychosociale hulp: 1.330 hh • Counselling t.b.v. 1570 hh
Distributie	<ul style="list-style-type: none"> • Voedsel voor 11.600 personen en 60.000 hh¹ • 970 kinderen ontvangen aanvullende voeding voor 140 dagen • gezamenlijke keukens voor 110 gezinnen • Aanvullende voeding voor 5.400 kinderen en 900 vrouwen² • Non-food items voor 26.000 hh en 5.000 pers. • Kleding voor 8.000 vrouwen en meisjes • 150 gehandic. ontvingen o.m. rolstoelen • Voedsel en non-food voor 65.000 personen, 6.800 hh en 300 self-help groepen (SHG) 	<ul style="list-style-type: none"> • Voedseldistributie t.b.v. 1.400 kinderen en 6.000 huishoudens • Non-food items (dekens, kookgerei) voor 6.000 pers. 	<ul style="list-style-type: none"> • Voedsel voor 3.500 pers. • Non-food voor 1.500 hh • Onderwijsmaterialen voor 5.000 kinderen • Huishoudgeld t.b.v. 900 gezinnen • 8 noodscholen ondersteund

¹ sommige ontvingen 3 maanden voedselhulp, andere ontvingen eenmalig, waarbij → helpt langer dan 1 maand

² betreft verschillende periodes, allen → 75 dagen, meerderheid langer dan 140 dagen, vrouwen 3 maanden

Noodhulp	India	Indonesië	Sri Lanka
Bestaanszekerheid.	<ul style="list-style-type: none"> • Inkomstgenererende activiteiten (IGA) voor 560 hh en 630 kwetsbare hh • Scholing van 60 meisjes • 3.000 personen cash-for-work activiteiten • Reparatie van 140 boten, levering van 5 boten en 505 netten; 1.600 vissers voorzien van vismaterialen • 4 lokale. NGO's ondersteund bij lobby- activiteiten • Organisatie ondersteund t.b.v. coördinatie van 200 NGO's; distributie van 25.000 nieuwsbrieven 		<ul style="list-style-type: none"> • Huishoudgeld: 900 hh • Boten en netten: 7.000 hh • Ondersteuning van 1.600 hh bij IGA-activiteiten • Ondersteuning 19 kleine en middelgrote bedrijven • Scholing 1.600 MKB-werknemers en 1.140 bankmedewerkers
Water & sanitatie	<ul style="list-style-type: none"> • Watervoorziening voor 300 hh voor 30 dgn • Watervoorziening voor 110 gezinnen • Waterdistributie t.b.v. 11.000 gezinnen 	<ul style="list-style-type: none"> • Waterzuivering t.w.v. € 4.900 	<ul style="list-style-type: none"> • Reparaties en aanleg van watsanvoorzieningen voor 3.400 hh
Onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> • Schoolmaterialen voor 22.000 kinderen • Bijzonder onderwijs voor 6.200 kinderen • 19 kindercentra (2.100 kinderen) opgericht • Schoolvervoer voor 3 dorpen en 60 kinderen • Extra onderwijsactiviteiten voor 60 kinderen 		
Huisvesting	<ul style="list-style-type: none"> • tijdelijk onderdak voor 1.500 hh • Reparatie van 630 huizen • 700 tenten voor 500 hh 	<ul style="list-style-type: none"> • € 1.380 tenten 	<ul style="list-style-type: none"> • 590 tenten • Tijdelijk onderdak voor 630 hh
Capaciteitsopbouw	<ul style="list-style-type: none"> • 80 personen getraind in Disaster Risk Reduction (DRR) • 5 lokale partners geholpen met logistieke steun 	<ul style="list-style-type: none"> • Coördinatie van medische activiteiten en research • Logistieke steun aan partners 	<ul style="list-style-type: none"> • Informatiecentra opgericht • Coördinatie • Workshop DRR gehouden en 165 pers. getraind

Wederopbouw	India	Indonesië	Sri Lanka
Gezondheid	<ul style="list-style-type: none"> • 11 NGO's & 120 pers. Getraind m.b.t. hiv/aids • Counselling van 7.500 pers. • Moeder- en kindzorg/onderwijs in 2 dorpen • 280 gehandic. ondersteuning gegeven • Vaccinatie en onderwijs t.b.v. 650 personen • Handboek posttraumatische hulp vertaald • Zorg en medicijnen voor 3.700 pers. en kinderopvang in 5 dorpen (1.200 hh) 	<ul style="list-style-type: none"> • 1.600 kinderen, 124 onderwijzers en 400 ouders op 22 scholen getraind in gezondheid en hygiëne • TB-controle en behandeling (samen met Nederlandse Rode Kruis) met succespercentage van 85% • 1.430 hh getraind m.b.t. gezondheid en hygiëne 	<ul style="list-style-type: none"> • Psychosociale hulp en centra in 3 dorpen
Water & sanitatie	<ul style="list-style-type: none"> • Veilig gebruik van watsan t.b.v. 100 hh • 154 regenwateropvangsystemen aangelegd • 150 latrines/toiletten gebouwd • Installatie van 2 watertanks • Drinkwatervoorziening voor 2.000 pers. 	<ul style="list-style-type: none"> • Waterleidingen & toiletten aangelegd in 6 dorpen • 65 waterbronnen en 650 toiletten bij 65 scholen 	<ul style="list-style-type: none"> • Bouw van 50 toiletten • Training van 15.000 hh inzake afval(verwerking)
Bestaanszekerheid	<ul style="list-style-type: none"> • Leningen voor 140 hh, 1.450 pers. en 41 SHGs • Training van 435 hh, 3.300 pers. en 87 stafmedewerkers • Inkomstenverwerving voor 87 SHG, 1.070 pers. en 56 hh • Investeringsfondsen voor 3 gemeenschappen, 24 SHG's en 640 studenten • Herstel infrastructuur in 1 dorp • Verzekering: 180 levens- en 2.970 schade-verzekeringen • 237 nieuwe boten & 110 gerepareerd • Uitrusting (470) en wervingscampagnes voor vissers (190) • 93,3 hectare aardnotenproductie • Herstel landbouwgrond voor 194 gezinnen • 5.640 dagen cash-for-work • 5 composteringsinstallaties • 44.450 klachten over hulpverlening ontvangen en afgehandeld (onderzoek & lobby) • 60 wederopbouw workshops voor 143 NGO's en 510 lokale bewoners • Contact gelegd met MFI's voor 2.000 vissers 	<ul style="list-style-type: none"> • IGA voor 200 vrouwen • 6 kleine bedrijven ontvingen steun • 525 vrouwen ontvingen scholing en steun bij IGA • Afvalverwerking in 6 dorpen • 15 meubelmakers ondersteund • 12 gemeenschappen ondersteund bij hun koffieteelt 	

Wederopbouw	India	Indonesië	Sri Lanka
Onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> • Bijzonder/aanvullend onderwijs: 390 kinderen • 1.160 kinderen en ouders ondersteund • Kinderopvang voor 180 kinderen • Buitenschoolse activiteiten voor 500 kinderen • Vervoer van 440 kinderen naar school • 27 ambtenaren geschoold over kinderrechten • 4.270 studenten financieel ondersteund • 33 kinderclubs opgericht • 70 kinderen ontvingen schoolmaterialen 	<ul style="list-style-type: none"> • 65 scholen herbouwd • 5.000 schooluniformen gedistribueerd • Lesgeld betaald voor 400 kinderen • Steun verleend aan 1 medische faculteit • 1 bibliotheek hersteld 	
Huisvesting	<ul style="list-style-type: none"> • 1.970 nieuwbouwhuizen • 200 semi-permanente huizen • 200 gezinnen voorzien van elektriciteit & watsan • 1 trainingscentrum opgericht 	<ul style="list-style-type: none"> • 1.050 huizen 	<ul style="list-style-type: none"> • 1.160 huizen
Disaster Risk Reduction	<ul style="list-style-type: none"> • 8 NGO's, 35 SHG's en 1.750 pers. getraind in DRR & 14.600 in DRR-bewustzijn • 56 scholen training gegeven (4.430 personen) • 10 comités gevormd (400 personen) • Reddingsvesten en GPS voor 400 vissers • Mangrovekwekerij en 460 medewerkers daarvoor opgeleid • 660 kinderen ontvingen zwemondericht • 14 brandweerlieden opgeleid 	<ul style="list-style-type: none"> • Voorlichting m.b.t. gezondheid en hygiëne (zie boven) • Wegen in 6 dorpen aangelegd/hersteld • 1 gemeenschapshuis • 1 brug aangelegd • Drainage van 3 gebieden voor herhuisvesting • DRR-training op 65 scholen; 13 DRR task-forces opgericht 	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken van de brandweer in Galle en Jaffna met uitbreiding dienstverlening naar 100.000 extra bewoners

1.1. Inleiding

Algemeen

Het jaar 2007 was de start van de nieuwe strategieperiode 2007-2010, en van het nieuwe Medefinancieringsstelsel. Na de initiële korting (à € 60 miljoen) op de subsidieaanvraag, heeft Cordaid de begrote bedragen per jaar verlaagd met € 15 miljoen. Dat leidde tot pijnlijke beslissingen, zoals afbouw van de hulpverlening aan landen in Oost-Europa. Bij de definitieve beschikking, na de bezwaarprocedure, is alsnog € 15 miljoen extra vrijgegeven voor de gehele periode 2007-2010. Vervolgens heeft Cordaid de jaarlijkse bedragen als volgt verhoogd:

2007: € 3,6 miljoen

2008: € 6,0 miljoen

2009: € 4,0 miljoen

2010: € 1,4 miljoen

€ 15,0 miljoen

Bewust is ervoor gekozen om het grootste deel van het extra geld te benutten in de eerste helft van de strategieperiode. Cordaid houdt vast aan het in het Strategie Plan vastgestelde beleid, waarbij de streefwaarden 2010 per programma leidend zijn.

Gedurende het jaar heeft Cordaid voor € 0,5 miljoen geïnvesteerd in de Merkenstrategie d.w.z.:

- de Corporate positionering en communicatiestrategie

- de transformatie van de fondsen/Cordaid naar Cordaid/fondsen
- de lancering van nieuwe fondsenwervende producten onder de naam Cordaid.

De Stichting Vastenactie was geen onderdeel van de investering en behoudt haar eigen logo. De verwachting was dat dit, naast verbetering van de naamsbekendheid van Cordaid, initieel zou leiden tot een lichte terugval in de inkomsten. Het tegendeel bleek het geval te zijn: de inkomsten uit fondsenwerving zijn bijna 8% hoger dan verwacht en hoger dan ooit tevoren.

Ook de inkomsten van Internationale institutionele donoren, zoals de EU, waren ruim boven verwachting, 26% hoger dan begroot (€ 19 miljoen t.o.v € 15 miljoen).

Uiteraard lagen de bestedingen in 2007 lager dan in 2006, toen nog bedragen ter hoogte van € 21 miljoen uit de opbrengsten van de SHO-tsunami en SHO-Pakistan actie besteed werden. Toch lagen de bestedingen in 2007 ruim boven de begroting.

Het percentage fondsenwervende kosten kwam uit op: 15,4% (begroot: 15,7%). Hierbij moet opgemerkt worden dat uiteindelijk besloten is om de kosten in verband met de investering in de merkenstrategie niet te activeren, en direct in het resultaat van 2007 te verwerken. Als de kosten wél geactiveerd zouden zijn (zoals oorspronkelijk gepland en begroot was), dan zou

het percentage op 14,9% uitgekomen zijn.

Het percentage uitvoeringskosten programma's kwam uit op 9,0% (begroot: 8,6%).

Cordaid was actief betrokken bij de commentaarrondes en discussies over de nieuwe verantwoordingsrichtlijn RJ650, en is bekend met de mogelijkheid om deze al in de rapportage over 2007 toe te passen (vanaf 2008 verplicht). Cordaid heeft besloten om RJ650 in beperkte mate al toe te passen, namelijk voor de verantwoording van het eigen vermogen, omdat dit vooral een andere presentatiewijze is. Voor wat betreft de nieuwe wijze van kostentoe rekening is echter een aanpassing van de systemen, rapportages én streefwaarden vereist, en Cordaid heeft besloten om dit op te pakken na de totstandkoming van de Jaarrekening 2007.

De Jaarrekening 2007 omvat het laatste jaar van de verantwoording van de SHO-tsunami actie. Het gehele programma zal apart door de accountant beoordeeld worden.

Baten

De totale baten beschikbaar voor doelstelling zijn in deze verslagperiode € 169,7 miljoen. Dit is € 6,8 miljoen hoger dan was begroot. Dit is nog exclusief de middelen die uit het Leningen & Garantie programma beschikbaar kwamen voor Herinzet (à € 8,4 miljoen). Totaal beschikbaar voor doelstellingen was daarmee een bedrag van € 178,1 miljoen.

Particuliere fondsenwerving

Eigen fondsenwerving

De inkomsten uit de eigen fondsenwerving zijn uitgekomen op € 37,9 miljoen, € 3,2 miljoen hoger dan begroot en € 3,7 miljoen hoger dan 2006. De fondsen hebben in naam en stijl de grootste verandering uit hun geschiedenis achter de rug. Hiermee is in de voorzichtige begroting van 2007 rekening gehouden. Aan het eind van 2007 is niet alleen de begroting zeer ruim gehaald, maar is er ook een flinke groei gerealiseerd ten opzichte van 2006. De realisatie van 2007 ligt 10,6% boven de realisatie van 2006.

De hogere inkomsten zijn vooral afkomstig uit Nalatenschappen: € 9,9 miljoen, ten opzichte van een begroting van een bedrag van € 7,3 miljoen. Vorig jaar waren de inkomsten uit nalatenschappen € 8 miljoen. Cordaid ontvangt jaarlijks een grote bijdrage uit nalatenschappen. In het bijzonder Cordaid Memisa en Cordaid Mensen in Nood hebben een goede, degelijke naam opgebouwd die het goed doet in deze markt. Dit jaar was dit meer dan voorgaande jaren het geval. Cordaid Memisa heeft ruim € 1,2 miljoen meer ontvangen dan vorig jaar en ook de Bisschoppelijke Vastenactie had met bijna € 0,6 miljoen aan nalatenschappen een bijzonder goed jaar

Ten aanzien van de particuliere fondsenwerving kwamen alle fondsen boven de begroting uit:

- Cordaid Memisa kent traditioneel een sterke decembermaand, en 2007 was daarop geen uitzondering: in vier weken werd ruim één miljoen bij particuliere donateurs geworven.

- Cordaid Mensen in Nood heeft door middel van door-to-door en tv-acties veel nieuwe donateurs geworven, en de inkomsten kwamen fors boven de begroting uit, wat een goede prestatie is gezien het uitblijven van grote rampen.
- Cordaid Kinderstem was zeer succesvol in het werven van nieuwe donateurs via door-to-door en tv-uitzendingen en de inkomsten kwamen ver boven de begroting uit.
- Cordaid Microkrediet had een moeilijk eerste jaar en de doelstellingen bleken te ambitieus, maar Cordaid blijft overtuigd van het groeipotentieel van dit fonds.
- Cordaid Bond Zonder Naam beleefde haar eerste jaar onder Cordaid paraplu, wat een positieve ervaring was, met ruim hogere inkomsten.
- De Bisschoppelijke Vastenactie kan terugzien op een erg succesvolle vastenactiecampaagne in het voorjaar. Zowel de parochiële collectes als de 'vastenzakjes' en de direct mail kwamen hoger uit dan in 2006 en de begroting 2007.

Ten aanzien van de inkomsten van institutionele donoren in Nederland (bedrijven, instellingen, etc.) kwamen de inkomsten met € 5,7 miljoen lager uit dan begroot (€ 7,4 miljoen). Daarbij dient te worden opgemerkt dat het binnenhalen van een subsidie van € 0,6 miljoen bij het ministerie van VROM niet tot inkomsten fondsenwerving gerekend mag worden (volgens de richtlijnen van het CBF).

De ambities ten aanzien van het bedrijfsleven bleken te hoog, mede door het ontbreken van een geconcentreerde inzet intern. Inmiddels zijn stappen ter verbetering gezet.

De inkomsten bij ordes en congregaties kwamen hoger uit dan begroot. Ook bij onderwijsinstellingen werd de financiële doelstelling ruimschoots gehaald. De ontwikkelingseducatie staat hier centraal, maar de fondsenwerving is toch ook niet onbelangrijk.

Voor complete overzichten van Baten en Lasten per Fonds: zie bijlagen 7 t/m 12 bij deze Jaarrekening.

Conform afspraken met het Bestuur van de Stichting Bisschoppelijke Vastenactie zal er naast de Jaarrekening Cordaid een separate Jaarrekening voor de Bisschoppelijke Vastenactie worden opgesteld.

Gezamenlijke Acties

In 2007 zijn de inkomsten uit gezamenlijke acties via de Stichting SAN! en de Samenwerkende Hulp Organisaties (SHO) totaal € 1,7 miljoen, zeer laag in vergelijking tot voorgaande jaren. Ook de traditioneel voorzichtige begroting van € 3,5 miljoen werd niet gehaald. De simpele reden is dat er geen SHO-actie gehouden is. Van de stichting SAN! is in 2007 € 1,1 miljoen ontvangen.

Acties van derden

De inkomsten uit de Nationale Postcode Loterij zijn 3 miljoen (2006: € 3,6 miljoen); daarnaast komen de inkomsten uit Caritas fondsen en van verschillende andere fondsenwervende instellingen uit op € 3,5 miljoen. De totale inkomsten uit 'Aandeel in Acties van derden' komt daarmee uit op € 6,5 miljoen, dat is € 1,8 miljoen lager dan begroot, en € 3,5 miljoen lager dan in 2006.

Inkomsten van Institutionele donoren

De totale inkomsten van overheden komen met € 129,9 miljoen in dit jaar, € 6,6 miljoen lager uit dan in 2006. Het ligt echter ruim boven de begroting van € 120,8 miljoen. Dit heeft de volgende redenen:

- De verhoging van de MFS subsidie, waardoor de prognose 2007 omhoog kon worden bijgesteld (+ € 3,6 miljoen).
- Bewust hogere committeringen op MFS fondsen (+ € 2,6 miljoen), om de betalingsdoelstelling van 2007 te realiseren. Naast het kassaldo dat resteert van het vorige Medefinancieringsprogramma, komt regelmatig geld vrij via het afsluiten van oude verplichtingen waar meestal nog een positief kassaldo op staat.
- Hogere inkomsten van internationale institutionele donoren (bijv. EU, UN) en overheden (+ € 3,1 miljoen). Dit is inclusief een subsidie van het ministerie van VROM van € 0,6 miljoen. De daadwerkelijke inkomsten waren zelfs nog hoger, ware het niet dat er voor een bedrag van ruim € 2 miljoen aan oude projecten is gedecommitteerd.
- Ten opzichte van 2006 waren de MFS inkomsten (afgeleid uit de committeringen) € 9,1 miljoen lager, en de inkomsten van institutionele donoren € 2,4 miljoen hoger.

Het resultaat op Financiële Vaste Activa kwam uit op - € 2,9 miljoen (in 2006: - € 1,3 miljoen), vooral door een negatief koersresultaat uit herwaarderingen in het Leningen & Garantie programma (koersdaling van de US dollar en een aantal lokale valuta).

Totale inkomsten:

De totale inkomsten (exclusief herinzet van middelen uit Leningen & Garanties) beschikbaar voor het realiseren van de doelstellingen: hulpverlening, voorlichting en lobby zijn met € 169,6 miljoen, € 11,6 miljoen lager dan in 2006. Dit komt voornamelijk door de lagere inkomsten uit 'gezamenlijke acties' en 'acties van derden', en door het negatieve resultaat op het Leningen & Garanties programma.

De werkelijke bestedingen bedragen € 174,7 miljoen. Het tekort tussen inkomsten en bestedingen is € 5,1 miljoen.

Lasten

Bestedingen

De totale bestedingen worden onderverdeeld naar bestedingen inzake:

- Voorlichting: € 6,2 miljoen (begroot: € 5,8 miljoen, werkelijk 2006: € 6,1 miljoen)
- Lobby: € 2,2 miljoen (begroot: € 3 miljoen, werkelijk 2006: € 2 miljoen)
- Hulpverlening (inclusief 'Linking & Learning'): € 166,4 miljoen (begroot: € 161,9)

Hiermee komt het totaal aan bestedingen op € 174,7 miljoen. Dit is € 30,4 miljoen lager dan in 2006, om de eerder genoemde redenen (SHO-acties Tsunami en Pakistan). Daarnaast is de besteding uit de herinzet van middelen Leningen & Garanties met € 1,4 miljoen gedaald ten opzichte van 2006.

De bestedingen aan de voorlichtingsdoelstelling liggen iets hoger dan in 2006 (+ € 0,1 miljoen) en hoger dan de begroting 2007 (+ € 0,1 miljoen).

Uitvoeringskosten

Een belangrijke ratio is het kostenpercentage van eigen fondsenwerving. Deze wordt uitgedrukt in een percentage van de inkomsten uit eigen fondsenwerving en komt uit op 15,4%, 0,3% lager dan begroot en 0,5% lager dan het percentage van vorig jaar. Dit ondanks het feit dat de investering in de merkenstrategie niet geactiveerd is, en direct in de kosten van 2007 meegenomen is. Cordaid hanteert als streefcijfer 15,5%.

Cordaid is in staat geweest de uitvoeringskosten te verlagen met € 1,1 miljoen ten opzichte van 2006, waardoor het % uitvoeringskosten op 9,0% is uitgekomen (begroot 2007: 8,6%, werkelijk 2006 8,5%). Het niveau van 2006 was niet haalbaar, maar met 9,0% komt Cordaid uit op het zichzelf opgelegde maximum van 9%.

Dat de doelstelling voor 2007 niet geheel gehaald is, is deels het gevolg van een iets hogere bezetting (voornamelijk ingehuurd personeel), deels met hogere advieskosten, bijv. in verband met het opnieuw beschrijven van de werkprocessen of de invoering van het 'performance tracking system', bedoeld om op output- en outcome-gegevens op een consistente manier vast te leggen. Verder waren de kosten van het Nairobi-kantoor, dat in de loop van het jaar werd getransformeerd van een regio- naar een liaisonkantoor, onderschat.

Balans

De waarde van de Materiele Vaste Activa is gedaald, van € 1,0 miljoen naar € 0,7 miljoen. Tegenover investeringen ad € 0,1 miljoen stonden afschrijvingen van € 0,4 miljoen.

De Financiële activa weerspiegelen de leningen en garanties verstrekt aan partnerorganisaties ter financiering van veelal kleinschalige economische activiteiten, waarvoor geen financiering via de reguliere financiële sector (commerciële banken, verzekeringsmaatschappijen) kan worden verkregen.

Nieuwe leningen en garanties werden verstrekt voor een totaalbedrag van per saldo € 10,4 miljoen; hiertegenover stonden aflossingen (€ 7,9 miljoen), koersresultaten en afboekingen voor € 0,5 miljoen en een dotatie aan de voorziening voor oninbaarheid met € 1,3 miljoen. Overigens is ook een bedrag van € 1,4 miljoen uit de voorziening vrijgevallen.

Per saldo zijn de financiële activa met € 2,3 miljoen gestegen.

De vorderingen namen met € 4,4 miljoen af. Dit komt door een combinatie van een toename van de vorderingen op backdonoren (+ € 2,3 miljoen), een afname van de vordering op de Nederlandse overheid (- € 8,0 miljoen), en hogere debiteuren in het kader van de bedrijfsvoering. Bij de vordering op backdonoren is overigens wel een verschuiving te zien tussen 'oude' vorderingen en 'nieuwe' vorderingen: het aantal vorderingen van vóór 2003 is met 43 afgenomen (72 -> 29).

De liquide middelen namen met € 1,4 miljoen af.

Het deel van de liquide middelen dat is vastgelegd aan garantstellingen (8 in totaal) bedraagt € 7,45 miljoen. Het betreft de volgende garantstellingen:

Leningen en garanties programma (2) ad € 0,45 miljoen

Programma uitvoering inzake EU (3) ad € 6,53 miljoen

Huurpenningen kantoorpanden (3) ad € 0,47 miljoen.

In 2008 vervallen aan garanties (4): € 5,8 miljoen. Één garantstelling ad € 1,0 miljoen heeft een looptijd tot mei 2013. De garanties (2) inzake het leningen en garantie programma vervallen in 2008 en 2009. De garantstelling inzake de huur van het pand aan de Lutherse Burgwal vervalt oktober 2009.

Het eigen vermogen is op een andere wijze gepresenteerd, waarbij (conform RJ650) een onderscheid is gemaakt in reserves en fondsen. De reserves bestaan uit: een continuïteitsreserve, een bestemmingsreserve en een activa reserve. Met de continuïteitsreserve wordt beoogd een buffer te reserveren van voldoende omvang om, bij het onverhoopt wegvallen van een of meer belangrijke financieringsbronnen en met inachtneming van bestaande juridische en morele verplichtingen, lopende programma's op een correcte manier te kunnen voltooien, inclusief de daarvoor benodigde inzet van eigen personeel. De continuïteitsreserve bedraagt € 9,2 miljoen, en correspondeert met bijna 60% van de jaarlijkse loonsom. De fondsen bestaan uit bestemmingsfondsen mét en zonder beperkte doelstelling. Tot de eerste categorie behoren de projectfondsen met een duidelijk vooraf bestemd doel, zoals de opbrengsten in het kader van specifieke SHO-acties, en tot de laatste categorie behoren de overlopende saldi op de eigen fondsen, die een lichte mate van bestemming hebben (meestal gekoppeld aan programmadoelstellingen). Het negatieve saldo op de bestemmingsfondsen met beperkte doelstelling hangt samen met een te hoge uitputting van deze fondsen. In 2008 zullen deze fondsen aangevuld worden uit eigen middelen. Verder is het Fonds Leningen en Garanties niet langer

verantwoord als onderdeel van de Schulden, maar als eigen vermogen. Dit fonds omvat het vermogen dat is opgebouwd in het kader van het programma Leningen en Garanties. De middelen voor het Fonds Leningen en Garanties zijn initieel afkomstig uit het Medefinancieringsprogramma, uit eigen middelen en uit renteloze leningen verkregen van enkele verwante organisaties. Verder bestaat het uit middelen die reeds eerder via een Lening verstrekt zijn, en inmiddels afgelost en opnieuw voor herinzet gebruikt zijn.

De afname van de schulden met € 8,2 miljoen hangt samen met een toename van uitstaande crediteuren met € 0,6 miljoen en een afname van projectverplichtingen met € 8,8 miljoen.

“Centraal staan de waardigheid van ieder mens, de solidariteit die eist om zonder onderscheid naar leeftijd, sekse, geartheid, afkomst, geloof of politieke overtuiging een menswaardig leven te bieden aan iedereen.”

x € 1.000	31 december 2007	31 december 2006
Activa		
Materiële vaste activa:		
▶ Bedrijfsmiddelen	661	999
Financiële vaste activa:		
▶ Verstrekt in het kader van de doelstelling	30.496	28.202
Beleggingen	25.150	25.717
Voorraden:		
▶ Bedrijfsvoorraden	0	14
Vorderingen	104.348	108.713
Liquide middelen	125.071	126.480
Totaal activa	285.726	290.125
Passiva		
Reserves		
▶ continuïteits reserve	9.194	7.655
▶ bestemmingsreserve	700	0
▶ overige reserves	661	999
	10.555	8.654
Fondsen		
▶ bestemmingsfondsen beperkte doelstelling	-653	507
▶ bestemmingsfondsen zonder beperkte doelstelling	11.451	12.001
	10.798	12.508
Fonds leningen en garanties	67.221	63.250
Voorzieningen	170	471
Schulden		
▶ op lange termijn	91.387	103.206
▶ op korte termijn	105.595	102.036
	196.981	205.242
Totaal passiva	285.726	290.125

Staat van baten en lasten

3

BATEN x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Fondsenwerving			
Baten uit eigen fondsenwerving			
▶ donaties, giften en schenkingen	20.069	27.387	21.126
▶ mailingacties	5.481	0	2.733
▶ collecten	2.412	0	2.289
▶ nalatenschappen	9.879	7.344	7.991
▶ loterijen en prijsvragen	83	0	135
	37.924	34.731	34.274
Kosten eigen fondsenwerving			
▶ (In)directe verwervingskosten	-3.420	-3.273	-3.246
▶ Uitvoeringskosten eigen organisatie	-2.428	-2.168	-2.201
Totaal kosten eigen fondsenwerving	-5.848	-5.441	-5.447
In % van baten uit eigen fondsenwerving	15,4	15,7	15,9
Netto resultaat eigen fondsenwerving	32.076	29.290	28.827
Resultaat verkopen			
▶ brutowinst	158	0	46
Netto resultaat verkopen	158	0	46
Resultaat eigen fondsenwerving	32.234	29.290	28.873
Baten uit overige acties			
▶ aandeel in gezamenlijke acties	1.690	3.500	4.953
▶ aandeel in acties van derden ²	6.526	8.300	9.978
	8.216	11.800	14.932
Beschikbaar uit fondsenwerving	40.450	41.090	43.804
Overige opbrengsten			
▶ Medefinancieringsprogramma	111.016	105.049	120.081
▶ Nederlandse overheid	3.798	0	3.171
▶ EU en overige overheden	15.048	15.750	13.248
▶ resultaat beleggingen	2.267	1.000	2.209
▶ resultaat financiële vaste activa ¹	-2.911	0	-1.254
	129.218	121.799	137.455
Totaal beschikbaar voor doelstellingen	169.668	162.890	181.259

LASTEN x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Besteed aan doelstellingen			
Voorlichting/bewustmaking			
▶ eigen activiteiten	3.867	2.673	3.327
▶ uitvoeringskosten eigen organisatie	2.327	3.118	2.729
	6.194	5.791	6.056
Lobby			
▶ eigen activiteiten	2.137	3.014	1.673
▶ uitvoeringskosten eigen organisatie	0	0	326
	2.137	3.014	1.999
Hulpverlening			
▶ Overige bestedingen	824	0	1.910
▶ Sector Zeggenschap	36.497	34.282	41.640
▶ Sector Noodhulp & Wederopbouw	53.556	48.497	61.961
▶ Sector Gezondheid & Welzijn	28.579	28.584	33.867
▶ Sector Ondernemen	24.604	30.366	34.469
▶ Cordaid Nederland	7.176	6.000	6.976
	151.236	147.729	180.823
▶ uitvoeringskosten eigen organisatie	15.162	14.161	16.288
	166.398	161.890	197.111
Besteed aan doelstellingen	174.729	170.695	205.166
Overschot/Tekort	-5.061	-7.805	-23.907
Totaal beschikbaar voor doelstellingen	169.668	162.890	181.259
PM: herinzet middelen Leningen & Garanties	8.393	8.500	9.792
Uitv.kosten projecten in % van bestedingen	9,0%	8,6%	8,3%

¹ = bevat de opbrengsten van het programma Leningen & Garanties zie bijlage 5, opbrengsten FvA (€ -3,7 miljoen) en rente liquide middelen (€ 0,8 miljoen)

² = opbrengst Nationale Postcode Loterij bedraagt € 3,0 miljoen (Mensen in Nood € 2,5 miljoen en Memisa (0,5 miljoen).

Resultaatbestemming

4

x € 1.000	Werkelijk 2007	Werkelijk 2006
Resultaatbestemming		
Het resultaat is toegevoegd aan:		
Reserves		
▶ continuïteits reserve	1.539	329
▶ bestemmingsreserve	700	0
▶ overige reserves	-338	-471
Fondsen		
▶ bestemmingsfondsen beperkte doelstelling	-1.160	-21.491
▶ bestemmingsfondsen zonder beperkte doelstelling	-3.128	-871
	-2.387	-22.504
Toegevoegd aan Fonds Leningen & Garanties	-2.674	-1.403
	-5.061	-23.907

Kasstroomoverzicht

5

x € 1.000.000	2007	2006
Liquide middelen 1 januari	126,5	115,0
Fondsenwerving (excl. AKV)	39,5	42,2
Ontvangen overheidssubsidies (excl. AKV)	126,1	145,2
Projectuitgaven	-159,9	-187,2
Uitgaven voorlichting	-3,9	-3,3
Resultaat beleggingen	2,3	2,2
Resultaat financiële vaste activa	-2,9	-1,3
Kasstroom doelstelling	1,2	-2,2
Uitvoeringskosten eigen organisatie	-19,9	-21,5
Apparaatskostenvergoeding	12,2	12,4
Afschrijvingen	0,5	0,6
Mutatie voorzieningen	-0,3	0,2
Mutatie werkkapitaal	0,7	20,2
Kasstroom exploitatie	-6,8	11,9
(Des)investeringen materiële vaste activa	-0,1	-0,2
(Des)investeringen financiële vaste activa	-2,3	-7,1
(Des)investeringen beleggingen	0,6	0,0
Financiering: Fonds Leningen & Garanties ¹	6,0	9,2
Kasstroom investeringen & financiering	4,2	1,9
Liquide middelen 31 december	125,0	126,5

¹ exclusief resultaatbestemming

Aard van de activiteiten

Vanuit christelijke inspiratie staat Cordaid voor duurzame maatschappijopbouw en het verlenen van humanitaire hulp middels professionele en efficiënte ontwikkelingssamenwerking. Cordaid richt zich op duurzame ontwikkelingsrelaties met partnerorganisaties, wereldwijd, ongeacht hun religie, herkomst of politieke overtuiging. Cordaid is in dat kader tevens werkzaam op het gebied van educatie, voorlichting, beleidsbeïnvloeding en fondsenwerving in Europa. Cordaid staat open voor samenwerking met collega-organisaties.

De statutaire doelstelling van de Stichting Cordaid luidt:

‘(...) om in overeenstemming met de evangelische boodschap en geïnspireerd vanuit de katholieke gemeenschap in Nederland, activiteiten te ondernemen gericht op:

- a. het verstrekken van nood- en vluchtelingen hulp;
- b. het verstrekken van hulp aan bijzondere doelgroepen zoals ouderen, gehandicapten en kinderen;
- c. het verstrekken van medische hulp;
- d. alle aspecten samenhangend met structurele armoedebestrijding van achtergestelde groepen, met name in ontwikkelingslanden(...).’

Deze jaarrekening bevat de gegevens van de volgende stichtingen:

- Stichting Cordaid (Den Haag)
- Stichting Bisschoppelijke Vastenactie Nederland (Zeist)
- Stichting Cordaid Logistics (Rotterdam)
- Stichting Maatwerk bij Terugkeer (Den Haag)
- 32 nevenstichtingen Memisa (Rotterdam)
- 16 nevenstichtingen Mensen in Nood (Den Bosch)
- 12 nevenstichtingen Kinderstem (Den Haag)

Grondslagen voor de verslaglegging

7

Voor de financiële verslaglegging is de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen gevolgd.

Grondslagen voor de waardering en presentatie van activa en passiva

- Voor zover niet anders vermeld zijn de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde voor zover nodig onder aftrek van een voorziening voor incurant.
- De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met lineaire afschrijvingen die zijn gebaseerd op de geschatte economische levensduur.
- Obligaties worden gewaardeerd tegen actuele waarde.
- Onroerend goed (beleggingen) wordt gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs inclusief BTW, verminderd met afschrijvingen.
- De voorraden worden gewaardeerd tegen laatst betaalde inkoopprijs.
- Vreemde valuta worden gewaardeerd tegen de eindkoers ultimo jaar.

Grondslagen voor de bepaling en presentatie van baten en lasten

- Baten en lasten worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.
- De bijdragen van begunstigers worden verantwoord in het jaar van ontvangst.
- Baten uit nalatenschappen worden opgenomen in het jaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Voorlopige uitbetalingen in de vorm van voorschotten worden in het jaar waarin ze worden ontvangen als baten verantwoord.
- De giften in natura worden verantwoord tegen de waarde in het economische verkeer in Nederland. Voor zover goederen uit giften in natura direct naar noodgebieden worden verzonden, wordt de waarde daarvan als gift en als besteding verantwoord.
- De subsidiebaten worden verantwoord in het jaar waarin de aanspraak definitief wordt.
- Vervallen subsidiebedragen worden in mindering gebracht op de subsidiebaten in het jaar waarin de subsidie is komen te vervallen.
- De ontvangen rente is als opbrengst beleggingen verantwoord (m.u.v. de ontvangen rente op verstrekte Leningen, in het kader van het Leningen & Garantie programma, die in zijn geheel bij het resultaat op financiële vaste activa verantwoord zijn).

- Ongerealiseerde wisselkoerswinsten op financiële vaste activa worden uit een oogpunt van voorzichtigheid gereserveerd. Gerealiseerde wisselkoersverliezen worden afgeboekt op deze reservering of, indien deze niet toereikend is, verantwoord als resultaat financiële vaste activa. Op het moment van realisatie wordt een per saldo gereserveerde wisselkoerswinst verantwoord als resultaat financiële vaste activa.
- Als bestedingen worden opgenomen de in het verslagjaar voor goedgekeurde projecten toegekende bedragen. De overige bestedingen worden als last opgenomen in het jaar waarin de prestatie aan Cordaid is geleverd.
- Alle kosten, met uitzondering van bijzondere baten en lasten, worden toegerekend aan de te onderscheiden activiteiten.

Risico- en fraudebeleid Cordaid

Voor dit onderwerp wordt verwijzen naar hoofdstuk 5.5. van het Jaarverslag.

Toelichting op de balans

8

Activa

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden afgeschreven in 10 (gebouwen), 5 (inventaris) of 3 jaren (overige activa).

x € 1.000	Aanschafwaarde	Cum afschr t/m 2006	Investeringen	Afschr 2007	Boekwaarde
Materiële vaste activa					
Gebouwen	1.294	-876	0	-128	290
Automatiseringsmiddelen	2.865	-2.337	133	-324	337
Inventaris	1.304	-1.251	0	-19	34
Transportmiddelen	20	-20	0	0	0
Overige bedrijfsmiddelen	414	-414	0	0	0
	5.897	-4.898	133	-471	661

Het totaal aan investeringen in 2007 bedraagt € 0,13 miljoen. De belangrijkste investeringen betreffen de bouw van een systeem voor het meten van resultaten van projecten en partners (Performance Tracking System) € 0,09 miljoen en vervanging van laptops en PC's (€ 0,04 miljoen).

Financiële vaste activa

Als financiële vaste activa zijn opgenomen de uitstaande leningen, participaties en garanties. Dit betreft leningen verstrekt aan en enkele participaties in partnerorganisaties ter financiering van veelal kleinschalige economische activiteiten, bijvoorbeeld via microfinancieringsinstellingen, waarvoor geen financiering bij commerciële banken kan worden verkregen.

Het verloop van de leningenportefeuille was in 2007 als volgt:

x € 1.000	31 december 2006	Goedkeuringen	Aflossingen/ Dotatie voorz+res	Koers-resultaten/ afboekingen	31 december 2007
Financiële vaste activa					
Leningen	45.190	8.830	-5.650	-5.326	43.044
Participaties	3.346	95	-156	2.238	5.523
Garanties	5.426	1.495	-2.105	2.572	7.388
	53.962	10.420	-7.911	-516	55.955
Nog niet uitbetaalde leningen en garanties	-22.679	-5.233		5.426	-22.486
Voorziening algemene risico's	-2.947		-1.157	1.360	-2.744
Reservering ongerealiseerde koerswinsten	-134		-95		-229
	-25.760	-5.233	-1.252	6.786	-25.459
	28.202	5.187	-9.163	6.270	30.496

De Financiële Vaste Activa zijn in het afgelopen jaar met € 2,3 miljoen toegenomen. In 2007 is per saldo € 10,4 miljoen aan nieuwe leningen, participaties en garanties goedgekeurd en is ontvangen aan aflossingen € 7,9 miljoen. Om de voorziening voor algemene risico's op peil te houden heeft een dotatie plaatsgevonden van € 1,2 miljoen. Daarnaast heeft de herwaardering van de portefeuille geleid tot een bijstelling van € 0,5 miljoen.

Beleggingen

De beleggingen bestaan ultimo 2007 respectievelijk 2006 uit:

x € 1.000	31 december 2007	31 december 2006
Beleggingen		
Obligaties	24.852	25.521
Deposito's	0	69
Leningen u/g	298	127
	25.150	25.717

De obligaties zijn als volgt te specificeren:

x € 1.000	31 december 2007	31 december 2006
Obligaties		
Staatsobligaties	966	3.863
Bank Ned. Gemeenten/Ned. Waterschapsbank	3.879	6.324
Totaal overheidsgegarandeerd	4.845	10.187
Buitenlandse overheden	8.935	4.500
Banken	4.777	227
Overige obligaties	6.295	10.607
	24.852	25.521

Alle obligaties zijn medio 2007 ondergebracht bij Schretten & Co Vermogensmanagement (dochter van de Rabobank). Er wordt uitsluitend belegd in niet-converteerbare obligaties van overheden en ondernemingen met een hoge kredietwaardigheidsrating. De gemiddelde rente op de obligatieportefeuille bedraagt 4,54%. De obligaties hebben een gemiddelde resterende looptijd van bijna 7 jaar. In 2008 zal het Treasurystatuut aangepast worden, en zal nagegaan worden of beleggingen in langlopende obligatieleningen omgezet kunnen worden naar kortlopende producten. De beleggingskosten in 2007 bedroegen € 0,032 miljoen.

Specificatie van de obligaties naar looptijd:

x € 1.000	31 december 2007	31 december 2006
Korter dan 1 jaar	106	1.965
Tussen 1 en 5 jaar	7.991	7.859
Langer dan 5 jaar	16.755	15.697
	24.852	25.521

Vorderingen

De post Vorderingen bestaat uit de volgende componenten:

x € 1.000	31 december 2007	31 december 2006
Vorderingen		
Nederlandse overheid	75.633	85.986
Overige overheden	21.703	18.883
Overige te vorderen bedragen	2.900	2.295
Debiteuren	3.453	1.262
Te vorderen interest	658	287
	104.348	108.713

Het totaal aan vorderingen is met € 4,4 miljoen afgenomen. De vordering op de Nederlandse Overheid uit hoofde van het MFS programma is ten opzichte van 2006 gedaald met € 10,3 miljoen door in het bijzonder hogere ontvangsten van de Nederlandse Overheid ten opzichte van nieuw aangegane verplichtingen. Dit komt door een voorschot van € 40,5 miljoen in december ontvangen voor de nieuwe subsidieperiode (in 2006 was het vooruit ontvangen voorschot € 26,0 miljoen).

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden, zowel in het Cordaid kantoor in Den Haag, als in de noodhulp- en liaisonkantoren in het buitenland, en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. De liquide middelen namen met € 1,4 miljoen af, als gevolg van:

- een afname op de bankrekeningen met betrekking tot projecten en exploitatiekosten, van € 6,6 miljoen, bestaand uit:
  - het in december ontvangen voorschot van de Nederlandse Overheid voor de nieuwe subsidieperiode is hoger dan het voorschot eind 2006, ter dekking van de betalingen in het 1e half jaar 2008 (i.p.v. 1e kwartaal): + € 14,5 miljoen.
  - daarnaast resteert een kassaldo van eerder in 2007 ontvangen betalingen van de overheid van € 13,7 miljoen. Het kassaldo per eind 2006 van de oude subsidiebeschikking is (uiteraard) in 2007 gebruikt: - € 11,5 miljoen
  - de saldi die per eind 2006 nog beschikbaar waren vanuit de SHO-acties Tsunami en Pakistan zijn in 2007 gebruikt: - € 15,5 miljoen
  - saldo op de rekening Additionele fondsen (EU, UN, etc.) is afgenomen: - € 3,4 miljoen
  - lager saldo op de exploitatie-rekening: - € 4,3 miljoen
- toename saldo op de giftenrekeningen: + € 2,2 miljoen
- toename op deposito's à € 0,9 miljoen
- toename (feitelijk een afname van het hoge negatieve saldo) op kruisposten en tussenrekeningen van per saldo € 2,6 miljoen
- afname van het banksaldo op de rekening voor Leningen & Garanties à € 5 miljoen
- toename op de depositorekening voor leningen en Garanties met € 4,8 miljoen
- verschillende kleinere wijzigingen, met per saldo een afname van € 0,5 miljoen

Passiva

Reserves en fondsen

Het verloop was als volgt:

x € 1.000	
reserves en fondsen 31 december 2006	21.162
Toegevoegd Bond zonder Naam	2.578
Toegevoegd resultaat 2007	-2.387
reserves en fondsen 31 december 2007	21.353

Per 01.01.07 is de stichting Bond zonder Naam (BZN) te Voorschoten gefuseerd met de Stg. Cordaid, Den Haag. De vermogenspositie van de BZN per 31.12.06 is verwerkt in bovenstaande opstelling.

Bestemmingsfonds projecten

De genoemde bedragen zijn gekoppeld aan een apart geormerkt fonds, omdat de middelen zijn aan te merken als middelen met een beperkte bestedingsmogelijkheid, zoals gedefinieerd in het financieel reglement van de Samenwerkende Hulporganisaties of afspraken met derden. De beschikbare middelen zijn als bestemmingsfonds binnen het eigen vermogen verantwoord. Het bestemmingsfonds projecten is per saldo met € 1,2 miljoen afgenomen. Deze afname heeft grotendeels betrekking op de bestedingen uit de SHO actie voor de aardbeving in Pakistan.

In het bestemmingsfonds projecten worden ook de inkomsten en bestedingen via Stop Aids Now! verantwoord. Het SAN! voorschot (inclusief ontvangen eindafrekening 2006) op de partneruitkering over 2007 bedraagt totaal bruto € 1,1 miljoen. Na inhouding van € 0,09 miljoen aan apparaatskostenvergoeding is een bedrag van € 1,0 miljoen toegevoegd aan het fonds Stop Aids Now!. In 2007 is er voor € 0,7 miljoen aan projecten m.b.t SAN! besteed.

De reserves bestaan uit: een continuïteitsreserve, een bestemmingsreserve en een activa reserve. De continuïteitsreserve bedraagt € 9,2 miljoen, en correspondeert met bijna 60% van de jaarlijkse loonsom. Deze norm wordt vanaf heden gehanteerd en is gebaseerd op nieuwe (door de accountant onderzochte) berekeningen. De continuïteitsreserve valt daarmee ruim binnen de door de commissie Herkströter vastgestelde norm van maximaal anderhalf maal de exploitatiekosten.

De bestemmingreserve à € 0,7 miljoen per eind 2007 is nodig in verband met de investering in een nieuw programma management systeem in 2008, terwijl de activa reserve nodig is ter financiering van de materiele vaste activa op de actief-zijde van de balans

De samenstelling en het verloop van het bestemmingsfonds projecten waren in 2007 als volgt:

x € 1.000	31 december 2006	Inkomsten	Dekking apparaatskosten	Project-bestedingen	31 december 2007
Mensen in Nood					
Eigen aktie Irak	137	0	0	-122	15
Eigen actie Soedan/Darfur	-149	0	0	2	-147
SHO-actie Soedan	-107	0	0	103	-4
SHO-actie Azië	159	164	-381	14	-44
SHO-actie Pakistan	1.373	150	-31	-1.371	121
SHO-actie Suriname	-275	189	-11	308	211
SHO-actie Java	-290	103	-6	62	-131
Overige bestemmingen	-877	6.939	-1.431	-5.932	-1.301
	-29	7.545	-1.860	-6.936	-1.280

x € 1.000	31 december 2006	Inkomsten	Dekking apparaatskosten	Project-bestedingen	31 december 2007
Memisa					
Eigen actie Aidsprojecten	381	1	0	0	382
Eigen actie Bangladesh	281	1	0	37	319
Eigen actie Kenia	-21	0	0	0	-21
Eigen actie Moldavië	-16	0	0	18	2
Eigen actie DR Congo	12	1	0	0	13
Stop Aids Now!	399	1.070	-90	-668	711
Overige bestemmingen	-539	1.018	-142	-1.155	-818
	497	2.091	-232	-1.768	588
Vastenactie	39	0	0	0	39
	507	9.636	-2.092	-8.704	-653

Inkomsten en bestedingen 2007 SHO-actie Azie, per categorie

Saldo 01.01.07		159
Inkomsten:		
Terugstorting aan de SHO	-447	
Vrijval apparaatskostenvergoeding	349	
Rente baten	262	
		164
Lasten:		
Vorbereiding & Coördinatie	381	
Verstrekke steun via UO ter plaatse	-14	
Verstrekke steun via IK	-	
Directe verstrekke hulp door eigen organisatie	-	
Uitvoeringskosten in Nederland	-	
Uitvoeringskosten ter plaatse	-	
Totaal bestedingen		367
Saldo 31.12.07		-44

Voorzieningen

De samenstelling en het verloop van de voorzieningen was als volgt:

x € 1.000	31 december 2006	Dotaties	Onttrekkingen	31 december 2007
Voorzieningen				
Afvloeiingsregeling personeel	363	17	-309	71
Voorziening jubilea en afscheid	96	0	0	96
Ontvangen schenkingen	12	0	-9	3
	471	17	-318	170

De voorziening voor de afvloeiingsregeling is gemaakt op basis van bestaande afspraken aangaande doorlopende betalingen in verband met gedwongen uitplaatsing van personeel. De onttrekking vloeit grotendeels voort uit de wijziging van het regiokantoor Nairobi naar een liaisonkantoor. Deze uitkeringen zijn in overeenstemming met de Keniaanse wetgeving. Vanaf 2005 is er een voorziening opgenomen ter dekking van toekomstige kosten voor afscheid en jubilea. De omvang van de huidige voorziening is voldoende voor toekomstige onttrekkingen.

De voorziening i.v.m. ontvangen schenkingen is gevormd ter dekking van enkele lijfrenteverplichtingen, die zijn ontstaan in het kader van nalatenschappen. Cordaid is vrijgesteld voor het treffen van een voorziening voor toekomstige pensioenverplichtingen; de administratie van alle pensioenverplichtingen voor Cordaid wordt afgehandeld via PGGM.

Fonds leningen en garanties:

Het Fonds Leningen & Garanties omvat het vermogen dat is opgebouwd in het kader van het programma Leningen en Garanties. De middelen voor het Fonds Leningen en Garanties zijn afkomstig uit het uit het Medefinancieringsprogramma, uit eigen middelen Vastenactie, Memisa en Mensen in Nood. Op dit programma leningen en garanties is in 2007 een verlies van € 2,7 miljoen geleden, dat is verwerkt in de deelfondsen.

Onderdeel van dit verlies zijn de koersresultaten uit het L&G programma ad – € 3,7 miljoen (2006 - € 1,5 miljoen). Dit veel hogere negatieve resultaat wordt mede veroorzaakt doordat in 2005 is overgegaan op een nieuwe wijze van verantwoorden van het ongerealiseerde koersresultaat op vreemde valuta. Deze overgang naar de nieuwe stelselwijziging heeft ertoe geleid dat een ongerealiseerd koersverschil op langlopende projecten is ontstaan. Voorzichtigheidshalve is dit twee jaar oude ongerealiseerde koersresultaat van € 1,2 miljoen ten laste van de kosten geboekt.

x € 1.000	31 december 2006	Goedkeuringen	Aflossingen o/g	Resultaat L&G Programma	31 december 2007
Fondsen leningen en garanties:					
Medefinancieringsprogramma	58.964	6.483	0	-2.655	62.792
Vastenactie	1.164	0	0	-2	1.162
Noodhulp	1.102	0	0	-17	1.085
Memisa	312	0	0	0	312
Leningen o/g	1.708	162	0	0	1.870
	<u>63.250</u>	<u>6.645</u>	<u>0</u>	<u>-2.674</u>	<u>67.221</u>

De samenstelling van de Schulden is als volgt:

x € 1.000	31 december 2007	31 december 2006
Schulden op lange termijn		
Verplichtingen i.v.m. projecten	91.180	102.824
Overige schulden op lange termijn	207	382
	<u>91.387</u>	<u>103.206</u>
Schulden op korte termijn		
Verplichtingen i.v.m. projecten	97.207	94.398
Overige schulden op korte termijn	8.388	7.639
	<u>105.595</u>	<u>102.036</u>

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

De Stichting Cordaid heeft voor haar kantoorgebouw een huurcontract afgesloten met een looptijd t/m 31 oktober 2009, waarvan de totale verplichting op 31 december 2007 € 1,41 miljoen (excl. prijsindexering) bedroeg. De verplichting inzake 2008 bedraagt € 0,72 miljoen.

Toelichting op de staat van baten en lasten

9

Fondsenwerving

De samenstelling naar merk van het bedrag dat beschikbaar is uit fondsenwerving is als volgt

x € 1.000	Vastenactie	Cordaid- Algemeen	Mensen in Nood	Kinderstem	Memisa	BZN	Totaal
Fondsenwerving							
Baten uit eigen fondsenwerving							
▶ donaties, giften en schenkingen	1.248	1.943	4.955	5.942	5.537	444	20.069
▶ mailingacties	1.899	28	1.322	114	2.112	6	5.481
▶ collecten	2.251	0	18	0	143	0	2.412
▶ nalatenschappen ¹	586	0	2.620	9	6.647	17	9.879
▶ loterijen en prijsvragen	0	0	83	0	0	0	83
	<u>5.984</u>	<u>1.971</u>	<u>8.998</u>	<u>6.065</u>	<u>14.439</u>	<u>467</u>	<u>37.924</u>
Kosten eigen fondsenwerving							
▶ (In)directe verwervingskosten	-483	-40	-803	-624	-1.414	-56	-3.420
▶ Uitvoeringskosten eigen organisatie	-394	-197	-558	-376	-874	-29	-2.428
Totaal kosten eigen fondsenwerving	<u>-877</u>	<u>-237</u>	<u>-1.361</u>	<u>-1.000</u>	<u>-2.288</u>	<u>-85</u>	<u>-5.848</u>
In % van baten uit eigen fondsenwerving	14,7	12,0	15,1	16,5	15,8	18,2	15,4
Netto resultaat eigen fondsenwerving	5.107	1.734	7.637	5.065	12.151	382	32.076
Resultaat verkopen							
▶ brutowinst	0	0	0	0	46	112	158
Netto resultaat verkopen	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>46</u>	<u>112</u>	<u>158</u>
Resultaat eigen fondsenwerving	5.107	1.734	7.637	5.065	12.197	494	32.234
Baten uit overige acties							
▶ aandeel in gezamenlijke acties	0	0	619	0	1.071	0	1.690
▶ aandeel in acties van derden	0	0	5.424	0	1.102	0	6.526
	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>6.043</u>	<u>0</u>	<u>2.173</u>	<u>0</u>	<u>8.216</u>
Beschikbaar uit fondsenwerving	5.107	1.734	13.680	5.065	14.370	494	40.450

¹ De bovengenoemde bedragen inzake nalatenschappen zijn direct beschikbaar gekomen.

Baten uit overige acties

In 2007 is voor € 1,7 miljoen aan baten uit gezamenlijke acties gerealiseerd. Van Stop Aids Now! is € 1,1 miljoen ontvangen. De overige € 0,6 miljoen betreffen vooral de afwikkeling van de SHO acties Zuid Oost Azië en Pakistan. Naast een terugstorting van € 0,5 miljoen inzake SHO Zuidoost Azië zijn in totaal aan rente inkomsten € 0,3 miljoen en aan AKV € 0,4 miljoen toegerekend aan deze SHO programma's. Voor de SHO programma's Suriname en Java is € 0,3 miljoen als baten verantwoord.

Van de Nationale Postcode Loterij is totaal € 3,0 miljoen ontvangen waarvan € 2,5 miljoen voor Mensen in Nood en € 0,5 miljoen voor Memisa. Via Stg. Vluchteling is € 1,0 miljoen ontvangen voor het Zuid Soedan programma. Vanuit het Caritasnetwerk en van overige donoren kwam € 2,5 miljoen beschikbaar voor humanitaire hulp.

Resultaat beleggingen

Het resultaat beleggingen bestaat uit het resultaat op de beleggingsportefeuille en de rente op bankrekeningen.

Resultaat financiële vaste activa

Als resultaat financiële vaste activa worden verantwoord de op de portefeuille leningen en participaties betrekking hebbende interest- en provisiebaten, alsmede project- en wisselkoersresultaten.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten bestaan voornamelijk uit enkele incidentele baten en lasten.

Uitvoeringskosten projecten

Het kostenpercentage van de projectuitvoering is met 9,0% hoger (0,4%) dan de begroting 2007 en is 0,7% hoger dan in 2006.

Uitvoeringskosten eigen organisatie

In onderstaande tabel zijn de kosten van de organisatie weergegeven naar kostensoort. Het totaal van deze kosten correspondeert met de 'uitvoeringskosten' zoals opgenomen in de Staat van Baten en Lasten, onder 'kosten eigen fondsenwerving', 'voorlichting', 'lobby' en 'hulpverlening'.

Anders dan in voorgaande jaren, toen de doorbelasting naar programma's direct in mindering gebracht werd op de salarissen van de betrokken afdelingen, vindt doorbelasting naar programma's nu plaats op basis van een berekening van uren en integrale tarieven, en een doorbelasting 'onder de streep'. Voor de vergelijkbaarheid met de cijfers van 2006 zijn de doorbelaste bedragen in mindering gebracht op de 'salarissen'

x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Uitvoeringskosten eigen organisatie			
▶ salariskosten en sociale lasten	11.991	13.391	12.373
▶ pensioenlasten	1.236	0	1.057
▶ overige personeelskosten	1.733	1.258	2.076
▶ reis- en verblijfskosten	1.009	858	916
▶ huisvestingskosten	1.080	1.067	1.045
▶ kantoorkosten	512	410	732
▶ automatiseringskosten	390	575	635
▶ kosten Raad van Toezicht	0	12	4
▶ advieskosten	535	320	701
▶ lidmaatschappen	97	87	545
▶ overige algemene kosten	1.333	544	1.459
	19.917	18.522	21.544

De kostendaling ten opzichte van 2006, à € 1,62 miljoen, is een gevolg van een hogere doorbelasting naar programma's (ruim € 1,00 miljoen), en lagere 'algemene kosten'. De budgetoverschrijding à € 1,40 miljoen, is het gevolg van:

- De kosten van de kantoren in Nairobi en Kinshasa zijn te laag begroot. Dit zorgt voor een overschrijding van € 0,60 miljoen op verschillende kostensoorten, o.a. 'overige personeelskosten' en 'overige algemene kosten'. Ongeveer de helft van deze kosten is doorbelast naar programma's (in bovenstaand overzicht verwerkt onder salariskosten).
- De Reis & Verblijfskosten zijn € 0,15 miljoen hoger dan begroot, wat samenhangt met de opstart van de gekantelde organisatie, waarbij veel project-partner-combinaties herverdeeld zijn. Er lijkt ten dele sprake te zijn van een structureel effect. Dat is in de begroting 2008 meegenomen.
- de post 'advieskosten' kent een overschrijding van ruim € 0,2 miljoen als gevolg van:
  - Advieskosten in verband met de invoering van het Performance Tracking Systeem, voor zover niet geactiveerd: € 0,06 miljoen (totale kosten € 0,14 miljoen, waarvan € 0,08 miljoen geactiveerd).
  - advieskosten in verband met het beschrijven van de werkprocessen: € 0,09 miljoen
  - advieskosten in verband met het terugvorderen van leningen in het kader van het Leningen & Garanties programma (€ 0,05 miljoen)
- de post 'overige algemene kosten' is met bijna € 0,8 miljoen overschreden om de volgende redenen:
  - de genoemde te lage begrotingen van Nairobi en Kinshasa (die voor bij elkaar € 0,16 miljoen drukt op deze post)
  - kosten in verband met de overgang naar een andere huisbankier, in combinatie met een benchmarking van de tarieven: € 0,1 miljoen
  - Bankkosten van M&C, die voorheen onder communicatiekosten werden geboekt (€ 0,18 miljoen)
  - Bankkosten en kosten in verband met Garanties voor het Leningen & Garanties programma, ten onrechte niet begroot (€ 0,07 miljoen)
  - Hogere kosten voor communicatie (internet, jaarverslagen)

De kosten van de Raad van Toezicht betreffen vooral kosten van reguliere en speciale vergaderingen en reiskostenvergoedingen.

Aanvullende informatie inzake personeel en bestuur:

	Werkelijk 2007	Werkelijk 2006
Personeel: aantal werknemers	325,0	307,0
Personeel: fte's	280,1	264,4
Bezoldiging bestuurders (x € 1000)	200,8	230,0

Eind december 2007 telde de vaste personeelsformatie van Cordaid 311 medewerkers, 201 vrouwen en 110 mannen. Dit is inclusief de medewerkers die direct vanuit projecten worden betaald en inclusief degenen die door derden betaald worden of zijn gedetacheerd. Daarnaast zijn er per 31 december 2007 14 uitzendkrachten werkzaam.

Met betrekking tot de bezoldiging van bestuurders van de leden van de Directie Raad is deze opgebouwd uit de bruto salariskosten inclusief vakantietoeslag, sociale lasten, pensioenpremies, onkostenvergoedingen en eindejaarsuitkering. De eindejaarsuitkering geldt standaard voor alle werknemers.

Per 31 december 2007 bestond de Directieraad uit:

Dhr. R.Grotenhuis (bruto maandsalaris € 7.820) Totale jaarlasten incl. vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, onkostenvergoeding: € 108.902 én werkgeverslasten: € 4.313, pensioenpremies: € 11.553, Totaal: € 124.768

Per 19 oktober 2007 is mevr. L.Ploumen uit dienst getreden. Het bruto maandsalaris bedroeg € 6.978, totale jaarlasten incl. vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, onkostenvergoeding: € 65.275 én werkgeverslasten: € 4.548, pensioenpremies: € 6.176, Totaal: € 75.999

De verantwoording van de salarissen is in overeenstemming met de "adviesregeling directiefuncties goede doelen organisaties" van het VFI en valt ruim binnen de norm van de Code Wijffels.

De directe kosten 2007 zijn op basis van intern gehanteerde verdeelsleutels als volgt te specificeren naar activiteit:

x € 1.000	Fondsenwerving	Voorlichting	Totaal
Communicatiekosten	3.420	3.867	7.287

De uitvoeringskosten eigen organisatie 2007 zijn op basis van intern gehanteerde verdeelsleutels als volgt te specificeren naar activiteit:

x € 1.000	Fondsenwerving	Voorlichting	Hulpverlening	Totaal
Salariskosten en sociale lasten	1.461	1.401	9.129	11.991
Pensioenlasten	151	144	941	1.236
Overige personeelskosten	211	202	1.319	1.732
Reis- en verblijfskosten	123	118	768	1.009
Huisvestingskosten	132	126	822	1.080
Kantoorkosten	62	60	390	512
Automatiseringskosten	48	46	297	391
Kosten Raad van Toezicht	0	0	0	0
Overige algemene kosten	240	230	1.496	1.966
	2.428	2.327	15.162	19.917

Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de activiteiten. Voor zover sprake is van indirecte kosten, worden deze aan activiteiten toegerekend met behulp van verdeelsleutels die worden afgeleid uit de inkomsten en de personele bezetting (in fte's) die direct aan de activiteiten is toegerekend.

"Ieder mens telt. Hun dromen, ideeën en acties voor een betere samenleving inspireren ons."

Bijlagen

1. Apparaatskosten MFS

De totale apparaatskosten (uitvoeringskosten projecten) bedroegen in 2007 € 15,2 miljoen. De toerekening van dit bedrag naar de verschillende financieringsstromen ziet er als volgt uit:

x € 1.000	Apparaatskosten
MFS	9.538
Overige overheidssubsidies	1.720
Overige organisaties	953
Eigen middelen	2.951
	15.162

2. Specificatie vorderingen en schulden inzake projecten MFS

x € 1.000	Verloop Projecten Bankrekening	Verplichtingen Projecthouder ov. Mutaties	Vordering Projectgelden Subsidiënten Min. BuZa	Transitoria/ ov. Mutaties
Saldo 01.01.07	37.187	112.353	77.593	-2.427
Aangegane verplichtingen	0	112.832	112.832	0
Vervallen verplichtingen	0	-6.886	-6.886	0
Betalingen	-103.607	-94.151	0	9.454
Ontvangen van Ministerie_	119.584	0	-108.818	-10.766
Saldo projectenadministratie 31.12.07	53.165	124.147	74.720	-3.738
Niet in projectenadministratie verwerkte mutaties per ultimo 2007:				
Rente 2007 ¹	971	0	-971	0
Transitoria	157	0	0	-157
Overig	-66	-4.211	-4.145	0
Saldo projectenadministratie 31.12.07	54.226	119.936	69.604	-3.895

In bovenstaande opstelling is de ontvangst (december 2007) ad € 40,5 miljoen betreffende de eerste overmaking inzake het MFS 2008 mede verwerkt onder “ontvangen van Ministerie”.

¹: Dit betreft de rente die in 2007 op de “gecontroleerde bankrekening” is ontvangen. Het bedrag is als volgt samengesteld:
4e kwartaal 2006: € 267 / 1e kwartaal 2007: € 31 / 2e kwartaal 2007: € 110 / 3e kwartaal 2007: € 291 / 4e kwartaal 2007: € 272

3. Uitgavenplanning Medefinancieringsprogramma

Geplande uitgaven

x € miljoen	2008	2009	2010	2011	> 2011	Totaal
Jaar committering						
< 2004	2.804					2.804
2004	3.848	613				4.461
2005	7.935	3.732	3.265			14.931
2006	21.123	9.036	4.249	4.065		38.473
2007	27.947	19.212	8.218	5.865	2.236	63.478
	63.657	32.592	15.733	9.930	2.236	124.147

4. Balans Programma Leningen & Garanties

De in de jaarrekening 2007 inbegrepen balans van het programma Leningen & Garanties ziet er als volgt uit:

x € 1.000	31 december 2007	31 december 2006
Activa		
Leningen	43.253	45.189
Participaties	6.023	3.346
Garanties	7.723	5.426
	<u>56.999</u>	<u>53.961</u>
Nog niet uitbetaalde leningen en garanties	-22.486	-17.252
Voorziening algemene risico's	-2.744	-2.947
Reservering ongerealiseerde koerswinsten	-229	-134
	<u>-25.459</u>	<u>-20.333</u>
Beleggingen	4.282	4.160
Financiële vaste activa ¹	<u>35.822</u>	<u>37.788</u>
Rekening courant met Treasury Cordaid	8.497	3.686
Vordering Oikocredit	2.193	0
Vorderingen	10.690	3.686
Deposito's	11.987	9.470
Bankrekeningen	10.306	12.962
Totaal liquide middelen	<u>22.293</u>	<u>22.432</u>
TOTAAL ACTIVA	<u>68.805</u>	<u>63.906</u>

¹ Opmerking: participaties zijn verantwoord onder leningen

x € 1.000	31 december 2007	31 december 2006
Passiva		
Fonds Medefinancieringsprogramma	63.711	58.964
Fonds Vastenactie	1.162	1.164
Fonds Noodhulp	1.085	1.102
Fonds Memisa	312	312
Fonds leningen & Garanties	66.270	61.542
Leningen o/g	1.871	1.708
Schulden op lange termijn	1.871	1.708
Transitoria	664	656
Schulden op korte termijn	664	656
TOTAAL PASSIVA	68.805	63.906

5. Staat van Baten en Lasten Programma Leningen & Garanties

x € 1.000	Werkelijk 2007	Werkelijk 2006
Baten		
Opbrengsten financiële vaste activa		
Opbrengsten leningen u/g	1.448	1.125
Opbrengsten garanties	197	186
Opbrengsten participaties	10	24
Resultaat deelnemingen	5	5
Dotatie voorziening algemene risico's	-1.618	-1.474
Koersresultaten L&G	-3.761	-1.487
	-3.719	-1.621
Resultaat Beleggingen	136	190
Rente liquide middelen	808	366
Overige baten		
Ontvangen apparaatskostenvergoeding	1.239	1.036
Totaal baten	-1.536	-29
Directe lasten		
Salariskosten	575	679
Reiskosten	46	99
Overige kosten	123	120
	744	898
Doorberekende indirecte lasten Cordaid	394	477
Totaal lasten	1.138	1.375
Te verdelen resultaat	-2.674	-1.404

6. Aansluiting jaarrekening op projectenadministratie

In het jaarverslag staat veel informatie over de aangegane projectverplichtingen. De verschillende rubriceringen (landen, thema's etc.) waaronder deze informatie wordt gepresenteerd zijn ontleend aan de projectenadministratie.

De bestedingen aan hulpverlening zoals vermeld in deze jaarrekening komen daarmee grotendeels overeen. De definitie is echter niet exact gelijk, zoals uit onderstaande aansluittabel blijkt:

x € miljoen

Hulpverlening en lobby volgens jaarrekening	153,4
▶ Aangegane verplichtingen vanuit (herinzet van) leningen en garanties	8,4
▶ Aanpassing in de bestedingen op uitstaande vorderingen donoren	-1,6
▶ Aanpassing in de bestedingen met name leningen en garanties en kleine projecten fonds	5,2
Aangegane projectverplichtingen volgens jaarverslag	165,4

7. Staat van baten en lasten Mensen in Nood

Baten x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Baten uit eigen fondsenwerving			
▶ donaties, giften en schenkingen	4.955	5.536	4.924
▶ mailingacties	1.322	0	877
▶ collecten	18	0	42
▶ nalatenschappen	2.620	2.824	2.455
▶ puzzelacties	83	0	135
	8.998	8.360	8.433
Kosten eigen fondsenwerving			
▶ (in)directe wervingskosten	-803	-836	-1.054
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	-189	-102	-141
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	-369	-365	-309
Totaal kosten eigen fondswerving	-1.361	-1.303	-1.503
(in % van baten eigen fondswerving)	15,13%	15,59%	17,83%
Netto resultaat eigen fondswerving	7.638	7.057	6.931
Resultaat verkopen			
▶ brutowinst	0	0	0
Netto resultaat verkopen	0	0	0
Resultaat uit eigen fondswerving	7.638	7.057	6.931
Aandeel in gezamenlijke acties	619	3.750	4.175
Aandeel in acties van derden ¹	5.424	7.300	9.358
Beschikbaar uit fondswerving	13.681	18.107	20.464
Totaal beschikbaar voor doelstellingen	13.681	18.107	20.464

¹ opbrengst Nationale Postcode Loterij bedraagt € 2,5 miljoen.

Lasten x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Voorlichting / bewustmaking			
▶ eigen activiteiten	1.010	886	773
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	189	141	71
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	369	494	413
Totaal kosten voorlichting/bewustmaking	1.569	1.520	1.257
Hulpverlening			
▶ Sector 1 Zeggenschap	39	0	-225
▶ Sector 2 Noodhulp en wederopbouw	13.704	16.028	37.543
▶ Sector 3 Gezondheid en welzijn	-63	0	-98
▶ Sector 4 Ondernemen	50	0	593
▶ Cordaid Nederland	446	0	232
Totaal direct verstrekte hulp	14.176	16.028	38.045
Totaal besteed aan doelstellingen	15.745	17.548	39.302
(Deel) Uitvoeringskosten Cordaid	1.803	1.893	2.196
Overschot/tekort	-3.867	-1.334	-21.034
Totaal	13.681	18.107	20.464

8. Staat van baten en lasten Memisa

Baten in € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Baten uit eigen fondsenwerving			
▶ donaties, giften en schenkingen	5.537	6.698	6.030
▶ mailingacties	2.112	0	1.598
▶ collecten	143	0	22
▶ nalatenschappen	6.647	4.500	5.387
	14.439	11.198	13.037
Kosten eigen fondsenwerving			
▶ (in)directe wervingskosten	-1.414	-1.120	-1.304
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	-297	-102	-184
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	-577	-365	-521
Totaal kosten eigen fondswerving	-2.288	-1.587	-2.009
(in % van baten eigen fondswerving)	15,85%	14,17%	15,41%
Netto resultaat eigen fondswerving	12.151	9.611	11.028
Resultaat verkopen			
▶ brutowinst	46	0	45
Netto resultaat verkopen kleding	46	0	45
Totaal resultaat fondswerving	12.197	9.611	11.073
Aandeel in gezamenlijke acties	1.071	0	778
Aandeel in acties van derden ¹	1.102	1.000	620
Beschikbaar uit fondswerving	14.370	10.611	12.471
Totaal beschikbaar voor doelstellingen	14.370	10.611	12.471

¹ opbrengst Nationale Postcode Loterij bedraagt € 0,5 miljoen

Lasten x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Voorlichting / bewustmaking			
▶ eigen activiteiten	1.093	828	1.063
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	297	135	106
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	577	472	769
Totaal kosten voorlichting/bewustmaking	1.967	1.435	1.939
Hulpverlening			
▶ Wereldwijd	0	0	472
▶ Sector 1 Zeggenschap	1.301	700	2.027
▶ Sector 2 Noodhulp en wederopbouw	323	470	2.437
▶ Sector 3 Gezondheid en welzijn	8.844	6.454	8.140
▶ Sector 4 Ondernemen	337	0	422
▶ Cordaid Nederland	136	450	-69
Totaal direct verstrekte hulp	10.941	8.074	13.449
Totaal besteed aan doelstellingen	12.908	9.509	15.388
(Deel) Uitvoeringskosten Cordaid	1.184	1.558	1.739
Overschot/tekort	277	-456	-4.656
Totaal	14.370	10.611	12.471

9. Staat van baten en lasten Vastenactie

Baten x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Baten uit eigen fondsenwerving			
▶ donaties, giften en schenkingen	1.248	4.800	2.782
▶ mailingacties	1.899	0	11
▶ collecten	2.251	0	2.225
▶ nalatenschappen	586	20	139
Totaal baten uit eigen fondsenwerving	5.984	4.820	5.157
Kosten eigen fondsenwerving			
▶ (in)directe wervingskosten	-483	-282	-237
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	-133	-89	-89
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	-260	-322	-222
Totaal kosten eigen fondswerving	-877	-693	-548
(in % van baten eigen fondswerving)	14,65%	14,37%	10,62%
Netto resultaat eigen fondswerving	5.107	4.127	4.609
Resultaat verkopen			
▶ brutowinst	0	0	0
Netto resultaat verkopen	0	0	1
Totaal resultaat fondswerving	5.107	4.127	4.610
Aandeel in gezamenlijke acties	0	0	0
Aandeel in acties van derden	0	0	0
Beschikbaar uit fondswerving	5.107	4.127	4.610
Beleggingen	65	-	29
Totaal overige inkomsten	65	-	29
Totaal beschikbaar voor doelstellingen	5.172	4.127	4.639

Lasten x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Voorlichting / bewustmaking			
▶ eigen activiteiten	726	879	655
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	133	129	86
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	260	451	427
Totaal kosten voorlichting/bewustmaking	1.119	1.458	1.168
Hulpverlening			
▶ Sector 1 Zeggenschap	894	0	713
▶ Sector 2 Noodhulp en wederopbouw	0	0	44
▶ Sector 3 Gezondheid en welzijn	-37	0	476
▶ Sector 4 Ondernemen	1.314	1.837	781
▶ Cordaid Nederland	782	440	984
Totaal direct verstrekte hulp	2.953	2.277	2.998
Totaal besteed aan doelstellingen	4.072	3.735	4.166
(Deel) Uitvoeringskosten Cordaid	369	567	742
Tekort/Overschot	731	-175	-269
Totaal	5.172	4.127	4.639

10. Staat van baten en lasten Cordaid Algemeen

Baten in € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Baten uit eigen fondsenwerving			
▶ donaties, giften en schenkingen	1.943	4.771	2.112
▶ mailingacties	28	0	8
▶ collecten	0	0	0
▶ nalatenschappen	0	0	0
	1.971	4.771	2.120
Kosten eigen fondsenwerving			
▶ (in)directe wervingskosten	-40	-477	-44
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	-117	-77	-109
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	-81	-279	-219
Totaal kosten eigen fondswerving	-238	-833	-372
(in % van baten eigen fondswerving)	12,07%	17,45%	17,54%
Netto resultaat eigen fondswerving	1.733	3.938	1.748
Resultaat verkopen			
▶ brutowinst	0	0	0
Netto resultaat verkopen	0	0	0
Totaal resultaat fondswerving	1.733	3.938	1.748
Aandeel in gezamenlijke acties	0	0	0
Aandeel in acties van derden	0	0	0
Beschikbaar uit fondswerving	1.733	3.938	1.748
Totaal beschikbaar voor doelstellingen	1.733	3.938	1.748

Lasten x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Voorlichting / bewustmaking			
▶ eigen activiteiten	184	407	55
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	15	162	89
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	81	558	355
Totaal kosten voorlichting/bewustmaking	280	1.127	499
Hulpverlening			
▶ Wereldwijd	0	0	1.632
▶ Sector 1 Zeggenschap	0	2.850	0
▶ Sector 2 Noodhulp en wederopbouw	0	200	0
▶ Sector 3 Gezondheid en welzijn	0	2.500	0
▶ Sector 4 Ondernemen	0	450	0
▶ Cordaid Nederland	1.159	0	0
Totaal direct verstrekte hulp	1.159	6.000	1.632
Totaal besteed aan doelstellingen	1.439	7.127	2.131
(Deel) Uitvoeringskosten Cordaid	126	0	261
Overschot/tekort	168	-3.189	-644
Totaal	1.733	3.938	1.748

11. Staat van baten en lasten Kinderstem

Baten in € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Baten uit eigen fondsenwerving			
▶ donaties, giften en schenkingen	5.942	5.282	5.278
▶ mailingacties	114	0	239
▶ collecten	0	0	0
▶ nalatenschappen	9	0	10
	6.065	5.282	5.527
Kosten eigen fondsenwerving			
▶ (in)directe wervingskosten	-624	-528	-607
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	-128	-96	-146
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	-249	-343	-262
Totaal kosten eigen fondswerving	-1.000	-967	-1.015
(in % van baten eigen fondswerving)	16,49%	18,31%	18,36%
Netto resultaat eigen fondswerving	5.065	4.315	4.512
Resultaat verkopen			
▶ brutowinst	0	0	0
Netto resultaat verkopen	0	0	0
Resultaat uit eigen fondswerving	5.065	4.315	4.512
Aandeel in gezamenlijke acties	0	0	0
Aandeel in acties van derden	0	0	0
Beschikbaar uit fondswerving	5.065	4.315	4.512
Totaal beschikbaar voor doelstellingen	5.065	4.315	4.512

Lasten x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Voorlichting / bewustmaking			
▶ eigen activiteiten	776	673	780
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	128	128	87
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	249	451	326
Totaal kosten voorlichting/bewustmaking	1.153	1.251	1.193
Hulpverlening			
▶ Sector 1 Zeggenschap	-5	2.604	1.246
▶ Sector 2 Noodhulp en wederopbouw	-3	0	720
▶ Sector 3 Gezondheid en welzijn	4.859	1.000	2.194
▶ Sector 4 Ondernemen	0	0	0
▶ Cordaid Nederland	45	0	0
Totaal direct verstrekte hulp	4.896	3.604	4.160
Totaal besteed aan doelstellingen	6.049	4.855	5.353
(Deel) Uitvoeringskosten Cordaid	386	663	645
Overschot/tekort	-1.370	-1.204	-1.486
Totaal	5.065	4.315	4.512

12. Staat van baten en lasten Bond zonder Naam

Baten in € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Baten uit eigen fondsenwerving			
▶ donaties, giften en schenkingen	444	300	339
▶ mailingacties	6	0	0
▶ collecten	0	0	0
▶ nalatenschappen	17	0	6
	<u>467</u>	<u>300</u>	<u>345</u>
Kosten eigen fondsenwerving			
▶ (in)directe wervingskosten	-56	-30	-25
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	-10	-6	0
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	-19	-21	0
Totaal kosten eigen fondswerving	<u>-85</u>	<u>-58</u>	<u>-25</u>
(in % van baten eigen fondswerving)	18,21%	19,28%	7,25%
Netto resultaat eigen fondswerving	<u>382</u>	<u>242</u>	<u>320</u>
Resultaat verkopen			
▶ brutowinst	112	0	64
Netto resultaat verkopen	<u>112</u>	<u>0</u>	<u>64</u>
Totaal resultaat fondswerving	494	242	384
Aandeel in gezamenlijke acties	0	0	0
Aandeel in acties van derden	0	0	0
Beschikbaar uit fondswerving	494	242	384
Beleggingen	0	0	146
Baten en lasten	0	0	44
Totaal beschikbaar voor doelstellingen	494	242	574

Lasten x € 1.000	Werkelijk 2007	Begroting 2007	Werkelijk 2006
Voorlichting / bewustmaking			
▶ eigen activiteiten	78	0	103
▶ directe uitvoeringskosten eigen organisatie	10	0	0
▶ indirecte uitvoeringskosten eigen organisatie	19	0	0
Totaal kosten voorlichting/bewustmaking	107	0	103
Hulpverlening			
▶ Wereldwijd	0	0	93
▶ Sector 1 Zeggenschap	0	0	0
▶ Sector 2 Noodhulp en wederopbouw	0	0	0
▶ Sector 3 Gezondheid en welzijn	0	0	0
▶ Sector 4 Ondernemen	0	0	0
▶ Cordaid Nederland	215	216	0
Totaal direct verstrekte hulp	215	216	93
Totaal besteed aan doelstellingen	322	216	196
(Deel) Uitvoeringskosten Cordaid	36	37	225
Overschot/tekort	136	-11	153
Totaal	494	242	574

Accountantsverklaring

Aan de Raad van Toezicht van Stichting Cordaid te Den Haag

Accountantsverklaring

PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.
Prinses Margrietplantsoen 46
2555 BR Den Haag
Postbus 30715
2500 GS Den Haag
Telefoon (070) 342 51 11
Fax (070) 342 54 00
Directe lijn (070) 342 50 89
Directe fax (070) 342 52 91
www.pwc.com/nl

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag op pagina 161 tot en met 206 opgenomen jaarrekening 2007 van Stichting Cordaid te Den Haag bestaande uit de balans per 31 december 2007 en de staat van baten en lasten over 2007 met de toelichting gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van de directieraad

De directieraad van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'. Deze verantwoordelijkheid omvat onder meer: het ontwerpen, invoeren en in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

HAW-51983afevdw122226/rk

PricewaterhouseCoopers is de handelsnaam van onder meer de volgende vennootschappen: PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KVK 34180265), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KVK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KVK 34180287) en PricewaterhouseCoopers B.V. (KVK 34180289). Op diensten verleend door deze vennootschappen zijn Algemene Voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Deze Algemene Voorwaarden zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam en ook in te zien op www.pwc.com/nl

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten. In die beoordeling neemt de accountant in aanmerking het voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerkzaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersingssysteem van de stichting. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die de directieraad van de stichting heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Cordaid per 31 december 2007 en van het resultaat over 2007 in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'.

Verklaring betreffende andere wettelijke voorschriften en/of voorschriften van regelgevende instanties

Op grond van de wettelijke verplichting ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e BW melden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Den Haag, 27 maart 2008
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door H.A. Wink RA

HAW-51983a/evdw/122226/frk

(2)

Colofon

Uitgave

© Cordaid, april 2008.

Tekst en eindredactie

Rien Schoenmakers/ Cordaid

Fotografie

© Fred Beekers, Dennis Brussaard, Wilco van Dijen, Lilianne Ploumen, Peter Jac Steenman, Benno Neeleman, Mariet Mulders, Alexandra Strand Holm, Karen Mol, Fulco van Deventer en Max Lok.

Ontwerp en druk

Ontwerp: IDLab/Puurrood, Den Haag

Druk: Koro, Rotterdam

Bestellingen

Exemplaren van dit jaarverslag kunt u bestellen bij de Cordaid Servicedesk:

info@cordaid.nl

070 313 63 33

U kunt het jaarverslag ook downloaden op:

www.cordaid.nl

Cordaid

Bezoekadres: Lutherse Burgwal 10, Den Haag

Postadres:

Postbus 16440

2500 BK Den Haag

t 070 313 63 00

f 070 313 63 01

info@cordaid.nl

www.cordaid.nl

ISBN / EAN: 978-90-73726-65-9

Bij Cordaid geloven we rotsvast in de kracht en het optimisme van mensen. In hun vermogen zaken te veranderen en de situatie ten goede te keren.